

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

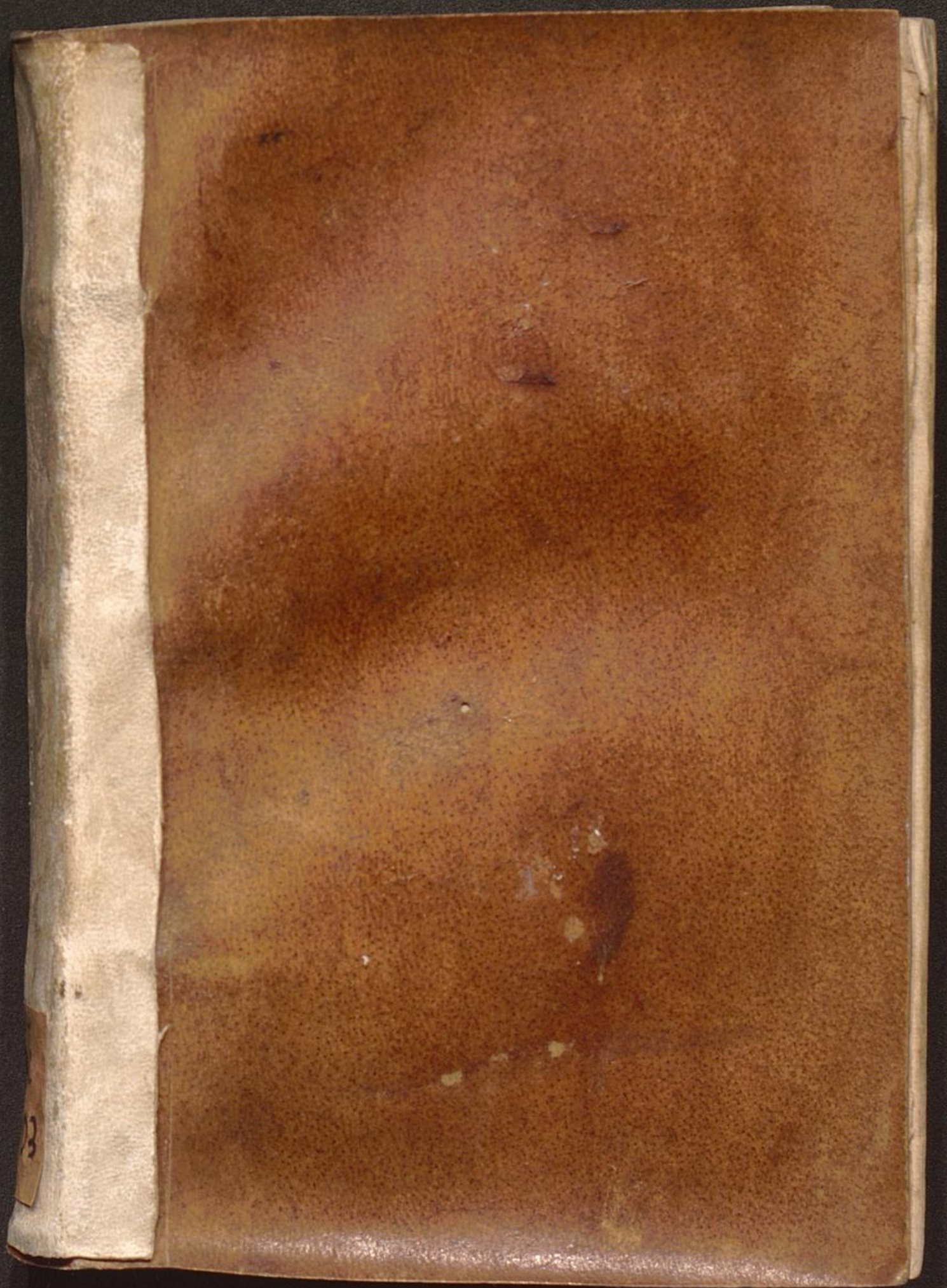
**Hyperaspistes Diatribae Adversvs || Seruum Arbitrium
Martini Lu-||theri**

Erasmus, Desiderius

Basileae, 1526

VD16 E 3028

urn:nbn:de:hbz:466:1-30032

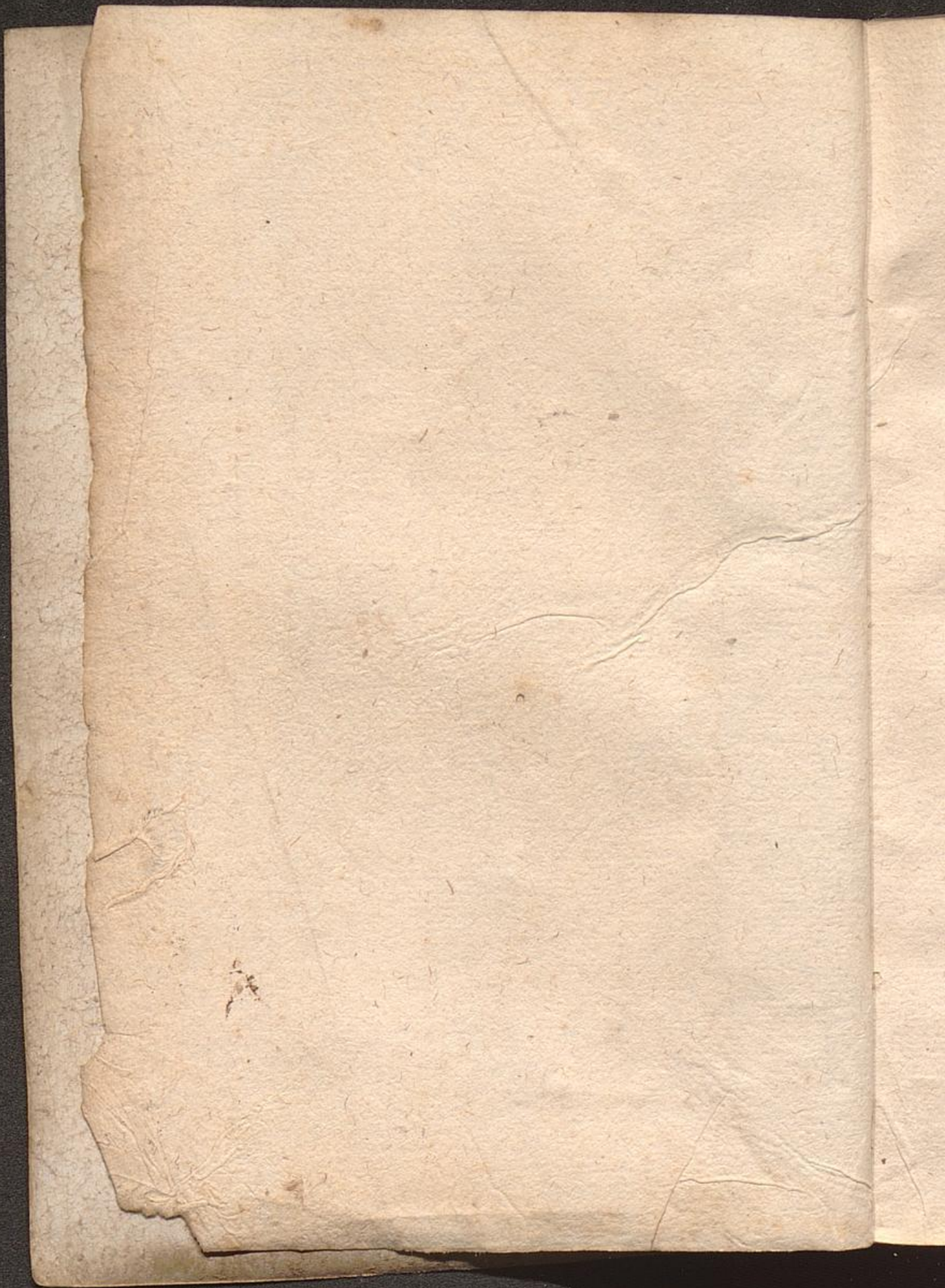
Th. 1803.

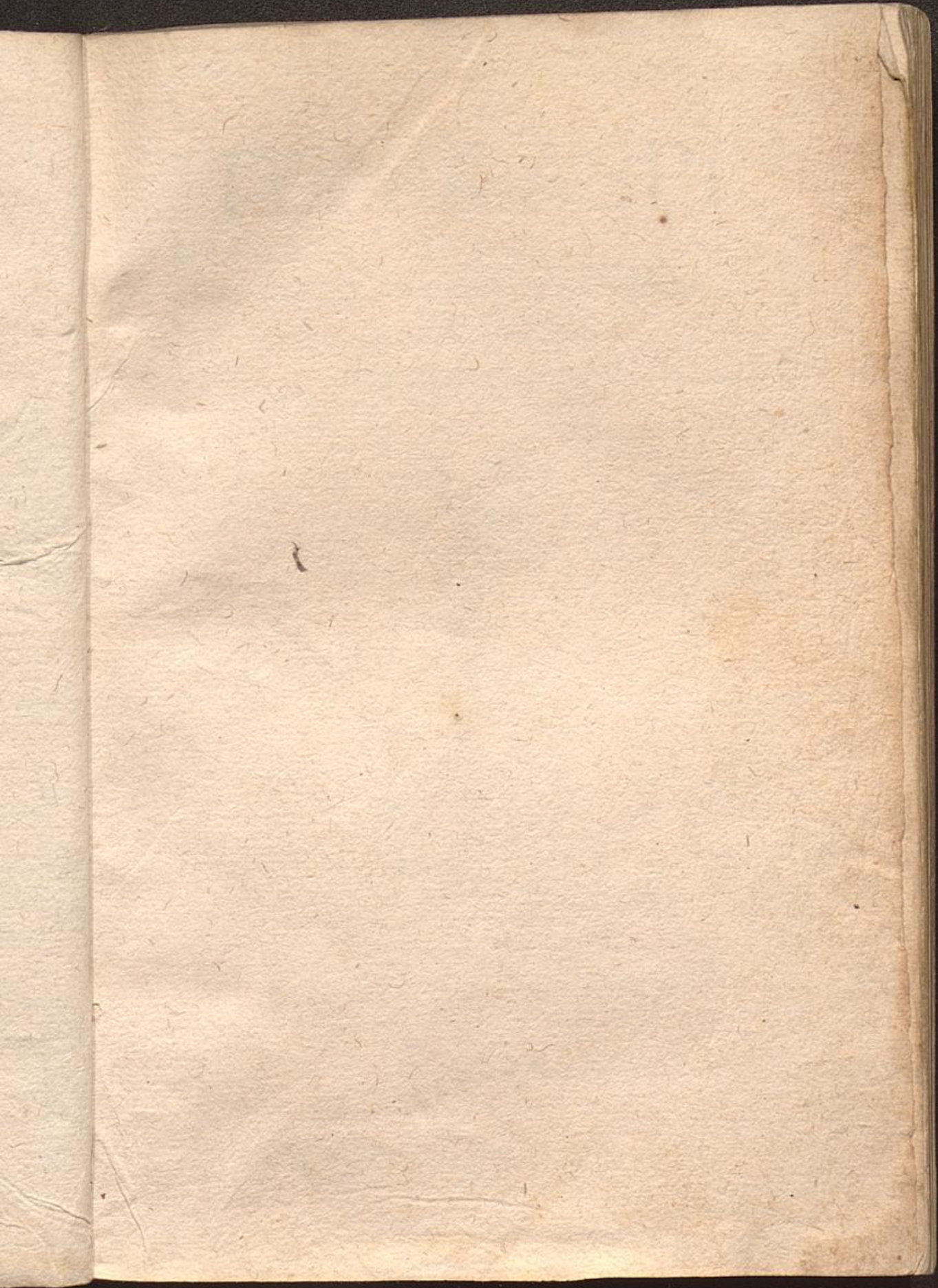
ped
p pat
: air
carore
of bou
illof
illof
gan.
abonit
del ma
r. sic
Fur m
philof
uit mu
el dyar
Sof m
canta
ratione
er lic
of. ps
F ikij
alt q
hert
i. cryll
rimof
u. de
tabel
u. if. x
ftra p
tendel
a mala
leni q
do ex
afel hon
uiald
ae. / eo
at. gal
nar
in
ac an
fio
fio
Cono
ille
randa

pod
 p par
 aur du
 carore
 ol boni tr
 illos q da fer
 illos q nalli
 regant. p h
 abonit
 del maris
 r. sic mu
 ur mer
 philofophi
 ur mison
 d dicit ab
 fuit huc usq; **riit**
 tanta dig
 racione a q
 r sic ma
 or. ps.
 f. 117
 alr q fda
 hursi pmo
 i cristi
 rinope
 uide q sic
 nabele
 uil. 7 qd pte
 ptra pon
 gndel mala **deide**
 mala
 boni ota de
 da exilia
 ntel hono
 uiall. q
 no. 1000
 ne. 7 dicit
 on narty
 in
 ac am
 p. 1000
 lionil
 Con d. m
 Con d. m
 Con d. m
 Con d. m
 Con d. m

F IV
31

domi
ni

H
s

Joc

Manuscript of Albi Cister

HYPERSPI

STES DIATRIBAE ADVERSUS

Seruum Arbitrium Martini Lu

theri, per D. Erasmus

Roterodamum.

*Societ' Jesu Paderborna ex donat' O. di Sebastiani
Scoltun. a. 1598*

BASILEAE apud Io. Frob.

An. M. D. XXVI.

Cum gratia & privilegio Cesareo.

HYPHARBI

1777
1778
1779
1780
1781
1782
1783
1784
1785
1786
1787
1788
1789
1790
1791
1792
1793
1794
1795
1796
1797
1798
1799
1800

1801
1802
1803
1804
1805
1806
1807
1808
1809
1810
1811
1812
1813
1814
1815
1816
1817
1818
1819
1820

ERASMVS ROTERODAMVS
LECTORI S. D.

Prodiit Seruum Arbitrium, titulo Martini Lutheri, sed elaboratum à multis, multo tempore: nam ante annum liber excudi cœperat, ut narrabant, qui prædicabāt se uidisse paginas aliquot: summaq; cura quod ipsa res indicat. Liber mihi sero redditus est, idq; casu, nā ipsi celabant, ut saltem ad menses aliquot triumphum agerent, nō solum addicti Lutheri, uerū etiam utriq; inimici, mihi quidem ob bonas literas, illi uero ob improbata dogmata. Temporis spatium quod dari poterat tū relegendæ Diatribæ, tum per legendo Lutheri libro, nō tam prolixo, q̄ loquaci, tum responsioni meæ, nō erat longius diebus decem: & redditus est iam defesso, atq; adeo etiamnum satagenti in absoluendis ijs, quæ parabantur in mercatū proximū. Eius rei certissimi testes sunt Basileæ, si quis mihi diffidit. Et tamen quoniā sensi, quā insolenter iam tum ad odore huius libri quidam exultare cœperint, ui-

a 2 sum

ERASMVVS LECTORI.

sum est aliquam respōtionis partem, hisce
nundinis Francfordiensibus, quamuis tu/
multuariam ædere, quo moderatius age/
retur istis triumphus ante uictoriam. Re/
spondimus autem ad eam partem, qua pu/
gnat cum præfatione meæ diatribes, reli/
qua daturi per ocium elucubratiōra. Ali/
quoties capitum Lutheranae disputationis
numeros adiecimus in marginibus, quo
facilius conferas quæ refellimus, si prius il/
lius capita numero signaueris. Bene uale,
& expecta in argumentando, certio/
rem uictoriam. Basileæ, decimo

Calendas Martias. Anno

M. D. XXVI.

HYPERSPI

STES DIATRIBAE PER
ERASMV M ROT.

QVOD FE
lix faustum
q̄ sit, protin
nus ipsam
rem aggre
diemur, &
quidem At
tica lege, ἄ
νδρ ἡσυχίας
ἢ καδῶν;
quod idem

si tu quoque Martine Luthere facere ani
mum induxisses, minus profecto detriuis
ses ocio tuo, cuius inopiam quereris, et mi
hi minus addidisses negocij, cui iam erat
plus satis. Nunc dum maluisti quorundā
affectibus obsequi q̄ tuo iudicio, quā
multa sunt in isto tuo libro prorsus ἀπερ
σιόνησα, quā multa superuacanea, quot
in locis cōmunibus moræ, quantum con

a s uicio

HYPERASPISTES DIA

uiciorum, quàm multa manifestæ uanitàtis, quantum stropharũ, quantum figurati morfus, quàm multa parum pudenter de-
 torta ac deprauata, & ex deprauatis tragi-
 cæ conclusiones, rursus ex his uociferatio-
 nes in immerentem. In his quoniã tibi ui-
 sum est bonas horas collocare male, co-
 gor & ipse in refellendo nonnullam aquæ
 meæ portionem consumere. Primũ igitur
 demiror, quũ mea Diatriba nihil habeat
 nisi moderatã de re disputationẽ, quumq̃
 è propinquo allatret Hieronymus Emse-
 rus, è longinquo Ioannes Cochleus adiur-
 get, ex Angliã præter Roseum & alios, Io-
 annes episcopus Roffensis iustis uolumi-
 nibus te lacestat, è Gallia Iodocus Clitho-
 ueus Lutherũ oppugnet Antiluthero, ex
 Italia Christophorus Longolius elabora-
 tam orationem in te torserit: Deniq̃ quũ
 hic habeas ex tuæ sodalitatís Coryphæis,
 qui tibi sedulo facestant negociũ, quorum
 Ulrichus Zuinglius ædito libello nequa-
 quam, ut ferunt, edentulo, dogma tuũ sed
 ex parte cum ecclesia cõmune, de Euchari-
 stia oppugnat, quũ idem fecerit Capito, et
 Ioan. Oecolampadius, nullis quidem cõ-
 uicijs,

TRI. PER ERAS. ROT.

uicijs, sed crebrioribus & acrioribus ma-
 chinis: hæc, inquã, quum ita sint, demiror
 quo cõsilio, ad omnes obmutescens, nostræ
 Diatribæ respondendũ putaris, præsertim
 quum præter modestiam, tam friuolis ra-
 tionibus rem agat, quemadmodum ais, ut
 causam quam suscepit reddiderit deterio-
 rem. Nec tamen exoptulo quod respon-
 deris, nec inquirò quur opus ante annum
 excudi cœptum, nunc demum absolueris:
 illud demiror, quur meam in responden-
 do ciuilitatem nõ sis imitatus, quam te de-
 cuit etiã superare, si nobis istius animi spi-
 ritusq̃, quẽ tibi uindicas, fidem facere uel-
 les. Verum hic obsequutus es fratribus, in-
 ter quos scio permultos esse, quorum mo-
 res procul absunt ab Euangelio, cuius titu-
 lo sese uenditant. Horũ cupiditatibus Lu-
 there, te plus satis obsequentẽ præbes, non
 sine graui detrimento causæ quã sustines.
 Non enim me clam est in cuius gratiã ad
 istum modũ scripseris in Cochleum & in
 regem Angliæ. Is nimirũ erat in quo duas
 personas Comicas posses agnoscere, stupa-
 dissimum ac gloriosissimum Thrasonem,
 & adulantissimum Gnathonem. Certe in-
 dignus

HYPERSPISTES DIA/

dignus erat cuius hortatu uel epistolā scribere debueris in tam arduo tamq̃ periculoso negocio. Quin illud potius erat tibi reputandum quam personam suscepisses, uidelicet qui se profiteretur euangeliū iam plus mille quingentis annis sepultū & obrutum reuocaturum in lucem, & abrogata pontificum, conciliorum, episcoporum & scholarum autoritate promitteret orbi certam ueramq̃ uiam salutis, quam hactenus mundus ignorasset. Quam uero nō congruebat, ut qui tam arduo negocio uelut Atlas cœlo supposuisset humeros (iam enim tecum sic ago, quasi uera sint omnia quæ tibi arrogas) perinde quasi in re ludicra, diceris, sannis, salibus, et cachinnis in quoscunq̃ lubitum fuerit ludat, et ex Vuilheyli cuiuspiā arbitrio stilū uel stringat uel moderetur in quenq̃, non dicā in regem. Instigauit idem alterū quendam ut dialogum scriberet in Leum, & hūc itidem atq̃ te multis mēdacijs instruxerat. Nihilominus te instruxit, mihi crede, cuius impulsu librum istum emisisti. Ego tot eruditis, tot ecclesiæ proceribus, tot orbis monarchis efflagitantibus, quibusdam etiam cum mi
nis

TRI. PER ERAS. ROT.

nis exigentibus, ut summis eloquentiæ uiribus in te detonarem ac fulminarem, nisi uellem ecclesiæ desertor, & tuæ sodalitatæ fautor uideri, tamen excusauî, non quod probarẽ tua dogmata, quæ sicuti uere scribis non intelligebam, sed partim ne imprudens læderem causam, cui initio totus pene orbis applaudebat, partim quod intelligerem negocium nõ esse mearum uirium. Itaque mēuebam ne, quod solent imperiti medici, malum sinistra curatione exasperarem. Postremo sic aliquādo mecum cogitabam, quid si deo uisum est corruptissimis horum temporum moribus, tam sæuum dare medicũ, qui sectionibus & uisturis sanet, quod potionibus & malagmatis nõ poterat. Videbam eruditos homines pedibus in tua dogmata discedere, perspiciebam fatalem quendam orbis fauorem, animaduertebã quo uehementius à theologis ac principibus obsistebatur, hoc latius propagari, ac magis inualescere negocium, ex his ratiocinabar rem non sine numine geri, itaq; decreueram spectator esse tuæ tragœdiæ, sic apud me cogitans iuxta Gamalielis sententiã, si deus hæc mouet

a 5 non

HYPERSPISTES DIATRIBAM

non est meum resistere, si aliunde ortum est quod agitur, sua sponte dissipabitur. In actis apostolorum legimus: Ceterorum nemo audebat se illis coniungere. Simili religione abstinebam à uestro negotio. Verum ubi principibus diutius excusare non possem, & opprimerer inuidia falsissimaque suspitione, scripsi diatribam, sed ita temperato stilo, ut tu non posses optare disputationem ciuiliorem, ac pharisæis quibusdam uisus sim tecum non decertare, sed colludere, qui sic dentes & ungues continuerim. Certe putabam me abunde uitasse, ne tibi debacchandi conuicijs ansa data uideretur. Quaedam in tua assertione dicta odiosius prudens dissimulaui, quoniam nisi te laeso tractari non poterant. Vbi ad morum comparationem uentum esset, declino locum inuidiosum, malens uitare offensam, quam seruire comodo causæ meæ. Quodam loco nominatim etiam depello suspitionem abs te, quum ita scribo: Non hæc proprie in Lutherum dixerim, quem de facie non noui, & cætera.

Et uide quam cõsentiant uestra iudicia,
Philippus Melanchthon huc scripsit, meam
Diatribam

TRI. PER ERAS. ROT.

Diatribam æquissimis animis acceptam
 Vuittembergæ. Et adiecit, iniquissimum
 sibi uideri, si nō liceret in ecclesia suam cui
 que sententiam dicere. At tu respondens,
 sic arte stilū temperas, ut in alios forte scri
 pseris clamosius, in neminem hostilius aut
 amarulentius, id quod uanissimum uide
 ri patiar, nisi mox omnibus perspicuum fe
 cero. Meam disputationem, Diatribam
 & collationem appello, quo titulo quid es
 se potest modestius? Ipse nō pronuncio,
 quum uerfer in argumento, quod in inte
 grum aut in dubium disputando reuoca
 re fas nō erat. Congressurus tecum, depo
 no Cæsaris, pontificum, conciliorum, Aca
 demiarum, & ueterum Orthodoxorum
 auctoritatem, qua te poteram urgere, etiā
 si argumentis fuisset inferior. Ex tuis le
 gibus quamuis iniquis tecum consero ma
 nus, nec te tamen appello quemadmodū
 tu me: habet enim ipsa compellatio quid
 dam contentiosum & contumax: Nec tua
 solius argumenta tracto, ut non proprie
 tecum, imò ne tecum quidem certare uir
 derer, sed cum tua assertione. Non uir
 deo quid potueris optare ciuilius. Usque
 adeo

HYPERASPISTES DIA/

adeo ne non pateris quenquam cōtra tua placita hiscere? Atqui huc soles omnes pro uocare, ut tecum manus confererent. Et
a. Petri. 3. ubi est illud, quod admonet Petrus, para-
 ti semper ad satisfactionem omni poscen-
 ti uos rationem, de ea quæ in uobis est spe-
 sed cū modestia & timore. Et Paulus uult
 Episcopum esse *διδασκλόμ*, non *πλήκτω*.
 Quod si ego parum erudite disputassem,
 debebas illud Pauli meminisse: Sapienti-
 bus & insipientibus debitor sum. Qui tibi
 fuerant iuratissimi, audent in te ferrū strin-
 gere, nec à conuicijs temperantes, & Era-
 smum moderatissime disputantē ferre nō
 potes? Ego mordicus tenui meam mode-
 stiam, quam sciebam mihi futurā inuidiæ,
 hanc tu cum tua laude cumq; causæ quam
 agis utilitate poteras ac debebas imitari.
 Scilicet peruicit tuam patientiam quorun-
 dam exultatio, mihi decernentium trium-
 phum, te uictum esse iactantiū. Quos tu
 mihi triumphos narras? hic tantū erat de
 mea diatriba silentium, ut mihi propemo-
 dum exciderit scripsisse. Semper solus esse
 uolui, nihilq; peius odi quàm iuratos & fa-
 ctiosos. Sed ad tuum libellum uelut ex in-
 fidijs

TRI. PER ERAS. ROT.

fidij subito prouolantem, deum immortalē quæ fuit tuorum exultatio, quàm gloriosas uoces sparserunt, habet Erasmus quod agat, habet malum calculo grauius, aliâque uehementer Euangelica. Verum nec tui calamī amarulentia, nec huiusmodi uocum petulantia me perpulit, quo minus in hac apologia rationem potius adhiberem in consiliū quàm affectus. In diuicis nonnunquam animi motus præcurrunt rationem, in scriptis nihil tribuendū est affectibus, nec spectandū est quid tum sic affecto uideatur esse rectum, sed quid perpetuo rectum uideri possit. Quanquā hic, ut uere dicam, leuissima pugna fuit cū affectibus. Ad istiusmodi maledicta tot epistolis, libellis famosis exercitatus occalui. Vis autem scire quantum molestiæ pepererint aculei tui? Vtinam ante annos quinque, quum me prædicares, strinxisses in me calamum tuum, multo quàm nunc hostilius. Verum quoniam tu in hac tam non amica responsione, uis etiam amicus, si superis placet, & candidus uideri, te simul cum tuis scire uolo, me nec esse tam stupidum qui istiusmodi strophis falli: nec
tam

HYPERASPISTES DIA/

tam imbecillo animo, qui tuis conuicijs commoueri possim. Simplicius fecisses, si tui similis palam in me debacchatus fuisses. Soles enim *πὼ λείων πὼ ἐνδυσάμενος* claua rem gerere, nunc uulpinam pellem affuisti leoninae, & melle toxico me perungis. Atque ad hanc scilicet fabulam, sesqui anno ferè meditatam, asciscendus erat Logodædalus, qui cōponeret orationem rhetoricosque fucos adderet, nimirum aduersus hominem rhetoricum. Noui enim impetum tuæ dictionis, & torrentē illum ingenti fragore è monte decurrentem, ac saxa truncosq; secum rapientem. Istius Logodædali oratio lenius fluit, sed plurimū ueneni secum trahens. Non me fugit quis sit. Est enim unus ex eorum numero, qui, quod tu quum candidus & memor uideri uis fateris, hoc ipsum quod habet loquentiæ, ferè hauserūt è meis lucubrationibus: nec mihi iam nouum est, in meis uulneribus pennas meas agnoscere. Nec satis erat unus rhetor supposititijs, quum urget belli moles Patroclum tuum nobis immittis, qui simul & tuis armis, & suis, hoc est, dicendi uiribus, nobiscum pugnet. Adeo enim

nim

TRI. PER ERAS. ROT.

nim est infans, ut me potius eloquētia gra-
uet, quàm argumentis. Ac ne me putes in
tenui discrimine dictionis hallucinari, nō
est nisi unus qui hoc possit quod ille præ-
stitit. Quanquam & alioqui notus est mi-
hi peculiariter illius in dicendo genius.
Nam prior ille rhetor absq; bonorum au-
torum lectione, absq; grammatica facun-
dus est. Et si tu pateris huic imputari fu-
cos ineptos potius quàm tibi, non repu-
gno. Sunt autem quædam admixta tuo li-
bro, tam insulsa indoctaq; ut nunquā cre-
diturus sim abs te profecta fuisse, quæ suis
locis indicabuntur. Sed interim iniquior
est mihi hæc pugna cōditio, quàm gladi-
atorum, in harena unus cum uno, retiarius
cum Mirmillone committitur, mihi uni
cum multis res est, & si cum uno, cum Ge-
ryone tamen. Isaac in uno homine agno-
uit duos, ego in uno libro, uarias uoces di-
uersasq; manus sentio. Cum phalange pu-
gna est, non minus armata, linguis, erudi-
tione, conuicijs, q̄ strophis, uasfricie, obli-
quisq; cōsilijs. Nunc agnosce consiliū tuo-
rum logodædalorū qui sic cogitarūt: Non
est impotentibus cōuicijs debacchandū in
Erasmum,

HYPERASPISTES DIA/

Erasmū, Nam ea res liberaret illum suspi-
cionibus quibus grauatur apud principes
& inuidia qua premitur apud Theologos
ac monachos. Sed est appetēs gloriæ, pro
inde passim inculcābimus illū nihil scire,
& ubiq; ueluti nullius rei hominē, magno
fastidio contemnemus, conspuemusq;. Ea
res pessime uret illum. Caterum ut hoc fa-
ciamus cum fide, laudem admiscebimus,
amicitiam simulabimus, & misericordiam
potius quā odium præ nobis feremus.
Tribuemus illi ingenium & eloquentiam
summam, quo lector hic perspecto candore
nostro, existimet nos cætera quoque tri-
buturos fuisse si promereretur. Deinde su-
spicionem & inuidiā qua grauatur omni-
bus modis augebimus exasperabimusq;,
sic temperantes orationem, quasi ille nobi-
scum sentiat, sed partim metu, partim amo-
re lucri dissimulet. Sophistas cum hoc col-
latos, longe præferemus, denique sic age-
mus fabulam, ut ab utroq; teatro gratiā
ineamus, & fratrum qui illi iam pridem ma-
le uolunt, & sophistarum ac pharisaorum
quos ob bonas literas iam olim habet in-
fensos. Deniq; tantū admiscebimus, scom-
matum,

TRI. PER ERAS. ROT.

matum, & conuiciorum, ut homo senicu-
 lus, ac meticulosus, si nec loquacitate delas-
 sari, nec argumentis obrui poterit, saltem
 maledictis conficiatur. Hoc consiliū tam
 simplex & euangelicum, quum nemo cor-
 datus nō statim deprehēdat in tuo libro,
 tamē tuis uisum est perç facetum. Quis
 hic non uidebit scorpj complexum, mox
 infigentis aculeum, quis non sentiet uene-
 natū poculum, melle prælitum? uenerabi-
 lis Erasme, mi Erasme, charissime Erasme,
 optime Erasme, summo ingenio, maximis
 dotibus, summa eloquētia prædite, cui plu-
 rimum debent bonæ literæ &c. Nimirum
 hic est complexus, hoc mel. Sed mox idē
 laudatus Erasmus tam impie scribit, ut nec
 impij sophistæ potuerint ferre: blasphe-
 mus est in deū, & quod his quoq; grauius
 est, nihil omnino credit, sed Epicurū ac Lu-
 cianum ^{ἄθεοι} celat in pectore dicēs in cor-
 de suo: Nō est deus, aut si est non curat res
 mortalium. Hic est aculeus, hoc letale ue-
 nenū, hoc est rubetæ uirus. Si liber hic nō
 scatet undiq; talibus facetijs, si ego Cretē
 si uanior. Sin & hæc & alia multa, passim
 b impie

HYPERSPISTES DIA/

impingunt, inculcant & iterantur, quæso p
feras in quem unquam scripseris uirulentius?
Et hic ipse tuus sermo secum pugnas pro/
dit insinceritatem tui pectoris. Qui con/
uenit ut tibi sit charissimus, & frater charis/
simus, & uenerabilis, optimus, & quid non,
quum eundem pronuncies impium, blas/
phemum aduersus deum, denique ^{αθεος}
Adeo ne putas homines esse fungos, ut
non intelligant quo spiritu ducaris, quum
ista scribis, ex eodem ore frigidum efflans
& calidum, ex eodem poculo mel porrigens
ac uenenum, altera manu panem ostentans,
altera lapidem incutiens? Quorsum autem
attinebat hic tot uerba perdere de mea sum/
ma eloquentia deique tua summa infantia?
In disputatione de libero arbitrio, quid fa/
cit eloquentia? Ego istam eloquentiam
nec iacto, nec agnosco, nec affecto. Certe
in diatriba non deprompsi si quam habeo,
& erat locus amplissimus si uoluisssem. De
tua uero infantia, quando, te rogo, questus
sum? Aut quando desiderauit in te eloque/
ntiam? Utinam tam adesset tibi sobrius ac
sincerus animus, quam non deest eloquentia.
Rursum

TRI. PER ERAS. ROT.

Rursum quantum abest ab Euāgelica simplicitate toties precari ueniam infantiae, quum subornaris ad causam agendam hominem insigniter eloquentem, quod ipse declarat orationis fluxus? lam, quid mihi donas, quum tribuis summam eloquentiam cum summa rerum ignoratione coniunctam? Aut quid largiris, quum concedis ingenium sexagenario, & praedicas bonae spei indolem? Si nunc tantum ingeniosus sum, quando sapiam? Verum hic est fucus merus tui Logodædali, q̄ ficte tribuit eloquentiam, ut cum fide adimat scientiam, & fucate laudat ingenium, quo probabilius hæreat in me crimen animi dissimulati. Atq; hoc ipsum quod initio tribuis, in disputationis progressu detrahis, dum Erasmum facis adeo stupidum, ut nec ea uideat quae sunt sole clariora. Quoties autem illi facū dissimulo impingis imperitiam rhetorices, qui nō intellexerit causae statum, qui toties dicat aliena, toties ipsam causam funditus subuertentia, male definiat, peius diuidat, pessime ratiocinet̄, breuiter q̄ nihil nō faciat cōtra praecepta rhetorices. Et hæc q̄ scribit

HYPERSPISTES DIA-
bit ni fallor, literis huc missis, tribuit mihi
eloquentiam Ciceronianam proximam, quæ
res adeo me delectauit, ut leges risum te-
nere nequiuero. Et tu obijcis quod sum-
mis eloquentiæ uiribus oppugnem dogma
tuum in Diatriba, quum illi lucubrationi uix
dederim dies decem, interim ne cogitans
quidem de dictionis ornamentis, quarum
& alias mihi non solet esse anxiosa cura. Hæc
tamen sibi pugnantia, satis arguunt te nihil ex ani-
mo loqui. Ergo detracta eloquentia, super-
est ingenium, quod initio tribuebas. At in
disputando mea diatribe, stupet, cæcutit,
stertit, somniat, nihil meminit, nec intelli-
git quid alij dicant, nec quid ipsa loquatur.
Sic Erasmus est ingeniosus. Verum ad istum
modum uariare solent Lutheri, qui non ex
uero sermonem depromunt, sed ex arte lo-
quuntur omnia. Neque multo melius cohæ-
ret, quod in operis tui principio præfatus
non esse contemnendam auctoritatem Era-
smi, in progressu nihil aliud agis, quam
ut Erasmus ludos deliciasque facias, & orbem
deridendum propines. Quod si te auctori-
tas dissentientis prolicet ad pugnam, quin
cum

TRI. PER ERAS. ROT.

cum Ioanne episcopo Roffensi manus
conseris? Ille & eruditione & dignitate, &
non vulgari uitæ sanctimonia probatissi-
mus est, ac te toties lacessit, nec pdis ad cer-
tamē. Rursus quàm illud congruit, in fine
disputationis mihi gratias agis, quod mea
diatriba tibi præbuerit occasionem confir-
mandi dogmatis tui: id si dicis ex animo,
quur toto libro sic in illam debaccharis,
quū illa sine ullis conuicijs disputarit? Sed
hæc sunt argumenta tuæ perpetuæ cōstan-
tiæ. Porrò quod tibi cum Paulo uindicas
scientiam, utinam id uere posses, simulq;
præstares spiritum Euangelicum, qui fra-
grat in scriptis Pauli, quum in tuis ob-
strepit alius spiritus. Aut quæ tandem cō-
tumelia est, si tu mihi derogas scientiam,
quum eandem iamdudum detrahas & cō-
cilijs uniuersalibus & Pontificibus & Epi-
scopis omnibus, & priscis pariter ac recen-
tibus ecclesiæ doctoribus, deniq; scholis o-
mnibus? Quis unq; sapuit, qui uel latum,
ut aiunt digitum, dissensit à tuis dogmati-
bus? Omnes quamlibet antea docti, proti-
nus ut tibi contradicere cœperint, patiuntur

b s tur hæc

HYPERSPISTES DIA

tur hanc metamorphosim, ex Lynceis uertuntur in talpas, ex hominibus in fungos. Et tamen illis iustius exprobraris ignorantiam, qui magno supercilio uindicant sibi peritiam scripturarum, prædicantes te nihil omnino scire, tuæq; paradoxa, quo nomine hæctenus sum usus, illi donant alijs titulis. Ego meam imperitiam semper ingenue confessus sum, & hoc nomine me semper excusauit, ne tecum committerer. Proinde mihi obijcere ignorãtiam, perinde est, ac si quis cæco mendico deploranti luminis orbitatẽ, exprobrat quod in clarissima luce nihil cernat. Ego quanta possum uoce quotidie opploro auribus lesu, miserere domine, da ut uideam lumen, & tu sic clamanti dicis, Tace lusciose. In ipsa diatriba, quoties profiteor imperitiam meam? Atq; utinam ante annos quatuor orbi persuasisses me nihil scire rei theologice, uidelicet præstitisses officium lōge gratissimum. Nam ego quantũlibet eloquẽs, ut ais, illud quum maxime conarer, persuadere non potui. Ac misere metuo ne nunc quoque non persuadeas quibus uel
lem

lem. Siquidem olim in tuis commentarijs quibus explicas epistolam ad Galatas, prædicor uir in theologia summus, & inuidiæ uictor: Sic in præfatione. Rursum in ipso statim frontispicio commentarij sum theologicissimus, in progressu uero quoties citor honorifice. Ibi Erasmus recte dicit ut omnia, ibi dignissime reddo Græca, ibi sum Erasmus optimus, ibi cum Erasmo tuo libenter sentis. Rursum in appendice quam adiecit Commodus Britanus, tu posteriores fers, mihi prima laus decernitur in restituendo Euangelio. Non hic proferam sexcentas epistolas tuorum, quibus prædicor theologiæ princeps. Verum simulateq; sum ausus hiscere aduersus tuum dogma, subito factus sum ignarus totius theologiæ. Quid si is qui scripsit meam diatribam æquissimis animis isthic acceptam, primas agit in hac fabula? Quis uestro iudicio tam inconstanti fidem ullam est habiturus, optarim autem haberi quam maximam, hac potissimum in causa. Quæso te quid dicent homines cordati, quum uiderint tantam animi tui inconstantiam,

HYP ER A SPI ST ES . DIA ;

hunc librum tuum cum illis tuis scriptis conferentes? Me Proteum appellas, hoc superat omnes Proteos. Quo colore hic excusabis scripta cū scriptis pugnantia? Dices opinor, tibi tum illusum fuisse à spiritu carnis, nūc Christi spiritu duci. Nimirū habes lemma, quo possis excusare quidlibet, si tibi fides habeatur. At tum temporis plurimi de tuo spiritu bene sentiebant, qui nunc aliter sentiunt, & indies sentiunt peius. Excute lucubrations meas omnes, & si quid tale deprehenderis, me Proteū uoca. Tum blanditijs illectabas in tuum foedus, nunc offensus diatriba, conaris ex Erasmo talpam reddere. Verū ut illis magnificis laudibus non capiebar, ita nunc ista tua uituperatione ne tantulum quidem commoueor. Sciebam illas laudes non proficisci ex animo, quemadmodum has uituperationes tibi dictauit odium & ira. Sed quemadmodum illic praedicatus summus in re theologica, ne pilo quidem factus sum eruditior: ita nunc simili hyperbola praedicatus nihil omnino scire, nihilo reddor indoctior. Vis argumen
tum

TRI. PER ERAS. ROT.

tum quàm me delectarint illa tua præconi-
 nia? Monui te per literas ut in posterum
 à talibus laudibus abstineres. Vis scire,
 quantum mihi displiceam abs te deie-
 ctus? Maiorem in modum opto, ut quod
 suades persuadeas, uel isto dedecore cu-
 piam emptum ocium. Nunc mihi uide
 quàm reliqua uestra iudicia consentiant.
 Excusa est epistola Melanchthonis, in qua
 tibi tribuit plurimum, me tamen non du-
 bitat ueteribus omnibus antepone. Rur-
 sus quidam Erasmus Alberus è tua scho-
 la Θεοδιδάκτος, me diuo Hieronymo uel
 æquat uel antepone. Si ueteres omnes, si
 Hieronymus nihil nouerunt rei theologi-
 cæ, si cæcutierunt cum ecclesia, & illorum
 miseret, & meã cæcitatem moderatius fe-
 ro, cum tot eximijs uiris communem. Sed
 ut tuorum laude ne tantulum quidem cõ-
 moueor, ita tuo iudicio propemodum
 etiam delector. Si tua dogmata passim
 infulsissem in meis lucubrationibus, pa-
 pæ quantus fuisset theologus. Verum
 ego mihi conscius mei moduli, semper ma-
 lui cum Paulo sapere ad sobrietatem, quã
 b s scientia

b s scientia

HYPERASPISTES DIA/

scientia inflet, charitas ædificet: ac nūc etiā uehementer gaudeo mihi non esse tantum scientiæ, ut promerear nomen hæresiararchæ, quod promeruit scripturarum peritissimus Arius. Quare te rogo Lutherè, huc totis uiribus incumbas, ut psuadeas omnibus me nihil scire rei theologicæ, id non solum mea, sed tua quoque refert. Sunt enim qui per orbem spargunt uanissimas uoces, & plurimis fecere fidem, quicquid scribit Lutherus, hausisse ex uberibus Erasmi, meq; libris etiam æditis magistrum tuum, te uocant discipulum meum, simul & me falsissimis laudibus onerantes, & tuæ scientiæ contumeliosissime detrahentes. Aduersus hos blaterones uindicta tuæ scientiæ quam prædicas gloriam, eadem opera & à me magnam initurus gratiā. Et tamen in hac disputatione quàm non præstiteris istam admirabilem toti esq; iactatam scientiam, suo loco declarabitur. Adhuc tantum mihi res est cum tuologodædalo, cui tu deliniatam abs te figuram coloribus fucandam locasti, tuæq; dictionis œconomiam cōmisisti, quo rhetor
rem

TRI. PER ERAS. ROT.

rem arte rhetorica tractaret. Verū is multum loquentiæ suæ perdidit in deprecanda tua infantia, in extollenda tua scientia meaque eloquentia, in detrahenda mihi scientia, & tuo spiritu prædicando. De stilo tuo ne uerbo quidem unquam questus sum. De scientia tua iam frequenter audiuius, nec hanc in te desideramus, meam ignorantiam semper ingenue professus sum. Spiritum istum quem tibi uindicas, utinā tā præstares in tuis scriptis, quæ constanter & fortiter asseris. Vtcunque hæc habent: Amarulentia logodædali tui, si stultitiæ, ineptiæ, & crassissimæ ignorantia conuicijs fuisset contenta, dissimularem. Caterum impietatis crimen intentatum, blasphemiam in deum, non semel obiectam, postremo Lucianicum illud ^αδεοϋ si dissimularem, dignus essem qui uere talis haberer, qualem tu prædicas. Et hæc tamen ita diluam, ut nullum conuicium in te regeram, ne Pontificum quidem aut theologorum censuris te grauabo, quibus tu nunc uaser propemodum adularis in odium mei, quum nondum abolita
sint

HYPERASPISTES DIA,

sint quæ in eos scripsisti. Sed hæc suis locis, nunc carptim ad conuicia tuis blandimentis inspersa, si prius indicaro & illam logodædali tui stulticiam, quod meam diatribam componit cum libro Melanchthonis de locis Theologicis. Melanchthon pro te pugnat, ego contra te, quid igitur aliud quàm aquam igni cõparas? Et istud tuum iudiciũ quid habebit ponderis apud cordatos, si laudas tuum propugnatorem & deprimis antagonistam: quanquàm periti rhetorices solent attollere uires & animum aduersarij, quo reddant illustriorem uictoris gloriam. Discedat in diuersam partem, & arma moueat in te, protinus & ille tibi putebit, neque mitiorem patietur metamorphosim, quàm passus est Carolstadius, qui repente è spiritus sancti myrothecio factus est organum satanæ, simulatque latum unguem discessit à tuis præscriptis. In præsentia nihil detraho laudibus Philippi, nec ad rem facit, tantum illud obiter dicam, me iam pridem non indiligenter legisse locos Melanchthonis, qui si mihi per omnia satisfecisset, abstinuisssem

TRI. PER ERAS. ROT.

nuissem à diatriba. *Εἰς ὧν ἐν ὧν* tribuis mihi 2
geminam uictoriam, alteram quod mea
modestia tuum spiritum & impetum re/
moratus sum, alteram quod nugalibus ac
iam olim protritit argumentis, quas tu uo/
cas feces, sic asseram liberum arbitrium, ut
nihil dicam noui, & tamen plus tribuam
illi, quàm haectenus à sophistis. Hoc poste/
rius quàm impudenter abs te dictum sit,
suo loco perspicuum faciam, & fecis con/
uicium tuo ingenio condono praeter in/
fantiam, malim enim feces dici quàm ue/
nena, feces abluí possunt, uenena nō item.
Cæterum quis illud absq; risu leget, quod
scribis mea modestia te segniorem red/
ditum ad pugnam, quum ista fortitudo
tua, me frustra reuocante, iam orbem uni/
uersum exitiabilibus dissidijs concusserit?
An equo sic currenti erant subdenda cal/
caria? Habemus fructum tui spiritus, res
usque ad cruentam stragem progressa est,
& metuimus atrociora, ni deus propitia/
tus auerterit. Dices hanc esse naturam uer/
bi. Ego nonnihil arbitror referre, quomo/
do pradicetur uerbum dei, ut iam dei uer/
bum sit

HYPERSPISTES, DIA

bum sit quod doces. Non agnoscis ho-
sce seditiosos, opinor, sed illi te agnoscunt,
& iam compertum est multos, qui se ia-
ctabant Euangelij nomine, fuisse seditio-
nis crudelissimæ instigatores. Quorum
conatus si successisset, fortassis extitissent
qui probarent, quod nunc re male gesta
detestantur. Tu quidē libello in agricolas
sæuissimo, suspicionē abs te depulisti, nec
tamen efficis, quo minus credāt homines,
per tuos libellos præsertim germanice scri-
ptos, in oleatos & rasos, in monachos, in
episcopos, pro libertate Euangelica, cōtra
tyrannidē humanā, hisce tumultibus fuis-
se datam occasionē. Nōdum tam male de
te sentio Luthere, ut existimem te huc de-
stinasse tua cōsilia, sed tamen iam pridem
quū hanc fabulā ordineris, è calami tui uio-
lentia cepi coniecturā, rem huc exiturā, &
hoc erat quod primis literis admonui, ut
ad hoc negocium adferres animū synceꝛe,
caueresq; ne quid impotenter aut factiose
scriberes. Videbare suscepisse negociū pur-
gandi mores ecclesiæ, quos nemo non fa-
tetur eò prolapsos, ut nec uitia nostra, nec
remedia

TRI. PER ERAS, ROT.

remedia pati possimus. Idem saepe frustra
 tentatum est, & uicit mundus. Tu uideba
 ris ad hoc idoneus, & orbis applausus, fa
 uorq; principū felicem aliquē exitum pol
 licebatur, ad eam rem uidebam q̄ esset in
 utilis ista tua uiolentia, non in Pontifices
 tantū, aut episcopos, in quos ferociam tuā
 pleriq; fortitudinē Euangelici pectoris in
 terpretantur, sed in omnes qui mutirent ad
 uersum te. Nam quid in me scriberes nun
 quā fui sollicitus, & propemodum opta
 bam, ut me tuo calamo lacefferes etiam
 non responsurum, tantum aberat, ut eam
 modestiam mihi persuaserit tui formido.
 Quod si paratus eras debacchari in o
 mnes, qui fabulam abs te susceptam non
 omnino improbarent, actionem uero da
 mnarent: id ego ante annos complures
 tot epistolis aditis testatus sum. Quē
 dissimulabas? Sed nolebas me exonera
 re inuidia, hoc erat cautum & callidum
 tuorum consilium. Moderationem au
 tem non ego solus in tuis scriptis deside
 rauī, desiderant etiam ij qui tibi sunt iu
 ratissimi, Siquidem ipsa re comperiunt,
 quot

HYSPERASPISTES DIA

quot hominum milia calami tui sauitia,
aut si mauis parum Euangelica faceria,
abalienarit ab Euangelio, si modo quod
tu doces Euangelium est. Ac multis qui-
dem festius es uisus, quum in hunc &
illum luderes, quum in pontificem & re-
gem Angliæ, fortis etiam & intrepidus.
Cæterum ubi pari modestia tractares Ca-
rolstadium, dictu mirum, quàm hic di-
splicueris tuis *συγγροῖς*. Et ferre non po-
tes si ego qui sum alienus à uestro con-
sortio modestiam in te desidero. Verum
hæc aliàs fortassis incident opportunius.

4 Illud risi fateor, quod negas te deterri-
tum à respondendo timore mei. O for-
tem uirum. Quid ego audio? an tu tantus
leo, timeas muscam Erasmum, aut si quid
musca imbecillius? An mihi sunt armatæ
phalanges, an ulla factio? An uersor in au-
lis principum, ut illos in te concitem?
Nemo magis fugit aulas, & si quid mihi
cum illis est consuetudinis, hactenus quos-
cunque potui, dictis & scriptis reuocaui
à sauitia, recte ne an perperam, alij uide-
rint. Ego carnifex esse non possum, fa-
ctiones

TRI. PER ERAS. ROT.

ctiones semper odi, haecenus solus esse uolui, nisi quod ab ecclesia catholica non segregor. Nihil igitur erat quod metueres, cum uno eoque inermi tibi tot coniu- ratis munito res erat. Sed armatus, inquis, es eloquentia. Eam in te non exercui, si quam habeo, nec hanc armaturam solum deposui: uerum etiam omnem autorita- tem ecclesiae procerum, qua uel sola satis armatus uideri poteram. Quorsum igitur attinebat excusare timorem homuncionis, & unius & exarmati, qui & Pontifices & Caesares, & Theologorum cohortes haecenus fortissime contempsisti? Verum in his tibi rhetoricari libuit.

Iam illud qui consistit: ut mea Diatriba mul- tos ex his qui spiritum è tuis scriptis non- dum hauserat, subuerterit, quum adeo fri- uolis nitatur argumentis, ut tibi tuisque ri- sum potius ac miserationem mouerit. A- deone facile deficiunt homines ab Euangelio.

Ecce autem aliud incommodum: ubique lu- bricus sum, inter Scyllam & Charybdim na- uigans: & hic scilicet fit mentio Protei & Vlyssis, miror quum permiseris, Polypos, & Chamaleotes, Vertunos, & Empusas.

c Tale

HYPERRASPISTES DIA/

Tale seculum Luthere nobis peperit tua
 fortitudo, ut iam de Christo nec bene lo/
 qui liceat, nec male. Quanquam est hoc
 hominis imperiti non temere quicquã as/
 serere, sed ab aliorum magis pendere iudi/
 cio. Certe in Diatriba non ago Proteum,
 sed ingenue propositis diuersorũ senten/
 tijs, designo cum quibus mihi potissimũ
 congreudiendum est, & post argumẽtatio/
 nem aperte pronuncio, quam sententiam
 ipse sequar. Porrò quod mihi uideor, ut di/
 cis, inter Scyllã nauigare, uix habeo quod
 respondeã, nisi tu declares, utrã ecclesiam
 Charybdim aut Scyllã appelles. Ab eccle/
 sia Catholica nunq̃ defeci. Tuã ecclesiã
 adeo nunquã fuit animus dare nomen, ut
 homo plurimis alioqui nominibus infe/
 licissimus, hoc certe nomine uidear mihi
 felix, quod constanter à uestro fœdere ab/
 stinuerim. Scio in hac ecclesia quã uos
 papisticã uocatis, esse multos qui mihi di/
 splicent, sed tales uideo & in tua ecclesia.
 Leuius autem feruntur mala quibus assue/
 ueris. Fero igitur hanc ecclesiam donec ui/
 dero meliorẽ, & illa me ferre cogitur, do/
 nec ipse fiam melior. Nec infeliciter nauigat,

TRI. PER ERAS. ROT.

gat, qui inter duo diuersa mala medium
cursum tenet.

Nunc ad ea quæ tu ex mea præfatione 6
decerpta, magno artificio detorques ad
calumniam, & locum cōmunem de Sce
pticis nobis aperis. Hic statim excitas tra
gœdiam quod Scepticorum meminero,
quasi sentiam omnino nihil asserendum,
nec facis calumniandi finem donec me fa
cias atheon, quum præfatus sis te nolle
nunc iudicare de animo meo. Quàm pul
chre illa congruunt, optimo animo dicis,
item nolo nunc de animo tuo iudicare, &
quod sequitur, ἀθεον Lucianum in pecto
re circumfers. Et hic mihi liberū facis, utrū
uideri uelim, ridiculus orator, an impi
us & insanus scriptor. Hæc est illa tua mo
deratio, qua meam Diatribam imitaris.
Verum hic mihi uide quàm bis agas ca
lumniose. Primum ipse nominatim ex
cipio à Scepticis, quicquid sacris literis
proditum est, aut quicquid nobis tradi
dit autoritas ecclesiæ. Nihil opus, ut mea
uerba recenseam quum ipse recitaris.
Proinde totus ille sermo, quo magno su
percilio detestaris Scepticū animū in his

HYPERSPISTES DIA

quæ sunt Christianæ religiōis, mauiſq; uel
Stoicis pertinaciores aſſertores, tibi ſapi-
entiſſimo oratori ꝑꝛſus extra cauſam de-
clamatū eſt, ut non peſſime teipſum repre-
henderis hiſce uerbis: Sed ego longe ſtul-
tiſſimus, q̄ in re clariore quàm ſol eſt, uer-
ba & tempus perdo. Et tamen non poteſ
deſinere, ſed ſubiſcis, nō minore temporis
iactura: Quis Christianorum ferat aſſer-
tiones eſſe contēnendas? Hoc eſſet aliud
nihil, quàm ſemel totā religionem, ac pie-
tatem negaſſe, aut aſſeruifſe nihil eſſe reli-
gionem, aut pietatem aut ullum dogma.
Quid ergo tu quoq; aſſeris: nō delector aſ-
ſertionibus, & hoc ingeniū te malle quàm
diuerſum? Sic argumentaris homo ſapien-
tiſſimus aduerſus imperitum, quaſi mecū
non de cauſa, ſed de principatu imperitiæ
certes. Neq; min⁹ absurda ſunt quæ ſubiſ-
cis: Sed quid dices de iſtis tuis uerbis, ubi
non de una lib. arbitrii cauſa, ſed de totius
religionis dogmatibus generaliter dices, ſi-
liceret per inuiolabilē autoritatem diuina-
rum literarū & eccleſiæ decreta, te diſceſſu-
rum in Scepticorū ſententiā, adeo nō dele-
ctaris aſſertionibus? Quis Christianus ſic
loqueretur

TRI. PER ERAS. ROT.

loqueretur? Ita tu. Quantū tribuam sacris
literis, quā inque non uacillem in articu-
lis fidei, puto satis liquere ex scriptis meis.
Hic adeo nō opto nec habeo Scepticum
animum, ut pro his mortem oppetere ni-
hil dubitaturus sim. Sed de dogmatibus
contentiosis loquor, in quibus & olim ec-
clesia Sceptica fuit, diu considerans anteq̃
definiret, quod genus sunt, de processio-
ne sancti spiritus ab utroq̃, de comprobatio-
ne uocis hominū, de transsubstantiatione
panis in corp⁹ domini, de purgatorio, de
baptismo nō iterādo, de baptizandis par-
uulis, de cōceptione uirginis matris, & for-
tassis de libero arbitrio: de his & huius ge-
neris quæstionibus loquor, in quibus si ni-
hil definisset ecclesia, rogatus quid sentire:
responderem mihi non liquere, sed deo co-
gnitum esse. Posteaquam de his quoq̃ de-
finiuit ecclesia, cōtemptis argumentis hu-
manis, sequor ecclesiæ decretum & Scepti-
cus esse desino. Referam mea uerba, quæ
tu satis rhetorice deprauas: Qui semper ar-
cano quodam naturæ sensu abhorruerim
à pugnis. Audis Luthere, me non de scri-
pturis sacris, sed de pugnis, hoc est, conten-

HYPERSPISTES DIA

tiosis quaestioibus agere? Et mox, eoq; sem-
 per habui prius, in liberioribus musarū cā-
 pis ludere, q̄ ferro cominus congregi, &
 adeo non delector assertionibus, ut facile
 in Scepticorū sententiā pedibus discessu-
 rus sim, ubicunq; per scripturarū diuinarū
 inuiolabilē autoritatem &c. Nimirū impi-
 us animus est, q̄ nō audet definire de quo
 nondū definiuit ecclesia, quicq; in re cōtro-
 uersa dubitationē animi ponit ad ecclesiae
 proditam sententiā. Quis Christianus fe-
 rat hunc animū? Mox hunc animum meū
 cōfero non cū his qui asserunt symbolum
 apostolorū, aut cōciliorū decreta, aut con-
 ciliarū praescripta, sed cū ijs qui pertinaci-
 ter asseuerant omnia. Sic enim sequit̄, atq;
 hoc ingeniū mihi malo quā quo uideo
 quosdā esse praeditos, ut impotenter ad di-
 cti sententiā, nihil ferāt, quod ab ea discre-
 pet, sed quicquid legunt in scripturis tor-
 quent ad assertionē opinionis, cui se semel
 manciparūt, &c. Hac quū perspicua sint,
 quorsum ptinet locus cōmunis, quē atro-
 citer tractas aduersus eos, qui putant nihil
 asserendum in diuinis libris aut in causa
 fidei? A temeritate definiēdi abhorret ani-
 mus,

mus, nō ab afferēdo quæ tradita sunt fidei
 nostræ, nō sic excutiēda ut in dubiū reuo-
 ces, sed profitenda. Et hæc omnia dico sub
 psona hominis imperiti, quā mihi sumo te
 probante. Nec simpliciter eos damno, qui
 conantur moderata disputatione aliquid
 inquirere quod nō est expressum in sacris
 literis, aut ab ecclesia definitū, sed qui in hu-
 iusmodi quæstiōibus seditiose digladiant.
 Hæc sunt mea uerba, Quancūq; illud liben-
 ter psuaserim mediocribus ingenijs, in hu-
 ius generis quæstionibus nō adeo pertina-
 citer contendere, quæ citius lædunt Chri-
 stianā concordia, q̄ adiuuent pietatē. Nō
 dāno moderatā inquisitionē, sed cōtentio-
 sam digladiationē cū iactura pietatis & cō-
 cordiæ. Audis Luthere me non oēs exclu-
 dere ab huiusmodi quæstionibus, sed medio-
 cria tantū ingenia: At multo minus ea tra-
 ctari uolo apud rudem plebeculam.

Verum hic urges me dilemate: Si de frivo-
 lis quæstionibus loqueris, qd ad nos, q tra-
 ctamus necessaria. Si de lib. arb. nō in lo-
 co tibi hæc dicta sunt, nec opus est te ma-
 gistro. Audi nūc ad tuum mutilum syllo-
 gismū. Sunt aliquot quæstiones in quibus

HYPERSPISTES DIA

non damnatur modesta inquisitio, quales sunt, de annis Mathusalem, & quoto ætatis anno Solomon factus sit pater, sed anxiosa inquisitio, cōtentioq; damnatur. Rursum multa themata uersantur inter Theologos scholasticos, de quibus nondū dilucide pronūciauit ecclesia. De his sentit animus ille Scepticus. Sed urges, hic agi de libero arb. quod si colloco inter quæstiones friuolas, recte loquor, sed impie sentio: si inter necessarias, pie sentio, sed impie loquor. Hic scilicet cōstringor inter sacrū & faxū. Sed facillimus exitus. Ego quæstionem an sit aliquid liberū arbitriū, adeo nō iudico superuacaneā, ut potius hæreticum existimē, de eo dubitare quod ab Orthodoxis omnibus magno cōsensu traditum est, quod ecclesia clara uoce definit, non iam disputandum sed credendum. Oportet enim esse aliquē disputādi finem. Nam quod nūc ueluti de re integra disputatur, tu nos cogis, qui tot iam seculis comprobata, fixa, & ἀκίνητα, reuocas in dubitationem, imò conuellis ac demoliris. Alioqui meum animum nulla unquam subiit dubitatio, an esset aliquid liberū arbitrium.

Verum

TRI. PER ERAS. ROT.

Verum ut illud præscriptum est, esse liberum hominis arbitriū: ita multa disputantur circa quæstionē hanc, quæ sine dispendio salutis possent omitti, meo quidē iudicio, in quibus nec ueteres orthodoxi, nec recentiores per omnia consentiunt, & de quibus adhuc suam sententiā suspendit ecclesia. Adhuc enim disputatur inter scholasticos, an hæc propositio, deus aliqua præscit contingenter, in aliquo sensu uera sit. Nec desunt qui credant omnia contingentiā à deo contingenter præsciri, quum fateantur dei præscientiā falli nō posse. Rursum an deus omnia faciat necessitate. Item nihil certius est quàm esse tres personas proprietatibus inter se differentes, quum sint eadem essentia. Cæterum circa materiam hanc multa quæsitæ sunt olim ab Augustino, plura à recentioribus, quomodo differat persona à persona, & quare productio sancti spiritus à patre, processio dicat non generatio: Et an diuina essentia generet aut generetur, & an sit eadem identitas diuinæ essentiæ ad quamlibet personam in Triade, quæ est diuinæ essentiæ ad ipsam diuinā essentiam: Et an potentia generandi

HYPERSPISTES DIA

in patre, sit absolutum quiddam an respectiuū: Et an potentia generādi possit communicari filio à patre. Item, si concedatur deum generare deum, utrū deus generet seipsum deum, an alium deū. Hoc genus innumera tractātur circa simplicissimum & clarissimum articulum fidei Catholicæ, nec in scholis opinor impie disputari, modo sobrie: Ita circa quæstionē prædestinationis quæ est affinis lib. arb. quærunt an possibile sit, aliquem prædestinatū damnari, & reprobatū saluari. Item an præter diuinam uoluntatem sit alia causa prædestinationis aut reprobationis. Hæc tractare in scholis modo sobrie, non improbo, uerū cōsultius arbitror, ut qui mediocri sunt ingenio, abstineant ab hoc quæstionū genere in quibus periculose erratur, nec tractentur apud populū. Non igitur damno qui apud populū docēt, esse liberū arb. simul adnitens cum adiuuante gratia, sed qui apud rudem plebeculā tractāt eas difficultates quas uix in scholis cōuenit. Veluti sacerdos pie docet populū, esse patrē, & filium & spiritum sanctum. Caterum illas scholasticorum difficultates, de notionibus,

TRI. PER ERAS. ROT.

nibus, de realitate & relationibus tractare apud promiscuam multitudinem, an expediat tu uideris. Huius generis exēpla quā aliquot proponā in Diatriba, intermiscēs hęc uerba, non sine aculeo & suspicione. Quid hic est suspitiōis, si nolim ea quę circa has materias disputant Scotistę & Occaniltę disputari apud imperitos, ne apud doctos quidem altius in hęc penetrari q̄ sat est? Aut quē aculeum mihi narras? An ut suggillum articulum de tribus personis & eadem essentia? Quid enim tu dubitabis impingere, quē non pudet toties Erasimum uocare Lucianū & Epicurum? De peccato irremissibili dicitur aliās. Sūt igitur quęstiones prorsus inutiles, quales arbitror de instātibus & prioritatibus: & an sit propositio possibilis, pater odit filium deū, & an anima Christi potuerit falli aut mētiri. Sunt rursus utiles, sed in quibus nō sit operaprecium sic cōtendere, ut scindamus Christianam concordia, sed satius est ut permittamus unumquemq̄ in suo sensu abūdare. Sunt rursus dogmata maxime necessaria, sed in qbus aliquousq̄ p̄gredi licet, quoad nobis prælucet scriptura diuina,

na,

HYPERSPISTES · DIA /

na. Quod genus est de uno deo ac tribus personis. Quanquam hic quoque bis peccatur, si uel altius scrutemur quam oportet, uel apud eos tractemus quibus hæc non conueniunt. Hanc fuisse mentem meam, palam perspiciet, qui meam Diatribam attente legerit. Quare etiam atque etiam te rogo Lutherè, quid ad hæc causam faciunt, tot tua contumelia, tot calumnia, tot insultationes, tot uociferationes, tot execrationes, me optare in literis sacris Scepticorum licentiam, me nihil curare, utrum assequar an non assequar quod prescribit scriptura aut ecclesia, & mea uerba nihil aliud sonare, quam apud me nihil referre quicquid à quolibet ubique credatur, modo pax mundi constet, liceatque ob periculum uitæ, famæ, rerum & fauoris, illum imitari qui dixit: Aiunt, aio: negant, nego: & habere Christiana dogmata nihilo meliora, quam philosophorum opiniones, & ex uerbis meis nihil aliud declarari, quam me in corde Lucianum aut alium quendam de grege Epicuri porcum alere, qui quum ipse nihil credat esse deum, rideat occulte omnes qui credunt, & confitentur: & ais alibi me tibi gratiam inhalare crapulam Epicuri, nec

TRI. PER ERAS. ROT.

ri, nec aliud spirare quàm Lucianū ἄθεον.
 Nec his tantis conuicijs contentus, etiam
 figurā rhetoricam adhibes: Scis, inquit,
 quid hic premam. Hic tibi præsto sunt illæ
 tuæ hyperbolæ, sine quibus nihil scribis. So-
 phistis, sic enim uocas Theologos, ubique
 tribuis summā impietate, & me facis tam
 impie scribentē, ut ab impijs fuerim denti-
 bus dilacerandus, nisi tu eos tua pietate re-
 uocasses. Perinde quasi dicas, basiliscū nec
 ab alijs uenenis tolerari. Deinde quū me
 toties facias Lucianū ἄθεον, qui dicā in cor-
 de meo: nō est deus, quū me facias Epicu-
 ri de grege porcum, quasi credam aut nul-
 lum esse deum, aut si quis est, ei nō esse cu-
 ræ res mortaliū, hæc in quibus quum impingas,
 quibus ne fingi quidem quicquam potest
 atrocius, tamen addis hyperbolam, me sci-
 re, quid hic premas. Hic erat locus in te de-
 bacchandi, si calami tui petulantiam imi-
 tari uellem. Nihil erat opus tam impudēti-
 bus cōmentis. Poteram ex aliorum senten-
 tijs aperire quod monstrū tu celes in cor-
 de, & quē spiritū tua scripta nobis inhalēt.
 Etenim si tibi ius facis quidlibet in me ia-
 culari uel ex tuorū ueredariorū delationi-
 bus

HYPERASPISTES DIA-

bus, uel ex fratrum literis, uel ex animi tui diuinatione, quanto iustius ego possem idem ex Caesaris ac pontificum diplomatibus, ex grauium uirorum libris in te proditis? Obtestor tuum istum spiritum quem toties nobis iactas Luthere, utrum haec ex animo scribis, an in odium mei confingis? Si me sentis esse tale quale describis, fallissimam de me concepisti opinionem: sin ista quod magis credo confingis, facile diuinas qualem ego de te concipiam opinionem. Sin haec ad te detulerunt fideles in Christo fratres, pessima fide mentiti sunt. An ideo mihi curae non sunt ecclesiae dogmata, quia tuas damnatas assertiones tueri recuso? An hoc testantur tot meae lucubrationes, me credere nihil esse deum? Quorsum opus erat tantum laboris desudare, quum licuerit prophanas tractare materias? Aut quis unquam audiuit ex me uocem de deo impiam? Verum scio te longe aliud sentire quam scribis, neque cuiquam obscurum erit quo spiritu afflatus haec tam odiose scripseris. Nec illa fucata facient, ut quisquam tibi credat: Metue spiritum dei qui scrutatur renes & corda, nec fallitur compositis uerbis

TRI. PER ERAS. ROT.

uerbis. Huiusmodi si uelim in te uicissim
 uti, quantā dicendī copiam mihi non ars
 rhetorica, sed ipsa res suppeditatura sit,
 & tu uides, opinor. Sed certum est tueri
 promissum, depellam intentatā calumni-
 am, non recalumniabor. Quanquam hæc
 calumnia tam impudens est, ut non egeat
 ullo patrocinio. Ergo ad rem. Si tibi usq;
 adeo displicent Sceptici, si tantopere pla-
 cent assertores, quur quod ab orthodoxis
 omnibus assertum est, quod ecclesiæ cla-
 rissima uoce præscriptum est, audes cōuel-
 lere? Vtrum magis impium est, nō dispu-
 tare plusquā sat est de dogmatibus Chri-
 stianis, an ea labefactare, disijcere, concul-
 care, & his ornare uocabulis quibus tu or-
 nas? Hic mihi rursus ingeres tuam figurā,
 quasi tu reuerearis (inquis) scripturas & ec-
 clesiam. Quid superest, nisi ut prophetiæ
 spiritum tibi uindices, immo diuinitatem
 quandam, ut pronuncies quid quisque ce-
 let in corde? Et tamen toties repetis, te nol-
 le de animo meo iudicare. Sol⁹ deus dicit⁹
 est κατὰ ἰσχυρῶς. Excute tuū cor, & noli de
 alieno iudicare. Vides hic Luthere qd me-
 rearis audire? Ego nō reuereor scripturas
 sacras

HYPERSPISTES DIA

& sacras, & tu reuereris: Et hic scilicet erat lo-
 cus scommati: Verū tu de cōfitendo Chri-
 sto, & dogmatibus eius, hic nihil uoles di-
 xisse. Recte moneor, & ego in gratiā tui,
 meo iuri cedo, ac de animo tuo nolo iudi-
 care, inq̄ aliud tempus uel alijs id reseruo.
 Hæc uerba quid olent, quid spirant, quid
 sapiūt: Quid nisi spiritū synceritatis Euan-
 gelicæ: Obsecro te si uelles, potes tū iudi-
 care de animo meo, etsi iudicares, qd aliud
 q̄ impudentiā lucrifaceres: Aut quod ius
 tuū uocas, quod in gratiā meā cedis: Nū
 licentiam in quoslibet iaculādi quidlibet:
 Aut quē morem tuū mea causā relinquis:
 Nonne toto hoc libro morem antiquum
 obtines, nisi quod maledictis & calumnijs
 te ipsum superas: Aut quod tempus, quos
 alios sycophātas mihi minitaris: Itā ne tu
 purgatus eris ecclesiæ catholicæ, si mihi cri-
 mē impietatis impegeris: Istis artibus, opi-
 nor, apostoli mundū pellexerunt ad Euan-
 geliū. Hoc uolo te tuosq̄ omnes scire, pri-
 mum quod ad scripturas attinet, fieri po-
 test, ut in his enarrandis labar imprudēs,
 quod, ut tu p̄dicas, passim accidit Hiero-
 nymo. Caterū nō alia in re magis colloco
 uel spei,

TRI. PER ERAS. ROT.

uel spei, uel solatij q̄ in diuinis literis, ex
quibus arbitror me tantum hausisse lucis,
ut absq̄ tuis contentiosis dogmatibus ex
misericordia domini sperem æternam salu
tem. Itaque scripturarum non minor est a
pud me reuerentia, q̄ apud eos qui illas a
dorant religiosissime. Deinde quod ad ec
clesiæ reuerentiam pertinet, fateor me sem
per optasse repurgari ecclesiam à quibus
dam moribus, nec me per omnia assentiri
omnibus dogmatibus scholasticorum. Cæ
terū Ecclesiæ catholicæ decreta præsertim
ea quæ generalibus synodis prodita sunt,
& Christiani populi consensu cōprobata,
tantum apud me ponderis habent, ut etiā
si meum ingeniolum humanis rationibus
non assequatur qd̄ præscribit, tñ uelut ora
culum à deo profectum sim amplexurus,
nec ulla ecclesiæ cōstitutio à me uiolabit̄,
nisi necessitas ipsa legem relaxet. Ac mi
hi uehemēter displicerem, animo q̄ discru
ciarer, si proceres ecclesiæ eam sententiam
in me tulissent quā in te pnunciarūt. qua
lē causam sis habiturus apud deū, ip̄e uide
ris. Hunc animum hætenus præstiti &
p̄stabo. Tu diuina ex tuo animo quæcūq̄
d uoles

d uoles

HYPERSPISTES-DIA

uoles, ac me terq; quaterq; papisticū appella. Animo meo nihil potes obijcere, nisi quod cum omnibus bonis uiris optauī correctionē ecclesiæ, si sine graui rerū tumultu fieri posset. Nec te pudet toties mihi obijcere optatā Scepticorum licentiā, quasi quod per se falsum est repetendo & asseuerādo fiat uerū. In literis sacris, quoties sensus dilucidus est, nihil scepticum esse uolo: similiter nec in decretis ecclesiæ catholicæ. Cæterum in alijs de quibus assertores magna contentione digladiantur, dico me facile discessurum in sententiā Scepticorū, hoc est diu consideraturū, nec temere pronunciaturū. Non est igitur Scepticus qui nō curat scire quid uerū quid falsum, quū à considerādo nomen habeant, sed qui nō facile definit, neq; pro sua opinione digladiatur, uerum quod alius sequitur ut certū, ille sequitur ut probabile. Tales Scepticos uideas fuisse ueteres Orthodoxos frequenter in enarrandis sacris literis, inquirentes ac suspendentes interim sententiā, iudicium alijs deferentes. Et in plerisque definiendis ecclesiæ Sceptica fuit, multis seculis suspendens sententiā. Quis autem tā
per

TRI. PER ERAS. ROT.

peruersæ mentis est, ut malit nihil certi scire, quæ omnium rerum habere certam scientiam. Verum in tanta rerum caligine, modestius simul & quietius est Scepticum agere quæ contentiosum assertorem. Quid erit tandem quod tu non depraves ad calumniam? Quam uero amater interpretaris quod scripseram, siue assequor siue non assequor, id est, non curas, an assequaris nec ne. Et addis grauiter, Chianus uero anathema sit, si non certus sit & assequitur, quod ei prescribit, quomodo enim credet quod non assequitur? Ita ne uir egregie assequi est certum scire? An potius rem intellectu difficilem, ingenij uiribus, & naturalibus argumentis percipere? Neque te fugiebat, quid sentire, non usque adeo rudis es Latini sermonis, sed huc te rapuit calumniandi libido. Et si parum scires Latine, ipse sermonis contextus indicat quid sentiam. Quid enim aliud est submittere sensum humanum ecclesie iudicio, nisi credere quod prescribit ecclesia? Ego non assequor quomodo differat pater a filio, quomodo procedat spiritus sanctus ab utroque, quum neutrius sit filius, & tamen hoc apud me certius est, quæ quod digitis contrecto.

d 2 Et

HYP ERASPISTES DIA/

Et uide quàm inique calumniaris omnia:
Eandem sententiam quam in mea diatriba
calumniaris multisq; conuicijs exagitas,
ipse ponis in tua formula: qua meam scilicet
corrigis. Vbicunq; inquis per infirmitatem
liceret. &c. Quod tu uocas infirmitatem
carnis: ego dico nō assequi. Neq; em̄ ue-
ritas est in causa, quo minus assequamur
sed infirmitas ingenij, quale me profiteor
habere. Hic αὐθις αὐ quadruplicem litē mo-
ues. Primum quod scripseram in sacris li-
teris esse aliquid obscurum, deinde quod ti-
bi ius adimam rescindendi, quæ sunt à pri-
scis decreta, deniq; quod nolim omnia a-
pud quosuis euulgari, ut ad medium pri-
mo loco respondeam, ius istud adimat tibi
qui dedit, surgente posteriore propheta iu-
betur prior tacere, quid tum postea? Ergo
ne fas est cuiuis rescindere ueterum senten-
tias publico ecclesie iudicio cōprobatas?
Deniq; quur tu sic commoueris in prophe-
tas qui surgūt post te? Quur illis iuxta Pau-
li præceptum non das locū? Deinde quod
dicis de luce scripturarum, utinam esset
uerissimum. Sed longe aliter sentiūt qui in
hac explanāda multis retro seculis desuda-
runt.

TRI. PER ERAS. ROT.

rūt. De hoc posterius icidet ut loquamur.
 Atq; hūc campum ingrediens, statim ute/
 ris arte tua, dicēs quod ego Christiana do/
 gmata sic distinguam, ut quædam sint ne/
 cessaria cognitu, quædam minus. Obsecro
 quis unq; dixit Christiana dogmata non
 esse cognitu necessaria? De quæstionū ge/
 neribus loquor, nō de Christianis dogma/
 tibus. Deinde non illic ago de professori/
 bus Theologiæ, sed de uulgo. Nam hodie
 & coriarij in computationibus disputant
 de libero arbitrio. Iam quod ipse fateris in/
 signis tantum obscuritatem esse, non in re/
 bus, haud magni refert ad excludendā ob/
 scuritatem: utrum fatearis res non intelli/
 gi, ppter ignoratas uoces, an rerū caliginē
 esse in causa ut uoces nō intelligant. Qd
 si sola grāmatices peritiā, submouet omnē
 obscuritatem à sacris literis: qui factum est
 ut diuus Hieronymus, linguis om̄ibus in/
 structus, sic passim hareat, sudet in expla/
 nandis prophetis: ne quid alios cōmemo/
 rem in quibus est & Augustinus cui nō ni/
 hil tribuis. Quur tu ipse qui linguarum in/
 scitiā non potes pratexere, nonnunq; hæ/
 res in explicandis psalmis, testificans te
 d s somniū

HYPERASPISTES DIA

somniū animi tui sequi, non dānatis aliorū
opinīōibus. Atqui si ueritas ī ppatulo est,
oportebat eorū opiniones qui à uero aber
rassēt reijcere. Hoc eū certe decebat, qui sic
odit Scepticos, p̄fessus assertorē. Deniq̄
quur inter tuos fratres adeo male cōuenit?
Eandē scripturā habent oēs, eundē spiritū
sibi uindicāt oēs. Et tñ Carolstadius abs te
fortiter dissensit. Dissentit & Zuinglius &
Oecolāpadius & Capito, qui Carolstadij
sentētiā probāt, probationes nō probāt.
Rursus inter Zuinglium & Balthazarū,
quantis de rebus quantum est dissidium?
Ne cōmemorē imagines ab alijs eiectas,
per te defensas, ut taceam de nouo bapti
smo, ab alijs prædicato, ut fileam huma
nas disciplinas, ab alijs reprobatas, abs te
defensas. Quū tractetis omēs rem scriptu
ræ, si ea nihil habet obscuritatis, quur inter
uos tam male conuenit? Nec est quod hic
miseros sophistas exagites, docet hoc Au
gustinus, obscuritatem aliās proficisci ex
ignoratione seu ambiguitate uocum, aliās
ex ipsa natura rei, nōnunq̄ ex tropis & al
legorijs, interdū ex locis inter se pugnantī
bus, quod ad sermōis speciē attinet. Et cau
sam

*Idem ad
2° No
o p̄sentos
in uentis
in uentis
De^{to} rapite*

TRI. PER ERAS. ROT.

sam adfert, quare deus hanc obscuritatē in
 sacris uoluminibus residere uoluerit. In lo-
 co de peccato in spiritum sanctū nunquā re-
 mittendo, negas quicquid esse obscuritatis.
 At Augustinus fateat se semper uitaſſe hu-
 ius difficillimæ quæſtionis moleſtiā, & tñ
 quum tractet eam accurate, non ſibi fidit,
 ſed ſuſpēdit ſententiā. Breuiter an ſibi ſa-
 tisfecerit nescio, mihi nō ſatisfecit. Verba
 ſunt, ut ais, clariffima, peccatū irremiſſibi-
 le, ſed doce, quæ ſit illa blaſphemia in patrē
 aut filiū, cui promittit remiſſio, quæ in ſpi-
 ritū ſanctū cui negat. An cōtumelia patris
 & filij nō ptinet ad ſpiritū ſanctū? Deinde
 qd̄ eſt illud ſeculū futurum, in quo uident̄
 condonari quædā peccata. Vide quāta ſit
 in clariffimis uerbis obscuritas. Quæ non
 torquet Augustinus, ut ex his anguſtijs ſe-
 met explicet, & tñ nō explicat, nec mea nec
 ſua ipſius ſentētia. Porro qd̄ me cū oibus ſo-
 phiſtis puocas, ut uel unū locū obscurū aut
 abſtruſū pferamus è diuinis uolumibus,
 quæ tu nō ſtatim oſtēdas eſſe dilucidū, uti
 nā præſtare poſſes quod polliceris: defere-
 mus ad te difficultatū examina, tibiq̄ cōdo-
 nabimus, ſi nos appelles talpis cœciores

HYP ERASPISTES DIA/

modo luculenter explices in quibus hære/
mus. Quod si nobis hâc legem præscribas,
ut quicquid tu fueris interpretatus, id cre/
damus sentire scripturam, non patientur
tui sodales, qui tibi fortiter reclamant asse/
uerâtes te de Eucharistia perperam inter/
pretari scripturas. Quare non æquum est
nos tibi plus autoritatis tribuere, quàm tribu/
unt tuæ professionis sodales præcipui. Iam
quum hic agamus de difficultate quæstio/
nû, quæ ex mysticis literis nascuntur, uelut
ti quum quærimus quid sit illud, quod di/
stinguit in sacra triade personâ à persona,
res an relatio, & an spiritus sanctus quum
procedat ab utroq; ab uno principio pro/
cedat, an à duobus, aliâq; innumera, Itē quū
legamus impijs post hanc uitam denunci/
ari ignem gehennæ, quæsitum an impiorū
animæ statim ut auulsæ sunt à corpore, de/
dantur supplicijs, an seruentur luituræ pœ/
nas in die supremo, Rursus an ignis ille sit
materialis, et si est, quomodo res corporea
agat in animâ incorpoream: Tu qui solus
nūq; deflectis à re proposita, mire huc con/
fers scripturas & rationes, de lapide reuo/
luto à monumēto, de Euāgelio prædicato
omni

TRI. PER ERAS. ROT.

omni creaturæ, quasi tales difficultates prædicarint apostoli: Quod si nomen Euangelij Christi quæstiones eiusmodi uniuersas cõplectitur, unde factũ est, ut post prædicatũ Euãgeliũ tanta cœcitas resederit in ecclesia dei, ut post apostolos nullus extiterit, præter Ioãnẽ Hus & Vuycleuũ, qui nõ passim hæreat in sacris literis. Nisi forte sentis nihil ultra quærendũ, q̃ sacris literis expressum est. At hoc nec te nec tuos sentire uerisimile est. Nã tu hæctenus cũ ecclesia faciẽs pronũcias, i synaxi uerũ esse corpus & sanguinẽ, id est, substãtialiter: Atqui substãtiæ uox non est in sacris literis. Rursus tui fortissime contendũt, non esse illic corpus & sanguinem nisi in signo efficaci. Ne hoc quidem exprimunt sacre litteræ. Omnibus inquis notum est, filium dei factũ hominẽ, esse deũ trinum & unũ, Christũ pro nobis passum & regnaturũ in aternũ, poteris eadem opera e symbolo proferre duodecim articulos. Ista fateor & laicis decantãda. Sed qd hoc ad difficultates quæstionũ quæ ex his articulis oriũtur? Nam nos de his loquebamur, nõ disputandis apud promiscuam plebem. Proinde uides opi-

HYPERSPISTES DIA

nor quæ illa sint a prosdionysa quæ citas, prædicare Euāgeliū omni creaturæ: & in omnē terram exiuit sonus eorū, & quæcunq; scripta sunt ad nostram doctrinā scripta sunt, Et omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum &c. Ista quis unquē negauit? Hæc scilicet faciebāt ad Rombum, ut tuis abutar facetijs. Porro quod reijcis meum Coriciū specum qui declarat aliquo usque scrutandas literas sacras, ceterum altius quàm sat est ingredi nefas esse, ne scrutator maiestatis opprimatur à gloria, sed abstrusissima quæque mysteria omnibus in promptu atq; propatulo esse, satis tu quidem fortiter asseris, sed ipso mūdo reijcipā reclamāte, postremo tuis ipius scriptis, ac tuorū dissidio refellente quod asseris. Non admodum excutiā hic distinctionem tuam qua discernis deum à scriptura, quemadmodū creatorem à creatura, quam propositurus, nescio quamobrē profitearis te uelle rhetoricari aut dialecticari, aptius erat si dixisses sophisticari. Nā illi distinctionibus solent elabi, quod tu nihilo rarius neq; uerecūdius facis q̄ illi, quoties tibi commodum est. Scriptura nobis
deum

TRI. PER ERAS. ROT.

deum depingit, ac de diuinæ naturæ my/
sterijs loquitur. Proinde sermo de re ut est
incomprehensibili, & ipse aliqua ex parte
incōprehensibilis sit oportet. Nec refero p/
nomē eius ad scripturā ut tu diuinas, sed
ad deū. Inepte igitur, inquis, accōmodas
ad scripturam, quum illic loquatur de deo,
quēadmodum & Esaias, uerum inter sese
respondent imago & res expressa. Et Pau/
lus añq̃ ad hæc uerba ueniret, tractauerat
ex sacris literis difficillimam quæstionem
de Iacob dilecto, & Esau odio habito: de fi/
gulo & luto fictili. Quare non tam inepte
mihi tractata sunt hæc loca, quàm tu uide
ri uis, sed quæ adducis testimonia, nihil fa/
ciunt ad sensum meum, qui tamen non ui/
detur fugisse te, quum hunc in modū scri/
bis, Si loqueris de sophistarum quæstioni/
bus circa has res agitatis, quid tibi fecit in/
nocentissima scriptura &c.

Sciebas igitur me non de scriptura, sed de
quæstionibus hinc existentibus loqui.

Proinde quorsum attinebat tot uerba in/
cassum fundere?

Quanquàm non omnes quæstiones so/
phisticae sunt, sunt & utiles & necessariae,
modo

HYPERSPISTES DIA

modo sobriæ sint, & quoad fas est progrediuntur, & tamen in his sunt quædam, quæ nec à quibuslibet tractanda sunt, nec apud quoslibet. Rursus illa distinctio de obscuritate interna & externa, ad nihil conducit nisi ut elabaris, noscè tua loquētia delasses. Nec in hoc dico in scripturis esse difficultatem aliquot locis, ut homines ab eius lectione deterream, sed ut exhorter potius ad acre studium, & à decernendi temeritate dehorter parum exercitatos. Verum hæc aliàs fortassis incident.

Veniã ad formulã Christianæ mentis, quã tu pronūcias plusq̃ ethnicã et Iudaicã, quã tamē, ut dictū est, præscripsimus nō tui similibus, sed idiotis, qui nihil aliud sunt q̃ Christiani. Sed præstat ipsam formã hic referre, quo magis perspicuū sit lectori quod agimus. Ego meo (in q̃) iudicio, quod ad liberū arbitrium attinet, quæ didicimus è sacris literis, si in uia pietatis sumus, ut alacriter proficiamus ad meliora relictorum oblitū, si peccatis inuoluti, ut totis uiribus entamur, adeamus remediū pœnitentiæ, ac domini misericordiã modis omnibus ambiamus, sine qua nec uolūtas humana est
efficax

TRI. PER ERAS. ROT.

efficax, nec conatus, & si quid mali est, nobis imputemus, si quid boni totū ascribamus diuinæ benignitati, cui debemus & hoc ipsum quod sumus, Cæterū, quicquid nobis accidit in hac uita, siue letū siue triste ad nostram salutē ab illo credamus immiti, nec ullam posse fieri nobis iniuriā, à deo natura iusto, etiā si qua nobis uidentur accidere indignis, Nemini desperandā esse ueniam à deo, natura clementissimo. Hæc inq̄ tenere meo iudicio satis erat ad Christianā pietatem, nec erat irreligiōsa curiositate irrumpendū, ad illa retrusa, ne dicā supuacanea, an deus contingēter præsciat aliquid. &c. Primū ut sæpe iam dictū est hæc forma datur idiotis Christianis, quibus satis est, ut pro uiribus proficiant, leq̄ totos uolūtati diuinæ cōmendent, nec ab his opinor requires, ut sese torqueāt quæstionibus ne inter Theologos quidē satis explicatis, de futuris contingentibus, de præscientia & prædestinatiōe dei: & affingis me hic deposito Sceptico, asseuerare, quū bis adijciā meo quidē iudicio. Verum istiusmodi permulta tibi permittis, & ego ne nimum hic operæ sumam, ad multa con-
niuebo

HYPERASPISTES DIA

niuebo. Nunç enim dissuasi, ne quum in-
ciderit oportunitas, populus quoq̃ audi-
at, esse liberum arbitriũ, sed inefficax absq̃
dei gratia: uerum illa quæ nunc doces po-
pulum, nullum esse liberum arbitrium, o-
mnia mera necessitate fieri, præterq̃ quod
falsa sunt, perniciose dicuntur apud impe-
ritam multitudinem, nec mihi uidetur con-
sultum, ut etiam qui asserunt liberum arbi-
trium, cæteras huius quæstionis difficulta-
tes tractent apud populum. Quot sunt pu-
rissimi Christianissimi uirgines quæ sese to-
tas diuinæ uoluntati cõsecrarũt, nec tamẽ
intelligunt, quomodo præsciat deus, & an
aliquid præsciat quod nolit, & quomodo
eadem uelit, & nõ uelit, & quomodo præ-
sciat contingentiã, quæ pendent ab huma-
na uoluntate. Corpus nostrum non intelli-
git quomodo uim suam in ipso exerat ani-
ma, satis est, qd' animo se præbet morige-
rum, ita non est necesse ut anima sciat qui-
bus modis in ipsa operetur gratia, sufficit
quod se gratiæ præbet obsequentẽ. Tu ue-
ro putas nihil esse religiosum, si hæc à reli-
gione Christiana semoueantur, an nostra
uoluntas agat aliquid cum operante gra-
tia, an

TRI. PER ERAS. ROT.

tia, an deus præsciat aliqua contingenter,
 sed hæc occurrent suis locis. Nondum e-
 nim disputamus, sed tuas calumnias qui-
 bus liber tu⁹ undiq; scatet refellimus. Qua-
 rum hæc una non multum habet frontis,
 quantum mentis nescio. Formam hanc
 damnas ut ethnicam ac Iudaicam, quod
 ne iota quidem fecerim mentionem Chri-
 sti, quasi doceam esse pietatem Christia-
 nam sine Christo, tantum si deus natura
 clementissimus totis uiribus colatur: quan-
 tùm hæc uerba, tãtum si deus &c. de tuo
 affinxisti, ne non haberet aliquem fucum
 tua calumnia. Hic iterum appello tuam cõ-
 scientiam Luthere, non te pudet tales næ-
 rias miseris chartis illinere? Tu huc tor-
 ques mea uerba, quasi formã totius Chri-
 stianismi præscripserim omnibus. Imò præ-
 scripsi quod satis esset simplicibus aduer-
 sus cõtentiosas difficultates, & propemo-
 dum inexplicabiles, quæ tractantur circa
 materiã liberi arbitrii. Cedo mihi, ubi no-
 minatur deus, utiq; Christianorũ, an illic
 abest Christus? nisi Christũ nõ habes pro
 deo. Et ubi Christianus nominatur, an ibi
 de non intelligit Chrs? In cuius libris fre-
 quen-

HYPERSPISTES DIA

quentius inculcatur nomen Iesu Christi,
q̄ in meis? Et post tā evidentē calūniam,
de nihilo suscitātā, ifers hęc tragica. Quid
hic dicā Erasme? Totus Lucianum spiras,
& inhalas mihi grandem Epicuri crapulā.
Nunq̄ tibi deest quod dicas, sed puto cor/
dato lectori non esse obscurū, quid hic de
te cogitem. Iam illud mihi uide q̄ tibi non
constes, homo adamantinus: cui Erasmus
est Proteus. Id accidere solet, quoties quis
nō ex animo loquitur. Admoneo ut Chri/
stianus se totum mācipet uolūtati diuinæ,
& totus spiro Lucianum, & inhalo crapu/
lam Epicuri. An hoc est negantis esse ullū
deum? Num hoc est spirare Lucianū qui
ἄθεος dictus est, quod in libris suis deride/
at omnes gentium deos, hactenus p̄ uo/
cabulo dignus, si uerū deum agnouisset?
An hoc est inhalare crapulā Epicuri? Quo
modo quis cōmittet se totum deo, quē aut
credat nō esse, aut si est, non tangi cura re/
rum humanarū. Rursum qui credit om̄ia
tū lata tum tristia p̄is immitti à propitio
deo ad salutem nostrā, an is existimat res
hoim nō esse curæ deo? Etiā atq̄ etiā uide
Luthere, quo te rapit impetus animi tui,
cui

TRI. PER. ERAS. ROT.

cui nimium obsequeris, cōtra q̄ decorum
 est personæ, quam ipse tibi imposuisti.
 Et tamen quasi iam argumētis irrefutabili-
 bus euiceris quod intendis, adornas glori-
 osum, prolixum ac magnificū triumphū,
 quem agis aliquot capitibus. Hæc uerba
 Luthere, totis uiribus enitamur, ad eam
 remedium pœnitentiæ, ac domini misericor-
 diam om̄ibus modis ambiamus, sine qua
 nec uoluntas humana efficax &c. non mi-
 ror tibi uideri sine Christo, sine spiritu di-
 cta, et quauis glaciē frigidiora, quā dissēti-
 ant à tuis dogmatibus, à quibus quicquid
 discrepat, impium est tuo sane iudicio, &
 hæc ipsa tamen uidentur tibi non ex animo
 dicta, sed metu pontificum ac tyrannorū
 extorta, ne prorsus uiderer *ἀθεος*. Dic mihi
καρδίο γνώσα: est ne ull⁹ locus in tot meis lu-
 cubrationibus qui aliter loquitur de libero
 arbitrio quàm hic loquor, iuxta definitio-
 nem ecclesiæ, et orthodoxorum sententiā?
 Aut audiuit me quisq̄ approbantem tuā
 de libero arbitrio sententiā? Qua igitur
 fronte fingis metu principum nunc de-
 mum hæc uerba à me extorta? Malueram
 tecum in arena gladiatoria non commit-
 e ti, uel

HYPERSPISTES DIA

ti, uel quia prauidebam me nihil profectu-
rū, nisi ut equū in campum, quod aiūt, pro-
uocarem, uel quia malueram alijs uacare
studijs. Proinde si me dicas aduersus ani-
mi sententiam prodisse in harenam, non
aberras à uero. Sin existimas me tecum
sentire, quum aliud apud me celem, aut er-
ras tota uia, aut impudentissime confin-
gis hoc, ut alia multa. Inuitus ac detrectās
accessi ad cōflictum, sed in ipso cōflictu ni-
hil aliud defendi, quàm & sensi semper &
hodie sentio. Id quod testificatus sum & in
mea diatriba. Et tu iam olim in me stoma-
chabaris, (id arguunt literæ tuæ à tuis ex-
cusæ) quod in causa liberi arbitrii abs te dis-
sentirem. Vnde igitur nouus ille tyranno-
rum metus qui has uoculas expressit ad-
uersus animi mei sententiā? Illud scito Lu-
there nullū esse dogma tuum, de dānatis
loquor, in quo tecū per omnia sentiam, ni-
si qd' quæ scribis in mores ecclesiæ corrup-
ptos, ueriores sunt q̄ uellē. Tantū abest, ut
hac una in parte abs te dissentiam. Quare
posthac omitte illas blādas appellationes,
mi Erasme, mi Erasme, & istis palpīs tibi iu-
ratis caput demulce.

Atq̄

TRI. PER ERAS. ROT.

Atq; hic mirum q̄ tibi fluant uerba tragica, falso multumque fluenti expressa arbuto, quasi omnibus interdixerim ne uestigent quid possit uoluntas nostra, quid agat in nobis gratia dei. Imò quæ curiosius circa hæc disputantur, non requiro ab omnibus Christianis, & nego esse uentilanda apud populum. Et legis in mea diatriba taxatos eos, qui irreligiosa curiositate in hæc irrumpunt, significante aliquam piam esse curiositatem, qua hæc aliquo usq; sobrie citraq; contentionem possint inuestigari. Et uis nullū haberi pro Christiano, qui ignoret, quid sit in nobis illud quod uocatur liberum arbitrium, & utrū sit in uoluntate tantum an etiam in intellectu: Et an tantū patiatu ab agente gratia &c.

Superiores illæ quæstiões, & illis similes possūt à simpliciter christianis simpliciter credi, etiam si non excutiantur subtilitate scholastica. Proinde quoniā à scopo nostri sermonis aberrasti, quicquid hic atrocibus uerbis exaggeras, irreligiosum, impium superuacaneū, frustra tibi dictū est. Deinde quid opus est simplices Christianos disputare de cōtingentibus, deq; uoluntate tantū

HYPERSPISTES DIA/

patiente, quum iam ecclesia magistra per/
suasum habeant, aliquid agere uoluntate,
uerum id inefficax esse, nisi perpetuo adsit
opitulatrix gratia. Hoc dogma iam annis
mille quingentis tenuit populus Christia/
nus. Nec de hoc disputare fas est, nisi si qui
moderate in hoc disputent, ut magis con/
firmetur quod tradidit ecclesia. Caterum
quod in cōgressu profiteor me disputato/
rem, non iudicem, ciuilitas erat quam tibi
tuisq; tribui, qua simul & autoritate conci/
liorum, pontificum et academiārum memet
exarmaui. Quid enim attinebat me pro/
nūciare, de quo iam olim pronūciauit ec/
clesia catholica? Proinde quum hoc agam
tota mea diatriba, ut euincam esse uerum
quod definiuit ecclesia, esse in homie uim
liberi arbitrii, quæ operanti in nobis gra/
tiæ cooperet, sed sic ut ipsum non assequa/
tur salutem absq; gratia: quid attinet mihi
ingerere mea uerba, quibus assero uolun/
tatem aliquid agere, in his quæ pertinent
ad aternam salutem, & hanc rursus ineffi/
cacem esse, sine misericordia dei? Sed hic
mecum pugno, ut ais, qui præfatus sim, esse
se curiosum his de rebus disputare. Nō so/
lum

TRI. PER ERAS. ROT.

lum curiosum, uerū etiam impium est illa uocare in dubiū, quæ tanto consensu recepit ecclesia, id quod tu facis. Et addo multas alias quæstiones quæ huic adhærent, quas tu prudens retices. At in forma non definitio, quid ualeat nostra uoluntas, quid misericordia, & quomodo intelligendum sit agere & pati, quo uidelicet prudens, ut scribis, faciam ignaros. Graue flagitium si hæc nō explico in forma quam præscribo simplicibus, at explico satis opinor, in ipsa disputatiōe, & forte melius quàm tu ferre possis. Nam quod tu diatribam meam sic eleuas, sic deñcis, sic cōspuis, hoc ipsum arguit illam nō tam aspernabilem esse quàm tu uideri uis. Si nō urgeret te, nō tot cōuicijs in illius autorem debaccharetur tuus calamus. Rursum illa uide, quæ non in loco tibi dicuntur, quod neutri parti adhærerere statui, & inter Scyllā & Charybdim tuto eua- dere, ut medio mari fluctibus obrutus & confusus omnia asseram quæ nego, & negem quæ assero. An omnes defecerūt ad tuam Charybdim qui non stringunt cala- mum pro ecclesia? An defecit ab ecclesia, quisquis maluit aliud agere, quàm tecum con-
 e 3 gredi?

HYPERSPISTES DIA

gredi: A uestro fœdere me alienū esse semper professus sum, cū ecclesia catholica pacem habeo, cui et censurā scriptorū meorū detuli, si quid inest erroris humani, nam maliciam aut impietatē procul ab illis abesse scio. In nullius gratiam unquā impugnavi cognitā ueritatem, nec ullius tyrannidem meis scriptis foui. Mihi in pontificum & episcoporū uitam censoria uirgula data non est. Et si quid monitis proficere, uideor mihi hīc fuisse liberior, quā huic personæ congruebat. An ideo seiunctus sum ab ecclesia, quod mihi cū duobus aut tribus theologis, quos tu sophistas uocas, parum conuenit? Hæc quum tot epistolis & priuatim scriptis, & per typographos euulgatis ante tot ānos declararim, tibi adhuc nauigo inter Scyllam & Charybdim, (nam hoc tam lepido dicto uideris mire delectatus, toties inculcas nobis) & neutri parti adhæreo. Si persuasisses nobis, te esse uirum illum diuinitus orbi datum, qui gladio uerbi Euangelici, renouares ecclesiam, qui ducereris spiritu dei, cui soli nihil esset obscurum in sacris literis, ultro isthuc adrepissemus, etiam pedes tuos exosculatu

TRI. PER ERAS. ROT.

sculaturi. Verum hoc, quantūuis arrogas tibi, mihi nondū persuasisti. Per multa quidem obstiterūt, sed inter præcipua fuit ista tui calami amarulentia, & effrenis conuiciandi libido, ac plusquā scurrilis dicteriorum sannarumq; petulantia, qua uteris in omnes, qui audent aduersus tua dogmata hiscere. Hic enim non solum desiderare cogimur spiritū illum Christi quem tibi fortiter arrogas, uerū etiā sentimus longe aliū spiritū, uidelicet Lucianicū aut Aristophanicū, nisi mauis Archilochiū. Et tu negas animā hominis ferre duos sessoros, quorū alter alterū uicissim depellat, at qui tua legit sentire uidetur ambos simul eidem animæ inequitates. Quū em̄ nobis cōmendas fiduciā erga deū, quū extenuas uires hoīs, quū diuinæ scripturæ maiestatem et autoritatem extollis, oīaq; hūana præ hac deŋcis, multa sic dicis, ut uideri possint ab euangelico spiritu proficisci: rursus ubi tuis Vuilheylis & applausoribus incipis agere fabulā, tanta est petulantia, subsannandi, cōuiciandiq; tanta uasfricies, et adeo nullus in his modus, quū in argumentando sis astrictus, ut nullus quūis æquissimus tibi, possit excusa-

e 4 respi

HYPERASPISTES DIA,

re spūm tuū. Iam quo grauius uulneres, uafricie quadā addis maledicentiæ strophas, & obliquas figuras, hoc est, gladio uenenū illinis. Quemadmodum & hic facis, quū nihil omiseris quod in hominem deploratissimū dici possit, quum sim tibi Lucia/nus atheos, quū Epicuri de grege porcus, quum tam impius, ut nec impiissimis Sophistis sim tolerabilis, quum hostis totius Christianismi, qui nolim apud populum disputari, an de futuris contingentibus sit certa ueritas: tamen adhuc aliquid premis in pectore, & concedis de tuo more, & uela contrahis, & ni Erasmus essem tuo more ferreris in me, quasi tibi postules & gratias agi pro tā clementi modestia. Hæc in te quum sint euidentia, tamē postulas ut credam⁹ te nihil facere ex libero arbitrio, sed ex moderatiōe spiritus Christi, & indignaris quod non protinus deserta doctrina, quā tot retro seculis amplexa est ac tenuit ecclesia Catholica, iurem⁹ in tua uerba. Mihi nunquam fuit animus admisceri uestræ cōspirationi. Et tamē si me tæderet huius ecclesiæ, quæso te per Euangelium, quò me uacillātem ac perplexū uocares:
ad istam

TRI. PER ERA. ROT.

ad istam uestrā disgregatam congregatio-
nem, & undique dissectam sectam? Carol-
stadius in te debacchatus est, tu uicissim in
illum. Nec dissidium fuit de lana caprina,
sed de re grauissima. Zuinglius & Oeco-
lampadius multis uoluminibus oppugnāt
tuā sententiā. Et his cōsentiūt aliquot proce-
res tuæ cōgregatiōis quorū ē Capito. Rur-
sum Balthazarus quāta cōtentiōe pugna-
uit cum Zuinglio? Et haud scio an istic in
exigua ciuitatula, satis inter uos cōueniat.
Hic tui discipuli palām docebant discipli-
nas humanas esse uenenum pietatis, non
esse discendas linguas, nisi Hebraicam &
Gracā ex aliquātula parte, Latīnā prorsus
negligendam. Extiterunt qui tollerent ba-
ptismū, tum qui nouarēt, nec defuerūt qui
hos opprimerēt. Alicubi diuorum imagi-
nes dira passæ sūt, tu illis tulisti suppetias,
Vbi prodisset libellus tuus de instauran-
dis studijs, aiebant te destitutum tuo spīri-
tu, iam humano spīritu cōpisse scribere, q̄
pugnaret cum Euangelio, idēq̄ dictitabant
te facere in gratiā Melanchthonis. Exor-
tum est isthic propheticum genus, quicū
tibi fuit acerrima conflictatio. Denique
e 5 quemadmo

HYPERASPISTES DIA

quemadmodū quotidie inter uos existūt
noua dogmata, ita simul exoriūt noua dis
sidia, & postulas ne qs à uobis dissentiat,
quū ipsi inter uos de rebus grauissimis sic
dissentiat. Finge igitur uerum esse quod
toties sine fronte repetis, me miserū fluita
re inter Scyllā & Charybdim, in qd' littus,
in quem portū me uocas. Si quādo dedis
sem nomē uestro foederi, & in ueterem ec
clesiā reuolutus essem, uos poteratis defe
ctionis & incōstantiæ crimen impingere,
aliū uocarent respicientiā. Si uestram do
ctrinam cōprobasset orbis Christianus,
uel pertinax uel impius uideri possem, qui
solus non accederem. Si uos inter uos con
sentiretis in dogmatibus, fastidiū obijcere
poteras, q nollē auscultare quod tāto con
sensu docerēt homines eruditi. Nunc quū
ecclesiæ Catholice semp adhæserim, à ue
stro cōsortio semper abstinerim, quū ue
stra doctrina damnata sit per ecclesiæ prin
cipes & orbis monarchas, ne quid dicam
de censuris Academiārū, quū uos sic inter
uos digladiemini, & nemo interim sibi nō
uindictet spiritū Christi, sacrarūq; literarū
certissimā cognitionē, quomō tibi adhuc
inter

TRI. PER ERAS. ROT.

inter Scyllā & Charybdim nauigo, & indi-
gnaris quod homo senex & rei Theologi-
cæ rudis malim sequi consentientē autori-
tatē ecclesiæ, q̄ uos sic dissentietes ab eccle-
sia, ut nihilo secius inter uos dissentiatis?
Hæc pluribus inculcare uisum est, quod te
nō pudeat toties occinere nobis Scyllā &
Charybdim, & animū ancipitē in medio
fluctuantem. Ego Luthere tantū habeo fi-
dei diuinis literis, & ecclesiæ decretis, ut eti-
am absq̄ uestræ fidei præsidio sperē mihi
salutē à misericordia domini. Quare noli
posthac tibi uindicare quod est dei, noli
pronunciare de spiritu hominis, sed tuum
ipsius spiritum excute, ne forte alium ha-
beas sessorem quàm prædicas. Ego quum
ex aliorum autoritate possem, de tuo spi-
ritu non ausus sum pronunciare, tantum
dixi mihi suspectum esse, & optauī ut mea
me suspicio falleret, quod idem & hodie
opto. Hoc de te suspicatus sum iam inde
ab initio, quum tu fabulam hanc magno
orbis applausu saltare instituisses. Hunc
animum constanter præ me tuli, mul-
to antequam in me stringeres calami tui
cuspidem; idq̄ factum gaudeo, ne si quid
nunc

HYPERSPISTES DIA

nūc de tuo animo iudicārē, causari posses,
non esse iudicij, sed doloris & odij. Pro-
mittis alicubi te effecturum ut me pudeat
æditæ spongiæ. Ego contra non ausim pol-
liceri me effecturum, ut ullius rei te pu-
deat, ea est animi tui præsentia: attamen ef-
ficiam, ut omnes intelligāt, quantus sis ar-
tifex, detorquendi, deprauādi, calumniā-
di, exaggerandi quidlibet, quanquā istuc iā
pridem agnoscit mundus. Sunt qui libris
æditis ingerant tibi tuam incōstantiam, &
uasre dissimulas, mihi occinis, aiunt aio,
negant nego, & hic assero quæ nego, ne-
go quæ assero, quum tu tantus protei ca-
piendi artifex, adhuc ne unum quidem lo-
cum proferre potueris, in quo mihi nō cō-
stem, nisi forte aiunt aio, & negant nego,
putes in eos competere, qui aiunt quod af-
firmat Ecclesia, & negāt quod reijcit eccle-
sia, ut iam dictum hoc inuersum uideatur
in te torquēdum, aiunt nego, negant aio,
adeo lubens dissentis ab omnibus quæ re-
cepit ecclesia: nec assero quæ nego, negās
quæ assero, sed ea tibi uasfricies est, ut recte
dicta depraves quoties est cōmodum: ut
quod album est uertas in nigrum, quod lu-
cidum

TRI. PER. ERAS. ROT.

cidum uertas in tenebras. Pertinet & hoc ad artem, quod subinde mones, ut metuā spiritum Christi, deum non irrideri. Itā ne periculum est ne offendam spiritum dei, si metuā dissentire ab ecclesia Christi: Imò hoc est, quur non audeo me uobis credere, quod metuum offendere spiritum dei. Et postea nobis excusas tuam istam admirabilem infantiam, quum ad maledicendum & calumniandū suppeditet tibi tāta copia sermonis amari, ut quuis ociosum & patiētem delassare queas, rursus tātum ad sit artis, ut nihil tam circūspecte dici possit, quin tu uertas in atrocem tragœdiam.

Primum quod dixeram obiter in præfatione, satius esse si de difficultatibus quæ incidunt circa materiam liberi arbitrii nō disputetur ab idiotis, aut apud idiotas, id quod nunc fit libris in linguā uulgatā uersis, adeo ut passim à militibus audiamus, Quid refert: nō est liberum arbitriū, deus omnia operatur in nobis & bona & mala. Sinamus illum operari, scit quid agat, & eius uoluntati nemo resistit: sic interpreta ris, quasi nolim quenquē usquē loqui de libero arbitrio. Simili arte quum ego multas
questiones

HYPERSPISTES DIA

quaestiones recēseam, tu unā aut alterā ur-
ges, quū à sobrijs q̄stionibus pueniatur ad
curiosas, & postq̄ om̄ia detorsisti, tū pra-
sto sūt illa tragica, curiosum, uanū, superua-
caneū, irreligiosum, quo lectori talē offun-
dēs ob oculos puluerē, exocules. Prodeo
in mediū dirempturus uos, p̄fatus de his
rebus nō esse disputādū & rem eē supra ca-
ptū hūani ingenij, & interim facio qđ im-
pbo. Primū nō dirimo uestrā litē, q̄ me di-
sputatorē tm̄ p̄fiteor. Ea testificatio erga te
ciuitas erat, erga catholicā ecclesiā dep̄ca-
tio malitiosi erroris. deinde nō tecū luctat
ecclesia, imò aduersus tuū dogma qđ iā olim
prostratū est ab ecclesia, ea disputo, sed so-
brie, sed coactus. Si rem tā arduā mea spō-
te suscepissem, poteras impingere crimē te-
meritatis, nūc quū detrectās & nihil nō ex-
cusans suscepim, temeritas obijci nō pōt
sed obediētia laudari debet. Postremo nō
disputo quo te superē, sciebā em̄ me nihil p̄-
fecturū, sed ut om̄ibus testatissimū facerē,
me nō sentire tecū, & tuorū q̄busdā fucum
detraherē, q̄ prādicabant & plerisq̄ psuase-
rant, me tecū sentire. Quā suspiciōnē, ut ca-
pitalem ita falsissimā, tu quoq̄ fouere cona-
ris tamen

TRI. PER ERAS. ROT.

ris, tametsi frustra: ni planè pro lapide ha-
bes Erasmi. Rursus ipse mihi cōtradico, q
in eadē formula iubeā anniti totis uiribus,
& asserā nostros conatus esse inefficaces si-
ne dei misericordia. Sic arguis: Qui nisus
& uiriū meminit, sentit aliqd agere uolūta-
tem nostrā, qui fateē inefficacem esse sine
dei misericordia, docet eā nihil aliud q̄ pa-
ti. O inconstantiā. Quid ego audio? q̄cūq;
p̄fessi sunt hois uires nō sufficere ad paran-
dam salutē absq; dei misericordia, fatentur
uoluntatē nostrā nihil agere, sed tantū pa-
ti. Atq; istud nemo neq; ueterū neq; recen-
tiū Orthodoxorū negat, q; tamen docent
nostrā uoluntatē aliquid agere simul cum
agente gratia. An absurdū uidet, eandē uo-
lūtātē iuxta diuersam rationē simul & age-
re & pati. Quin istā incōstantiā impingis
diuinis literis, ubi toties legis misericordiā
dei cui debemus omnia, rursus toties illa,
instā, uigila, labora: legis apud Paulū, plus
om̄ibus laboraui: & rursus, certa bonū cer-
tamē: & cursum cōsummaui. At apud eundē
legis, gratia dei sum id quod sum: qn huic
impingis incōstantiā, quā mihi impingis ē
duabus uocibus, nitendi, & miscd'ia. Sed
non

HYPERSPIS TES DIA/

non definitio quomodo illud agere & parti sit intelligendum. Hoc scilicet explicandum erat in formula, quasi non satis fuerit in disputatione ubi oportebat id esse factum. Postremo an Christianus sit impius futurus, si tantum didicerit, quicquid in nobis est boni, id totum diuinae benignitati ascribendum, nisi pollice metiatur etiam, quantum debeat illius misericordiae, quantum nostris uiribus? Sed hanc questionem paulo post, magnifica pollicitus tractas. Illic igitur audies quam non respondeat tua probatio pollicitis.

13 Hisce rebus tam feliciter gestis adornas triumphum, & animi gratia expatiaris in locum rhetoricum ut cum rhetore parum rhetoriceris, sic enim loqueris uere parum rhetorice. Ac mire urges me similitudinibus scribendi poematis, agricoladi, belligerandi, & turris aedificandae, ex rhetorica Quintilianii, & poetica Horatii, & hic si superis placet citatur Virgilii georgica & Salustii sententia, quasi quicquid sit simile inter agricolam humana industria colentem agrum, & deum operantem in nobis. Nam quod adducis ex Euangelio de turri, aut frustra
huc

TRI. PER ERAS. ROT.

huc adducis, aut contra te facit. Quid super
putabit ille, qui nihil habet quod impendat?

Eadem felicitate post adducis similitudi
nem ex media arte rhetorices, de oratore
& praeceptis. Deum immortalē, non puduit
tuum logodædalū huius modi nugas infulci
re disputatiōi, in qua tu profiteris esse car
dinē totius doctrinae Christianae? An qui sic
doceat simplicē Christianū, ne te torque
as quaestionibus quae superant ingenij tui
modulū, sed iuxta dei praecepta conuincere
ut fugias quod uetitum est, & praestes quod
praecipit, at ita ut ne quid tuis fidas ui
ribus, neu quid ex benefactis tibi arroges,
sed totum ascribas benignitati diuinā, cui
debes non solū quod recte facis, uerū etiā
hoc ipsum quod naturae uiribus potes aut
es, docet solcordiā, & dicit oraturo, ne labo
res, de praeceptis, tantū scribito? Tam insul
sis iocis mecū agis qui uindicas tibi cū Pau
lo scientiā, mihi uix sensum relinquens cō
munē. Paulo minus inepte cōtulisses tua
similia, si Christianū comparasses agrico
lae, colendi rationem dei praeceptis, caeli fa
uorem gratiae diuinā. Huic opinor, nō ab
surde quis diceret: Tu gnauiter labora iux

f xta pra

HYPERSPISTES DIA

xta præcepta agricolationis, uerū hoc sci-
to, te frustra facturum omnia, nisi cœlum
fauerit. Nam illud fructificat potius quàm
ager. Sed cœli fauor tibi in manu non
est, nec semper scis quomodo faueat.

Nam fauet aliquando, quum credas ini-
micum. Similia sunt quæ præscribo simpli-
ci Christiano. Itidem sentiendum de eo
qui dicturus sit de re Christiana. Exerce te
in literis sacris, meditare quid sis dicturus,
sed inuocato illius spiritu, sine cuius auxi-
lio sterilis est hominis sermo. Nec est tuū
illi præscribere, quomodo sit moderatu-
rus organum linguæ tuæ. Scit ille qd expe-
diat. Hic tu dicturū uoles lancibus expen-
dere, hoc ego præstabo, tantū deus, sic ego
dicam, sed deus sic afficiet animos homi-
num. Opinor & martyrem iam apparatus
cruciatibus & mortibus, iubebis expende-
re quid ipse possit suis uiribus, & quid mi-
sericordia dei, simulq; cogitare, quomo-
do patiat aut agat liberū arbitrium, quo-
modo operetur misericordia dei. Quan-
to Christianius monueris illum, ut suis ui-
ribus diffusus, totum se tradat misericor-
diæ dei, ipse tantum ne se subducatur gra-
tiæ, respi

TRI. PER ERAS. ROT.

tia, respiciens carnis praesidia. Sed ualent
 ant stultissima logodadali tui collatio
 nes. Qui docet dei misericordiam in no
 bis operari principium incrementum, &
 consummationem, sed simul cum illa co
 nari nostram uoluntatem, pie docet, qui
 uocat in dubium an sola gratia operetur,
 uoluntas nihil aliud quam patiat, non
 pie disputat. Quot autem censes fuisse
 pios homines, qui nunquam uestigarunt
 quomodo deus necessario praesciat, ea
 quae pendent a libero arbitrio, & an ipse
 deus, quando uoluntatem habet immuta
 bilem, necessitate faciat omnia, quemad
 modum nos omnia necessitate quadam
 facimus, quod illius omnipotentis uolun
 tati nemo possit resistere, & quare traxerit
 Petrum, quum Iudam non traxerit, aliaque
 huius generis innumera: neque enim tan
 tum loquor de hac quaestione, an gratia totum
 peragat in nobis, & uoluntas nihil agat,
 sed de omnibus quae scholae philosophicae
 huc inuehunt. Nec, quod mihi saepe repeten
 dum est aduersus tua importunitatem, loquor
 de sobrijs eruditorum inquisitionibus, sed de
 f 2 rixosis

HYPERSPISTES DIA,

rixosis contentionibus apud populū.

15. Hæc quum sic habeant, expendito q̄ non in loco tibi dicuntur illa. Qui hoc non sentit, fateatur se nō esse Christianum, qui uero reprehendit uel contemnit, sciat se esse summū Christianorū hostē. Nam si ignorauiero, quid, quatenus, & quantū ego possim & faciam erga deum, pariter incertum & ignotū mihi erit, quid, quatenus, & quantum deus in me potest & faciat, quū deus operetur omnia in omnibus. Ignoratis uero operibus & potentia dei, deum ipsum ignoro. Ignorato deo deum colere & gratias agere, seruire deo nō possum, dum nescio quantum mihi tribuere, quātum deo debeo. Hic est tuus syllogismus scalaris, in quo quū nobis egregie sophistā agas, tibi tamē mirus uideris theologus. Non est necesse ut Christianus ad trutinam expendat, quid ipse possit, quid deus, & quantū ipse faciat, quātū deus, modo sciat, quicquid boni facit id diuinæ benignitati acceptum ferri oportere. Nec potentia scitur sed creditur, nec protinus deū ignorat qui per imbecillitatē humani ingenij non assequitur, quomodo operet̄ omnia in om̄ibus. Quē admodū

TRI. PER ERAS. ROT.

admodū non assequimur ingenio quomodo condiderit mundū, & tamē conditum ab illo credimus. Et multi p̄i credūt Christū fuisse deum & hominē, qui tamē nesciunt, quomodo & quatenus quibusq; modis adglutinarit sibi natura diuina hūanā : nec respōdere possint, an eo tempore quo corpus exanime iacebat in sepulchro, Christ⁹ potuerit dici homo. Nec male gratias agit deo, qui sibi nihil tribuēs, summā boni operis, illius gratiæ fert acceptā, etiamsi non dimetiā pollice, quātū debeat sibi tribuere, quantū deo. Egit Augustinus gratias deo coluitq; deū, & tamen aliquādo ignorauit, illud tuū, quid, quātū & quatenus. Coluit, egitq; gratias diuus Bernardus, qui tamen haret in his q̄stionibus. Egit Thomas opinor & Scotus, qui inter sese dissentiunt. Agunt & hodie plurimi gratias deo, q̄ cōtenti patrū definitione, non expendunt ad trutinā, quid, quatenus & quātū. An Christianus non est, nec deum colit, nec illi seruire potest, aut agere gratias, qui quum toto pectore credat articulum de carnis resurrectione, tamen non disputat, nec assequitur illa tam multa, quæ theologi circa

HYPERSPISTES DIA

hanc materiam disputant? An totum deū
nescit, qui certa fiducia sperans uitam eter-
nam, non excutit innumeras difficulta-
tes, quæ de uidendo deum facie ad faciem
sicuti est, tractantur à theologis? Ipsa uir-
go sacratissima non aliud quæsiuit ab an-
gelo, quàm quomodo sine uiri contactu
esset paritura, simul atq; audiuit: Spiritus
sanctus superueniet, & uirtus altissimi ob-
umbrabit tibi: nihil. ultra sciscitata, ancillā
professa est cœlestis opificij: & fieri potest,
ut uel ignorarit, uel non inquisierit multa,
quæ theologij disputant, de rationibus, qui-
bus in corpusculo uirginis illud opificium
spūs fuerit peractū. Intelligis quot exēpla
quæ hic cōgerere, in qbus ridiculus & im-
pius erit tuus scalaris. Quot sunt Christia-
norū milia q deū sincere diligūt coluntq;
quos tamē si interrogas, qd sit gratia, utrū
creatū quiddā, an increatū, & an sit eadem
gratia q nos attrahit deus, & qua nos illū
redamamus, respōsuri sint. Deus nouit. An
punciabis de talibus in uniuersum quod
deū nesciant, ignari quid, quātū & qtenus
in ipsis operetur? Nam huc perducent il-
los tui gradus. Et impius erit indignusq;
Christiani

TRI. PER ERAS. ROT.

Christiani nomine, qui contentus tene-
 re quod traditum est, uerum Christi cor-
 pus & sanguinem esse in Eucharistia, nisi
 quaesierit & assequatur, quomodo corpus
 solidum sit absque dimensionibus, quo-
 modo corpus hominis sit absque distin-
 ctione membrorum, hoc est, ut non alibi sit
 pes, alibi caput, alibi pectus, sed ubique to-
 tum sit: item quomodo solidum corpus pos-
 sit in caelo sedere ad dextram patris, & idē
 tot locis in terra comedi ab hominibus.
 Equidem arbitror, nec tu, ni fallor, inficia-
 beris, milies centum milia regnatura cum
 Christo, quæ dū uiuerēt nūq̄ exquisierūt
 an in omnibus tantū patiatur uolūtas homi-
 nis, an simul & agat aliqd, & si quid agat,
 quomodo unius operis possint esse plu-
 res causæ, & utra causa sit principalis, utra
 secundaria, deus an uoluntas hoīs: deinde
 quomodo utraq̄ possit esse principalis &
 secundaria, si distinguas esse substantiæ, & es-
 se meritoriū. Nā hæc aliq̄ multa uis apud
 oēs excuti, ni fiat, negligi Christianismū &
 articulos ecclīæ. Hæc si à me dicta fuissent
 exclamasses impiū sophistam, nūc qm̄ uisa
 sūt facere ad calumniā, uis erudite pariter
 f 4 ac ple

HYPERSPISTES DIA

ac pie dicta uideri. Nec minus olet sophi-
stam alter ille scalaris, q̄ præcessit: Nescient
enim quid faciant, dum ignorant quid &
quantū possint. Ignorātes aut̄ quid faciāt,
pœnitere si errent, nō possunt. Impœniten-
tia aut̄ peccatū irremissibile est. Istiusmodi
gradibus nō ascendit̄ ad ueritatem, sed de-
scendit̄ ad insaniam. An ille nescit qd̄ pos-
sit, qui doctus est se nihil posse absq̄ gra-
tia dei, per illā nihil nō posse. Sed finge esse
simplicē Christianū qui nesciat expendere
ad lancē, quanta sit uis liberi arbitrii, quan-
ta uis agentis gratiæ, num ille peccans ad-
uersus p̄cepta dei, nescit qd̄ faciat, nec pote-
rit unq̄ pœnitere? Hæc plusq̄ sophistica
obtrudis nobis simplicib⁹, dū ostētas orbi-
tantā rei diuinæ scientiā, quantā haud scio
an q̄sq̄ ap̄loꝝ sit unq̄ p̄fessus. Certe post
apostolos nemo sibi uindicauit, nihil esse
in libris arcanis, qd̄ ipsi nō esset dilucidū.
Rursus inculcas me idē asserere, quod tu
asseris, qui in formula doceam totū bonū
nostrū deo ascribendū esse, nā ex eo con-
sequi, dei misericordiā solā omnia agere, &
uoluntatē nostrā nihil agere, sed potius pa-
ti, alioqui non totū deo tribueretur. Non
tu des

TRI PER ERAS. ROT.

tu defines hisce tam confessæ tãq̃ puden-
 da uanitat̃ asseuerationibus miserum le-
 ctore obtũdere, quũ in diatriba mea, tam
 explanate tãq̃ dilucide docuerim, hũc ser-
 monem nõ pugnare secum, si quis summã
 operis boni tribuat gratiã diuinã, & tamẽ
 asserat hominis uoluntatẽ p̃ sua portiu-
 cula aliquid agere. Porro quũ iam dudum
 sic ineptias, ut me quoque tui puduerit, ta-
 men adiecto epiphonemate, tibi ipsi plau-
 sum das, idem & actor & applausor. Sed
 sic (inquis) loqui cogit̃ mens sibi ipsi non
 constans, in rebus pietatis incerta & impe-
 rita. Quid superest, nisi ut tibi dei nomen
 usurpes, posteaq̃ tam asseueranter pronũ-
 cias de mente aliena? Toties inculcas incõ-
 stantiã, quum nondũ potueris uel unũ lo-
 cũ euincere in quo mihi non constem, & si
 id fecisses, nihil aliud p̃basses, q̃ hoc usu
 uenisse Erasmo, quod accidit Augustino
 et Hieronymo. Nã nusq̃ errare, nihil nesci-
 re, nulli⁹ dicti poenitere, tibi Stoico, & gno-
 stico peculiare est. Sed age dic qui tibi con-
 stas, qui quũ mihi tribuas summã imperi-
 tiam ueri, tamẽ impingis peccatũ irremissi-
 bile. At nemo per imperitiam labẽs teneñ

HYPERASPISTES DIA

isto crimine, nā & Paulus blasphemus fuit
aduersus euangeliū, sed quoniam ignorās
fecit, misericordiā cōsequutus est. Ab hoc
igitur crimine me mea liberat imperitia,
sed tibi metuendū est qui nihil nescis, ne
in hoc crimen incurras, dū fortiter rescin-
dis ecclesiæ placita, nihilq; nō asseris. Rur-
sus qui conuenit, ut quū nihil sciam, tamē
tecum sentiens, in gratiam principū diuer-
sa defendam? Vis me uideri pessimū, qui
sciens uerū impugnem metu principū, at
eundē uis uideri ueri ignorantissimū. Sic
tu uir constantissime ignē aquæ misces, &
impotenti omnia calumniādi libidine, dū
nūc huic, nūc illi cupiditati obsequeris, pu-
gnantia loqueris. Quoties excusas animū
meū, quoties eundē accusas? Nunc laudat
animus bonus & pacis amans: mox cōtra
conscientiā scribo in gratiā tyrannorū, &
Lucianū Epicurūq; gero in pectore. Quā
uero quadrāt ista cum spiritu Christi quē
tibi reclamante mundo uindicas?

16 His feliciter absolutis, accedis ad alterę exē-
pli gratia propositū, an deus aliqd præsciat
cōtingenter, aliāq; quæ huic adhærēt quæ-
stioni. Et hæc Lutherus uult discuti à quibus
libet

TRI. PER ERAS. ROT.

libet Christianis, & apud promiscuā multitudinem tractari. Et rursus hic inculcas uoces atroces, irreligiosum, curiosum & uanum. At mea uerba sic habent, libens persuaserim mediocrib⁹ ingenijs, in huius generis quæstionibus non adeo pertinaciter contendere. Doctis felicibus & exercitatis ingenijs non dissuadeo sobriam ac religiosam inquisitionem, nec ultra tamen quam sat est. Hæccine tibi uidentur usq; adeo nō ferenda? At quoties Hilarius disputaturus de mysterijs sacrae triadis, deprecatur crimen irreligiositatis, quod res supra uires humanæ mentis audeat hūanis uerbis attrectare? Nec dissimilia præfatur Augustinus, in libros eiusdē tituli. Iā mihi cōfer, quas argutias ex philosophis in hāc quæstionē cōuehunt, qbus placet Scoti subtilitas, & asseuera de iisdē rebus sic esse disputandū apud pmiscuā multitudinē, quē admodū illi disputāt. Atq; hic rursus ex tua rhetorica, cuius inscitia ptexis, quo magis despicabilē reddas meā Diatribā, hyperbo-len & epitasin uenaris ex collatione sophistarū, de qbus quū pessime sentias, id quod tui libri declarant, tamē eos propemodum
incipis

H Y S P E R A S P I S T E S D I A

incipis prædicare in odium mei, adeo ut
 quæ tua uafricies est, credam futurum, ut
 quemadmodū nō iniusto quidem illo, sed
 immodice sæuo libello in rusticos utcūq;
 placasti principū indignationē, ita debac-
 chando in me recolligas reconciliesq; tibi
 theologorū animos, quos interim tamen
 non alio nomine dignaris, quàm sophista-
 rum. Imò iam agnoscere mihi uideor tela
 quædam, quæ ex Lei, Latomi Stunicaeque li-
 bris deprompta in me torseris. Sophistæ
 inquis sanè melius hic dialecticant, quādo
 rhetoricari nesciunt, qui liberū arbitriū ag-
 gressi definiunt omnes quæstiones eius:
 An sit, quid sit, quid faciat, quomodo habe-
 at &c. Aequū Luthere postulas, ut in libel-
 lo quē aduersus animi sententiā suscepi, &
 in quo uix totos octo dies collocaui, qui
 quidē sumptus mihi uisus est immodicus,
 quenq; in hoc, ut dixi, potissimū scripsera,
 ut ostenderem me nō idē sentire quod tu:
 quicquid est quæstionū apud sophistas, de
 prædestinatione, de uoluntate, de præsciē-
 tia dei, de bono ope, de meritis humanis
 in unam disputationē cōuerterem. Id si cō-
 natus fuisset, quomodo cōspuisset sophis-
 ticantem

TRI. PER ERAS. ROT.

sticantē Erasmū? Sed quid egissem illis so-
phistarū argutīs, etiāsi maxime callerē, q̄s
tū pili nō facis? Et tamen quod me scribis
nihil aliud agere in Diatriba, q̄ an sit libe-
rum arbitrium, similis uerecundiæ est, qua
ut partim ostendi, sed post euidētius ostē-
surus sum, multa alia nō ex re, sed ex causæ
tuæ cōmodo in me iacularis. Relege meā
Diatribam, & perfricta fronte aude nega-
re, quod illic definiam liberum arbitrium,
quod distinctis gratiarū generibus, dige-
stis uarijs opīnionibus, ostendam cū qui-
bus opīnionibus mihi potissimum cōgre-
di fuerit propositum: deinde quousq̄ ue-
lim hāc tractare materiā, postremo quod
illic declarem, in qua animi parte potissi-
mum sit liberum arbitrium, & quid possit
ante gratiam, & quid agat cum agente in
nobis gratia, & quomodo se habeat erga
deū, & laudem boni operis, aliaq̄ permul-
ta. I nūc & iacta me nihil aliud attulisse ad
disputationē, nisi tantū hoc an sit liberum
arbitrium. Imō notari merebar potius, qui
transiliens septa propositæ disputationis
excurro usq̄ ad Adam nondū lapsū, &
ipsum deum attingens, nonnihil de neces-
saria

HYPERSPISTES DIATRIBAS

saria illius & uoluntate & actione. Quamquam hoc loco, aut ego fallor, aut tu tibi parum constas. Sic igitur dicis, urgebo igitur hoc libello te, & sophistas omnes, donec liberi arbitrii uires & opera mihi definiatis. At paulo ante dicebas, omnes de libero arbitrio quaestiones à sophistis fuisse definitas. Quid exigis ab illis quod fateris, ab illis abunde factum? Quur me negas fecisse, quod ipsa Diatriba clamitat me fecisse copiosius quam tu praescribis? Et hic incandescit spiritus tuus, teque polliceris adacturum me ad poenitentiam aeditae Diatribes. Istud Lutheri praestandum erat, non toties iactandum, ne fiat quod aiunt Graeci, πρὸ τῆς νίκης ἐγκώμιον. Nam hac tota priore libri tui parte quaeso, quid aliud quam triumphas, insultas uicto, ostentas trophaea, canis paena, quam nondum ad aciem nostram perueneris. Moxque posthanc egregiam pollicitationem, uelut aggressurus rem, doces nos dei praescientiam deque uoluntatem non minus incommutabilem esse, quam sit ipse deus, nec illo imprudente aut nolente

lente

TRI. PER ERAS. ROT.

lente quicquàm omnino rerum accidere,
neque enim præscientiam illius falli pos-
se, nec uoluntatem impediri, quemad-
modum fit in nobis, nec opere perfecto
desinere illius uoluntatem, quemadmo-
dum homini posteaquàm extracta est
domus, uoluntas struendi desijt, quum
opus maneat. Sunt ista retrusa myste-
ria quæ nos doces? Quis ista qui uel sex
paginas legerit in theologia nescit, aut
quis tam insanus qui neget? Sed interim
non distinguis uoluntatem signi & uo-
luntatem efficacem, quarum hæc pror-
sus immutabilis est, altera quodammo-
do mutabilis, quum sæpe non fiat quod
ille iubet fieri, & fiat, quod ille uetuit.
Nec distinguis uelle dei, collatum ad res
externas, ad uoluntatem dei naturalem,
siue collatum ad actiones internas. Item
dei uoluntatem absolutam & conditiona-
lem. Denique non distinguis uoluntatem
à uelle. Deus qui uoluit condere mun-
dum an nondum desijt uelle condere mun-
dum? Voluit filium suum assumere cor-
pus hominis, an nondum desijt uelle?
Quàm uero scite nobis desinis quid sit
contingens

HYPERSPISTES DIA

contingens, quod, inquis, nobis contingēter & uelut casu imprudentibusq; nobis fit. Hic primū disco rem abstrusam, cōtingēs esse quod cōtingenter fit, quasi dicas artificiosum opus, quod arte fit. Deinde quid est ueluti casus? Est aliquid quod non sit casus, sed ueluti casus? deinde addis, imprudentibus nobis. Atqui hęc uox lōge aliud declarat Aristoteli, qui distinguit contingens, fortunam & casum: Contingens em̄ opponit necessario, fortunā tribuit rebus animatis, casum inanimatis. Cōtingenter igit̄ facimus, nō tantū quod casu, & imprudentes facimus, uerū illud quoq; quod scientes ac uolentes facimus, sed quod in nostro arbitrio erat non facere. Quemadmodum hęc scribo, nec imprudens, nec necessario, sed uoluntatis arbitrio, quæ potuerit non scribere, si sic uisum fuisset. Quid igitur hic nos doces, nisi quod affectas sophisticam argutiam, sed parum feliciter.

19 Sophistæ in hoc quoq; torquentur, an deus quū præsciat res natura cōtingentes, hoc est quæ pendēt ab hoīs arbitrio, ueluti quū sedet, cui in promptu est stare si uelit, quarunt

TRI. PER ERAS. ROT.

quærūt an deus aliquo modo præsciat cō-
tingenter, non quod illius præscientia fal-
li possit, sed quod obiectum præscientiæ sit
contingens. Demitor autem quare locum
è media Diatriba decerptū hic putaris nō
suo loco tractandum, de necessitate conse-
quentis & cōsequentia, quod tu professus
te uelle crassius explicare, sic inuoluis per-
plexo sermone, ut uideare non solum non
intellexisse, quod ego scripsi, uerū nec tuā
ipsius orationem intelligere. Sed quoni-
am urget temporis breuitas, nec hoc pau-
cis uerbis posset absolui, præstat suo loco
diligentius tractandum reseruati.

Ad reliqua properandū, ut undequaq; 20
probes te doctissimum, quemadmodum
ante ex Horatio & Quintiliano docuisti
me, tractandum esse an sit, quid sit, quale
sit &c. Ita nunc ex poëtis doces me, res o-
mnes mera necessitate geri, quam illi fatū
uocant. Id tantam habet uim, ut ipsos etiā
immortales deos atque adeo summum Iu-
uem inuoluat ineuitabili necessitate. Atq;
nūc demum poëtæ sapientes uiri sint ipsis
etiam philosophis perspicaciores. Tantū
laudis merentur qui tecū sentiunt, hic Ver-
gilius

HYPÉRASPISTES DIA

gilius certissimus auctor ueri subinde inge-
ritur, qui docuerit conatus hominum, fa-
to Parcisc; uolentibus, frequenter aliò ca-
dere quàm expectarant. Atqui nos hic de
euentis non disputamus, sed an nostra uo-
luntas aliquid agat in his, quæ sunt salutis
æternæ. Credo tibi hoc Caput de indu-
stria admixtum fuisse, quo stomachum le-
ctoris iam dudum ad reliqua tam insipida
nauseantem, aliqua uoluptate recreares.
Verum quid hæc ad rumbum? Institueras
probare pium & sanctum esse, de huiusmo-
di quæstionibus quæ non habent exitum, &
apud quoslibet, & à quibuslibet, in utran-
que partem disputare, & iam omisso quod
coeperas, asseris omnia mera necessitate ge-
ri. Id si constat, si uerissimum est, quorsum
attinet torqueri disputationibus? Sin ue-
rum & indubitatum est, quod decreuit ec-
clesia, non tutum est imperitam multitudi-
nem audire rationes, asseuerationes, ac de-
iurationes diuersæ partis. Atqui hoc erat,
quod ego suadebam, ut simplices senten-
tia catholica contenti, credant teneantque
quod acceperunt, hoc est quod tu impu-
gnan

TRI. PER ERAS. ROT.

gnandum suscepisti. Hoc argumentum quod inter eruditos sobrie tractari poterat, tu cogis propalam in promiscuo mortalium Theatro, uelut anceps, uocare in disquisitionem. Solent concionatores in Italia ferè singulis annis renouare quaestionem de resurrectione mortuorum, de qua sobriam in scholis disputationem nemo damnat, sed ea res tantum attulit fructum ad pietatem, ut Romanus Pontifex uetuerit illa uentilari apud plebem. Sed delibabo reliqua.

Doces nos admodum religiose, dei uoluntatem esse omnipotentem, dei praescientiam esse certissimam, qua de re qui dubitet, eum prorsus ignorare deum, nec certo posse fidere promissis illius, qui falli possit ac mentiri. Fateor ista pie dici, neque raro mihi dicta sunt in meis lucubrationibus. Sed quid haec ad me, qui moneo ne talia disputentur, praesertim apud simpliciores? Quod si tu certum et indubitatum esse credis, deum necessario scire omnia, nihil autem contingenter, siquidem auscultemus tuis rationibus, oportebit omnino disputare, ne putemus deum esse inscium aut

HYPERSPISTES DIA/
mendacem. Quemadmodū enim de libe-
ro arbitrio disputandum putas, quod impi-
us sit qui nesciat nostram uoluntatem tan-
tum pati, gratiā solam agere, eadem ratio
suadebit ut hoc quoq; uocetur in disputa-
tionem. Et tamen theologi qui disputant,
an deus aliquid præsciat cōtingenter, con-
stanter asseuerāt quæ tu asseueras, dei præ-
scientiam falli nō posse, deum nō esse men-
dacem, dei promissis certissime fidendū,
nec putant ob rem quæ contingenter fit,
periclitari certitudinē præscientiæ diuinæ,
quod eleganter explicuit Laurentius Val-
la. Sed illi paulo rectius definiunt contin-
gens, quàm tu.

22

Hic perinde quasi dixeris aliquid proxi-
mo capite torques fulmen tuæ maledicen-
tiæ in me, qui doceam ignorantiam dei,
cōtemnendam fidem, ut promissa dei de-
seramus, aliāque multa, quæ uix Epicurus
præscriberet, nec his cōtentus, damno, cō-
culco Christianos & Christianismum uni-
uersum. Quid nisi qui suadeam mediocri-
bus ingenijs, ne de talibus argumentis cō-
tentiole disputent, sed teneant id quod tra-
didit ecclesia. Et hinc concludis homo dia-
lecticus

TRI. PER ERAS. ROT.

lecticus, meum libellum adeo esse impiū,
blasphemum, ac sacrilegum, ut nusquā ha-
beat similem. An te horum pudeat nescio,
certe puderet, si quid haberes frontis.

Sed proximo capite mitigas atrocissi-
ma dicta: Talia inquit, portenta cogunt ef-
futare, qui malam causam susceperūt agen-
dam, quiq; inuita cōscientia, alienæ scenæ
seruiunt. Quam tu malā causam appellas,
ego cum Ecclesia, puto optimam, eam li-
cet animo detrectante susceperim, synceris-
sima tamen conscientia egi, siue feliciter id
feci, siue infeliciter, nec ullorum principū
uel fauor, uel terror tantum apud me po-
tuit aut poterit unquā, ne tua quidem sæ-
uitia, ut in his quæ sunt pietatis sciens op-
pugnem quod uerum est, aut defendam,
quod sciā esse falsum. Proinde quo tu sæ-
pius inculcas me præter conscientiam, fa-
uoribus aut terroribus seruire, toties decla-
ras te, aut misere falli, aut maliciosissime
fingere. Iam quod admones quantum sit
periculi docere pietatem, mihiq; precaris
dei misericordiam, adeo non offendor, ut
ne uidear ingratus, officium referam, te to-
tidem uerbis admonens, tibiq; dei miser-

25

g 3 cordiam

HYPERSPISTES DIA-

cordiam precans. Caterum quod fateris
à me moueri quæstiones aliquot uere so-
phisticas ac superuacaneas, & tamen illos
esse tolerabiliore, qui conspurcarunt au-
rum, me qui simul aurum abijcio cum ster-
core. Vide quantum abs te dissentiam. Ar-
bitror enim tolerabilius peccare qui dispu-
tant de friuolis quæstionibus, quàm qui dispu-
tationibus suis ea reuocant in cõtentionem,
de quibus iam olim ex Ecclesiæ decreto di-
rempta est altercatio, damnato eo quod
falsum erat, & approbato quod erat uerum.

24

Eximis teipsum è numero causaquæ sophi-
starum, sed frustra, quum omnes qui te-
cum decertant, clamitent sibi rem esse cum
sophista uaferrimo, neque tu sophisticam
Theologiam sustulisti, sed mutasti. Con-
tra me, inquis, tibi dicendum erat, nisi ma-
lisses chartas & tempus perdere: quasi cum
uno te illic congregiar, congregior cum
iis qui tecum, sed non eodem modo, tol-
lunt liberum arbitrium. Et si in te proprie
scripsissem, non erat fas quicquam admi-
scere, quod ad te non pertineret. Sunt il-
lic quædam quæ pertinent ad Carolstadi-
um, quædam quæ ad Melanchthonem,
quædam

TRI. PER ERAS. ROT.

quædam quæ ad Scotum. Et quodam in loco moneo lectorem, ne putet in te dicta, quem non noui, sed in alios potius mihi notos. In hoc libro, quæ proprie ac nominatim in me scribis, quàm multa sunt, quæ nihil ad me pertinet, id quod iam ex parte demonstratum est, ac posthac pleniùs demonstrabitur. Vnde hoc habes, quod in te proprie scripserim Diatribam? Non hoc promittit titulus, et aliud clamat ipsum opus, sed hoc tibi persuaseras, aut fingebas potius, quo iustius uidereris in me debacchari. Hinc est quod in disputatione semel atque iterum mecum expostulas, quod falso nomine te traducam, quasi locum hunc: Extende manum tuam, sic fueris interpretatus, id est, gratia extendet. & cætera. Atqui hæc Carolus Stadius respondit Eccio, cuius uerba sunt in prima responsione: Gratia enim agit manum, & extendit. Rursus in tertia responsione: Satis enim dixi, quod gratia extendit manum consilij nostri ad bonum. Rursus in eadem: Charitas omnia credit, omnia sperat. & c. sic interpretatur: gratia facit nos patientes, credulos, & operatores.

g 4 Inunc

HYPERASPISTES DIA

Inunc & querere te falso traduci. Idem mihi satis p̄caciter impingit Franciscus Lambertus, & impostorem appellat, in cōmentarijs quos scripsit in Oseæ, quasi talia mendacia confingamus in fratres.

24. Scripseram quædam esse uera, quæ tamen aut non essent inculcanda popularibus auribus, aut non quibuslibet uerbis essent efferenda. Veluti quū quidam sophistæ sic nugantur: deus est ubique, hoc concesso, inferūt, ergo est ibi, & nominant locum, quem ego præ uerecundia nō ausus sum nominare, & pono antrum scarabei, tu suspicaris de cloaca, quanquam hoc nihil ad rem. Hic mecū sentis, & fateris esse rectum quod moneo, de rebus diuinis, religiose sobrieq; loquendū, nec satis esse uera dicere, nisi dicas & circūspecte, castisq; uerbis. Et tamē hic quoq; doceo Epicurū, lapsus in sacræ scripturæ deiq; contemptū & iniuriam, blasphemiam, ac sacrilegium. Nam huiusmodi blanditijs scatet undique tua charitas. Sed ad tuum dilemma. Si de his, inquis, quæ cōtinentur in sacris literis loqueris, ea omnia quoniā aperta sunt & salutaria, nusquam non debent inuulgari,
fin

TRI. PER ERAS. ROT.

ſin de alijs, nihil ad nos. Non hic repetā, q̄
 ludæi quosdam libros ſacros, in quibus eſt
 Genesis, non permittebant legi, niſi ſi quis
 trigefimum annum exceſſiſſet, ſed agetur
 hoc aliās. Nunc ad illud, nihil ad nos, au-
 di. Si medicus diſſuadēs ægroto, ne ueſca-
 tur calidis in febrī, diſtinguat genera febrī
 um, indicans quid in unaquaq; fugiendū,
 aut ſequendū ſit, num ægrotus dicet, quid
 iſta ad me? Dic de mea febrī. Nonne re-
 ſpondebit medicus: hæc ad te pertinent,
 ne putes tibi tutum eſſe ueſci quibuslibet,
 quouis tempore, quemadmodū tu Luthe-
 re doces, quicquid quæſtionū è ſacris lite-
 ris naſcitur, apud quosuis eſſe tractandū.
 Hoc ne fiat, diſtinguo genera quæſtionū.
 Primum de ijs quæ deus uoluit nobis eſſe
 ignota, ueluti de die ſupremo, nō eſt pium
 diſputare. Deinde ſunt quæ uoluit nobis
 eſſe notiſſima, ea iubeo etiam ediſci. Non-
 nulla ſunt, quæ fas eſt aliquouſq; ſcrutari,
 ſed nō ultra quàm ſat eſt, quod ſuperat in-
 tellectum humanum, ſeruetur illi tempori
 quum uidebimus deum reuelata facie ſicu-
 ti eſt, nunc per ſpeculum & in ænigmate.
 In hac claſſe pono quæſtiones de Libero

g s arbi

HYPERSPISTES DIA

arbitrio, & quæ huic adhærent, item de distinctione personarum, de discretione natiuitatis & processione. Postremo loco recenseo quædam esse, quæ tametsi uera sint tamen non sine periculo pietatis & cōcordiæ dicantur apud quosuis, sed prudenter dispensanda sunt. Et in his pono multa, quæ tu nūc lingua Germanica prodis idiotis, ueluti de libertate euangelica, quæ suo loco, sobrièque prædicata, fructu non carent: sic prædicata, quid fructus attulerint, uides. Eadem in classe ponerem tuum dogma de necessitate rerum omnium, etiam si uerissimum esset, nunc quum sit falsum, & impium, longe grauiore periculo uulgo iactatur. In nūc & dic hæc nihil ad te pertinere. Sed hac de re aliàs. Nunc hoc obiter indicasse sufficit. Nō igitur hominum culpam in rem confero, nec ex concionatorum uitijs scripturam damno: sed eos reprehendo, qui scripturam secus tractant, quàm oportet, inter quos te quoq; numero. Verum hic rursus opponis bicornè dilemma: Si recte disputatur de libero arbitrio, quur damnas, sin minus, quur profers tuam Diatribam? Respondeo quod antea

antea respondi, ut hisce de rebus disputare
 mus, tu nos coegisti, qui quæstionē hanc
 à scholis in computationes protraxisti, &
 aliter disputo, quàm tu, nec disputo dubi-
 tans, sed aduersus tuum dogma partem
 eam defendo, de qua dubitare pium non
 est, tenere tueriq; sanctum ac religiosum.
 Iam quum fatearis referre, quibus uerbis
 scripturæ ueritas tractetur apud populū,
 ut interim largiar, uerū esse quod doces,
 tu ipse iudica, quid fructus adferāt ad pie-
 tatem, qui sic clamant apud rudem plebe-
 culam: Nullum est liberum arbitrium, uo-
 luntas nostra nihil agit, sed deus opera-
 tur in nobis & bona & mala. Noui quos-
 dam qui ex Thoma cæterisq; atque adeo
 ex Iuuenale depingebant apud promiscu-
 am multitudinem omnia libidinum gene-
 ra. Hi non reprehenduntur, quod falsa
 doceant, sed uera sine fructu, quoniam in-
 tempestiue. Hoc certe ad tuos pertinet,
 neque enim de te proprie scriptū. Ad eos-
 dem pertinet, quod adiūcio de tribus dijs,
 hoc ἀξιωμα, quum Petrus Aliacensis, as-
 sentientibus Theologis, putet in aliquo
 sensu uerum esse, tamen apud populum
 magno

HYPERSPISTES DIA

magno cum offendiculo dicetur, inter eruditos nihil habet offensæ, quibus cognitum est dei uocabulum, non semper sonare diuinam essentiam, sed accipi nonnunquam pro persona, ut quum dicimus: Deus genuit deum, & Iesum esse filium dei. Nihil enim aliud intelligunt docti, quam esse tres personas, in quarum unamquamque competat dei uocabulum. Neque prorsus negat Aliacensis posse dici tres omnipotentes, ac tres æternos, & si negaret, consequitur tamen ex his quæ concessit, posse dici tres deos, licet non simpliciter. Quemadmodum enim iuxta dialecticam non est absurdum dicere, tres sapientes, una sapientia, tres bonos eadem bonitate, tres omnipotentes eadem omnipotentia, tres esse sed eadem essentia, tres uolentes eadem uoluntate, ita non arbitror impium dicere, tres deos eadem deitate. Non enim minus ad substantiam dei pertinet deum esse, quam sapientem esse. Verum ut hæc non asserit Aliacensis, ita nec ego assero. In hoc tantum adduxi, ut docerem fieri posse, ut quædam sint uera, iuxta sensum aliquem, quæ tamē apud imperitos effertur non expediat. Iam qui tenent

TRI. PER ERAS. ROT.

ment literas Hebraicas docent nos in Ge-
nesi: Deus fecit coelum & terram, apud He-
braeos esse uocem pluralis numeri, putan-
tes hoc modo declarari, in tribus personis
eandem naturam & operationē. Hac ex-
tra causam iniicere uolui, quod tu pronun-
cias simpliciter esse falsum ἀξίωμα, & prot-
us alienum à sacris literis.

Nunc ad articulum de cōfessione & sa-
tisfactione, quam ego duntaxat exempli
gratia produxi, nec asserens, nec refellens,
quæ de hac disputantur, uidelicet quū ali-
ud agam. Et ne usquam non sis maledicus
in Erasmum, qui tuum dogma ciuilius tra-
ctauit, te nullo modo læsit, impingis, qđ
metuens tyrannidem Pontificis nō ausim
damnare cōfessionem. Non adeo metuo
Pontificem, ut si mihi constaret esse da-
mnandam confessionem non ausim inter
eruditos proferre meam sententiam, & an-
xijs amicis hoc in aurem instillare, deniq;
dare operam, ut citra grauem tumultum,
autoritate principum tollatur. Nunc ipse
seruo, nec aliud doceo quàm facio, nō tan-
tum ob id, quia præcepit Romanus pon-
tifex, sed multo magis quod recepit popu-
lus

HYPERASPISTES DIA/

lus Christianus. Vt enim non omnes constitutiones approbo, ita procul absum ab illorum sententia, qui putant omnes humanas constitutiones aut consuetudines esse reſciendas, ſuſſurſuris alijs, fortasſe durioribus his, de quibus uulguſ nũc queritur. Quanq̃ uideo & inter ipſos qui confeſſionem aſſerunt, cordatiores, nõ audere pronũciare an ſit inſtituta à Chriſto, an ſumpta ex diuinis literis, an ex generali Eccleſiæ conſtitutione profecta. An hoc eſt per ſummas ariſtas ingredi, non pronũciare de his, de quibus nondum clara uoce pronũciauit eccleſia? Nec hic accuſo uel te, uel tuos, ſed meum ipſius animũ qualis ſit p̃fiteor. Quare uide Luthere, niſi te prout ſus exoculauit odium Eraſmi, q̃ ſine cauſa tibi dicta ſint illa tam uirulenta. Itaq̃, inquis, ſepoſitis interim deo & conſcientia, quid enim ad Eraſmum, quid ille in his rebus uelit, & quid huic expediat, in laruam externam ruis, & uulguſ accuſas. &c. Huiusmodi cõuicia ſi funderes aliquando in re atroci, iam euiecta, poſſet appellari uehementia, nunc quum tu nuſquã non crepes eiufmodi, nec ullũ facias ſinẽ, quũ nihil ſit dignũ

TRI. PER ERAS. ROT.

dignū ullo cōuicio, nec probaris qd' assu-
 mis, nemo Luthere nō perspicit istā tā im-
 potentē maledicētiā tuā animi tui morbū
 esse, quē ego malo cōtemnere, q̄ imitari.
 Post hęc aggredere meā sententiā, sanē
 perq̄ festiuiter ridens, et irridēs meā simili-
 tudinē, quo schemate uideri uolo abūdare
 copiosus quidē orator, sed nihil intelligēs
 eorū quæ loquor. His cōuicijs sic assueui,
 ut propemodū etiā delecter, nisi quod ue-
 rear ne animus iste tuus tam ferox, mūdū
 maximis inuoluat malis. Nam Erasmi le-
 uissima sit iactura, modo regnet Euange-
 liū. Sentētia hęc erat: ut sunt morbi quidā
 qui minore malo tolerantur q̄ tolluntur,
 ita quædā irrepsērūt in populū christianū,
 quæ satius est ferre, quā dū conaris sub-
 mouere, malum exasperes. Hic exemplis
 tecum nō agam, quoniam nec tutum est,
 nec admodū ad causam pertinet. Tantū il-
 lud ex te scire cupio. Finge in principibus
 multū fuisse tyrannidis erga rusticos, qd'
 mihi nō constat, utrum cōducibilius erat
 rusticis, ferre dominos iniquiores, an hos
 experiri tumultus? in quibus tot milia pe-
 rierunt, et adeo calamitas depulsa non est.
 ut iugū

HYPERASPISTES DIA

ut iugum cōduplicatum sit, asperiusq; red-
ditum. Hæc uerba mea non tam accusant
tuos, quàm me excusant, cui frequēter im-
pingitur, quod non acriter stringam cala-
mum in uitia Pontificum & Episcoporū.
Et tamen hæc ad te quoq; pertinent, quan-
doquidem ad te rapis. Sit enim ista causa
tanti momenti, quanti uis esse, tamen im-
portuna tua maledicentia nulli omnino
mortalium parcens, facit ut non solum ni-
hil proficias, uerum etiam conduplices &
exacerbes tyrannidem, quam extincum-
tendis, & eos puehas, quos cupis oppres-
sos. Est aliqua ratio tollendi malum, quod
inueteratum longe lateq; radices egit. Ex-
aggera hic causam tuam quantum libet,
quo melior est, hoc tu magis accusandus,
qui tam malum agas medicum. Neq; cui-
quam pugna est cum uerbo dei, quod to-
ties intonas, sed cum tuis interpretationi-
bus. Iam & illud uide, num istis rationibus
apostoli doctrinam Euangelicam inuexe-
rint in mundū, quibus tu restituīs, sicut ais.
Nunc ubi calumniantur immerētes, num
scurrilibus dictis debacchantur in quemli-
bet? Num quē suspendunt naso, num stro-
phis

TRI. PER ERAS. ROT.

phīs calumnijs ac minis agunt Euangelij
negocium? Num utūtur tanta lingua pe-
tulantia? Poterā hīc alia multa cōmemo-
rare, quæ premo, tua prudētia fortasse di-
uinat quid sentiam. Si tu scis hos tumultus
diuinit⁹ ortos, ego nescio, nec futur⁹ sum
illorū uel aūtor uel adiutor, non desino ta-
mē orare Christum, ut undecūq; ortos, &
quomōcūq; pgressos, omnipotēs artifex
uertat in gloriam suā, & in ecclesiæ salutē.

Vehemēter offendit te hęc mea senten- 36
tia, licet uerū dicere, sed non expedit apud
quoslibet, nec quouis tempore nec quouis
modo. Et inepte cito Paulum: Omnia mi-
hi licent, sed non omnia expediunt, quod
Paulus illic non agat de prædicanda ueri-
tate, quam uult apud quosuis, quouis tem-
pore, quouis loco, quouis modo prædi-
cari: sed de uitando scandalo infirmorum.
Esto, ut dicis, sed hęc sententia latius pa-
tet suapte natura. Siquidem charitas quæ
Paulo suadebat ut abstineret ab aliq; lici-
tis, eadem suadebat, ut doctrinam Euan-
gelicam ad utilitatem hominum dispensa-
ret. Iam illud mihi uide quanto minus ad-
rem faciāt quæ tu refers: prædica uerbum,
h insta,

HYPERSPISTES DIA/
inſta, opportune, iportune. Et, modo uer/
bum dei annuncietur: Rurſus uerbum dei
non eſt alligatum, &: Ite prædicare Euan/
geliũ omni creaturæ. Nã in his uerbis op/
portune iportune tropus eſt, q nō indi/
cat uerbũ eſſe p̄dicãdum ubi nō oportet,
ſed inſtantiã Euangelij prædicãdi cõmen/
dat: quãcũq; adijcere debueras qd' illic addi/
tur, argue, obſecra cũ omni lenitate & do/
ctrina, lenitatem em̄ in te requirũt etiã tuã.
Caterũ ſcribẽs Philippẽ. nō laudat eos
q inſyncere p̄dicabãt Euãgeliũ, ſed gaude/
bat illorũ iſyncerã operã, tñ cedere in Euã/
geliũ p̄fectũ. Ad hæc Paulus alligat⁹, tamẽ
gaudet uerbũ dei nō eſſe alligatũ, ſed indi/
es latius ſpargi. Obſecro te, an Paulus do/
cuit eadẽ apud omnes quæ tu doces? An
quũ admoneo doctrinã eſſe temperandã
ad utilitatẽ auditorũ, alligo uerbũ dei? Nã
hoc impigis, & interim aſſumis, quicquid
doces eſſe uerbũ dei: ut nihil iã ſup̄ſit, niſi
ut ſias Chriſt⁹, denuo prædicãs Euãgeliũ.
Atqui quemadmodũ nobis nō cõſtat quo
ſpũ ducaris, ita nobis nondũ p̄ſuaſum eſt
quicquid doces eſſe uerbũ dei. Quid aliũ ſa/
piãt nescio, ego certe profiteor me eſſe de
eorum

TRI. PER ERAS. ROT.

eorū numero, q̄ mallent mori decies, q̄ se/
mel impedire cursum uerbi diuini. Neq; nos
de eo loquebamur, sed de q̄stionibus quæ
nūc orbē concutiunt. Et tamē apostoli pri-
mum iussi sunt prædicare regnū dei, celan-
tes Iesum esse Christū. Et Petrus in initio p̄di-
cationis Iesum uirum appellat, tacēs de di-
uina natura. Nec aliud Paulus facit apud
Atheniēn. Idē habet lac quo fouet ibecil-
les, habet solidū cibū quo uegetat fortes,
& habet sapientiā, quā nō apud quoslibet,
nec in propatulo, sed apud p̄fectos in oc-
culto p̄fert, quē locū tu nō recte citas, sapi-
entiā in mysterio absconditā, quū sit apud
Græcos, loquit̄ in occulto sapientiā quæ est
recondita. Quin & ipsi apostoli iussu do-
mini excutiunt puluerē pedum in eos qui
reñciunt sermonē Euangelicū, & in Actis
imponunt gentibus, ut abstineant ab Ido-
lothytis, suffocato, sanguine & scortatiōe,
nec statim docent legē p̄sus abrogādam.
Postremo sunt rudimēta philosophiæ chri-
stianæ, quæ tradunt̄ catechumenis, donec
proficiant ad magis recondita. Hebr. 6.
Quapropter intermittentes inchoationis
christi sermonē, ad p̄fectiora feramur, &c.

HYPERASPISTES DIA

Ecclēsia uero ne hęc quidem solet temere
committere postulantibus initiari, nisi fir-
diciusores spopōdissent abesse dolum ma-
lum, & mysteria uocātur, id est, sacramen-
ta. Num ideo uocantur mysteria, id est, ar-
cana, quod apud quoslibet essent euulgan-
da? An tu putas Christianos olim arcanū
eucharistię, uulgo pdidisse Iudęis ac gen-
tibus irrisuris? Quin ipse dominus, aliter
respondet Phariseis maliciose tentātibus,
aliter Sadducęis per imperitiā, stultā pro-
ponentibus quęstionē, cuius etiā illa uox
est: Nolite sanctū dare canibus, & ne proij-
ciatis margaritas uestras ante porcos. Idē
pręcipit Apostolis, ut ingressi uicum aut
oppidum explorent si qui digni sint, mox
ijs annunciēt Euāgeliū, sin minus excusso
puluere aliō se cōferant. Rursus dñs qui di-
xit p ecclesiasten: Est tēpus loquendi, & est
tēpus tacēdi: ad Herodis pcontatiōes pro-
sus obticuit, Pilato pauca respōdet, in mō-
te copiose docet discipulos arcana Euan-
gelicę philosophię. Nec eodē modo Pau-
lus agit cum Atheniensibus, quo cum He-
bręis, illis orditur Euangelium à quibusdā
apud ipsos notis ac receptis, Hebręos in-
credulos

TRI. PER ERAS. ROT.

credulos legis Mosaicae p̄sidijs oppugnat. Apud Festum & Agrippā quanta ciuilitate temperat sermonem suū, hoc est, q̄ tui dissimilis est. Idem aliquando mutat uocē suam, inseruiens auditorū utilitati. Carolus Stadij sententiā de synaxi recte impugnas, sed t̄ngamus eam esse ueram, nōne dices non in tempore proditam, primū hoc rerū statu quum plus satis exulcerata sunt omnia, deinde quia nō tradidit doctis uētilandā, sed germanica lingua uulgo prostituit, magno Christianae concordiae detrimento. Ipse in spectris tuis doces, quid sit inculcandum morientibus, reprehendens eos qui grauant illos intempestiuis sermonibus, & nūc dicis nihil referre, quid apud quos, quo tempore, quo modo dicatur. At reclamationem tibi Sapiens Hebraeus, musicam in luctu, narrationem esse intempestiuam. Paulus, inquis, coram toto mundo dixit: Deus quos uult indurat &c. At Paulus nusquam scribit, quod tu mundo ingeris, liberum arbitriū nihil esse nisi nōmē inane, neq; nostros conatus quicq; ad rem facere, sed mera necessitate fieri omnia. Deū in nobis opari & bona & mala. Hæc

h 3 sunt

HYP ERASPISTES DIA)

sunt quæ nolebã euulgari . Hæc satis arguunt ne ipsum quidẽ Euangeliũ apud quosuis, quouis tpe, quouis loco, quomodo libet esse prædicandũ, sed ex audientiũ utilitate dispensandum . Quãto minus id fieri cõuenit in quæstionibus quæ trahuntur è sacris libris , quædã etiã ex humana philosophia, ueluti quũ disputamus de eucharistia, quõ corpus possit esse sine dimensioibus, & quomõ idẽ corpus sit in diuersis locis? Quod si cõtendis nihil omnino referre, quomodo prædicet̃ Euangelium: quin ipse simili sauitia debaccharis in Cæsare, qua in põtificem & ep̃os, Cæsar enim magis obstat Euãgelio tuo, q̃ põtifex. Hic nimirũ cogeris adferre Paulinũ illud : Omnia mihi licent, sed nõ omnia expediũt, & abs te dicetur apte quod à me inepte fuerat editatũ . Hæc quũ sint per se dilucida, nimirũ euidens est , quantũ tu uerborũ incassum fuderis, & q̃ nihil ad rem citaris sacrae scripturae testimonia: & q̃ parum tempestiue fumos illos tuos protuleris . Paulus dicit: uerbum dei non est alligatum, & Erasmus alligabit? Et dominus dicit: Ite in uniuersum mundum, Erasmus dicit: Ite aliquo, aliquo

TRI. PER ERAS. ROT.

aliquò non. Rursum: prædicate Euange-
 lium omni creaturæ, Erasmus dicit: apud
 aliquos, apud aliquos non. Denique quasi
 hæc tam insulsa non fuerint satis, addis no-
 uam facetiam, Græcas aliquot uoces occi-
 nens, prosopolepsias, topolepsias, tropole-
 psias, chreolepsias, his quâdo tua sunt, mi-
 ror te non etiâ addidisse œnolepsias. Hæc
 enim tã stulta, aut aliis addidit tuo libro,
 aut nō eras sobri⁹ quū scriberes. Mirū uero
 quod in loco nobis hic adducis, deus psonas
 nō respicit, hoc est, deus ex omni gente, ex
 omniū mortaliū genere p fidē admittit ad
 Euāgelij gratiā, ergo nihil refert qd apud
 quos aut quomō disputes. Nec his conten-
 tus adijcis epiphonema: uides, inquiēs, ite-
 rū quod temere irruis in uerbū dei, quasi tuas
 cogitationes & cōsilia lōgissime illi præfe-
 ras. Si hæc à febricitate dicerēt, qd dici po-
 terat insanius? Ego toto pectore ueneror
 uerbū dei, sed nō arbitror qcqd asseueras
 esse uerbū dei. Et si dei uerbum nō tractes
 meliore fide quàm tractas nostra, pspiciū est
 quātū oporteat tribuere tuo euāgelio. Ego
 si min⁹ erudite, saltē timide, cū quod reuerētia
 tracto sacras literas, inhærēs orthodoxorū
 h 4 uestigijs

HYPERSPISTES DIA

uestigijs, ac metuēs ab ecclesiæ decretis recedere. Tu uiolentus irrumpis, ac submotis omnibus, cōtendis hoc sentire scripturā, quod uis, quodque tuis dogmatibus cōmodū est. Breuiter sic rem geris, quasi tuā uelis esse uictoriā nō Euāgelij, & quasi sacrae scripturæ dominus esse postules nō dispensator.

37

Efflagitas à me ut præscribam oportunitatem docendæ ueritatis. Impudenter hoc flagitas ab Erasmo, qui nihil omnino scit, nec nouit personas, tempora, modos, certe nescit corda hominū, quæ solus omnia nouit Lutherus. Atque in hoc triumpho camelum saltantem nobis exhibens lasciuis inuerso Virgilij carmine: Ante suum clauso componet tempore finem mūdus. Vidisti quicquam istiusmodi inficetiarum in mea Diatriba? Mox facis me præscribentem formulam, ne Papa indignetur, ne Cæsar irascatur, &c. Quāquam nec ista quæ uelut absurda fingis, tam sunt, quæ uideri uis: Quid enim peccat, si ueri prædicator sic orationē moderetur, ut quoad fieri potest, non exasperentur potentes, sed alliciantur potiusquā prouocentur, & si spes nulla est, saltem ne sine fructu iritentur.

Et tamen

TRI. PER ERAS. ROT.

Et tamen quod exigis iam ex parte præsti-
 ti, non ex me sed ex sacris literis. Qui cani-
 bus obiicit sanctum, qui margaritas por-
 cis, peccat: & in cōtemptores excutite pul-
 uerem. Habes personas. Quū nulla spes
 est fructus, sed nihil aliud quā tumultus
 excitatur, cedēdum est, donec sese offerat
 melior oportunitas. Habes tempus. Cæ-
 terum docendi modus ex his omnibus
 circumstantiis sumitur, nec omnes certō
 præscribi possunt, quandoquidem ex re
 nascuntur ac uariantur, sed hoc dispensa-
 toris prudētia relinquitur, quid cuiq; con-
 ueniat. Paulus mauult cōsuere coria, quā ^{1. Cor. 9.}
 ali beneficentia Corinthiorū, quod tamen
 suo iure poterat, nec circumducit sororem
 mulierculam, sed omnia sustinet ne quod
 offendiculū det Euangelio. Apostoli du-
 ctas uxores relinquunt Euangelij studio,
 nec ducunt, quū nulli fuerit interdictum,
 nūc qui iactant pro Euangelio milies esse
 moriendum, ea faciunt, quæ plurimos alie-
 nāt ab Euāgelio. Si bonus medicus est qui
 quibuslibet qualibet porrigit pharmaca,
 sit bonus Theologus qui nulla uel perso-
 narum uel temporis, habita ratione quoz
 h 5 modo

HYPERSPISTES DIA

modocunq; prouulgat uerbū dei. Omnis scriptura diuinit⁹ inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendū, ad corripiendum, ad erudiendum. Nihil igitur tua refert, quid apud quos, quomodo proferas aliquid è sacris literis? Eadē docebis catechumenū, quæ iam futurū episcopū? Iisdem locis ages cū Ethnico philosopho, quibus cū Iudæo? Eadem mysteria proferes apud irrisurum, & discēdi cupidum? Nec deliges è sacris literis quæ dicas apud sacras uirgines, & lenones scortaq; publica, nec referre putabis, utrum priuatim comiter monneas principem aut episcopū, an apud populum seditiose uocifereris in illos, nec aliter obiurgabis ingeniū putidulū, & ad desperationem procliue, quàm erectū, ferox, & cōtumax? Atq; hic mihi ingeritur mea paraclesis, in qua uolo neminem secludi à lectione sacrorum uoluminū. Idem multo diligentius ago in appendice, quæ præcedit paraphrasim in Euangeliū Matthæi: uerum præscribo, qualem esse uelim qui legat libros sacros, & rationem indico qua legi debeant. Si permitto omnibus ut legant sacros libros, ideōne de quibuslibet
difficultati

difficultatib⁹, apud quosuis, & quouis modo disputandum est in utranque partem? Et huic capiti additum est uirulentum epi phonema: Quorū, inquis, furori tu Eras me, hoc consilio tuo perniciose inseruis,

Taxans quorundā inciuilitatē, monueram si quid forte perperā esset cōstitutum in concilijs, ita corrigendum, ut tamē parceretur, quantum fieri posset, auctoritati Pontificum & conciliorū, quam nō expedit uulgo contemni. Si idē efficit ciuilitas, quod tumultus, nōne quod tranquillius est, præferendū est? Si tu maui seditiosam maledicentiam, ego plurimum abs te dissentio: Immo tuæ sententiæ reclamant & literæ & uita Apostolorum. Quorsum igitur attinebat hoc scomma, nisi quod nunquam maledicendo satiaris. Hoc scilicet Papa uoluit à te dici, & audit libentius quàm Euangelium, ingratiſſimus si te Cardinali pileo cum censibus non rursus honorarit. Non te pudet Luthere manifestæ uanitatis? Mihi ne datur ullus census à Pontifice? Immo quod Adrianus obtulit recusauit. Galerum Cardinalicium aut dedit aliquis, aut ambij, qui dignitates multo etiā inferiores

HYPERSPISTES DIA

inferiores manibus pedibusque recusauit.
Sed quod faceres? huiusmodi fabulae iactan-
tur inter fratres fideles, quibus diffidere ne-
fas est. Quam tibi nihil est pensi quid in
quem dicas. Sed haud scio an tu rursus
posueris pro uicissim, ne uidearis infanti-
am omnino simulare. At interim non de-
sinis impingere, quod contra conscientiam,
ea defendam quae non oportet, in gratiam
pontificum, ac spe praemiorum, quo nihil
est falsius, id quod te quoque scire credo,
quantumuis dissimules.

Iam quod toties inculcas fieri non pos-
se, ut hominum constitutiones seruentur
cum Euangelio, prorsus abs te dissentio,
qui uideo quasdam hominum constitutio-
nes esse necessarias, quasdam utiles, tam-
etsi displicet immodica turba, in qua non-
nullae sunt quae rectius tollerentur. Et hic
si uellem ingererem, quam tibi non constes,
quum alicubi pronuncies ceremonias in-
firmis esse necessarias. Nam certum est ho-
minum constitutiones ferè in ceremoniis
uersari. Sed interim hic aliud agimus, nec
est animus ab argumento digredi, ne ni-
miùm operæ in his rixis ponamus. Tãdem
& hoc

TRI. PER. ERAS. ROT.

& hoc caput claudis dilemmate. Si de uerbo dei sic sentis, impie sentis, si de alijs, nihil ad nos uerbosa disputatio consilij tui. Iam ostēdi referre, sacras literas apud quos doceas, deinde demonstratum est, me non tantum loqui de sacris literis, sed de quaestionibus hinc existentibus, quibus tandem & admiscet sese humana philosophia. An hoc est dei uerbum, omnia ex mera necessitate fieri, & nostros conatus nihil ad rem facere? Hoc paradoxon tuum interim fingo uerum in aliquo sensu. De quo si perconteris alios, dicent esse haereticum. Nec ideo taceri uolui quia durum est, ut ais, sed quod homines ad malum pronos, & imbecilles inuitet ad licentius peccandum. Tuum paradoxon elicis è sacris literis, sed opinionem suam ecclesia quoque sumpsit è sacris literis, ut iam res pendeat, non à uerbis scripturae, sed ab interpretatione. Caterum in hoc peccas, quod nobis perpetuo tuam interpretatiōem obtrudis pro uerbo dei. Itaque nec impie sentio de sacris literis, in quarum interpretatione malo sequi sententiam tot orthodoxorum & ecclesiae, quam tuam unius & paucorum
tibi

HYPERSPISTES DIA

tibi iuratorum, & tamē ad te pertinet mea
disputatio, qui tale dogma inculcas auri-
bus imperitorum, quale si citra controuer-
siam uerū esset, non absque periculo euul-
garetur apud quoslibet.

59 En iterum syllogismus cornutus oppo-
nitur. Si hæc paradoxa dicis esse hominū
inuenta, quid æstuas, cōtra quē dicis? &c.
Sin autem dei uerba esse credis illa para-
doxa ubi est frons tua? &c. Audi contrā,
nobis uidentur esse commenta hæretico-
rum, diuinas literas ad suum sensum detor-
quentium. Et tamen hic fingo esse huma-
nam opinionē è sacris literis, fortasse per-
peram intellectis, conceptā, quam patiat
inter eruditos sobrie disputari, apud pro-
miscuam multitudinem iactari nolim. Au-
fer igitur ista, uerbum dei, uerbū dei. Non
est nobis bellum cum uerbo dei, sed cum
tua asseueratiōe, neq; enim pugnat secum
dei uerbum, sed hominū interpretatio cū
interpretatione colliditur. Si iudicium ec-
clesiæ te mouet, quod asseueras commen-
tum est hominū, quod impugnas uerbū
est dei. Si nihil te mouet, tamen euidentissi-
mis rationibus euincas oportet quod asse-
ris,

TRI. PER ERAS. ROT.

ris, priusq̄ iubeas nos in tuā ire sententiā,
 pugnantem cum tot ecclesiæ luminibus,
 atque adeo cum publico ecclesiæ iudicio.
 Nunc quum antequam cōgressus sis cum
 mea Diatriba, sic exultes, insultes, gestias,
 quid aliud q̄ triūphū agis ante uictoriā?
 Ista rhetores seruant iam probatæ rei, si li-
 beat ad singulas causæ partes agere trium-
 phum: aut perorationi, si sint unico trium-
 pho cōtenti. Sed indecētius est quod non
 tantū exilis, gestis, ac ludis, sed ostētas tro-
 phæa nōdum erepta, circūfers hostis pro-
 strati simulacrum, quem nondum aggres-
 sus es. Quam enim ineptis tuo schemate
 εἰς ὠνέωμ, qui me non pateris similibus,
 hoc est, uulgatissimo schemate uti: Scilicet
 creator tuus à te creatura discet, quid uti-
 le & inutile sit prædicari, ac stultus ille uel
 imprudēs deus hæc nescierit quid do-
 ceri oporteat, donec tu magister eius, mo-
 dum ei præscriberes sapiēdi & mandandi,
 q̄si ipse ignorasset, &c. Scilicet ista tā stoli-
 da uidētur tibi false dicta, quasi iā euiceris
 tuū de lib. arb. dogma, sine cōtrouersia esse
 uerbū dei, & q̄si dispēsator uerbi diuini nō
 debeat circūspicere, quid apud quos, quo
 tempore,

HYPERASPISTES DIA

tempore, quòue modo depromat è dupli
 ci penu sacrarum literarum, quod accom
 modum sit auditorũ salutĩ. Dic te quæso:
 Nullũ ne uidisti unquam concionantem,
 qui tibi displicuerit quod parũ tempestiua
 loqueretur? Nonne recte facit qui in qua
 dragesima ea proponit populo quæ faciũt
 ad pœnitentiã, uitæq; correctionẽ ferijs pa
 schalibus latiora deprompturus? Opinor
 & te dicturũ apud populũ reputare non
 nunq; quid dicendũ, quid reticendum, &
 quibus modis tractandũ sit quod assumis.
 Et hæc qui monet præit creatura creatori,
 deoq; præscribit sapiẽdi mandandiq; mo
 dum, & deũ uiuũ, nihil aliud imaginatur
 esse, nisi leuem aliquem & imprudentẽ ra
 bulam in aliquo suggesto declamantem,
 aliaq; tam stulta ut uix credã ex tuo inge
 nio profecta fuisse. Ex hac admonitione
 mea cõsequit, quod infers. Plane hic pro
 41 dis mi Erasme, q; ex animo superius uene
 randã diuinorũ iudiciorũ maiestati suase
 ris. Quis Luthere fuit ille pditus sycophã
 ta, qui hæc libro tuo admiscuit? An ille qui
 monet sacram doctrinã, ad utilitatem au
 dientium esse temperãdam, sicte docet, in
 sacrĩs

TRI. PER ERAS. ROT.

facris literis reuerēda myſteria, quæ ſuper
runt intellectus humani modum? An ille
blasphemus eſt in deū? Nam hoc ſubijcis
in proximo capite, qui non uult altius pe-
netrari in quæſtionum adyta, q̄b̄ conducit
ad ſalutem & Chriſtiani gregis concor-
diam: qui uerbi diuini diſpensatorē, uult
eſſe ſobriū, ac circūſpectum, ut ſciat quid
cuiq̄ cōueniat: Nullus igit̄ nō uidet, q̄tū
hic fundas tragicæ faciendæ, hoc magis ri-
diculus, quo uehemētius & impotentius,
præter cauſā uerbis debaccharis. An do-
cet deū nō eſſe timendū, qui docet nulli ſa-
lutem cōtingere, niſi ex miſericordia dei:
qui fatetur deū quosdā attrahere, quosdā
ſuo animo relinquere, cōſilio arcano et in-
ſcrutabili? An quiſquis non accedit tuis
aſſertionibus & interpretationibus pen-
ſat diuinam ſcripturam ad ſenſum impiſ-
ſimorū hominū? Et qui uel ob imperitiā
quā tu mihi tribuis aſſatim, uel ob imbe-
cillitatem animi, non audet ſeſe tuæ fidei
committere, iam publico eccleſiæ iudicio
damnata, mauult q̄b̄ tot inſignium uirorū
ſententiā, mauult eccleſiæ decretum ſe-
qui, q̄b̄ tuū & Vuycleui dogma, is impiā
indignati

HYPERSPISTES DIA

indignationē suā declarat aduersus deū.
Huiusmodi cōclusiōes homo dialecticus
colligis ex meis uerbis, et cū his mira sedu-
litate σκιομαχῆς, aut si qd umbra inanius.
Hæc igit̃ quū sint alienissima à re, deinde
manifesto falsa, debebāt oīno taceri ab eo
q̃ p̃ter sūmā eruditionē, etiā sp̃m dei sibi ui-
dicat, multominus cōueniebat tot uerbis
inculcari, repeti, infigi. Quæ si uera essēt,
& ad rē pertinentia, tñ erant, ut dixi, post
partā uictoriā in triumpho decantāda.

41 Mox ita respondes quæstionibus meis,
quasi ego docuerim, hoīes absque spiritu
posse uitā corrigere, aut quasi sp̃s per il-
lū nō operetur in animis hoīm, qui circum-
specte dispēsat sermonē Euangelicū. Nisi
forte sentis solā electionē dei satis esse, nec
opus esse doctoris officio. Quid est igit̃,
qd̃ apud Ezechielē dñs sic litigat cū ma-
lis pastoribus? Ad secundā sic respondes,
quasi doceā à quo q̃ amari posse deū, nisi
fuerit attractus ab eo. Quir obiurgātur a-
pud Esaiā muti pastores? q̃a tacuerūt ubi
p̃ferendū erat uerbū dei. Eadē ratiōe sunt
obiurgādi, qui uel aliud prædicāt q̃ uerbū
dei, uel aliter prædicant q̃ oportet. Et hic
rursus

TRI. PER ERAS. ROT.

rursus blasphemū facis Erasmi, homo bla
 spheius undiq; scates, agnosce tuas uoces
 uere inq; tuas luthere. Sic hnt. Quū ego fe
 cissim ipios murmurātes aduersus boni
 tatē ac iusticiā dei, sic loqueris: Nullus ho
 minū credet, neq; poterit, electi uero cre
 det, cateri nō credētes pibunt, indignātes
 et blasphemātes sicut tu hic facis. Quā hic
 uides meā blasphemā: an qā recito qd ipi
 dicturi sint: ac ne qs suspicet hęc sub mea
 psona dici addo: Sic em̄ interpretabunt ple
 riq; sūt em̄ fermē mortaliū ingenia crassa
 et carnalia, prona ad incredulitatē, pcliuia
 ad scelera, ppenfa ad blasphemā, ut nō sit
 opus oleū addere camino. Haftenus dia
 tribe. An hęc uerba nō satis declarāt, quo
 rū murmura recitē: An ideo blasphemus
 sum, qd nolim occasionē dari propēsis ad
 blasphemā: Talia scilicet effundit spūs
 iste cuius arbitrio regeris. Sed ad reliqua
 pperandum. Bene habet, tādē satiatu
 opinor cōuicijs, permittes aliquātisper re
 spirare, uertis em̄ te iā ad docendū, qd uti
 nā solum egisses. Adducis autē duas cau
 sas, quare tuum dogma debuerit apud o
 mnes inuulgari, quarū una est, ut homo
 i 2 sui

HYPERSPISTES DIA

fui desperans ac deiectus, non aliunde speret salutem quam à solo deo, cuius misericordiae proximus est, qui intelligit se suis uiribus ne tantulū quidem posse ad assequendam salutē. Altera est, ut per hoc dogma detur locus fidei, cui non esset locus, nisi deus quū sit iustus, uideretur iniustus, & quum sit misericors, uideretur crudelis, & nisi uideretur occidere, quum uiuificat. Obijcerem nec ista suo loco dici, nisi tuū esset dogma, nihil referre, quo loco dicatur. Quū enim hæc tractentur in disputatione nostra, ubi pugnas cum argumentis meis, dixisses tempestiuus. Sed tamē quoniam rem seriam aggredieris, non grauebor tum audire, tum respondere. Necessarias autē grauissimasq; causas nobis adferas oportet, si persuadere uelis, hoc quod iam seculis tenuit populus Christianus cū suis doctoribus, & in hūc usq; diem tenet ecclesia, perniciosum esse dogma, impium hæreticum ac blasphemū, tuum uero esse præcipuū articulum Christianæ fidei, sine quo nemo possit esse saluus. Ne dixeris igitur, quod ex abundantia deprompseris duas causas, nam prima causa, qua nobis imponis

nis

TRI. PER ERAS. ROT.

nis silentiū, dicens: Satis est, quod deus uoluit hæc inuulgari, nec est hominis quærere quare ita uelit, nihil aduersum nos facit, propterea quod assumit pro confesso, quod est controuersum, uidelicet tuū dogma esse uerbum dei. Quare ne posthac nos urgeas ista respōsione, nisi prius euiceris quod assumis, ut certissimum, quum non solum sit anceps, uerum etiam a scholis & Ecclesiæ primoribus damnatum. Excutiamus igitur Achilleas tuas & inuictas rationes. Mihi quidem per se neutra uidet̃ impia. Quis enim non fateatur esse pium, ut homo sibi diffisus, totus pendeat à misericordia dei? Et pie docet, qui docet facta dei non esse dijudicanda, sed certo credendū, deum semper esse iustissimū, etiam si quando sensibus humanis uideatur iniustus, esse misericordissimum, etiam si quando uideatur crudelis. Hæc, inquam, omnia pie sancteque docentur, sed tamen multum absunt ab eo, ut nobis approbent tantam necessitatem tui dogmatis, quantam uideri uis. Ais enim alicubi, citius optandum ut totus mundus pessum eat in chaos, quæ ut hoc dogma renjciatur. Imò fructus utri
i 3 usque

HYPERSPISTES DIA

usque tuæ rationis sequitur ex opinione,
quam hactenus ut piam sequitur ecclesia,
ut nouo dogmate tam seditioso nihil sit o-
pus, ne commemorem interim uitata pe-
ricula, quæ tuum dogma secum trahit, rur-
susque commoda, quæ secum nostra du-
cit opinio. Nam quod ad priorem attinet
causam, in Diatriba demonstro, eundem
deiectionis fructū sequi ex opinione quā
defendo, qui sequitur ex tua. Quis enim
sibi fidat, qui scit se nihil posse nec incipe-
re nec finire, nisi auxiliante gratia dei, cui
fateor summam omnium quæ recte sunt
acceptum ferri oportere. Neque quicquam
interest inter te & me, nisi quod ego facio
nostram uoluntatem cooperantem gra-
tia dei, tu facis nihil aliud quàm patien-
tem. Nam quod addis, quàm diu persua-
sus fuerit homo sese uel tantulū posse pro
salute sua, manet in fiducia sui, nec de se pe-
nitens desperat, & ideo non humiliatur co-
ram deo, &c. & occulte manet superbus,
& gratiæ dei aduersarius, Hæc ut fortiter
abs te dicuntur, ita dicuntur absque ulla
probatione, & reclamante scriptura: nec
omnino quicquā habent, noui præter hy-
perboles

TRI. PER ERAS. ROT.

perbolen. Dicis, qui nihil dubitat à uoluntate dei pendere, is prorsus de se desperat, nihil eligit, sed expectat operantem deum. Is proximus est gratiæ, ut saluus fiat: Eadem nos dicimus, nisi quod non satis intelligimus quid sibi uelit illa particula: nihil eligit, nisi forte sentis eum diffidere deo, qui sibi uitæ genus eligit, quod uel aptius iudicat uel tutius. Caterum quod in immensum exaggeras desperationem sui, & reductionem in nihilum, tuæ sunt hyperbolæ. Alioqui conclusio tui sermonis, nō minus quadrat nostro dogmati quàm tuo. Ea sic habet: Hæc est, inquã, una ratio, ut pñ promissionem gratiæ humiliati cognoscant, inuocent & accipiant. Quomodo se eriget aduersus deũ, qui nouit sibi nullam esse salutis spem absque singulari dei gratiã, qui persuasum habet uires hominis uniuersas nihil prouehere ad salutem, nisi adsit gratiæ præsidium: præsertim quũ non ignoret, hoc totum quod potest naturæ uiribus, esse gratuitum dei donum. An qui cupiat oceanũ transmittere, cõfidit se hoc posse assequi, nisi contingat nauis & uenti? Et tamen inter nauigandũ

HYPERASPISTES DIA

non erit ociosus. Neq; enim liberi arbitrii professio huc tēdit, ut homo minus tribuat dei misericordiæ, sed ne desit operanti gratiæ, & habeat qd sibi imputet si pereat. Ego sic exaggero dei misericordiã, sic extenuo uires hominis, ut in negotio salutis nihil sibi possit arrogare, quãdoquidem hoc ipsum quod est aut ualet naturæ dotibus, dei munus est. Tu sic attollis gratiã, ac deicis hominem, ut alteram aperias foueam, quã occlusimus, paululũ quiddam tribuentes lib. arbitrio, uidelicet quod se accõmòdet gratiæ, uel auertat à gratia. Altera ratio nõ impia quidẽ est, sed aduersus me nihil facit. Hoc ipsum doceo quod tu, ut homo diffusus suis uirib; totũ se præbeat operanti gratiæ diuinæ, credatq; deum iustũ, etiã si uideatur humano sensui iniustus, clementẽ, etiã si uideatur crudelis. Quanc; ne id quidẽ perpetuo uerum est. Etenim apud Esaiam deus puocat Israëlitas, ut ueniat & arguat ipm si possint. Et Ezechielis uis. uelut ex æquo disputat cũ populo, coargues illorũ iniustitiã & suam euincēs iustitiã. Nec deus semp abscondit suã erga nos misericordiam, ut sit locus fidei, sed multis argumentis

TRI. PER ERAS. ROT.

argumentis approbat nobis suā misericordiā. Nec abscondit suā ueritatē, quo maiore merito credat̄ uerax, sed tot prophetarum oraculis, tot figuris, tot miraculis, denique præstando p̄ filiū & apostolos quæ promiserat, declarauit se ueracem esse. Quin ipse dñs quan̄q̄ ad tēpus dissimulauit naturā diuinam, tamē ueritatem nō abscondit, sed omnibus modis illustrauit, ne quid haberēt increduli, quod suæ culpæ prætexerent. Itaq̄ quod addis ὑπερβολικῶς, si posset ulla ratione cōprehendī, quomodo is deus sit misericors & iustus qui tantam iram & iniquitatem ostēdit, nō esset opus fide, nemo tibi concedet: sed dei benignitas sic alit fidem nostrā, ut ex quibusdam argumētis, quæ sensu ac ratione cōprehendimus, credamus & illa quæ cōprehēdi nō possunt. Tantū de his hoc loco dixisse satis est.

Videbar euasisse, sed ecce paratū est aliud cornutū dilemma. Si credis, inquis, esse uera paradoxa, quū sint maximī momēti, nō alia re magis iritabis curiositatē hominū ad inuestigandū, q̄ dum doces nō esse euulgāda: Si uero credis nō esse uera, doce occultāda, nō qđ inutilia sint, sed qđ fal-

HYPERSPISTES DIA

sa. Audi paucis ad hæc: Si credidissem tuū paradoxum esse uerum, non opposuissem meam Diatribam. Et si te tantopere offendit mea ciuilitas, quod disputādi gratia fixerim aliquo sensu uerū esse, cōtentus uocare paradoxū, utere uocabulis & iudicijs aliorū, qui pugnāt cū tuis paradoxis. Sunt enim in prōptu. Illic reperies nō Scepticas ambiguitates, quas execraris, sed meras assertiones Stoicas, quibus delectaris. Tantum ne mihi fraudi sit, qđ comiter res asperas uerbis molliorib⁹ tractauī, quo minus cōcitaretur tumultus, rebus plus satis exasperatis, & ueritas certius elucesceret. Et ridicule me iubes tacere priorē, quū p te iam sit euulgatū pblema, cuius ea pars quā tu ppugnās piculose ingerit⁹ aurib⁹ ppli. Verū illđ urit animū tuū qđ adamatā tuā opinionē ausus sim attingere, secus qđ uelles.

45

Cuius studio ante tēpus incipis nobis probare rerum omnium necessitatē, assumēs ueluti tuo iure, quod nondū euicisti, uidelicet nos nihil opari, sed solū deū operari in nobis et bona & mala, et tamē mox duos facis deos, qui uicissim insideant uoluntati nostræ, agantq; quò uelint. Et sic distinguis

TRI. PER ERAS. ROT.

stinguis necessitatē coactionis & immutabi-
 lilitatis, quasi nos ista cōfuderim⁹. Quod
 ais hominē peccato captiuū, non posse su-
 is uiribus uoluntatē suā ad bonū flectere,
 nisi affletur gratiæ sibilo: fatemur & nos,
 p̄sertim si de flexu efficaci sentias. Caterū
 illud mihi tecū non cōuenit, quod ais, ho-
 minē in quo operatur gratia, nō posse sese
 auertere à gratia, quēadmodū q̄ in sole est
 nō posset occludere oculos. Alioqui quur
 arguunt apud Paulū, qui semel illuminati,
 gustato dono cœlesti, ac participes facti
 sancti spiritus, prolapsi sunt ad maliciam?
 Nec similitudo tua probat nostrā uolunta-
 tem omnino nihil agere. Nā iumentū re-
 gitur quidē à sessore, tamē obtēperans illi,
 agit aliquid cum illo. Nōnunq̄ obnititur
 freno, calcitrat, resistit, interim et excutit ses-
 sorē, nō quod deus possit excuti, sed quod
 offensus inobediētia nostra, relinquat nos
 nostris cupiditatib⁹. Porro illud ē psalmis:
 Vt iumētū factus sum apud te, & ego sem-
 per tecum, legerant & illi, quibus non pla-
 cet ista rerum omnium necessitas, legerāt
 & Christum asino insedisse, uerum nihil
 aliud arguunt, quā reatricem ac mode-
 ratricem

A
 n tuū
 issem
 offen
 tia fin
 us uo
 dicijs
 Sunt
 oticas
 ras as
 Tan/
 s aspe
 minus
 s exa/
 Et ri/
 e iam
 uā tu
 i. Ve
 ā opt
 elles.
 nobis
 assu/
 icisti,
 ope/
 mox
 ntuo
 e di/
 nguis

HYPERASPISTES DIA

47 ratricē gratiā, admonētq; ne gratiæ repu-
gnemus. Sed ut dictū est, ante tēpus abs te
dicta, suo loco tractabuntur accuratius.

Hæc quidē abs te triumphaliter dicta
sunt, sed ante tempus, sed nondum euicto
cui titeris. Nunc elatus rebus secundis au-
des maius quiddam polliceri quod est in
uictoria pulcherrimum, te me meo iugula-
turum gladio, planēque conuicturum,
me imprudentem negare, quod tanta pru-
dētia conor asserere. Quod ni strēnue præ-
stiteris, interposito sacramento, uis omnia
quæ in hoc libro aduersum me scribis esse
reuocata, rursus omnia cōfirmata quæ mea
Diatriba in te uel asserit, uel quærit. Age
Luthere, accipimus conditionem, tu uide
ne recedas à iureiurando. Iam dudū expe-
ctamus istam uiolentam argumētationē.
Fateris, inquis, liberum arbitrium citra gra-
tiam inefficax esse ad salutem. Agnosco.
Ergo submota gratia nihil faciet boni. Ni-
hil. Igitur non liberum est, sed captiuum.
fateor. Hic mihi concedis ut liberi arbitrii
uim, quā extenuaui, faciam si libet angeli-
cam, tamen euincis nullam esse, si per se
nihil efficiat. Et obiter admisces, liberū arbi-
trium.

TRI. PER ERAS. ROT.

trium sine gratia, nihilo rectius dici liberū,
quàm si dicas ignem frigidum, aut terram
calidam, quod scholæ uocant oppositum
in adiecto. Audi nunc contra. Primum tu
semoues gratiam à libero arbitrio, at ego
quum dico liberum arbitrium aliquid age
re boni, coniungo cum gratia, cui dum ob
temperat, feliciter agitur, & agit, dum resi
stet, meretur à gratia deserui, desertum ni
hil agit nisi malū, quod hic tu fateris. Est
igitur aliquid quod agit aliquid: Nec est
oppositum in adiecto. Quemadmodum
enim liberos homines distinguimus à ser
uis, qui pariter bello capti sunt, non quod
iam sint suæ potestatis, sed quod nati sint
ingenui, & si possint uictorum manus ef
fugere redeant in naturalem libertatem.
Sic homo conditus est, ut haberet libe
rum arbitrium. Id tyrannus satanas capti
uum abduxit, gratia restituit, & auget. Nec
reñcio sophisticam distinctionem de qua
litate hominis naturali, qua aptus est rapi
à spiritu, modo illud addas, qua aptus est
& agere cū agente spiritu. Ea qualitas si, ut
dicis, non est in bestijs, sed tantum in ho
minibus

HYPERASPISTES DIA

minibus & angelis, agamus gratias deo qui nos hic à bestijs segregatos angelis æquarit. Vides hic non esse oppositum in adiecto. Poteram autem tibi obijcere titulos sepulchrorum, hic situs est Annibal, quum illic non sit Annibal. Hoc satis erat, ad excusandum abusum uocabuli. Nunc uide quomodo me stringis: Nihil efficit sine gratia, igitur nihil omnino facit cum gratia. Hiccine laqueus est, quo me capis? An latine inefficax sonat, quod prorsus nihil agit? An idem declarant facere & efficere? Pharmacum efficax dicimus, non quod aliquo modo mouet corpus, sed quod perficit id cui fuerat destinatum: rursus inefficax, non quod nihil egerit in corpore, sed quod impar fuerit pellendo morbo. Audis uulgo conquerentes, quod quum omnia fecerint, non effecerint tamen quod uolebant. Proinde non est noua significatio uocis huius, sed à priscis hucusque obseruata. Quid, inquis, est uis inefficax, nisi prorsus nulla uis? Vt hic nos doces latine loqui, ita in disputatione satis cum supercilio negas latine dici, nihil agere qui sumit operam inane

nem

TRI. PER ERAS. ROT.

nem, quia sic expediebat tuæ causæ. Quid igitur sibi uult apophthegma Catonis, qui dixit satius esse ociosum esse quàm nihil agere? quid Seneca, quum scribit maximam uitæ partem elabi nihil agentibus? Itã ne nulla uis est pueri trahentis magnam nauem, quam citra auxilium robustioris mouere non posset? Omnino uis est aliqua, sed inefficax, simul agens cum robusto trahente, quum sola non possit efficere quod uult. Hic scilicet uiceris, si tibi largiar, liberum arbitrium absque gratia non posse dici liberum arbitrium: si largiar liberum arbitrium non posse accipi pro naturæ habitu, capaci gratiæ diuinæ: denique si largiar, inefficax nihil aliud sonare, quàm quod omnino nihil facit. Hæc est illa tua uiolenta uictoria. Mihi magis uidetur precaria, perinde quasi quis dicat hosti: Iugulabo te tuo gladio, modo abijcias clypeum, & ne punctim ferias. Res ipsa loquitur Luthere, quantum absis ab illa tua pollicitatione. Quid superest nisi ut canas omnium palinodiam, desinasque meæ Diatribæ contra iusurandum facessere negocium?

Si me

HYPERSPIS TES DIA

Si me sic teneres ut hic te teneo, quis ferret tuos triumphos; Sed aliàs uacabit triumphum agere. Nunc currendum ad reliqua. Quod contendis soli deo tribuendum liberum arbitrium, eo quod solus efficiat quæcūq; uult, fateor in aliquo sensu uerum esse, & tamen non dubitamus angelis tribuere immortalitatem, quod solus deus dictus sit immortalis, nec ueremur hominem appellare bonū aut sapientē, quod solus deus dicatur bonus aut sapiens. Nō enim libet hic tecum arguari, si pugnant inter sese liberū arbitriū & necessitate duci, quum dei uolūtas nihilo magis sit mutabilis q̄ ipse deus, nemo magis agit omnia necessario quā deus, qui si potest aliud esse q̄ est, poterit et aliud uelle quā uult. Rursum si huius uolūtate metiris omnes hominum actiones, facis omnes æque necessarias, quas nunc uis esse contingētes. Deinde si liberū arbitrium dici nō potest, quod ex suis uiribus nihil efficit, ne arbitrium quidem dicetur, quando pro suo arbitrio dicitur agere qui libere facit quod uult, neq; minus erit oppositū in adiectio, quū dicitur liberū arbitrium inefficax, & quum

TR I . P E R E R A S . R O T .

quum tu uocas captiuum arbitrium, Vbi seruitus est & captiuitas, ibi nec arbitriū est. Quid quod ne uoluntas quidem proprie dicetur, quæ nihil eligit, nihil expetit, nihil agit. Quanquàm per me quidem licebit aliam uocem huic rei tribuere. Nec ad me pertinent, quæ hic congeris de lapidatione, si nominemus liberū arbitriū, quum illi tantillum uirium tribuamus.

Qui bene docet apud populū esse liberū arbitriū, sed inefficax absq; dei gratia, non meretur lapidari. Sed sic est tuum ingenium, nihil loqueris absq; tragicis hyperbolicis, quod genus sunt & illa, de uehementia ignis tartarei, & de ui angelica siue diuina. Nec alia re magis studes uideri solus doctus q̄ paradoxis & hyperbolicis, quum nihil sit accommodatius ad seditionem.

Nec uideo tamen quid fuerit opus frigidis illis similibus de mendico, qui dicatur locupletissimus, quod rex illum possit locupletare, & de homunculo imbecillo, aut si mauis lūbrico, qui dicatur dominus cœli et terræ, si deus illi donare uelit, ita tu, ne recedas à tragicis, nos de habitu naturali loquimur, qui tametsi fuerit oppres-

k sus

HYP ER A S P I S T E S D I A /

sius uis, tamen conditionis uocabulū reti-
net. Deniq; si te tantopere offendit, liberi
arbitrii nomen, quod nihil efficiat ex sese,
tolle simul & arbitrii & uoluntatis uoca-
bulū, quādoquidem non est arbitriū, ubi
nihil potes tuo arbitratu: nec est uolūtas,
quæ per se nihil efficit, ut tu argumētaris.
Et multo frigidius est quod adfers de titu-
lis principum, qui stulte titulos sibi uindi-
cant earū regionum quas alius possidet.
Hæc collatio si qd ualet, aduersum te ua-
let. Omnino Luthere in hoc capite friges
totus, etiamsi tibi μάλα ὑπερβολικῆ ὑπερ-
βολῆ uideris induxisse uim ignis tartarei.
Hæc cōparatio magis quadrabit: Hic ha-
bet ingenium felicissimum si careret fe-
bri. Quanquā quod ais de igni quem
non pateris ignem dici si nō urat, nō tam
uerū est q̄ asseris. Nisi forte ignis non erat
quo refocillabantur tres pueri in fornace
Babylonica, & nisi uana est illorū opinio
qui putāt primā causam in oībus natura-
rebus principaliter agere, adeo ut miracu-
lū esse negent si nō urat ignis, aut si nō lu-
ceat sol, nisi quod præter solitū accidat.

50 Tandem factus ciuilior permittis nobis
ut utar

TRI. PER ERAS. ROT.

ut utamur liberi arbitrii uocabulo in rebus inferioribus, quæque non pertinent ad salutem, uelut in possessionibus. Atqui in tua assertione doces adeo nullum esse liberum arbitriū, ut ne festucā quidē moueamus è terra, nisi absoluta necessitate, et hic quoque confirmas arbitriū quod habemus in rebus inferioribus, dei nutu regi. Nimirū eadem temeritate, concedis dici liberū, quod pēdet ab alieno nutu. Si liberæ arbitriū prorsus est nomen inane, & si necessitate absoluta geruntur omnia, quur hic immutabilem dei uoluntatē subijcis hoīm arbitrio? sed hæc aliās. Tandē post longas ambages disputationē tuam redigis in compendiu: Si tua, inq̄s, præfatio de uerbis dei loquitur, tota ip̄ia est, si de uerbis hoīm, tota frustra scripta est. Ad hoc ita responsū est, ut ostenderē uitiosum esse tuū dilēma, quū sint quæ neque plus sint uerba hoīm, neque uerba dei, sed interpretationes uerbi dei, de quibus aliquñ dubitare fas est, aut quæstiones ex dei uerbis erutæ, in quibus multis modis peccat: uel quia scrutatio progredit̄ altius quàm opus est, uel quia natura quæstionis est eiusmodi, ut plus cōducat

HYPERASPISTES DIA/

ad discordiam quæ ad pietatem, qualis est illa, in opere bono quod est libero arbitrio commune, utra causa sit principalis aut secundaria, gratia an liberum arbitrium, & pronunciatur, quantum ad esse substantiale, principale est liberum arbitrium, quantum ad esse meritorium, principalis est gratia, uel quia uocatur in dubium, quod iam ecclesiæ consensu receptum est, uel quia disputantur ubi non oportet neque quem admodum oportet. Neque enim damno disquisitiones moderatas huiusmodi quaestionum inter eruditos, sed uulgus arceo ab huiusmodi conflictationibus, Veluti non expediret apud populum disputari quæ disputat Thomas de simplici stupro, an sit peccatum capitale, differens argumentis ad utranque partem faciendis. Hæc ita habere declarat mea clausula, qua finio totam hanc disputationem. Proinde tales materias fortasse tractare licuerit, in colloquijs eruditorum, aut etiam in Scholis Theologicis, quantum ne hic quidem expedire putarim, ni sobrie fiat. Cæterum hoc genus fabulas agere in theatro, promiscuæ multitudinis mihi uidetur non solum inutile, uerum etiam

TRI. PER ERAS. ROT.

etiã perniciosum. Malim igitur hoc esse
 persuasum, in huiusmodi labyrinthis non
 esse terendam ætatē aut ingenium, q̄ Lu
 theri dogma uel refellere uel asserere. Au
 dis Luthere, theatrum promiscuæ multi
 tudinis, audis non esse terēdam ætatem,
 & dubitas quid sentiam? Nec interim im
 pingo tibi quod tu rem ab ecclesia defini
 tam, reuocas in contentionem. Et si maxi
 me loquutus essem de uerbo dei, respondi
 & in hoc peccari, si secus quàm oportet di
 spensetur. Quanc̄ nobis non cum uerbo
 dei res est, sed cum tuis interpretatiōibus
 & assertionibus. Nec hic habes quicq̄ qd̄
 mihi iure obiicias, nisi quod ciuilius tecū
 ago quàm res postulabat. Hæc quum sint
 euidentiora quàm ut negari possint, nimi
 rum intelligis quantum uerborum, quan
 tum dilēmatū, quantum dīcteriorū, quan
 tum impietatis & blasphemiarum incas
 sum effuderis. Ego uero tua dogmata nō
 appello fabulas, sicuti calumniaris, sed aio
 eos qui tales quæstiones ancipitibus ar
 gumentis tractant apud imperitam multi
 tudinem, esse similes histrionibus, qui fa
 bulã saltant apud populū promiscuū, non

k 3 omni

HYPERASPISTES DIA

omnibus accommodā. Nec es tam rudis latini sermonis, ut non intellexeris quid sentiam, sed ita tibi propositum erat, quē ad modum Midæ quicquid attigisset uertebatur in aurū, quicquid nācisci posses uertere in calumniā. Sperabam iam animū istū tuū saltem exaturatum conuicijs, sed modus nullus, oīa loquor inepte & ignoranter, quod meminerim linguæ quā habet peculiarem sacra scriptura simul cum tropis. Et tu qui nihil nō apte dicis, sed scienter omnia, sic interpretaris mea dicta, quasi coner ostēdere scripturarum obscuritatem ex tropis, quum longe aliud agā: uidelicet ut quemadmodum diuina sapientia sermonem suū attemperat ad affectus captumq; nostrum, itidem dispensator diuinæ scripturæ, suam linguam accommodet ad utilitatem auditorum. Si clamas hoc esse rhetorum cōmentum, audi mea uerba, sic habēt: Nō quod huiusmodi mutationes cadant in naturam dei, sed quod sic loqui conueniebat infirmitati tarditatisq; nostræ. Eadem prudentia decet illos, opinor, qui dispensandi sermonis diuini partes susceperūt. Quædā ob hoc ipsum
noxia

TRI. PER ERAS. ROT.

noxia sunt, quod apta non sint. Hæc uerba tam dilucida quam habeat mea diatriba, uide quam apte, quam scite nobis hic ingeris calumniam de scripturarum obscuritate.

Quanquam quis hoc tibi concesserit, tropos in literis diuinis nihil habere obscuritatis, si modo adsit grammatica, quum in Genesi passim torqueant tropi, & in allegorijis prophetarum tantopere sudet eruditissimi uiri?

Exagitas & illud, quod scripsi satius esse, si apud imperitam multitudinem cum Paulo nihil sciremus nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, ridesque nos si credamus Paulum apud Corinthios nihil aliud docuisse nisi has syllabas, Christus est crucifixus, quæ si alius Luthere diceret, merito cauillator uocaretur. Sed quæ es hic inepte falsus, tam in altero es impudens assertor, contendens Christum crucifixum, omnia retrusa, omnes quæstiones, omnia tua dogmata complecti, omnes Christianos esse perfectos, quos non oporteat quicquam celari mysteriorum, sed Iudæos esse pueros, ab his recondenda mysteria.

k 4

Si

HYPERRASPISTES DIA/

Si Christianis ueluti perfectis nihil est ce-
landum, quur Paulus ait se habere sapien-
tiam quam loquitur inter perfectos oc-
culte, cuius nō putet Corinthios esse ido-
neos auditores, quod adhuc essent carna-
les, quur non omnibus Christianis cōmu-
nicauit ea quæ audiuit raptus in tertium
cœlum? Quur Galatas fouet lacte, diffe-
rens solidum cibum? Atq; hic rursus obli-
tus es, quod ante docuisti, uerbum dei es-
se prædicandum omni creaturæ, nunc fa-
teris Iudæos non esse capaces huius sapiē-
tiæ, nec prædicandam nisi inter Christia-
nos. In altero tibi repugnas, in altero forti-
ter asseueras quod nemo crediturus est, ui-
delicet quod quicumq; docet Iesum crucifi-
xum, simul doceat, quicquid de libero ar-
bitrio, de præscientia, de futuris contingē-
tibus, de necessitate rerum omnium disse-
ritur. Similiter & in tertio reclamabitur ti-
bi, quum ais omnes Christianos esse per-
fectos. 51 Post hæc in ipso disputationis ue-
stibulo, mira copia, pariq; uehementia, tra-
ctas quod à uobis cupiebam doceri, qui-
bus argumentis nobis possit fieri certa si-
des, te cum paucis uera docere, quum cæ-
cutierint

TRI. PER ERAS. ROT.

cutierint tot ecclesiæ doctores, tot academiæ, tot cõcilia, & tot Pontifices &c. quã scriptura sit utriq; parti communis. Hunc nodum utinam possis recte dissoluere. Nam id sæpenumero tentauì cum tuis, neq; quenq; adhuc inueni qui potuerit. Fateor ingenue torsit hic scrupus serio animum meum, & si cupis, ut dicis, charissimum fratrem lucrifacere, nihil prius est faciendum, q̃ ut hanc remoram amoliaris, patiar conuiciõrum tuorum colaphos & alapas, modo præstes quod cupio. Longum sit hic repetere meam orationem super hac re, relegat qui uolet locum in diatriba. Nunc uide quã non absoluas qd' miro calore suscepisti. Statim calumniaris quod præfatus me in hac disputatione non usurum orthodoxorum, aut conciliorum præsidij, sed tantum autoritate scripturæ diuinæ, quo uitẽ frustraneũ laborem apud eos qui nihil admittũt præter sacras literas, ingenue fateor esse uerũ. Nec uitor illis, nisi forte alicubi in enarratione scripturarum. Nam meam expositionem protinus reiecisses priusquã audisses totam. Præterea quod non iudicẽ eos

k 5 scriptores

HYPERSPISTES DIA/

Scriptores prorsum inutiles ad iudicandā
causam, non inficio. Vt enim primam au-
toritatem tribuo literis diuinis: ita non a-
spernor si quid tanti uiri contulerunt ad
intelligentiam sacrorum uoluminum, eti-
am si non nesciam, illos ut homines alicu-
bi labi. Nec uideo quur ista putaris dicē-
da, nisi forte hoc quoq; credis impium ac
blasphemū aliquid tribuere doctoribus,
quibus tantum autoritatis tot iam seculis
detulit ecclesia catholica, quorum testimo-
nia ne tu quidem grauaris citare quoties
cōmodū est. Cæterū quod eā collationē
ad te totā proprie trahis, inique facis, quū
ego te noīatim exceperim, ne uiderent in
te omīa dici, quæ dicebātur in quosdā mi-
hi propius notos. Numero, dignitate &
autoritate, atq; etiā tpe uos īferiores esse,
res ipsa loquitur. Eruditionē, ingeniū, spi-
ritum, sanctimoniam sic illis tribui, ut uo-
bis non detraxerim: & odiosam morū ui-
tæq; comparationem uitauī, ne quem of-
fenderem. Quare nihil ad rem attinebat
hic te meminisse uitæ tuæ, quum ego ui-
tam tuam ne uerbo quidem unquam atti-
gerim. Nec sum tā impudens, ut hominis
ignoti

TRI. PER ERAS. ROT.

ignoti uitā infecter, nec tā inciuilis ut ubi
 de dogmatibus est cōtētio, uitæ sordes ac
 domus latebras ī mediū adferā, etiā si qua
 scirē reprehēdēda. Sic & aliās deprecari
 auaritiæ, gloriæq; suspiciōnē ἀπολογούμεν
 v̄, quum nullus accuset. In istis em̄ pati
 ar te deo causam dicere, cui stas aut cadis.
 Quod si nominis splēdor, sanctimonia, di
 gnitas, autoritas eorū quos tibi oppono
 sic aliqñ mouit animū tuū, ut itidē esses af
 fectus atq; ego nūc sum, planeq; despera
 res posse labefactari tot modis cōmunitā
 autoritatē, tanto debes æquior esse mihi,
 q̄ ut minus sapio, ita minus audeo. Teq;
 obsecro, ut oñdas nobis, q̄bus rationibus,
 istū scrupū tibi ipsi ex anio excusseris, tan
 tāq; cōceperis fiducia. Tu qdē appellas iu
 dicē deū testatus synceritatē tuæ cōscien
 tiæ: Verū hoc agebā, ut indicares uñ no
 bis cōstare posset, esse uera quæ tui sibi ar
 rogant, præsertim quū uideamus eos qui
 pari cōtētionē sibi uindicāt sp̄m, tātis de re
 bus tā atrociter inter sese dissentire. Qui fa
 cile credit leuis est corde, meritoq; in no
 bis desiderares uirilē cōstātiā, si temere
 deficeremus ab uniuersa ecclesia catholica
 nisi

HYPERSPISTES DIA

nisi res esset nobis certissimis argumentis comprobata. Alioqui metuere debebas ne parum firmos haberes discipulos, si tam facile relictis doctoribus priscis, in tuam sententiam iremus. Nec enim hisce commoveor conuicijs, Nihil es nisi uox, & quid autem sit ostensio spiritus, quid miracula, quid sanctimonia, hæc tria si à te requirant, quantum ex literis & libris te noui, imperitior & ignorantior uideris, quam ut una syllaba queas ostendere, modo tu scientissimus omnium doceas nos quod scire cupimus. Sed uideris mihi Luthere similis plagosis quibusdam litteratoribus, qui quam teneram ætatem erudiendam susceperint, cedendo, iurgando, conuiciando bonam temporis partem consumunt. Per tuam omniscientiam, ut uidetur, non licebit uti receptissimis uocabulis, adeo ut nec ficus liceat appellare ficus, nec ligonem ligonem. Et arbitror te tam scite definiturum, quid sit spiritus, sanctimonia miracula, ut declares in ecclesia nec esse spiritum, nec sanctimoniam, nec miracula.

Quomodo apostoli declararint spiritum suum, non cognoui nisi ex actis apostolorum, & ex

TRI. PER ERAS. ROT.

& ex Euangelio, nisi quod in illorum literis uidetur mihi spirare fragrantia quaedam sancti spiritus, quam in multorum scriptis non inuenio. Ex iisdem literis cognoui miracula ab apostolis ædita, & lego sequentibus signis à deo confirmatum illorum sermonem. Nec alijs uestigijs deprehendo spiritum, sanctimoniam & miracula, in alijs probatis uiris. Spirat quiddam in illorum libris, licet longe infra apostolos, quod spiritum & sanctimoniam illorum declarat. Deinde uitam & miracula didici ex historijs, quarum autoritatem apud me confirmat ecclesie consensus, qui memoriam illorum tam religiose colit. Aduersus tot argumenta, non multum habet ponderis pro uerbium in scholis iactatum. Multos in terra pro sanctis haberi, quorum animæ sunt in inferno. Hoc dictum quum tu è triuio hauseris, tamen mihi pauloante exprobras, quod multa loquar ex usu & publicis sermonibus accepta, quæ mire frigeant, si ad iudicium conscientie uocentur. Atqui illud agebatur, ut quoniam nobis quibus non est donata discretio spirituum, non constat de uestra conscientia, ratio quaedam ostenderetur

HYPERSPISTES DIA

deretur, quo possimus tuto fidere uestræ doctrinæ, reiecta ea quam tanto consensu sequutus est orbis Christianus, à tam multis, tam doctis, tam celebribus uiris traditam. Ex hoc nodo multis modis conaris elabi. Primū negas quenq̄ ueterū ædidisse miracula in nomine liberi arbitrij, sed in nomine Iesu Christi. Atqui paulo ante nos docueras, hoc nomen Iesu Christi cōplecti etiam hæc dogmata quæ tu nūc doces. Vnde consequitur ut quisquis ædidit miraculum in nomine Iesu, credens cum illius gratia simul operari liberum arbitrium, in nomine liberi arbitrij miraculū ædiderit. Nec ego doceo liberum arbitrium non esse spiritus sed humanū quidam, quin potius arbitror apostolos inter perfectos docuisse esse liberum arbitrium quod in nobis simul operetur cum gratia dei, præsertim quum hanc sententiam ex ipsorū scriptis asserāt eruditissimi uiri. Aperis aliam rimam ad elabendum. Ais illos quātumuis spirituales, aliquādo ut homines iuxta carnē sensisse. Nō reputamus, sed qd' obijcis est uobis cū illis commune, & redit comparatio, utris potius

TRI. PER ERAS. ROT.

tius tribuendus sit spiritus, uobis an illis.
Nec exigo à uobis miracula, sed cæteris
paribus, argumentor illis potius haben-
dam fidem qui miraculis claruerunt, quàm
qui nullis miraculis commendantur. Pro-
inde nõ æquum facis, quod uicissim à no-
bis exigis miracula. Neq; em̄ nos sumus
huius noui dogmatis autores, sed eorũ au-
toritatem sequimur qui sanctimonia, mi-
raculisq; celebres sunt. Proinde nihilo ue-
recundius à nobis exigis ut miraculis asse-
ramus liberum arbitrium, quàm si quis e-
xigat à Theologis, ut miraculis appro-
bent Euangelij ueritatem. Satis enim est
hoc semel miraculis, & orbis cõsensu fuis-
se comprobatum. Cæterum quod ludens
ais, ab his qui asserunt exigí probationem
non ab his qui negant: & rursus adfers
è sophistarum, aut iurisperitorum scho-
lis prouerbium, negatiua nihil probat.
Primum respondeo legem istam sophisti-
cam in decretis ecclesiæ nullum habere lo-
cum, nisi forte non compelleretur ad pro-
bationem qui negaret Christum natum
ex Maria uirgine, aut negaret matrem e-
ius fuisse perpetuo uirginem.

Ad

HYPERASPISTES DIA/

Ad hæc tu nõ solum negas receptum dogma sed asseris tuum. Perinde quasi quis ingressus fundum alienum, uideat eum qui à tritauo possedit, sic negans esse illius, ut asserat esse suum, an ab hoc non exigetur probatio: Imò iura fauebunt possessori titulo præscriptionis, etiam si quid defecerit in probatione. Si præscriptio quinquaginta annorum repellit uindictorem & constabit ius possessoris, nos plusquam mille annis tenemus hoc dogma. Repellendus igitur eras, etiam si tantum negares nostrum dogma, nunc tuum nouum sic asseris, ut uelis nos à tam uetusta possessione depellere. Et quando uideo te uersari in rhetoricis, opinor te scire, in Anticategorijs quoniam intentio coniecturalis à reo retorquetur in actorem, ab utroque pariter requiri probationem, qualis est illa controuersia inter cæcum & nouercam, occidisti patrem. Non ego, sed tu. Hic fit uterque, reus simul & actor, & ab utroque iudex expectat probationem. Itidem uos dicitis meum dogma pium est, uestrum autem hæreticum, nos totidem uerbis regerimus intentionem. Vides quàm inepte tibi arriserit
pro/

TRI. PER ERAS. ROT.

prouerbiū illud, negatiua nihil probat.
Deniq; sic loqueris, quasi nullus ueterum
unquam probarit liberum arbitrium, quū
ea res tot libris agite et hodie, nec ab uno
Variant, esto, sed in hoc consentiūt, quod
liberum arbitrium sit aliquid, quod opitu-
lante gratia nonnihil conferat ad salutem.
At non admittis humanam probationem
sine miraculis & autoritate sacrarum lite-
rarum. De miraculis iam dixi, testimonio
scripturarū & illi confirmant suam opinio-
nem, sed illorum interpretationem reiicis.
Verum eodem iure nos possumus reiice-
re tuam absq; miraculis. Proinde quod re-
uolutus ad conuicia iocosq;, neq; personæ
quam geris, neq; disputationi tam seriæ cō-
gruentes, prouocas nostrum Baal, ut per
liberum arbitrium uel unam ranam cree-
mus, uel unum pediculū occidamus, Pri-
mum satis procaciter deum Ecclesiæ, quē
tot milia sanctorū adorant, qui statuerunt
ac statuunt liberum arbitrium, Baal appel-
las, & tuæ cōgregationi uerum deum uin-
dicas. Nec interim tamen quicquā adfers
ad soluendam quæstionem.

Nihilo magis ad rem faciunt quæ con-
I geris

55 geris capite proximo. Flagitas enim ut doceamus, quod nam opus bonum sancti fecerint uel liberi arbitrii. Et hic putas omnes nos futuros ranis & piscibus magis mutos. Cui non erit in promptu uicissim rogare, quod opus bonum in nobis agat gratia: si nominaris, idē dicet fieri à libero arbitrio. Quod si mauis responsionē magis accommodā rei, nullus erit tam rudis aut infans, quin ilico responsurus sit: nō hic agitur de libero arbitrio miraculis asserendo aut abrogando, nobis enim pro miraculo est scripturarū autoritas, cū definitione Ecclesie. Quid igitur agitur? Hoc agitur, an cōstantis animi sit, deficere ab opinione, quā tot uiri sanctimonia miraculisq; celebres tradiderūt, deficere ab ecclesie decreto, & animas nostras tuæ fidei committere, qui nuper cum paucis exortus es, quū nec tuæ cōgregatōis proceres uel tecū, uel inter ipsos consentiant: imō quū ne ipse quidem tecū consentias, qui in hac ipsa assertione aliud dicas in principio, aliud in progressu, *καὶ λινωδῶν* quod prius dixerās. Nam qđ obiter arguis liberū arbitriū non esse rem spiritus, sed humanū inuentū, ex eo quod initio

TRI. PER ERAS. ROT.

tio confessus sum hanc quæstionē & ante
 Christū fuisse iactatā inter Philosophos,
 uides opinor, q̄ frígida sit tua ratiocinatio.
 Mundum fuisse conditū docet Plato cum
 poëtis, an ideo Christiani nō recte asserūt
 mundum esse conditū, refellentes eos qui
 docent mundum non habuisse initiū: Pla
 to docet animas superesse à morte corpo
 ris, an ideo nobis nō est idem asserendū:
 Philosophi docuerūt deū esse mentē, sum
 me potentē, ac summe bonā, quæ nusq̄ nō
 adsit, quū nullo loco possit cōprehendi, an
 nō eadem pie asserunt Christiani: Aristo
 teles in œconomicis docet inter maritū &
 uxorem oportere mutuam esse charitatē,
 ac perpetuā amicitia, qua arctior inter ho
 mines esse nō possit, an ideo Paulus male
 præcipit: uiri diligite uxores uestras: &c.
 Aliq̄ sunt innumera, quæ nobis sunt cō
 munia cū Ethnicis philosophis, nec id ele
 uat autoritatē dogmatū nostrorū, sed con
 firmat, qđ illi per lumē naturæ nō nihil ui
 derūt earū rerū, quas nobis tradit scriptura
 diuina. Sed nō credimus philosophis, nisi
 cū scriptura cōsentiant: fateor, & liber. arb.
 ex scripturis asserimus: perperā inquires in
 1 2 intellectis

HYP ER A S P I S T E S D I A /

tellectis. Ergo de interpretatione cōtentio est. Tu necessitatem rerum omnium paulo ante probabas ex Vergilio, & liberū arbitrium ideo non putas asserendū, quod à philosophis tractatum sit?

56

Reliqua quanto copiosius prosequeris, quoniā nihil faciunt ad id quod proposueram, tanto plus uerborum perdis. Exigis ut tibi describamus formam ac uim liberi arbitrii, quid sit, quid possit, quid agat. At qui iam ante cōfessus es omnia fuisse prodita sophistis, quid sit, quid ualeat, quid agat, quomodo habeat. &c. Videlicet ita postulabat tua rhetorica, ut ibi in odium mei laudares sophistas, quos cum nusquā nō appelles impios ac blasphemos, ibi negas illos *βλασφημῶν*, quemadmodū ego facio. Si blasphemus sunt, si impij, si hostes Christianismi, si cæci, quum dogma sit mihi cum illis commune, quomodo liberas illos blasphemiam, quam in me criminaris? Nos cum ecclesia descripsimus uobis liberi arbitrii naturam, uim & actionem, sed ea descriptio quæ placet ecclesiæ catholicæ tibi tuisq; displicet, probamus ex literis sacris, sed nostra interpretatio tibi non placet.

TRI. PER ERAS. ROT.

cet. Tu necessitatem probas ex Vergilio,
& sacris literis, sed tua interpretatio nō pla-
cet ecclesiæ. Quomodo igitur nobis com-
probabis tuū dogma? Stipulaberis à no-
bis, ne quid requiramus aut recipiamus,
præter literas sacras, sed sic ut tibi conceda-
mus, ut eas tu solus interpreteris, submo-
tis omnibus. Sic uictoria penes te fuerit, si
patiamur te non dispensatorem, sed domi-
num fieri diuinæ scripturæ. Porro quod
hic uiris sanctis & orthodoxis à me lauda-
tis insultas, haud præter morem tuū facis.

Piget tantæ loquacitati respondere, quū
extra causam dicantur omnia. Quādo in-
cipies aliquid dicere de tribus capellis?
Absolue collationem nostram, & indica,
utris potius debeamus fidere, tibi, an tam
augusto senatui? Nostram orationem fer-
re non potes, qui nihil sim nisi uox, & nos
Archytæ crepitaculum sine fine feremus,
tot superuacaneis, tot conuicijs & insulta-
tionibus radēs aures nostras? Rursus hic
mihi impinguntur mea scripta. Admonui
ut relictis humanis inuentiunculis adeant
fontes diuinorū uoluminum, & nunc mi-
hi contrarius, aliud facio quàm doceo. Qui
l 3 sic

HYPERASPISTES DIA/

fic. Quia scribo diatribas, celebros decreta pontificum, auctoritatem hominum iacto. In Diatriba non utor uel Pontificum, uel conciliorum, uel orthodoxorum auctoritate ad asserendum liberum arbitrium: & si fecissem, aliquanto tolerabilius fecissem, quam quod tu mihi libellum Melanchthonis citas, uelut eiusdem auctoritatis, cuius sint scripturae canonice. Sed in hoc dumtaxat induco collationem istam, ut nobis aperias, quid tibi potius credere debeamus quam illis. Proinde uides ipse quam sit impudenter uanum quod addis, me nihil intentatum relinquere, quo uos auocem a simplicitate pietatis Christianae. In Diatriba non meum sed Ecclesiae dogma defendo, uerum absque praesidijs ecclesiae: et defendo e sacris literis, non ut commentum hominum, sed ut sententiam diuinae scripturae. Et huius uanitatis manifestissima adeo te non pudet, ut prioribus semper addas impudentiora. Sic enim ex assumptis falsis elicis conclusionem falsissimam. Ex quo facile intelligimus, inquis, nec ex anio te ista nobis consuluisse, nec quicquam serio te scribere, sed inanibus bullis uerborum tuorum confidis te orbem posse ducere quocumque uis. Et
tamen

TRI. PER ERAS. ROT.

tamen nusquā ducis, cum nihil prorsus dicas nisi meras cōtradictiones per omnia & ubiq;. Hæc uere tua sunt Luthere: ante cōstitueras excusare animū meū, nūc de animo meo pronūcias, quod ne illa quidē ex anio scripsi, quæ iuxta tuā quoq; sententiā recte scripsi. Quid aut impudētius, q̄ me uelle ducere orbem meis scriptis, qui semper solus esse uolui, nec passus sum ullā factiunculā mihi adiūgi, id qd̄ tu facis ambitiosissime. Nec hui⁹ animi me pœnitet, malo malo esse ouis gregaria, q̄ dux suilli aut hircini pecoris. Iam quū nihil dicā nisi meras cōtradictiōes per oīa secula seculorū et ubiq;, tamē tu nondū uel unū locū pferre potuisti, in quo mihi nō constem. Hoc crimen nō prius obijcere debebas Erasmo, q̄ tu respondisses ijs, qui tuas cōtradictiones plurias è tuis scriptis decerptas, tibi libris aditis ingerūt. Addis, ut rectissime dixerit qui te ipsissimū Proteū aut Vertūnū appellauit. Nōne sciebā futurū, ut ex maledicis libellis aliqd̄ mutuareris in me iaculādū? Et tñ is quē tu ut cōñcio, dicis rectissime dixisse, tuo Philippo uisus est furere, quū illa scriberet, q̄ literis quoq; suis testatus est.

HYPERSPISTES DIA/

Et si rectissime dixit ille, tu pessime dice-
bas, quum me summum in theologia face-
res. Sed nihil est miri, si tibi ex summo theo-
logo nunc factus sum Vertumnus, quum
idem qui tū tibi scribebar hircus insignis
hærens in uepribus, nunc factus sim por-
cus de grege Epicuri.

58

Post hæc ridicule repetis nobis nostrā
affirmatiuam, & uelstram negatiuam, de
qua iam ante dictum est, nosq; uocas insa-
nissimos, qui dogma de libero arbitrio po-
stulemus à uobis admitti, non ob aliud, ni-
si quia à multis, magnis & antiquis sit as-
sertum. Quid fingi potuit impudentius,
quum ego profitear me in Diatribæ confi-
ctu cessurum, nisi testimonijs scripturarū
probaro quod assero. Ac rursus hic satis
procaciter insultas Græcis orthodoxis, qui
bus miro lemmate adimis omnem autori-
tatem, uidelicet, quod sancti nonnunquā
errarint ut homines, & ostendis periculū,
ne quoniā Petrus fuit sanctus, credamus
illum recte monuisse dominū ne patere-
tur. Sic disputat, qui nihil nō scite, nihil nō
apte dicit. Pulchre scilicet Petrus adhuc lu-
daus confertur cum Petro iam spiritu san-
cto

TRI. PER ERAS. ROT.

cto afflato. Et quomodo uideri possit hoc recte dixisse Petrū, absit hoc à te domine, quū mox reprehensus sit à domino? Va/ de retro. & cætera.

Et uelut hæc tam scite dicta nō sufficiat 59
proposuisse semel, addis proximo capite, qui citant ueterum sanctorum opiniones similes esse his qui ridiculi gratia, garrunt non omnia esse uera quæ sunt in Euange/ lio, adferentes illud ex Ioāne: nōne bene dicimus nos, quod Samaritanus es & dæ/ monium habes? & rursus: reus est mortis. Quò ruis Luthere, aut quid tibi uis cum istis tuis uere blasphemis comparationi/ bus? Qui citat aliquid ex eorū libris, quo/ rū memoria tot seculis sacrosancta est Ec/ clesie, quorum scripta publicitus leguntur in templis, nihilo rectius facit q̄ qui scur/ rantur, Iudæorū impiorum dicta citantes ex Euangelio? Quoties autem tu quoque citas Augustini Gregorijq̄ testimonia? Qui minus hæc tua comparatio quadrat in te quàm in nos? An in his quæ pro te fa/ ciunt, loquuti sunt ex spiritu, in his, quæ cō/ tra te faciunt, secundum carnem? Ne po/ stula igitur, ut in causa liberi arbitrii pro sit
I 5 tibi

HYPERSPISTES DIA-

tibi quod Augustinus toties abs te stat (ut iactas, quanquā hoc mox falsissimū esse docebimus) ne tuam comparationē in te rectorqueamus, aut si in totū adimis illis auctoritatem, desine abuti illorum testimonijs, si multa pie, si multa præclare dixerūt, tam etsi lapsi in nonnullis, permitte nobis, ut quæ bene dicta sunt utamur, quod iuris & uobis sumitis. Sed iubes ex illorum libris eligi meliora, prætermittis his, quæ iuxta carnem loquuti sunt. Elegimus meliora, uos item elegistis meliora, sed nos ea dicimus meliora, quæ consentiunt cū dogmatibus Ecclesiæ, uos quæ faciunt pro uestris dogmatibus. Quis hic litem dirimat, utri melius eligantur? At hoc inquirebat mea comparatio, ad quam tu nondum quicquam respondes, nec uideris omnino responsurus. Nec tibi uideris hactenus satis debacchatus in doctores ecclesiæ probatissimos nisi diuo Hieronymo impietatem, sacrilegium, & blasphemiam impingeres, eo quod scripsit, uirginitas cœlum, coniugium replet terram. Planè impium sacrilegum & blasphemū est dictum, te deprauante. Quasi, inquis, patriarchis, apostolis, & Christianis

Hiero

TRI. PER ERAS. ROT.

nis coniugibus terra, nō cœlum debeatur,
aut quasi uirginibus uestalibus in gētibus
sine Christo cœlū debeatur. Quām nihil
tibi frontis in detorquendo. An Hierony-
mus ibi loquitur de uirginitate, quæ cœ-
lebs est absq; Christo? An sic insanit ut ta-
libus promittat cœlum? Rursus an patriar-
chas excludit cœlo, quod habuerint uxo-
res? Quid igitur dicit? In hoc præfert san-
ctam uirginitatē sancto cōiugio, quod cō-
iugium in hoc institutū est, ut mortale ge-
nus cresceret & propagaretur, iuxta illud:
Crescite & multiplicamini, & replete ter-
ram: uirginitas autē q̄uis non augeat in ter-
ris hominū numerū, tamē doctrina castis-
simaq; uita, plurimos adtrahit, ac ut ita di-
xerim, gignit cœlo. Vnde & dominus bea-
tos pronunciat, qui se castrarūt propter re-
gnū dei. Ex hoc numero fuerunt apostoli,
quorū ut aliquot legimus fuisse uxores, ita
nō legimus eos post susceptum Euangeliū
negocium, uxoribus usos fuisse. Eundem
in tua disputatione q̄ irreuerēter tractas,
eo q̄ scripserit quaedam scripturæ testimo-
nia apud Paulum pugnare, quæ suis locis
non pugnant. Hic nō satis est illū uocasse
lusciosum,

*non legimus eos post susceptum Euangeliū
negocium, uxoribus usos fuisse.*

HYPERSPISTES DIA

lusciosum, ineptum, nugonē, nisi tandem execraberis illius os sacrilegū. Etiā si quid lapsus esset Hieronymus, poterat excusari ciuilitē, & si non esset locus excusationi, conueniebat errorē modeste corrigi. Hoc opinor officium uelles tibi præstari si quid accidisset simile. Nūc sciebas Hieronymū optime sentire de Paulo, nec illud in eo criminari quod abuteret̄ testimonijs scripturarū, sed quod nihil esset reconditū in scripturis, quod ille non accommodaret ad Euangelij comprobationem. Qui sic de baccharis in Hieronymum, nō pateris alios, quamuis ciuilitē abs te dissentientes.

60

Iam quod dixerā non esse credibile, deum tot seculis dissimulasse tam perniciosum Ecclesiæ suæ errorem, ut nulli sanctorum suorum reuelarit, quod uos euangelicæ doctrinæ caput esse cōtenditis, hoc modo refellis, sophistā agens, ut dicas in nullo sanctorum, aut in ecclesia quicquam erroris fuisse dissimulatum, quum sancti nō sint nisi qui aguntur spiritu dei, spiritus autem non errat, quumq; Christus cum Ecclesia sua maneat usq; ad consummationē seculi: sed huc tendit tua ratiocinatio, ut intelligi

TRI. PER ERAS. ROT.

telligi uelis, incognitū esse qui sint sancti,
quæ sit Ecclesia, quin insuper illud conaris
persuadere, sic deum moderari res mortua-
lium, ut ibi uideatur esse sanctorum Eccle-
sia, ubi non est, contra ibi sit, ubi non uide-
tur: Item semper habitos pro sanctis, qui
fuerunt impij, pro impijs habitos qui fue-
runt sancti. Sed hæc dum copiose decla-
mas, quid aliud quàm cōfundis ac subuer-
tis prorsus omne iudicium Ecclesiæ, & au-
toritatem arrogas omnibus hæreticorum
cōuenticulis? Negas consequi, si deus pas-
sus est uiros eruditissimos longa serie secu-
lorum errare, statim & Ecclesiā errasse, il-
lam inquam Ecclesiam, quam tu dicis oc-
cultam esse, nec ostendi posse. Vnde igi-
tur tibi constat, quod Vicleuus fuerit uir
sanctus, & Ariani fuerint hæretici? An ideo
sanctus est Vicleuus quod damnatus sit
ab Ecclesia, quam tu papisticam uocas? Ea-
dem ratione dices & Arium fuisse sanctū,
quod ab eadem ecclesia damnatus sit. Hic
si prouocabis ad scripturas, quæro nū de-
fuerint Arianis scripturæ. Non defuerūt,
inquiēs, sed eas perperam interpretabantur.
Sed unde nobis hoc constat, nisi quod il-
lorum

HYPERASPISTES DIA-

lorum interpretationem reiecit ecclesia, di-
uersæ partis approbavit. Idem dici pote-
rat de Pelagio, qui tibi quoque est impius
hæreticus, nō perinde, opinor, quod dāna-
tus sit ab ecclesia Romana, cū quod repu-
gnet tuo dogmati. Verū donem⁹ fieri pos-
se, ut generale conciliū sit ita corruptū, ut
aut nemo sit qui spū dei agatur, aut si quis
est, nō audiatur, sed ex malorum opinione
fiat senatusconsultū, tamen probabilius est
illuc esse spiritū dei, quā in priuatis con-
uenticulis, in quibus ferè deprehendit spi-
ritus satanæ. Si non potest ostendi Eccle-
sia Dei, & tamen oportet esse aliqua cer-
ta iudicia, tutius opinor publicam autori-
tatem sequi, cū huius aut illius opinionē,
qui contemptis omnibus, iactet suam con-
scientiam ac spiritum. Si satis est dicere, ha-
beo spiritum, credendum est igitur multis
diuersa nobis ingerentibus, quum uera nō
possint esse, quæ dissonant. Quanquā ego
non hoc agebam, an credendū esset, quic-
quid sancti docuissent, aut indubitātū es-
set quicquid Ecclesia definisset, sed æquatis
cæteris, uolebam hoc probabilius uideri,
quod à talibus uiris probatum esset, & pu-
blica

TRI. PER ERAS. ROT.

blica ecclesie autoritate confirmatū, q̄ qd̄
hic aut ille de suo proferret. Nec tu tamen
audes dicere, q̄ hic ab origine mūdi semp
fuerit ecclesie status, ut dicerent̄ populus
dei qui nō essent: alij rursus essent, qui ne-
que sancti dicerent̄, neq; populus dei, sed
sic pponis, quis scit: Si fateris nesciri, quid
agit tua assertio, quæ conciliorū & ortho-
doxorū omniū autoritatē reiicit, ac rescin-
dit oia ferè ecclesie decreta? Si nobis con-
staret in uestra ecclesia esse spūm dei, meri-
to hanc reiiceremus cū uestra pugnātem.
Nunc quū fatearis incertū esse ubi sint san-
cti, ubi sit uera ecclesia, quæ non errat, aut
incerti fluctuabim⁹, aut sequemur ea quæ
ueris sunt propiora. Quod aut̄ me prouo-
cas ut ex Papæ regno uel unū proferā Epi-
scopum qui suo fungatur officio, aut unū
cōciliū, in quo sit aliquid decretū quod fa-
ciat ad Christianā religionē, ac nō potius
ad prophanas nugas de pallijs, dignitati-
bus ac censibus, quod ad priorē partē atti-
net, ut fateor esse paucos episcopos, qui ue-
re agant epos, ita quosdā proferre liceret,
in qbus non desideres p̄ij præsulis officiū,
inter quos numero Io. Episcopū Roffen-
sem.

HYPERSPISTES DIA/

sem. Sed hūc protinus reijcies, quod in te scribat, & ideo nihil habebit ponderis tua reiectio. Nec est qđ hic clames me in gratiam illius scribere, nihil ab illo census uel accipio uel ambio, & in multis diffidet à meis opínionib⁹, nec meis studijs ita multum tribuit. Postremo quid illo tuo simili dissimilius: Ciceronem deus permisit errare in causa liberi arbitrii, ideo non est dissimile ueri si quis dicat, quod deus permisit doctissimos ac sanctissimos Ecclesiæ uiros similiter errare. Quid deus reuelarit Ethnicis philosophis aut oratoribus, non excutitur in præsentia, sed quid fugerit illos, qui gustauerunt spiritum dei, & in diuinis literis multos años diligentissime sunt uersati. An ideo non assequuti sunt quia uariant sententijs, aut quia disputāt suspensa sententia? Sic nec uos consentitis in uestris dogmatibus. Et hic dicis, quis scit? Verū an ideo Christiani non constantissime credūt resurrectionem corporū, quod philosophi summi uacillanter de ea disputant? Addis qđ deus sanctos suos abscondit, ceu nobile margaritū nō obijciēdū porcis, ne impius uideat gloriā dei: & tñ euāgeliū dicit,

TRI. PER ERAS. ROT.

dicit, ex fructibus eorum cognoscetis eos.
Si arbor bona iuxta atque mala ex fructibus cognoscitur, est aliquod de pijs & impijs iudicium etiam in hoc seculo, licet certissima sint dei iudicia. Et hic erat locus disputandi de comparatione fructuum, nisi decretum esset eam Camarinam non mouere.

Hic Luthere suspicor mihi rem esse cum 62
rhetore, cuius modestiam utinam tu in omnibus tuis scriptis fuisses imitatus, longe pauciores abs te alienasses, aut si tibi credimus ab euangelio. Tu nullum conuiciandi modum nosti, neque quicquam omnino probare potes in eo qui refragatur tuae sententiae, hic tametsi in disputatione satis scurriliter deliciae in Diatriba: Quid agis mea Diatriba, & domina Diatriba, tamen te moderatior est, nisi quod studuit obseruare decorum personae quam sustinet. Quaeque quae hic disputat de sanctis, de ecclesia, non multum faciunt aduersum me, qui non pugnam aduersus tuam sententiam ex illorum auctoritate, sed ex diuinis literis. Caeterum posita rerum aequalitate, ex quibus tu iudicari uis, & hominum sententia in aequilibrio nutante, quaero an aliquid momenti debem m at habere

HYPERSPISTES DIA/

at habere ueterū & ecclesiæ autoritas. Hic
erat scopus disputatiōis meæ, ad quē oportebat
argumenta tua dirigere. Fateris esse ecclesiam
quam allego, fateris esse sanctos quos adduco,
sed distinguis canonem charitatis quæ fallitur,
& fidei quæ nō fallitur, quæ distinctio huc
tendit, ne quem credamus sanctū, nisi diuinitus
declaratū. Charitas credit omnes sanctos q̄
baptizati sunt, fides non item. Vt hæc ita
habeant, tamen quoniā charitas quæ sperat
omnia, multis etiam argumentis cōfirmata
credit orthodoxos patres fuisse sanctos, in
ancipiti re tantum habere momenti debet,
ut in eos simus procliuiores, qui tot
seculis publico orbis præiudicio cōmendati
sunt, c̄q̄ in eos qui non alio nomine
commendantur, nisi quod baptizati sunt.
Itaq̄ si uultis illorum autoritatē nihil
ualere ad confirmandam opinionem, nec
uestra, nec ullius omnino ualere debet.
Ad electionem meliorum iam respondi,
quemadmodum ad scripturæ testimonia,
quum & electio sit utriusq̄ partis,
& interpretatio. Proinde nec illa
cantilena ad me pertinet, qua dicis
quosdam posthabito iudicio cōfusa uorare
omnia,
aut

TRI. PER ERAS. ROT.

aut peruerso iudicio meliora respuere. Ut
tales aliqui sint, tamen nō est tam male su-
spicax charitas ut talem opinionem conce-
piat de proceribus ecclesiæ, nisi quod præ-
scribunt manifestā præ se ferat impietate.

Sed tandem accedis ad nodum quæ-
stionis. Si, inquis, abscondita est ecclesia, si 63
latet sancti, qd cui credemus? & ut tu argu-
tissime disputas: quis nos certos faciet, un-
de explorabim? spm? si eruditionē spectes,
utrinq; sūt Rabini, si uitā, utrinq; pctōres,
si scripturā, utriq; amplectunt: sin scriptu-
rā iudicē facimus, huius multis in locis in-
certa est interpretatio, & utraq; pars scriptu-
rā ad suū trahit sensū. Vnde legē ut hic sce-
pticos agamus, nisi quod tu, inquis, omnium
optime facis, q sic te dubitare dicis, ut ueri-
tatem q̄rere te et discere testeris, Interim in
eā partē inclinans q̄ liberū arbitriū asserit,
donec ueritas elucescat. Finge mihi nullū
esse sensum genij aut phraseos, an mihi Lu-
there putas obscurum quis hæc scripserit?
Non tam dissimili uoce sunt plitacus & co-
turnix. An tu unq; dicere sustineres, ut tu
argutissime disputas, cui ignorāter & insciē-
ter dico oīa? An tu sic loq; posses, nisi qd

HYPERSPISTES DIA

tu omnium optime facis, quum haectenus tam petulanter debacchatus sis in Erasmi uelut in Scepticum & Scepticis deterior, nimirum totum Lucianicum & Epicureum. Rursus, posses tu dicere: Neque nihil dicis, neque omnia, qui ubique iactas me nihil dicere, neque quicquam adferre praeter bullas & ampullas uerborum. Verum haec quo modo se habeant non ita multum refert.

- 64 Tandem explicaturus nodum, facis quod in sophisticis soles calumniari, inducis duplicem claritatem scripturae diuinae, item duplex iudicium probandorum spirituum. Alterum est quo quisque singulari dono dei illustratus, certissime iudicat & discernit omnia dogmata: de quo Paulus 1. Cor. 1. Spiritus omnia iudicat & a nemine iudicatur. Et hanc appellas interiorum claritatem scripturae diuinae. Hoc, inquis, forte uoluerunt qui tibi responderunt, omnia esse iudicio spiritus discernenda. Imo noui quendam, cui non crediderim hunc adesse spiritum quem sibi uindicabat, quum eum compererim certissimis argumentis medicissimum simul & gloriosissimum ac maledicentiae insatiabilis. Deinde non hoc sensit quod tu interpretaris

TRI. PER ERAS. ROT.

pretaris, quum enim illi fuisset hactenus
assensus, ut hunc aut illum suus spiritus
redderet certum, perrexi quærere, unde
hoc mihi constaret, qui non haberem do-
num dijudicandi spiritus alienos: Ita fieri
ut, quod tu quoque fateris, illius certitudo
meam dubitationem non eximeret, ille
reuocauit disputationem ad scripturas: ruc-
sus quum obijcerem uarias interpretatio-
nes, nihil aliud respōdit quàm spiritus, spi-
ritus. Quare si tu potes hoc quod aggressus
es dissoluere, rem nō mediocrem per-
egeris. Fateris igitur, hoc iudicium nihil
prodesse alijs, sed tantum illi qui hoc spiri-
tu præditus est. Alioqui phanaticis omni-
bus esset habenda fides, maiore cōtentio-
ne iactantibus se habere spiritū, quàm illi
qui uere donum hoc singulare possident.
Ostendis igitur & aliam scripturæ clarita-
tem, uidelicet externam. Item externā spiri-
tus declarationem, qua pro aliorum etiam
salute certissime iudicamus de spūalibus
deq; dogmatibus omnium. Age iam inhiās
expecto certitudinē istam. Addis hoc iudi-
cium maxime pertinere ad duces ac præco-
nes uerbi, quos arbitror uel episcopos esse
m s uel

HYPERSPISTES DIA

uel theologos, qui si inter sese concordaret in explicandis sacris literis, haberemus quod certum sequeremur, nunc nostri praecones aliud docent quam tu, & tui sic inter sese dissentiant, atque adeo tibi fortiter reclamant. Vbi est igitur certum iudicium quo etiam in ecclesia probamus, aut improbamus dogmata ex sacris literis, quae regula est certissima, lux spiritualis, sole clarior? At sentis ipse te nihil agere, nisi hoc quod assumis, quum sit controuersum probaris, teque facturum polliceris.

65 Age sequimur, si forte praestes, quod promittis, certe cupimus. Moyses dicit Deuteronomij. 17. de iudicio deferendo ad sacerdotes, si qua difficultas inciderit, quam iudices inter se uariantes non possint explicare &c. Quomodo, inquis, iudicabunt de re controuersa secundum legem, nisi lex sit externe clarissima? Respondeo duobus modis, primum si lex fuerat externe clarissima quibuslibet sensu communi praeditis, quum ipsi iudices non explicabant nodum, quos probabile est non ignorasse legem, nec ideo dicuntur uariasse sententias, quod legem non tenuerint, sed quod causa fuerit difficilis. Et ideo renunciat ad sacerdotes tamquam legis peritiores.

Altero

TRI. PER ERAS. ROT.

Altero modo sic respōdeo, Mosen nō illic sentire de difficultatibus quæ exoriunt̄ circa quæstionē liberī arbitrii aut similib⁹, sed de crassiorib⁹, quā aliquot illic exprimit exempla, uidelicet inter sanguinē & sanguinē, causam & causam, leprā & nō lepram. Porro quod adducis ad cōfirmationē argumēti tui, de legibus prophanis, per quos lites cōponi nō possent nisi essent clarissimæ, contra te facit. Nam ut nō inficiamur per leges plurimas dirimi cōtrouersias, ita manifestū est in legib⁹ principū plurimas eē tenebras. Alioquin quorsū attinebat tot annis cognitioni legū dare operā, si tam dilucidæ sūt ut unicuique sint clarissimæ, quæ linguā teneat, neque careat sensu cōmuni? Inane igitur operā sumpsērūt, qui tot uoluminibus conati sunt legū difficultates explicare. Ineptiunt iudices & senatus, qui nōnunquam annis aliquot fatigant̄ in unius causæ cognitione. Nō recte dixit ille: qui iuris nodos & legum ænigmata soluat. Nec ualet tua collectio, si tanta lux est in legibus prophanis, quāto maior esse debet in literis, quæ p̄tinent ad æternā salutē. Primū maior est rerum obscuritas quæ tractantur sacris uoluminibus: deinde non

m 4 impie

HYPERSPISTES DIA

impie dictum est quū ab alijs orthodoxis, tum ab Augustino, cui tu non sine causa multum tribuis, deū obscuritatem aliquā data opa reliquisse in sacris literis, quo magis excitaret nobis scrutandi studium.

66 Adducis ex psalmo xvij. Præceptū dñi lucidum illuminans oculos. Sed præceptū dicit lucidum, non uniuersam scripturam, quæ etiam si lucida est David aut alijs afflatis prophetico spiritu, non statim dilucida est omnibus qui tenent grāmaticam & habent sensum cōmunem, quod tu toties affirmas. Rursum adfers ex psalmo 118. Declaratio sermonū tuorum illuminat & intellectū dat paruulis. Accipio testimoniū, si tales paruulos sentias, qualis fuit David, & sup quos requiescit spiritus domini: sin de quouis qui sciat linguam, multo secus habet res. Rursum qd̄ citas ex Esaia cap. 8. Ad legem magis & testimoniū &c. Nō dicit propheta nihil esse obscuritatis in sacris uoluminib⁹, sed minitat̄ illis tenebras, qui consulunt Phytones ac uentriloquos. Nam eodem in loco additur, nunquid nō populus à deo suo requireret uisionē? &c. Latebat Christus in lege, & tamen uerba legis

TRI. PER ERAS. ROT.

legis non quibuslibet erant perspicua qui
 sciebant Hebraice, sed à scribis in lege ex
 ercitatis petebatur consilium ex lege, uel u
 ti quum Herodes consulisset de puero
 Iesu, ubi foret nasciturus. Iterum Zacha
 riæ cap. 2. iubet populum ex ore sacerdotis
 legem requirere. Pulcherrimus scilicet an
 gelus, inquis, qui nūciet quæ tum ipsi sunt
 ambigua, tum populo obscura. Quin igit
 uos Zachariæ monitis obtemperantes, le
 gem requiritis ex ore sacerdotum & ponti
 ficū? Ad hæc quid erat necesse discere legē
 à sacerdote, quū quiuis è plebe, qui sciret
 linguam & haberet sensum cōmunem, fa
 cile posset legem clarissimam intelligere?
 Ergo qui iubet legem requiri ex ore sacer
 dotis, significat eam non quibuslibet esse
 perspicuam, sed ostendit idoneum legis in
 terpretem. Iterum ex psalmo. 118. Lucerna
 pedibus meis uerbum tuū & lumē semitis
 meis: non tractat de perplexis quæstioni
 bus, sed de præceptis recte uiuēdi, quæ præ
 lucent & indicant, quid expetere, quid fu
 gere debeamus. Et si maxime torqueas ad
 totam legem, non quadrat in quemlibet
 grammatices peritū quod quadrat in Da
 uid. Ha
 m s

IA
 loxis,
 causa
 aliqua
 o ma
 n.
 ū dñi
 ceptū
 ram,
 s affla
 ucida
 & ha
 es af/
 . De/
 & in/
 oniu,
 uid,
 ni: sin
 secus
 ap. 8.
 c. Nō
 in sa/
 ebras,
 quos.
 id nō
 & c.
 uerba
 legis

HYPERSPISTES DIA/

uid. Hactenus ex ueteri testamento, sed qualia trecenta possis adducere, pergis ad nouum. ad Romanos secundo Paulus dicit Euangelium in sanctis scripturis promissum. Qualis autem, inquis, testificatio si obscura est? Si nihil erat obscurum in prophetarum oraculis, & figuris legis, quæ umbræ uocantur? Et quæ lucem uocamus Euangelicam, nisi quod quæ figurarum inuolucris tegebantur in lege, per Euangelium sunt in apertum prolata? An ibi nihil erat de Christo prædictum, quod non omnibus esset clarissimum, modo scirent Hebraice? Imò nec discipuli domini post tot sermones auditos, post tot uisa miracula, post tot notas & indicia quæ de Christo propheta prædixerant, intelligunt scripturas, donec Christus illis aperiret sensum ut intelligerent scripturas. Iam Paulus ad Corinthios de claritate Moyse Christi disputans, tantum eminentis claritatis tribuit Euangelio, ut dicat id quod claruit in hac parte, de lege loquitur, ne glorificatum quidem fuisse. Quid quod data opera deus uoluit uaticinia de Christo non quibuslibet esse perspicua, quemadmodum etiam
in terris

TRI. PER ERAS. ROT.

in terris prædicari noluit ante mortem, quod esset Messyas, quod sic expediebat ad peragendum humanæ salutis negotium. Cæterum ubi iam apostoli nunciarent ea esse peracta quæ propheta prædixerant, tum & lex collata cum factis erat dilucidior, factumque est, ut & lex astrueret fidem Euangelio, & Euangelium illustraret legis ænigmata. Nimirum hoc sensit Petrus, qui propheticum sermonem similem facit lampadi lucenti in caliginoso loco, nec omnia reliqua facit tenebras, quum Paulus etiam ethnicis philosophis tantum tribuat lucis, ut deum & huius semperpiternam diuinitatem nosse potuerint. Omnis ueritas lux est. Et ab illis plurima uera prodita sunt, quæ cum Christianorum dogmatibus consentiunt. Ioannes erat lucerna ardens, quod prædicaret uerbum dei. Eadem de causa Paulus Thessalonicenses mundi luminaria uocat, quod uerbum uitæ tenerent, at non ideo qui cunque illorum sciebat grammaticam intelligebat quicquid est difficultatis in sacris literis.

Christus erat lux mundi, sed tñ in eo latebat
diuina

H Y S P E R A S P I S T E S D I A

diuina natura, neq; statim nos assequimur quicqd est in Christo. Istiusmodi testimonia sexcenta poteras uel ex indicibus congerere in quibus luminis mentio.

67 Sed his etiam frigidiora sunt quæ sequuntur. Quid faciunt apostoli, dum suas prædicationes per scripturas probant, an ut nobis tenebras suas maioribus tenebris obscurerent; uel ut notius per ignotius probent. Quando nobis hic defines ingerere prophetas, baptistas, & apostolos, de quorum spiritu nemo dubitat, & quorum est sancta autoritas. Illi quoniam habebant in tuus spiritum magistrum, quod erat obscurum in literis prophetarum explicabant. Nos de tuo tuorumq; spiritu loquebamur, qui profiteris nihil esse in sacris literis, quod tibi sit obscurum, si modo gramicam teneas: exigebamusq; ut istius certitudinis tuæ faceres fidem, quod adhuc frustra conaris. Christus, inquis, apud Ioannem, iubet Iudæos scrutari scripturas, de ipso loquentes, quæ si obscuræ sunt, reddit illos ambiguos. Imò si nihil habet obscuritatis, quid tibi uult illud uerbū, scrutamini: Nō enim dicimur scrutari solem qui est expositus omnium

TRI: PER ERAS. ROT.

tus omnium oculis, sed quod abditum est
scrutamur. Et tamē quum addit dominus,
illæ enim de me loquuntur, multum lucis
addidit, indicās scopum prophetiæ. Sic in
Actis docti monitiq; per Paulum scriptu-
ras cum his quæ gerebantur ac tradebantur
conferebant, multa non intellecturi, nisi lu-
cem hanc addidisset apostolus. Nos igitur
non fecimus eas obscuras, sed ipse deus sic
aliquam obscuritatem illis inesse uoluit, ut
tamen esset omnibus satis lucis ad salutem
æternam, si quis intendat oculos, nec desit
adiutrix gratia. Nemo negat certissimam
ueritatem in sacris libris, sed ea nonnunq;
figurarum & anigmatum inuolucris obte-
cta est, ut egeat scrutinio & interprete, si-
ue quod deus sic uoluerit exercere simul
& excitare nostram tarditatem, quemad-
modum ait Augustinus: siue quod iucun-
dior est ueritas & acrius afficit animos ho-
minum, quum eruta fuerit, & per tenebras
inuolucrorum nobis eluxerit, quàm si fuis-
set oculis quorumlibet exposita: siue quod
thesaurum illum sapiētia noluerit quibus-
libet propositum. Proinde nihil agis, unū
aut alterum locum proferēs, qui nihil ha-
beat

HYPERASPISTES DIA

beat obscuritatis. Deus creauit coelū & terram. Hunc locum proponis ut nihil habentem obscuritatis. Neque enim in uerbis est quicquā tropi, uel ambiguitatis. Et tamen uides quā hic quoq; sudarint interpretes, quid hic dicat coelum quid terram, & an ordine crearit singula an simul uno nutu omnia. His explicatis restat allegoriae nubilum, ut uocat Hieronymus. Dices, eiusmodi difficultatum cognitio non est necessaria ad salutē: idē sibi uolebat specus coricius, qui tibi stomachum mouit, quum altius scrutamur diuinas scripturas q̄ necesse est, aut quā pro captu nostri ingenij, tum humanae mentis oculis occurrere tenebras in quibus abstrusa est aeternae sapientiae maiestas, adoranda potius q̄ peruestiganda, quod idem quū ipse doceas alijs uerbis, distinguens lumen gl̄iae et gratiae, me docente impiū est, quod te docente piū. Verbū caro factū est. Quid apertius? Verū nobis, quibus explicatū est mysterium, legat eadem uerba Demosthenes si reuiuiscat, non intelliget. Ac nos quidem filium dei suscepisse naturam humanam scimus & profiteamur omnes. Et tamen

TRI. PER ERAS. ROT.

men multa tractantur circa hæc uerba, quomodo solus filius susceperit hominis naturã, & quomodo diuina natura per animã humanã in eãdẽ hypostasim adglutinarit sibi corpus mortale, & quomodo ex guttula purissimi sanguinis spūs sanctus finxerit illud sanctũ corpusculũ, araneoli, ut aiunt, magnitudine, & an anima Christi statim ut creata infusaque est corpori, fuerit donata beatifica uisione, & an deus potuerit illi plus impartire gratiã quã impartit. Hæc aliaque innumera existunt circa hæc uerba, uerbum caro factum est. Idẽ dicis de articulis fidei, quos quum nemo non intelligat, haufimus ex sacris literis, utique clarissimis, alioqui qui possumus eos certo uel credere uel docere? Addis, quid faciunt qui adhuc hodie sacras literas prædicant, eas interpretantes ac declarantes? Quæ si obscuræ sunt, quis nos certos facit, ipsam eorum declarationem esse certam? Alia noua declaratio? Quis & illam declarabit? Ita fiet progressus in infinitum. Hæc tu Luthere latis declamatorie, uerum si quod doces, ad sacrã scripturã non opus est, nisi grammatica, quid necesse est au-
dire

HYPERASPISTES DIA/

dire prædicatorem declarantem, & inter-
pretantem? Satis erat populo qui sacros li-
bros non habet, prophetam aut Euange-
liū prælegere, nec aliud quicquid explicare, quod
si quid forte difficultatis lateat in uocibus.
Quod si urgeas, quid faciāt præcones Euā-
gelij, Dicam: Frequenter ex iisdem uerbis,
ut tu uis uideri, clarissimis, eliciunt diuer-
sas sententias, quasi ex eodem filice hic ignē
excuteret, ille aquam. Nec est quod hic re-
clames, hoc à papistis & sophistis carnali-
bus fieri, faciunt hoc tuæ cōmunionis præ-
cones, qui non minus constanter sibi spiri-
tum uindicant quàm tu. Si sacra scriptura
est undiquaque clarissima, unde hæ tenebræ
inter uos, unde tanta de sensu scripturæ
digladiatio? Tu probas è literis arcanis, in
Eucharistia esse corpus domini naturali-
ter: Zuinglius, Oecolampadius & Capi-
to, ex iisdem literis docēt esse tantū in signo.
Hoc erat caput huius disputatiōis, ut nos
faceres certos, te unum uerissima clarissi-
maque docere, in quibus hæctenus halluci-
nati sunt orthodoxi patres, hallucinati sūt
ecclesiæ proceres, quorum iudicium si nō
pateris usquequaque certum haberi, certe pa-
tieris

TRI. PER ERAS. ROT.

tieris talium uirorum iudicio tantum esse
 ponderis apud nos infirmos, simplices &
 imperitos, quantum est tuo aut Vuicleui.
 Qd si tibi ius sumis, ecclesie decreta quo-
 ties commodum est rescindendi, permittes
 & illi uicissim ut par pari referens tua re-
 scindat ac damnet. Et si putas æquū ut cū
 tot orthodoxis cedat ecclesie senatus to-
 tus tibi nouo prophete surgenti, cedere de-
 bes & alijs qui post te surgunt. Hæc argu-
 mentando tantum dicta sunt. Sed perse-
 quar orationis tue cursum. Si scriptura, in-
 quis, obscura uel ambigua est, quid illam
 opus fuit nobis diuinitus tradi? An nō sa-
 tis sumus obscuri & ambigui, nisi de cœlo
 nobis augeatur obscuritas & ambiguitas
 & tenebræ? Hæc ita dicuntur, quasi dicam:
 omnem scripturam esse obscuram aut am-
 biguam, quum illic fatear esse thesaurum
 æternæ certissimæq; ueritatis, sed qui alicu-
 bi retrusus sit, nec pateat quibuslibet. Nec
 ideo sol obscurus est, si nubibus opertus
 non appareat, aut si lusciosus in clara luce
 caliget. Quancq; hæc omnia tibi dicuntur
 extra cōtrouersia, agebā de quæstionibus
 perplexis quæ nascuntur è sacris literis, ali-
 ter atq;

ter atq;

HYP ERASP I STES DIA /

ter atq; aliter interpretatis. Hic erat proferenda certissima tua lux, quæ coargueret, totius ecclesiæ cæcitatē. Nam quod cæuillarum lucem hanc semper occultatam fuisse in ecclesia quæ latet nec habet pro ecclesia, ut hoc tibi donemus, quod probare non potes, probabilius est sanctissimos pariter ac doctissimos uiros, ad illam occultam ecclesiam pertinuisse, quàm te cū paucis tuis. Nondum igitur præstas, quod promiseras, sed pergis: Omnis, inquis, scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum & increpandum & arguendū. Atque hic mire rhetoricarum, aut alius potius tuo nomine, tu enim nō potes decem uerba differere, sine conuicijs: Imò inutilis est Paule prorsus, sed ex patribus longa seculorum serie receptis, & sede Romana talia petenda sunt, quæ tu scripturæ tribuis, quare tua sententiā reuocanda est ubi ad Titū scribis, episcopū oportere potentem esse doctrina sana exhortari, & arguere contradicētes, &c. Quomodo, inquis, erit potens, quū tu scripturas ei relinquant obscuras? hoc est, arma stupea, & pro gladio tenues stipulas? Nō dubito quin hac
tibi

TRI. PER ERAS. ROT.

tibi uideant admodum scite dicta, quum nec explicet nodum a me propositum, & alioqui falsa sint. Omitte hic Titos ac Timotheos, quorum alter erat a puero uersatus in sacris literis, uterque Paulum habuit preceptorem, ad hanc spiritum de quo nullus ambigit. An hodie nullus episcopus poterit uti scriptura diuinitus inspirata ad docendum aut increpandum, si quibusdam in locis haeret? An medicus nihil habet quod consulat aegroto, si quis locus sit in medicorum libris de quo dubitet? An non erit potens in sana doctrina, nisi quare sibi possit arrogare, nullum esse locum in arcanis literis, in quo haereat? Hoc haud scio, an apostoli fuerint ausi profiteri. Vnde post annos mille trecentos ecclesiae doctores obturarunt os haereticis, toties alijs super alios cooriētibus aduersus scripturae ueritatem? An pugnarunt stupeis armis, & pro gladio uerbi quem tu uibras habebant leues stipulas? Et tamen illi qui tantum ualuerunt praesidio diuinae scripturae, fatetur in libris diuinis esse quaedam obscura, quaedam humanum captum excedentia. Et unde tam diu ecclesia suspendit sententiam de processione spiritus ab

n 2 utroque

HYPERSPISTES DIA

utroque, si tanta lux est diuinæ scripturæ, ut ad intelligendum satis sit grammatices peritia? Quid autem mōstri sit, si quomodo docunq; incidente in scripturis ambiguitate, nos imperiti malimus consulere sedem Romanam q̄ Vuitenbergensem, eamq; dissentientē? Quis autem credit ecclesiæ Romanæ si sine scriptura pronūciat? Nec illa scripturas interpretatur nisi ex eruditorum cōcilio, tu pro tuo arbitrato interpretaris ex tuo spiritu, nobis incognito, ne dicam cognito. Nec est quod Christus cogatur ad palinodiam suæ uocis: Ego dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij uestri. Quid tu mihi apostolos obiicis, quū de tuo agatur spiritu? Quod Christus apostolis pollicitus est, præstitit. Tibi non est pollicitus neque quibuslibet, & si tibi quoq; præstitit, docet certis argumētis, tibi uni datū esse quod illis tā innumeris negatū est. Hoc agebat, & hic nodus erat explicandus, & interim prolixis declamationibus eximis tempus, nec præstas quod polliceris. Nō ego te cōfero cū Christo aut cum apostolis, sed hominē incogniti spiritus cōfero cum orthodoxis,

TRI. PER ERAS. ROT.
thodoxis, cū ecclesiæ primatibus, de quorum
spiritu, ut demus nobis nō constare,
tamen iuxta tuam regulā, tot retro seculis,
bonā de illis opinionem habuit charitas, licet
fides nihil approbet, nisi quod diuinitus
fuerit cōmendatum. Et tamen exigis à
nobis ut illorum autoritatem reijciamus,
tua dogmata uelut articulos fidei teneamus.
Saltem concede nobis ius æquale, in
illorum & tua dogmata, ut de utrisq; liceat
suspendere sententiā. Hæc nō ex animi
mei sententiā, sed tui coarguēdi causa dicta
sunt. Tādē ab apostolis & Christo tua
decurrit oratio. Quur, inquis, tu præscribis
formam Christianismi, si tibi scripturæ
sunt obscuræ? Pro me respondebo: In
Diatriba nō præscribo formam Christianismi,
tantū ostēdo, quousq; pcedere debeat
simpliciū inquisitio. Nec plus tribui
uolo meæ formæ, quàm suis scriptis tribui
uolūt orthodoxi ceteri, quibus multa debemus,
quæ ad pietatem attinent. Hoc si
tu quoq; fateris, quum illi fateantur obscuritatem
in non paucis scripturæ locis, aut
recanta quod toties confessus es illos multa
recte differuisse, aut concede nobis ali-

n 3 qua

HYPERSPISTES DIA/

qua pro uirili docere, q̄ tamē nō negamus
esse nobis nonnihil obscuritatis in sacris li-
bris. Quod si his fidē omnē abrogas, quur
tuis scriptis fidem haberi postulas, qui fa-
teris te alicubi hærere, qui nonnunquā ua-
riam adfers interpretationem, haud factu-
rus, si nihil esset obscuritatis aut ambigui-
tatis. Idem accidit tuis, alicubi dubitans &
hæsitās loquitur Pomeranus, & Oecolam-
padius, deniq; ipse Philippus, cui nihil nō
tribuis. In hos atque adeo in teipsum reci-
dunt hæc omnia quæ tanta uehemētia co-
piac; in eos detonuisti, qui putant in scri-
pturis aliquid obscurum esse. Postremo fa-
teris ipse, in arcanis literis obscuritatem in-
cidere ex imperitia uocum, & addes opi-
nor ex deprauatione codicū, ex tropis, ex
locis inter se pugnantibus. Hoc dato, rede-
unt huc omnia illa incommoda quæ com-
memorasti de obscuritate. Nō enim refert
unde sit obscuritas, modo sit ulla. Hæc cer-
te negare non potes. Quod si detrahis o-
mnem fidē ijs qui hærēt alicubi, hæres tu,
hærent tui quibus uis nos certam habere
fidem: nec hærent solum uerum etiam sic
inter se dissident, ut tua quoq; fortiter reij-
ciant

TRI. PER ERAS. ROT.

ciant damnētq̄, nec alio præsidio quàm sacra scripturæ. Hic profer omnem eloquentiæ tuæ dissimulatæ copiam ac dinosim, dicturus in teipsum ac tuos, quicquid in nos dixeris. Quod addis enthymema, si scripturam negas dilucidam, fateris multo minus dilucidos esse sanctos quos adducor aliqua probabili specie diceres in me, si ex his impugnassem tuum dogma, nunc è sacris literis tecum congregior. Nec in aliud profero dotes ac numerum illorum, nisi ut te adigam ad proferendū argumentum evidens, quo sciamus tibi tuto posse credi, & ab illis pie discedi: Id quum receperis, tamen post tot colaphos, alapas, & sputa, nihil nos doces quod ad rem pertinet.

Fateris me non de tota scriptura sentire, sed de locis ex quibus oriuntur huiusmodi quæstiones. Id si fateris, quorsum pertinet, tot verbis ita loqui, quasi totam obscuram dixerim. Verum illud, ut inquis, ad me pertinet, quod ego fatear aliquid esse obscurum, tu nullam scripturæ partem vis obscuram esse. Audio, uolo, uerbum imperiale, at ego malebam uocem doctoris. Quod tu affirmas, ego n 4 opto,

67

HYPERSPISTES DIA

opto, quod tu dicis te scire, ego discere cupio, nec mihi satis est hoc asseuerari abs te, certitudinem efflagito quam tu profiteris. Doce nos externā scripturæ claritatē, quādoquidem hanc adimis ipsi ecclesiæ, ecclesiæq; luminibus, summoq; cū orbis tumultu tibi uindicas. Nec uerum est quod assumis, ecclesiā ex obscuris scripturæ locis pronūciasse de libero arb. licet huius quæstionis abyssum fatear esse imperuestigabilē: eoq; non altius penetrandū quā sat est: sed mihi persuasum habeo ueteres & ecclesiam ex ipsis per se quidem clari scripturæ locis asseruisse quod asseruerunt. Nec tamen statim hac in re autoritas ecclesiæ interposuit suam sententiam, sed intentis aliquādiu oculis in scripturæ lucem, tandem perspecta manifesta ueritate pronūciauit. Fit enim frequenter, ut qui è tenebris prodeunt, nihil uideant in mediā luce solis, nisi aliquādiu intēderint oculos, & per tenebras quædam non statim uidemus, sed intendentibus oculis paulatim incipiunt nobis esse perspicua, quæ prius erant ambigua: quod idem accidit in rebus quæ procul absunt à nobis. Sed ita ciuilitatis causa
finxi,

TRI. PER ERAS. ROT.

finxi, interpretationem utriusq; partis esse
ambiguā, ut rebus æquatis, ostenderes ali-
quid quod nos in medio uacillātes in tuā
partem inclinaret. Simili modestia uocaui
Diatribam nō assertionē, & concludo me
sequi probabilē opinionē, nō quod ambi-
gerem de recepta sentētia, sed quod tua pe-
riculose proferretur apud multitudinem,
uel quia sic populus discit diffidere decre-
tis ecclesie, fieriq; possit, ut tandem incipi-
at dubitare de certissimis articulis fidei.
uel quia tutum nō est de receptis articulis
apud idiotas in utrāq; partē disputare, uel
quia quæstio recessus habet profundos, à
quibus arcendi sunt imperiti, cū his satis sit
tenere dogma quod tradidit ecclesia. Nec
in hoc tecū sentio, quod æquas omnes arti-
culos fidei. Sunt enim quidā tam euidētes,
ut de his nefas sit disputare: Quod genus
sunt, Christū esse natū ex uirgine, passum
sub Pontio Pilato: quidā tales ut post diu-
tinā disquisitionē, tandē fuerit publica au-
toritate comprobati, de quibusdā ne nunc
quidē satis cōuenit. De perpetua uirginita-
te Mariæ dubitatū est à nōnullis, donec il-
lis occluderet os ex scripturis, rectius enar-

HYPERSPISTES DIATR
ratis. Dubitatū est à ueterib⁹, an Roman⁹
pōtifex esset uniuersalis ecclesiæ pastor, &
licuit donec accederet ecclesiæ decretū: &
adhuc cōtrouersum est inter scholasticos,
an Romani Pōtificis autoritas sit grauior
autoritate synodi generalis. Proinde si tuū
dogma uis æque credi, atq; credimus sym
bolū apostolorū: pfer testimonia scriptu
rarū æque dilucida, doce tuū dogma, sta
tīm ab Apostolorū temporibus unā cum
Euangelio ad nos decurrisse. Igitur ut illa
certissime credo, ita mihi dubium nō erat
dogma de libero arb. posteaq; de eo pro
nunciauit ecclesia Catholica. Quur igitur
disputas, inquis, tanquā rectiora sequutu
rus si quis doceat, quur Diatribam appella
re maluisti quàm cōfutationem, quin hor
taris omnes, ut meo reiecto dogmate, con
stanter teneant quod tradidit ecclesia? Nō
deerant mihi uocabula, quibus & meā di
sputationē, & tuū dogma uocarem, quæ ti
bi iam noua non sunt, sed tētare libuit, an
hac ciuilitate uel sanari posses, uel ad miti
us respōdendum inuitari. Deniq; uidebā
res hominum plus satis exulceratas, nolui
mei calami sœuitia oleum, ut aiūt, camino
addere.

TRI: PER ERAS. ROT.

addere. Deniq; ne disputassem quidē, nisi
tu fabulam hanc sic euulgasses, ut in textri-
nis ac sutrinis nunc passim disputetur, nul-
lum esse liberum arbitrium, sed omnia me-
ra necessitate geri: & quasi parum haecte-
nus p̄feceris, narrāt hāc tuā disputatiōem
à Iona uerti in linguā germanicā, quo tex-
tores & agricolas in me cōcites, quos con-
citos placare nō possim, linguā ignarus.

Per omnia circūactus, tandem huc eua-
dis, ut cōmunem sensum facias arbitrum
decertantiū de claritate scripturæ. Resistūt
enim, ut ais, & q̄ clarissimis scripturæ testi-
monijs cōuicti sunt, sed cōmunis sensus in-
dicat eos nihil habere qd̄ merito cōtradi-
cāt. Sic cōfutati Sadducaei, obmutuerunt:
qdē, at nō discesserūt ab errore. Ineptū fue-
rit referre qd̄ Sadducaei potuerint respōde-
re, nimirū animas defunctorū nō recte di-
ci hoies, deinde nihil absurdi si deus dicat
Abrahā, Isaac & Iacob, à q̄bus cult⁹ fuerat
dū uiuerēt: quēadmodū patres sup̄stites fi-
lijs, nomē patrū retinēt iuxta cōmunem lo-
quēdi usum. at illic agebat̄ de resurrectiōe
corporū, q̄ nō euincit̄ ex hisce uerbis. Di-
ces, cur igit̄ obmutuerūt: q̄a uirtus diuina
erat

HYPERSPISTES DIA

erat in uerbis domini, quæ credentiū animos attrahebat, impiorū conscientias percellibat. Verum hæc extra rem. Ergo si tu quoq; uis nobis os obturare, ut hiscere nō audeamus, profer similia è scripturis testimonia, ostende nobis spiritū in te loquentē, cui si tētemus repugnare, sensus omniū cōmunis dānet nos, te probet. Atqui pluri mi & hodie tibi reclamant qui uidētur habere sensum cōmunem, & orthodoxis illis patribus, totiq; populo Christiano, quis neget fuisse sensum communem? Tibi tuisq; probabilius est deesse sensum cōmunē, tibi qui tāta maledicendi impotentia debaccharis in eos, q̄ uel cōmunicādi gratia dogmatibus tuis cōtradiciūt: tuis, q̄ addicti factioni immodico tui studio probāt quicquid docueris, αὐτὸς ἔφα. Si prouoces ad spiritū, rursus exigo signū euidēs. Reliqua quæ adducis trāsilio, quando nihil faciunt aduersum me. Nec de Ioanne Hussō meū est iudicare, habuit suos iudices apud homines, utinā inuenerit miti⁹ iudiciū apud deū. Illud tantū dicā, me minus male sensisse de homine, priusq; degustassem librū quē cōscripsit in Pontificē Romanū. Qui cōuenit

TRI. PER ERAS. ROT.

cōuenit tam operosa maledicentia cū spiri-
tu Christi: Nec hic ad rem facit, qualis fue-
rit Papa qui dānauit Hussum, mihi igno-
tus est, & habēt Papæ suū iudicē cui stant
aut cadunt. Illi mei iudices sunt, nō ego il-
lorū. Porro, quod ais quosdā fingere sim-
plicitatem, quo excusatiū resistāt cognitæ
ueritati, dicentes: Homo sum, errare pos-
sum, doceri cupio, moxq; subiūciūt, nō est
mihi satisfactū, Vim facit scripturis, &c.
sive hoc in me dictū est sive in alios, ego
me certe ex illorū numero eximo q; scien-
tes ac uolentes repugnāt cognitæ ueritati,
præsertim in articulis fidei. Tu quomodo
qd' facis excuses uideito. Sed nihil adhuc
audio quod nodū dissecet, quo nobis eui-
dēter tuū probes spiritū. Verum ita mecū
pugnare uideris, quemadmodū canis ille,
ab Albanix rege dono missus Alexādro,
pugnauit cū elephāto. Is enim arte circū-
siliens & allatrās hac atq; hac delassauit be-
luam, crebro rotatu adigens in uertiginē,
atq; ita deiecit. Plurimos ingenio doctri-
naq; præstātes, dignitate, quosdā etiā mira-
culis ac martyrio claros fuisse, qui tuū do-
gma reijciunt, nō negas, fateris & sanctos
fuisse.

HYPERSPISTES DIA

fuisse, uel donas potius & nos accipimus; iam causam facimus cætera æqualē, restat in hoc statu, ut euidentissimū pferas argumentum, quur à uobis talibus potius stare debeam⁹, q̄ ab illis talibus, ne repetamus totā collationē. Excusas illos quod forte respuerint ante mortē, alioqui damnādī. Id uerissimile nō est, qui tot uoluminibus cōstanter eadē senserint, sub mortē mutasse sententiā. At Bernardus moriturus dixit: Perdidi tempus, quia perditē uixi. An hoc erat canere palinodiā? Quis sanctorū hæc non dixit? Hæc uox est modestiæ, nō palinodiæ. Sacræ scripturæ tam expositam claritatem nondū probare potuisti, & de hoc mox aliquid attingemus, & si probasses, probabilius est te cæcutire q̄ illos. Si spiritū alleges, in illos pronius est charitatis iudiciū, ut largiamur nō esse certū: Si electio nem potiorū, consentaneū est illos cum ecclesia quæ potiora sunt elegisse: Si sensum communem, propensior est in illos opinio sensus cōmunis. Si respōdeas nō esse mirū uiros spirituales aliquādo iuxta carnē sensisse, totidē uerbis responsū tuū in te rectorqueri poterit. Si respōdeas mundū esse
regnum

TRI. PER ERAS. ROT.

regnum Satanae, eoq; non mirum tot tan-
tosq; uiros tam longa seculorū serie excæ-
catos, non uidisse lucem scripturæ, totum
hoc multo probabilius in te retorquebi-
tur. Nam & tu carnē circūfers, & in cōmu-
ni mūdo uersaris, in quo regnat Satanas.

Nec expediunt te ex angustijs q̄ multa
subnectis de excæcatis in gloriā liberi arb.
de his qui audiētes nō audiūt, & intelligen-
tes non intelligunt, quæ magis in te qua-
drāt, quàm in ecclesiæ lumina. Neq; cōue-
nit huic loco, quod tu tecum comparas
Christum, discipulos tuos Apostolis, do-
ctores ac principes ecclesiæ Iudæis: quodq;
tuam doctrinam uocas lucem, patrum &
ecclesiæ decretum tenebras. Si nos urge-
re uis collatiōibus, alias tibi querere oportet,
istas nō recipimus. Multo stultius ad-
ducis hic Arianos & philosophos. Arianos
iudicauit ecclesia, & eius sententiā
approbas. At eadem damnauit tua do-
gmata, & tamen hic non grauo te autori-
tate ecclesiæ. Nihil nobis cum Iudæis, qui
Christum agnoscimus seruatorē. Errauerunt
& eruditissimi philisophi: quasi ego
scripserim eruditos, magno igenio p̄ditos
non

HYPERASPISTES DIA

non posse cæcutire. Ex una particula ne/
ctis enthymema, collige aceruum conie/
cturalem, & hinc ostēde tibi potius fiden/
dum quàm illis. Quàm uero sophisticum
illud: Negas esse uerum, quod dixi scriptu
ram aliquoties non percipi ob imbecillita
tem humani ingenij. Nihil, inquis, aptius
capiendis uerbis dei imbecillitate ingenij,
propter imbecilles enim & ad imbecilles
Christus & uenit & mittit uerbum dei. Si
imbecilles uocas, ut ego sentio rudes, & in
firmos, quales erāt Galatæ, aut quales mul
tos uidemus, nec humanis aptos discipli
nis: quin à talibus potius petimus scientiã
scripturarũ, quàm ab eruditis Theologis,
aut quàm abs te, qui tantã scientiã tibi uiri
dicas? Sin appellas imbecilles modestos
ac morigeros spiritui sancto, tecũ sentio,
sed hãc imbecillitatē mirum quàm in tuis
scriptis desiderē. Perinde quasi rem omnē
gesseris dextro Marte, properas ad me/
tam disputationis, sed antequam id pati/
ar, pauca dicam de scripturarum obscurita
te, quanquam super hac re satis ante dictũ
arbitror. Etenim nisi doces, eas esse sole
clariiores, modo detur grãmatices peritiã,
fateris

TRI. PER ERAS. ROT.

fateris te non posse nodum explicare de
 probatione tui spiritus. Hic si tibi decantē,
 quantopere ueteres omnes querantur pas-
 sim de scripturæ difficultatibus, quantum
 defudent in explicanda Genesi, quantam
 caliginē Hieronymus uiderit in initijs &
 postremis Ezechielis, quoties hæreat Au-
 gustinus: respondebis non esse mirum, si
 in sole impingant lusciosi, & si tibi protu-
 lero illud è psalmo. Abyssus abyssum in-
 uocat, quod Augustinus ac Hieronymus
 interpretantur de caligine mysticæ scri-
 pturæ, Item illud: Dies diei eructat uer-
 bum & nox nocti indicat scientiam, quod
 exponunt similiter. Rursus illud ex E-
 zechiele de torrente cuius aquæ sic in-
 tumuerant, ut transuadari non possent.
 Item ex psalmo decimosextimo. Et cali-
 go sub pedibus eius, adducitur & hic sen-
 sus de profunditate scripturarum. Iterum
 in uersiculo, posuit tenebras latibulū suū,
 Hieronymus interpretatur Christi natiui-
 tatem nobis esse obscuram, quam tu uis
 esse clarissimam. Item illud: tenebrosa a-
 qua in nubibus aëris, interpretantur de
 o obscuri

HYPERSPISTES DIA

obscuritate scripturarum. Aliacq; similia
testimonia si proferam, adferes mihi no-
uam interpretationē, reiecta ueterū expo-
sitione, ac scripturā ad tuæ causæ cōmo-
dū detorquebis. Verū illud uelim expedi-
as: Si linguæ peritia sensusq; cōmunis suf-
ficit ad scripturæ perspicuam intelligenti-
am, quid Pauli tempore fuit opus prophe-
tis apud eos qui linguis loquebātur? Pau-
lus diuersa facit dona, linguarum & pro-
phetiæ, ac prophetiæ donum longe facit
eminentius dono linguarum. Hoc euiden-
ter arguit, esse quiddam in scripturis recō-
ditum, quod non sit cuius dilucidum, qui
linguas teneat. Rursus si uerum est quod
tu dicis, si qui dei spiritum habet, nihil sen-
tit obscuritatis in sacris uolumibus, quur
qui prior prophetabat iubetur tacere, ubi
surrexerat alius propheta, cui fuerat re-
uelatum? Plures habebant donum pro-
phetiæ, & tamen quod huic erat diluci-
dum, alijs fuit obscurum, propterea quod
non omnibus omnia largiatur spiritus,
sed diuidat singulis pro sua uoluntate.
Proinde mira est tua felicitas, qui profi-
teris

TRI. PER ERAS. ROT.

teris nihil esse in sacris literis, quod tibi non sit clarissimum. Et post auditas prophetias, Paulus uult iudicari quæ dicta sunt: Prophetæ, inquit, duo aut tres dicant, cæteri taceant. Deinde inter dona spiritus refert & discretionem spirituum. Hæc arguunt scripturam non tam esse quibuslibet obuiam & expositam quam tu uis uideri. Rursus ait, uideamus nunc per speculum & in ænigmatibus, tunc autem facie ad faciem. Audis ænigma, & tu mihi prædicas clarissimam claritatem. Fide uideamus, & fidei lux est in diuinis literis. Et inibi, Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Ac mox, Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicuti cognitus sum. Prophetiam Paulus appellat scripturæ mysticæ interpretationem, eam quæ fatur imperfectam, si nihil non est clarissimum. Et si Paulus agnoscit hic imperfectum quiddam, ubi sunt, qui nunciant omniscientiam? Velim ut saltem hunc locum nobis reddant dilucidum, sicut cognitus sum.

HYPERSPISTES DIA

2. Petri, 3.

An quisq̄ est qui sic cognoscit aut cognos-
cet deum, sicut cognitus est à deo? Puto
hoc ipsi deo proprium esse, ut seipsum co-
gnoscat perfecte. Legebat eunuchus Esai-
am, haud dubie peritus linguæ, & tamen
sensum latentem non intelligebat. Iam epi-
stolas, opinor, Pauli nūeras inter scriptu-
ras sacras. Atqui de his sic pronunciat Pe-
trus: Charissimus frater noster Paulus se-
cundum datam sibi sapientiam scripsit uo-
bis, sicut & in omnibus epistolis, loquens
in eis de his, in quibus sunt quædam diffi-
cilia intellectu, &c. Respōdebis: erant dif-
ficia rudibus. At tu nihil requiris nisi peri-
tiam grammatices. Si dixeris illis defuisse
spiritū, quæstio redit in orbem: Siquidem
hoc pollicitus es te probaturū nobis tuū
spūm. Sed hinc quoq̄ facile elaberis, si mo-
do probaris qd' assumis, dices nos obsti-
nata malicia oppugnare cognitā ueritatē,
quemadmodum faciebant pharisæi. Quis
autem cōprehendat eum, cui tot sunt pa-
rati cuniculi per quos effugiat? Age ueni-
am ad eos quibus tu tribuis spiritū, quem,
ut scribis, hauserūt ex tuis libris, unde tan-
ta in horum scriptis dissensio? Si idem spi-
ritus

TRI. PER ERAS. ROT.

ritus agit omnes, quum tractent eandem scripturam, non potest esse tam perspicua claritas, ut sufficiat linguæ peritia, & sensus communis. Sed dices Zuinglium & Oecolampadiū amisisse spiritum, postea quæ in te coeperunt scribere: Philippus Melanchthon nonne in suis Commentariis aliquando cōtanter loquitur, & suspendit sententiam? Atqui hoc negas esse fas in sacris literis, in quibus perspicua ueritas est asserenda fortiter. Oecolampadius nō dum abs te dissentiens, non negat obscuritatem esse in Esaia, sed sat habet si adimat desperationem pio seduloque Lectori, & in præfatione adeo non profitetur se nihil nō explicuisse, ut fateatur se frustra conaturum fuisse, ni commentarijs Hebræorum fuisset adiutus. Interim aliquanto reuerentius loquens de Hieronymo quam tu, qui talem uirum blasphemum & sacrilegum facis in hoc tuo libro, numeris omnibus absoluto. An Pomeran⁹ sic abs te laudatus in enarrandis psalmis nō alicubi scepticus est, & suspenso gradu per aristas, ut ais, incedit? Verum de alijs fortassis inuenies quod tergiuerferis, urgebo te tuis ipsius

o 3 dictis,

HYPERSPISTES DIA

dictis, nūc iniuria est ac blasphemia in scripturam sacrā, si quis illi tribuat aliquid obscuritatis, hoc paradoxū uide quomō conueniat cū tua prafatiōe in psalmos. Sic ibi loqueris: Psalteriū profiteor. &c. Verū ita profiteor, ut nolim ab ullo id de me prafumi quod nullus adhuc prafare potuit, sanctissimorū & doctissimorū, id est, psalteriū in omnibus suo legitimo sensu intelligere & docere. Sat est aliquot, & eosdē ex parte intellexisse. Multa sibi reseruat spiritus, quo nos semp discipulos habeat, multa solum ostendit ut alliciat, multa tradit ut afficiat, & ut beatus Augustinus praeclare dixit: Nullus unquam ita loquutus est, ut ab om̄ibus in om̄ibus intelligeret, multo magis ipse spūs sanct⁹, solus om̄iū suorū uerborū intelligentiā habet. Quocirca ingenuē me confiteri optet, me ignorare legitimā habeā nec ne intelligentiā psalmorū. &c. Rursus aliquanto inferius: Quid ergo reliquum, nisi ut mutuū iuuenus, labentibus, tanq̄ uel ipsi lapsi uel lapsuri ignoscamus. Rursus inibi: Scio esse impudentissima temeritatis eū qui audeat profiteri, unū libi ū scripturā à se in oībus partibus intellectū.

Quin

TRI. PER ERAS. ROT.

Quin quis audeat præsumere unū psalmū
rotūde ab illo intellectū? Immane quantū
dissonat hæc oratio Luthere, à paradoxo,
quo tanta asseueratione doces in hoc libel
lo, de mira claritate scripturæ, quæ nisi cō
cedatur, omnia uertentur in caliginē, neq;
quicq; erit in rebus humanis certi. Quis
credat esse eundem hominem qui hæc scri
bit enarraturus psalmos, & qui nunc pro
uocat uniuersos ut uel unū locū proferant
qui tibi sit obscurus. Quorsum uero nunc
attinet, è tuis cōmentarijs decerpere locos
ubi profiteris te destitutū ab interpretibus
inter ipsos uariātibus, animi tui somnium
sequi. Rursus ubi fateris te prorsus nō in
telligere, quomodo uersus cum præceden
te cohæreat, ac tuam opinionem deliratio
nem uocas. Hoc in psalmo 17. inibi dicis,
Ecclesiæ doctrinā esse supra captū hūanū,
& hic sufficit grāmatices peritia. In psal. 19
hunc in modū loqueris: Exposuimus hūc
psalmum pro exemplo fidei de rege quo
cunq;, nec dum certum an legitimum sen
sum attigerim: mox interpretatiōis tuæ iu
diciū reijcis in lectorem. Iterum in 20. fa
teris te incertum de solo ne Christo, an de

o 4 quouis

HYP ERASPISTES DIA

quouis rege debeat intelligi, & mihi obi-
cis Scepticā Theologiā, qui non ausim de
plexis difficultatibus scholasticarū qua-
stionū pronūciare. Vbi tum erat ille Stoi-
cus assertor? ubi ille Omniscius? Mihi di-
cis, nō sic suspense loquitur, nisi Lucianus
& Epicurus, & tu in opere maxime sacro
eodem modo loquens, ignoscis tibi. In cal-
ce huius libri tui dicis: penes nullum uolo
esse iudiciū, sed omnibus suadeo ut prae-
stent obsequiū, & in psalmo iudiciū de-
fers lectori. Quomodo in his tibi constas
qui me Proteum facis? An tum temporis
nondum habebas spiritum? Non dices, o-
pinor. Vtinam autem in ea modestia per-
leuerasses. Ibi ueteres Orthodoxos, san-
ctissimos et eruditissimos patres appellas,
hic me rides, qui tribuam illis sanctimo-
niam, ipse cœcutientiam, ignorantiam,
immo blasphemiam & sacrilegiū impin-
gens: nec aliter excusas eos potuisse serua-
ri, quā si uel secus senserunt atque scripse-
runt, uel erroris pœnituit ante mortem.
Porro quum internam claritatem sic re-
quiras ab omnibus Christianis, ut sine
hac nō facias illis ullam spem salutis, quid
aliud

TRI. PER ERAS. ROT.

aliud censebimus, nisi illos omnes perisse,
qui tam necessarium articulum fidei non di-
cam ignorarint sed impugnarint, profli-
gantes necessitatem, ac liberum arbitrium
profitentes. Ego toties uocor blasphemus
qui dubitem ac disputem de tuo dogma-
te, & obscurum putas, quid de illis ea-
dem sententia pronuncies? Et hic rursus
nouum Paradoxon. Qui spiritum habet
ei nihil obscurum, qui non habet, ne iota
quidem unum intelligit. Nil medium est.
Quisquis igitur profitetur sese dubitare ali-
cubi in scripturis, aut spiritum habet, &
mentitur esse obscuritatem, quum nulla
sit, aut non habet, & ne iota quidem unum
intelligit. Tertullianus insignis ecclesie
doctor, postea in Montani dogma pro-
lapsus, discessit ab ecclesie communione.
An is amisso spiritu, ne iota quidem intel-
ligebat. Sed interpretaris non intelligit,
id est, non sentit, non afficitur. At nos ageba-
mus de certitudine doctrinae non de igno-
to hominis affectu, de quo fateris nemi-
nem certo pronunciare posse, praeter unum
deum. Etenim quum iuxta Paulum sint
spiritus impostores, & angelus Satanæ
o s sese

HYPERSPISTES DIA

se se transfigurat in angelum lucis, falli potest & is, qui se credit agi bono spiritu. Quod si totam intelligentiam diuinæ scripturæ tribuis diuino spiritui, quare excipis solam imperitiā grammatices? An in re tanti momenti spiritus patietur grammaticam obstare salutē hominū? Qui non grauat imparti tantas diuitias æternæ sapientiæ, num grauabitur impartiri grammaticam & sensum communem? Blasphemus est in deum, qui uel tantillum tribuit libero arbitrio, & tu pius es, qui tantum tribuis grammaticæ, ut sola tenebras inducat clarissimæ luci scripturarum? Qui querunt esse tenebras in scripturis, haudquaquam negant esse clarissimas ipsi spiritui, qui scripturarum est autor: sed has tenebras imputant imbecillitati naturæ humanæ, quod quum apertissime profitearis in præfatione tua, quam modo citauī, hic fortissime negas, affirmans nihil esse capacius diuinæ scripturæ, quàm imbecillitatem humanam. Cæterū ut urgeamus hoc quod agebatur, doce quibus argumentis nobis cōstare possit, te spiritum habere magistrum, nec falli in enarranda scriptura,

ra,

TRI. PER ERAS. ROT.

ra, quum in hac hallucinati sint omnes ec-
clesiæ doctores. Fateris inesse nō nihil ob-
scuritatis ex imperitia linguarum. Hic igi-
tur quum plures inter se dissentiunt, quo-
rum unusquisque sibi uindicat linguarum
peritiam, quomodo mihi constabit, quis
cæcutiat in lingua quis nō? Nam hinc (ut
ais) pēdet interpretationis certitudo. Nec
omnino negas aliquid obscuritatis oriri
ex tropis, quos tametsi doces non teme-
re admittendos in enarrationibus, tamen
uelis nolis frequenter occurrunt, in pro-
phetis, in parabolis, in anigmatibus.
Nec mihi placent affectati tropi, præser-
tim qui subuertunt sensum historicum,
uerum si tropologias excludas à sacris
libris, perit bona pars & iucunditatis,
& utilitatis arcana scripturæ. Ad hæc, si
fateris ex grammatices imperitia, nasci
caliginem, fateberis simul & ex transla-
tionibus, & ex deprauatis exemplari-
bus oriri tenebras. Queritur hoc & Oe-
colampadius in Esaia. Ergo quum alius
dicet esse tropum, alius negabit, aut si fa-
tetur uterq; tropum esse, sed in interpre-
tatione

HYPERSPISTES DIA-

tatione tropi dissident, unde mihi constabit, quis illorum attingat scopum? Ex collatione locorum? Habet utraq; pars quæ conferat: Adhuc hæreo dubius. Similiter quum audio plures inter sese dissidentes, quorū quisq; contēdit suum exemplar uacare mēdis, quæ res mihi adimet ambiguitatem? Iam quis audebit affirmare: aut si quis affirmet, quis crediturus est, ex locis inter se pugnantibus non frequenter oriri magnam caliginē? Quid simplicius Euāgelica historia? Et tñ à quot qualibusq; uiris hic sudatum est, ut quæ dissident redigantur in concordiam? Adnissus est summis uiribus Augustinus, nec effecit quod uoluit: saltem hoc officium nobis præsta, quo minus tibi diffidamus. Multis obstat ingenij tarditas, quo minus assequantur quod docent sacrae literæ, multis oscitantia, multis animus addictus humanis affectibus. Nam contentiosi torquent scripturam ad sua dogmata, quū cōtra fieri oportuerit. Deniq; spiritus non omnibus patefacit omnia. Totidem igitur modis ambigemus de interprete, & quicquid malorū exaggerasti aduersus eos q̄ putant in scripturis

TRI. PER ERAS. ROT.

pturis esse nō nihil obscuritatis, q̄cquid cō-
uiciōrū in hos congeffisti regetur in te,
qui nō potes effugere quin fatearis, aliquo
pacto caliginem esse in diuinis libris. Sed
tibi nulla est caligo. Ponamus esse uerum
quod dicis, sed quomodo nobis isthuc fa-
cies perspicuum? Nam hoc probandū su-
sceperas, confessus te nihil agere aduersus
meam quæstionē, nisi dilucide probaffes.
Cæterum quum omnibus tentatis, id non
possis, ueluti Proteus uinculis tenacibus
astrictus, redis in natiuam formam, & no-
bis inuidiam moues, quod scripturam fa-
ciamus obscuram: perinde quasi negemus
in illa quicquid esse lucis. In multis locis tene-
bras esse dixi, sed quas spiritus aperiri uelit
quantum nobis satis est ad salutem. Nam
quædam abstrusa seruat futuro seculo. Si
tu colligis hinc nihil certo probari per scri-
pturam, dic mihi, quomodo tot seculis or-
thodoxi patres erudierunt populum Chri-
stianum, quomodo propulerunt hæreses
ab ecclesia, an per scripturas ambiguas &
nō intellectas? Tandē satanā in crimē uo-
cas, cuius opera sit, ut tam paucis sit diluci-
da scriptura, qui si dormiret, uno sermone
dei

HYPERSPISTES DIATRIBA

dei semel audito, totus mundus conuertetur.

71

Hic quum prorsus hæreas in uado, tamen ueluti re bene gesta, minitaris te meis me laqueis irretiturū, & occurris syllogismo utrinque cornuto, sic obtorto, ut nullū sit effugium. Ex uerbis, inquis, tuis iustificaberis, & ex uerbis tuis condemnaberis. Dicit scripturam hic nō esse dilucidā. Quod si uerum non est, quare tu in Diatriba suspendis sententiā, si uerum est, quid agunt orthodoxi, quorum ingenium, eruditionem, sanctimoniā, miracula, martyria, dignitatem, uetustatem, multitudinē iactas, qui ex ambigua scriptura asseruerunt liberum arbitrium? Quò me uertam, adeo cōstrictus hinc atque hinc obuīs cornibus? Scilicet alterum tui syllogismi cornu præcidā, deinde cū altero mihi res erit. Mea Diatriba non dicit scripturas in hac materia esse obscuras. Sic habent illius uerba: Verū hic de scripturis non est controuersia, de sensu scripturæ pugna est: In cuius interpretatione &c. Audis ne? pugnam esse dico non obscuritatem. An ideo scripturæ, quibus conuictus est Arius fuerūt obscuræ, quod
eas

TRI. PER ERAS. ROT.

eas oppugnarit. Et si concessissem in eā
quæstione scripturam fuisse obscuram,
quod non facio, sic concessissem quemad-
modum in scholis argumentandi causa,
multa donantur aduersarijs. Eam conces-
sionem si uelis arripere, necesse est ut fate-
aris utriusque partis interpretationes esse
incipites. Dices, ergo si dilucidæ sunt in
hac parte, quibus usi sunt ueteres ad as-
serendum liberum arbitrium, quur tibi
placuit Diatribæ titulus, quur profiteris
inquisitorem non assertorem, quur in fi-
ne dicis, contuli, penes alios esto iudici-
um? Respondeo, quur qui in scholis disput-
tant, altero probante quod habet scriptu-
ra, altero per scripturas alias ac rationes
impugnante, senioribus aut præsidenti ut
uocant deferunt iudicium? Potest enim
fieri, ut liberum arbitrium recte sit asser-
tum à ueteribus è sacris & clarissimis scri-
pturis, quum ego aduersus tuorum argu-
mentorum aciem, parum dextre defen-
dam. Et iam ante reddidi consilij mei ra-
tionem, ut experirer, an tu posses abs-
que conuicijs disputare, & ne rebus ex-
ulceratis, oleum quod aiunt, adderem
camino.

HYPERSPISTES DIANA

camino, & hanc meam ciuilitatem toties
mihi impingis in os, quā probare magis
& imitari debueras. Si te delectat asser-
tio, quid opus erat assertore me, de quo et
olim pronunciauit ecclesia, & nuper suā
sententiam confirmauit? Habebāt igitur,
inquis, dilucidā scripturā, fateor, quantū
fatis erat ad discutiendam ambiguitatem
de libero arbitrio. Quid tum postea?
Quur tu igitur, inquis, facis scripturā hac
in parte obscuram. Non hoc fecit mea dia-
triba, sed tu cōminisceris, ut modo declara-
ui. Si contendis nihil prorsus obscuritatis
esse in sacris litteris, ne mecū agas, sed cū
uniuersis orthodoxis, quorum nullus est,
qui idem non prædicet. Cæterū quoties
diatriba meminit obscuritatis in hac ma-
teria, aut uestro nomine loquit̃, aut conce-
dit argumentādi gratia, quod poterat nō
donare. Quod genus est illud: Hic si ne-
ges hac in parte dilucidam esse scripturā,
in qua tot summi uiri caligarint &c. An
putas hoc sub mea p̃sona dici, in qua tot
summi uiri caligarint: ista uestra uox est,
quam arripio contra uos, qui uestram in-
terpretati

TRI. PER ERAS. ROT.

terpretationem uultis haberi pro oraculo. Simile est illud, si tam dilucida est quæ tot seculis uiri tam excellentes hic cæcutierunt, idque in re tãti momenti. Hæc uerba non damnant ueteres cæcutientia, sed urgent uos, ut aut fateamini illos uidisse uerum, aut ne postuletis uestram interpretationem haberi nobis pro cœlesti oraculo. Rursus quum aio, si nullos, quum & hodie tot obscuritates torqueant doctos, nulla erit interpretatio certa. Hæc argumentatio quid aliud agit, quàm ut patiaris & tuam interpretationem eodem iure reijci, quo tu reijcis omnium?

Proinde uide quàm atrociter, sed extra causam illa tibi dicta sint. Denique quæ leuitas & temeritas animi sanguinem fundere pro re incerta & obscura? Hoc enim nō martyrum Christi sed dæmonum est. Vides hoc cornu præcisū? Vbi uero erat tua mens, quū scriberes, hoc non est martyrum sed dæmonum? An dæmones habent sanguinem quem fundant? Deinde quis dixit sanctissimos uiros pro libero arbitrio fudisse sanguinē? Dices, pro scriptura

p ra

HYPERSPISTES DIA

ra sacra fuderunt, quam tu facis obscurā. Rursus ita loqueris, quasi dixerim totam obscuram esse, aut si mihi ac tibi sit obscura, fuerit simul illis obscura qui defini- erunt de libero arbitrio. Cyprianus fudit sanguinem suum, demus fuisse pro scri- ptura. Nihil igitur usquam fuit obscu- rā Cypriano in tota scriptura. Finge Au- gustinū occisum, quū à Donatistis essent illi structæ insidiæ, relatus fuisset iter mar- tyres, an absurdum putas si quid illi fu- isset obscurum? Et huic tam frivolo fun- damento nituntur ea quæ dicis in fine ca- pitis. Hoc est aliud nihil, quàm illos fa- cere imperitissimos cognoscendo, & stul- tissimos asserendo.

Discussus est ille κερῶτινος, sed me miser- rum occurrit alius. Si illos, inquis, recte sensisse credis, quur non imitaris? Si non credis, quur iactas tanta bucca, tanta co- pia, &c. Credo illos recte sensisse, qui asseruerunt liberum arbitrium, quem- admodum asserit ecclesia. Quur igitur, inquis, tu non asseris sed disputas? An quisquis disputat, anceps est? Non dispu-
to

TRI. PER ERAS. ROT.

to ut dubius, sed ut te nostræ assertio-
nis inuasorem confutaturus. Nihiloma-
gis ad rem faciunt quæ infulcis: Iam &
tu pone ob oculos & tecum expende
utrum plus tribuendum esse iudices, tot
eruditorum, tot orthodoxorum, tot san-
ctorum, tot martyrum, tot ueterum ac
recentium Theologorum, tot academia-
rum, tot conciliorum, tot episcoporum &
summorum pontificum præiudicijs qui
scripturas dilucas esse senserunt, & id-
em scriptis tum sanguine cōfirmarunt:
an tuo unius priuato iudicio, qui negas
scripturas esse dilucas, qui forte nec un-
quam lachrymam uel suspirium pro do-
ctrina Christi emisisti. Omitto, quod tuo
more iudicas, quid lacrymarum aut sus-
piriorum ego fundam.

Quid hic agis Luthere? ueteribus fuis-
se scripturam dilucidam, unde asseruerunt
liberum arbitrium? Qua tandem igitur
fronte blasphemiam uocas, quod illi desi-
nierunt ex dilucida scriptura? & toties mē-
hi recini hoc mendaciū, quod hic scriptu-
ras faciā obscuras. Aio interpretationes

HYPERRASPISTES DIA-

uariare, & hoc in contentionem uocabā,
utri potius esset assentiendum, ueterū ne
probatae tot seculis, an tuae nup̄ exortae?
Imò hoc illic ago pro uiribus ut persuade
am, ecclesiae doctores nō errasse in asserē
do libero arbitrio, ac te potius caecutire.
Ita loquor: Hic si negas hac in parte esse
dilucidam scripturā, in qua tot summi ui
ri caligarint, circulus ad caput redierit.
Vides haec sub aliena persona dici, in qua
tot summi uiri caligarint. Haec uestra uox
est, non mea: & si uerum est quod dicitis,
aut fuit illis obscura scriptura, aut impie
restiterūt spiritui sancto. Neq; quicquam
periculi sit, si quis dicat & in hoc argumē
to fuisse illis scripturam alicubi obscurā,
at nihilo minus rectam ac certam esse as
sertionem. Siquidem in concilijs quod a
lijs obscurum est, alijs aperit spiritus, sic ut
ex collatione singulorū nihil resideat ob
scurum, dum suā quisque apocalypsim ad
fert. Quod si trahis nos ad uniuersam scri
pturā, fateor illic quaedam obscura mihi
meiq; similibus. Obijcies ilico tantas tur
mas summorū uirorū, quorū iudicio plus
tribue

TRI. PER ERAS. ROT.

tribuendū est, q̄ meo unius priuato. Quid
ego audio? meum unius priuatū iudiciū
est, qđ nemo laudatissimorū uirorū quos
per ironiā recensēs, fassus nō est: Quis e-
nī illorū in enarrandis arcanis uolumi-
nibus nō queritur de obscuritate scriptu-
ræ: non quod illam accusent, ut tu calūni-
aris, sed deplorent humani ingenij tardita-
tem, non quod desperent, sed ut gratiam il-
lius implorēt, qui solus quibus uult, & qñ
uult, & quātum uult claudit, aperitq̄. Idē
quum ipse toties fatearis in commētarijs
tuis, quur appellas meum unius priuatū
iudiciū, & illis me facis aduersarium, qui
mecum faciunt. Tu facis illis scripturam
obscuram qui fortiter illorum interpreta-
tiōes reijcis. Id nī fecisses, nō esset pugna.
Festiuiter uero, quod cōparationem qua
te cum tot ueteribus componebā deuol-
uis in me. Ego nō postulo, ut reiectis oīm
illorum sententijs in re tanti momenti, mi-
hi uni fides habeat, id quod tu non in hoc
tantum dogmate flagitas atq̄ etiam exi-
gis ueluti tuo iure, minitans omnes delen-
dos ut lutum platearum qui tibi resistunt

HYPERASPISTES DIA

prædicanti uerbum dei. Par est igitur, ut certis argumentis ostendas, quur tua unius sententia debeat nobis esse potior tot ac talium uirorum iudicio, ne toties repetam omnes circumstantias. Si certam habebas opinionem, inquis, quid sibi uult diatriba & collationis uocabulum? quur suspensa sententia disputas in utranque, quid pro, quid contra. Si hoc arguit accipitem animum, uocentur in ius omnes scholastici. Thomas quærit an Eucharistia sit sacramentum ecclesiæ, & adfert in utranque partem argumenta, num ideo dubius est de re quam disputat? Fecit idem Hieronymus aduersus Luciferianos, Augustinus aduersus Manichæos, an statim dubiū erat illis de quo disputabāt? Quomodo tādē refellere poteram argumenta tua nisi recensuissem?

An non uides eiusmodi collationes frequenter & apud ueteres fuisse, si forte res sine tumultu componi posset. Tituli ciuilitas opposita est isti ingenio tam iritabili, opposita est quibusdā plus satis ad seditionem propēsis. Deinde quoties philosophi

TRI. PER ERAS. ROT.

lofophi pro sua quiseq; secta inter se digla/
diabantur, nam has diatribas appellabāt,
erant omnes suspensa sententia, an poti/
us suam quisque sententiam uolebat esse
inuiētam? Vides ut nihil odiosius in me
criminaris, quā quod disputator, quā
criminator esse malui: & hic conor, ut ais,
te obruere diluuiū quodam orationis, sed
res in diuersum exiit, ego inuoluor undis,
tua arca in sublimi fertur secunda: Imò tua
scapha hic hæret i Syrtibus, nec explicas
quod promiseras, quum nullum non mo
ueris lapidem. Et tamen perinde qua/
si dextro Marte rem gesseris, adornas tri/
umphum.

Cornuto, inquis, syllogismo te teneo. 72
Aut falsum est, quod dicis illos fuisse præ
ditos admirabili peritia scripturarum, tū
uita & martyrio, aut falsum est, quod di/
cis scripturas non esse dilucidas. Io pæan,
Io triumphe. An sit falsum, in scripturis
esse aliquid caliginis, iam discussum est.
Illud sine cōtrouersia falsum est, quod ais
me p̄dicare ueteres ex obscuris scripturis
asseruisse liberū arbitriū: Sed fingo mihi

HYP ERASP I STES DIA /

uelut imperito non esse perspicuū utri re
ctius interpretati sint scripturas, illi tot ac
tales, an tu cum paucis: & per hanc fictio
nē exigo abs te certas probationes, quur
ab illis deficiētes, debeamus in tuā senten
tiā ire pedibus. Crebro ni fallor uidisti in
scholis disputādi gratia cōcedi aduersario
quæ uera non sunt. An si quis in disputati
one fingeret se esse Tarquiniū, te Apollinē,
num urgeres hominē serio concessis?
Addis impudentē hyperbolē, me toto li
bello diatribæ nihil aliud agere, q̄ ut psua
deam scripturam non esse dilucidā. Quid
autem attinet in refellenda manifesta ua
nitate operam sumere? Nec his contentus
addis aliud commētum impudentius. Ne
gas me serio tribuisse sanctissimis uiris pe
ritiam scripturarum, tātum ut rudi uulgo
fucum facerē, Luthero autē negociū facel
serem, ut causam eius inanibus uerbis gra
uarē odio & contēptu. Si hoc spectassem
quod fingis, non ita moderatus fuisset sti
lū, non tāta circūspectatione cauisset, ne
quid unguū aut dentis esset in diatriba,
non sic aduigilasset ut causam per se odi
osam

TRI. PER ERAS. ROT.

sam agerē non odiose. Si in gratiā princi-
pū ædidissem diatribā, nō poterā illis ma-
gis gratificari q̄ si totis eloquētīæ uiribus
in te fuisset debacchatus. Nūc adeo non
odiose scripsi, ut me nōnullis suspectū red-
diderit mea modestia, et tamen mihi non
erat obscurū, quā amanter de me iā pri-
dem & senseris & scripseris. Sed mihi cer-
tum est, in his quæ sunt fidei nihil tribue-
re priuatis affectibus. An tui contēptū in-
terpretaris, quod te cum tot ecclesiæ lumi-
nibus, cum cōcilijs generalibus, cum omī-
bus academijs cōfero? Quid igitur dices
de illis qui te libris æditis cum longe alijs
comparant? Et in illos mutus, de mea ciui-
litate quereris. Ego latine scribens, uulgo
rudī fucum facio, tu qui hanc tuam dispu-
tationem curas uertendā in linguam ger-
manicam, ut apud agricolas, nautas et cer-
dones traducas Erasmus, apud quos mu-
tus est, credis homines doctos latere quid
agas? Ad seditionem spectas, quā uides
hactenus ex tuis germanice scriptis libel-
lis toties exortam esse. Sic nimirum fe-
cerunt apostoli. Ego tecum disputauī iur-

HYPERSPISTES DIA

dice senatu doctorum hominum, tu causam ad imperitam plebeculam transfers, & apud fabros, coriarios & agricolas me criminaris, qui tibi fauent, me non nouerunt: te criminantem intelligunt, me respondentem non intelligunt.

Quàm speciosam petis uictoriam. Iam quod subiicis, non satis intelligo. Sic enim scribis: Ego uero, neutrum uerum, sed utrūq; falsum dico. Primū scripturas esse lucidissimas, deinde illos quatenus liberum arbitrium asserūt esse imperitissimos sacrarum litterarum, tum illud neq; uita neque morte, solum uero stilo, sed peregrinante animo asseruisse. Hactenus contendisti scripturas esse lucidissimas, & id nunc dicis esse falsum. Deinde semper asseruisti ueteres ex scripturis perperam intellectis probasse liberum arbitrium; & nunc hoc quoque dicis esse falsum. His duobus annectis & tertium, uidelicet falsum, quod hactenus uoluisti uideri uerissimum. Sed facessat uerborum calumnia, quid scripseris in propatulo est, quid sentias satis coniecto.

Quanquam

TRI. PER ERAS. ROT.

Quamquam hic tu nullū faceres calūni/
andi finem si quid effutissem eiusmodi.
Pulchre uero hic excusas ueteres ortho/
doxos, qui secus senserint, uixerint ac
mortui sint, quā scripserunt de libero
arbitrio. Ais solum stylum illorum effu/
disse blasphemiam sed animo peregrinan/
te. Sic excusantur qui per phrenesim pec/
cant. Nec aliter excusas ecclesiam quæ
illorum sententiam comprobauit, nec ali/
ter academias, nisi quod dum asserunt li/
berum arbitrium, mens domi non sit, sed
peregrinatur apud Sogdianos. Itā ne qui
libris hoc professis asserunt liberum arbi/
trium, qui toties infulciunt in suis com/
mentarijs quod docuerunt, qui pugnant
aduersus eos, qui dissentiūt, uerisimile est
solo stilo lapsos, alienata mente. Diuus
Augustinus si sine mente asseruit liberum
arbitrium, quur in libris retractationū sal/
tem non resipiscit? Et illic asserit, quod as/
seruit, & huius sententiæ tanto grauior
est autoritas, quod seipsum reprehendit
in quibusdā, in quibus plus tribuerat libero
arbitrio quā oportuit, ualde cōfirmat quod
relinquit

HYPERSPISTES DIA

relinquit, qui sui iudex, carpit quod redū/
dabat. An ideo mors uitaeq; discrepat à
stilo, quod suis meritis diffisi totam salu/
tem ascribentur dei misericordiae? Idem
nos facimus qui asserimus liberum arbi/
trium. Quam commoda rima tibi hic
reperta est qua possis elabi, quoties au/
toritate ueterum urgeberis.

Non hoc senserunt, sed aberrante sti/
lo, & animo peregrinante talia prodide/
runt. Nec uides interim istud tuū cōmen/
tū in te posse retorqueri, non solum à no/
bis, uerū etiā à tuis. Proinde qm̄ tu Luthe/
re dum elabi non potes è laqueo quaestio/
nis, multū fumū oculis nostris offudisti,
non tā Proteū agēs q̄ Cacū: ego tibi rur/
sus negocij summā atq; epilogū ponā ob/
oculos. In diatriba nego me uelle pugna/
re tecū, autoritate ueterum orthodoxorū,
aut praēiudicio Ecclesiae, quae iam pridem
tuū dogma damnauit, non quod existimē
horū sentētiā nihil habere ponderis, sed
quod his armis nihil agerem apud te: ue/
rum si contingeret, ut scripturarū testimo/
nijs pares uideremur, & aequalitas suspē/
deret

TRI. PER ERAS. ROT.

deret sententiam utroq; nutantem, rogauerit utrum æquum uideretur, ut hoc rerum statu, certe tantillum haberet momenti ueterum autoritas unà cum ecclesiæ decreto, ut procliuiiores simus in illorū sententiam quàm in tuam. Nec hunc in modum loquor, quod uere nostra fluctuet sententia, sed ita fingo, quo tibi quoque probeatur æquitas nostra, nec queri possis iniquis legibus tibi uictoriam extortam. Pone igitur in medio liberum arbitrium, annis iam mille trecentis & amplius bona fide possessum ab ecclesia catholica. Pone te ex una parte scripturarum præsidij opugnantem, me ipsdem præsidij defendentem. Adde spectatores mei similes, quibus omnia nostra uideantur paria, quū tu simul & certator, & certaminis arbiter atque agonotheses esse postules, quis uel tibi uel mihi addicet brabeum, & cuius arbitrio liberum arbitriū seruabitur aut iugulabitur? Quoties in iudicijs uariant utrinq; pares sententiæ, perpēdi solēt circūstantiæ, nec iā numerantur sententiæ sed expenduntur. Aliquid fauoris tribuitur
reo,

HYPERSPISTES DIA

reo, defertur nonnihil ætati, dignitati & autoritati partis alterius. Itidem ego proponebã, an nutãte sententia deberet aliqd habere momẽti, utriusq; partis circũstatiã. Statuimus te ad dextrã, cũ Manichæo Ioãne Husso & Vuycleuo, quos oēs percussit ecclesiæ fulmen. Dei iudicia nobis sũt incognita, adde si uoles Laurẽtiũ Vallã, quanq̃ ille nec ex professo tuetur tuam sententiam, sed uictus difficultate cedit: et quãtum Laurentio tribuas nescio, primũ homini rhetorico, deinde quãstionẽ præscientiã, nõ ex diuinis literis, sed humanis rationibus, ac prophanis exẽplis tractãti. Nã quod ais Augustinũ totũ pro te stare, satis mirari nõ possum, quũ ille in libris retractationũ excuset quãdã in tribus illis libris, quos orsus romæ, Cartagine absoluit iã presbyter, qd̃ in his plus satis uideatur tribuere libero arbitrio, nec iustã habere rationẽ gratiã, pseuerãs tñ in sentẽtia, qd̃ esset aliquid liberũ arbitriũ. Quid plura? Si Augustinus tecũ sensit, quur iã senex librũ opposuit ijs q; diuerso rapiabant errore, quibusdã in totũ negãtib; liberũ arbitrium

trium

TRI. PER ERAS. ROT.

triū, qđ audirent tantū tribui gratiæ, alijs
minus iusto gratiæ tribuētibus quū audi
rēt asseri liberū arbitriū. Sic habet ī primo
capite, caput secundū sic ordiſ. Reuelauit
aūt nobis p̄ scripturas sanctas, esse in hoīe
liberū uolūtatis arbitriū. Audis asseri libe
rū arbitriū, nō ex sōnjs philosophorū, sed
ex autoritate sacraꝝ scripturaꝝ, et alicubi
πικλινοδεις, qđ Origenē ni fallor sequut⁹ scri
psit, nostrū esse uelle bona, cæterū p̄ficere
nō posse sine p̄sidio gratiæ, nō tñ abnegat
liberū arbitriū. Iā qđ alicubi dixit, deū o
perari in nobis & bona & mala, quale sit
suo loco declarabimus. Nūc aliud agitur.
Quare patiemur tibi adstare Laurētiū, Io
ānē Hus et Vuycleuū, sed primū uehemē
ter ob hāc sniam piclitatū, duos ecclīæ iu
dicio dānatos, alterū etiā exustū in Cōstā
tiēsi cōcilio. Hic mihi ne p̄tinus reclama:
Satanæ fuisse sniam nō ecclīæ, nūc tantū
historiam referimus. Assistāt & amici tui,
quorū tñ suffragio minus erit pōderis, uel
qđ in tua dogmata iurarūt, uel qđ nec iter
ip̄sos, nec tecū cōstanter idē sapiūt. Et scis
reñci testem domesticū, nec ignoras testiū
fidem

HYPERSPISTES DIA

fidem non alia re magis eleuari, quam testimoniorum inconstantia: Hic est tuus chorus. Ex aduersa parte stant illa preclara domus dei lumina, in quibus tot excellentes ingenio uiri, sic exercitati in diuina philosophia, tum Graeci quibus prima semper fuit autoritas in tractandis sacris literis, tum Latini Grecorum aemuli, & in his tot uitae sanctimonia commendati, nonnulli etiam martyrio sanguinis clari, quorum memoria toti populo Christiano semper fuit in hunc usque diem sacrosancta: tot episcopi tot summi pontifices, quorum sententia tam longa seculorum serie recepta comprobataque fuit, tandem & publico ecclesiae decreto confirmata. Adde his consentiens omnium academiarum iudicium, adde renouatam Theologorum & ecclesiae censuram. Denique adde tam longam temporis praescriptionem. Nonne signis euidentissimis opus est, quo nobis persuadeas, ut tecum profiteamur, tam uenerandum patrum chorum, unam cum ecclesiae proceribus penitus caecutisse in sacris literis, spiritu satanae fuisse actos, aut ut clementissime dicatur

TRI. PER ERAS. ROT.

dicatur, mente alienata tulisse sententiam,
hæreticam, impiam, blasphemam, aduer/
sus clarissimam scripturam, et in summam
humani generis perniciem, utq; desciscen/
tes à patribus nostris, quorum doctrina, le/
gibus & autoritate hæctenus aliti, rectiq;
sumus, sprete matre, cuius lacte nutriti su/
mus, deserta tanta populi Christiani soda/
litate, cui tot annis assueuimus, summo re/
rum uitæ & animarum discrimine cõceda/
mus in tuum fœdus, in quo præter homi/
nes eosq; paucos, & inter se dissidentes a/
resq; assertions nihil uidemus. Dignita/
te, autoritate, uetustate, ingenio, doctrinâ
que uideris illis ultro cedere. Miracula uo/
cas in dubium, sed hæc tamen publica cõ/
stansq; populi christiani opinio iam olim
cõmendat, quã ne suspicio quidem aut ru/
mor similis sit de uobis. Nam quod cauilla/
ris neminem illorum per liberum arbitriũ
ædidisse miracula, ad id iam respõdi. Rur/
sus in dubium uocas sanctimoniam uitæ,
pro illis tamen stat opinio. Nec mihi libet
hanc partem urgere. Mouet nos illorũ au/
toritas, mouet quam in te tuisq; uidemus
asseuerandi cõstantia (sic enim finxeram)

q sed

HYPERSPISTES DIA

sed ab Ecclesia nostra recedere non aude-
mus, nostramq; salutem tuæ fidei cōmitte-
re. Quod signū ostendis ut tibi potius cre-
damus q̄ illis? Iam ut donemus tibi esse
spiritū quem fortiter arrogas, tibi uni scri-
pturas omnes esse lucidissimas, hoc ut ue-
rum sit, tibi uerum est: nobis, ut ipse fateris
nihil prodest: promittebas itaq; claritatem
externam scripturæ diuinæ, quæ persuade-
ret omnibus tuam interpretationem esse
uerissimam, & aliorum omnium, quamli-
bet multorum, magnorum, quamuis san-
ctorum aut eruditorum, esse falsam, cæ-
cam & pestiferam, quam quisquis sequa-
tur rectā properat ad inferos. Nemo sa-
nus credidit Donatistis, magna asseuera-
tione suadentibus, apud reliquas Ecclesias
omnes perisse baptismi gratiam, nec usquā
mansisse incorruptam, nisi in ipsorum Ec-
clesia. Et tu uis nos statim credere, tot secu-
lis per satanam fuisse uelatum Euangeliū,
quod nūc per te patet, nec apud ullos es-
se synceram scripturarum interpretationē,
præterquàm Vuittembergæ. In re tam in-
credibili, tamq; periculosa, non sat fuerit,
assertionibus & uulgaribus argumentis a-
gere.

T R I. P E R E R A S. R O T.

gere: euidencia, certa, demum Achillea proferas oportet. An hic testimonijs scripturarũ utrinq; productis aduocabis sensum communem, qui controuersiam dirimat? Et spiritum & sensum communem, & diuinæ scripturæ perspicuitatem utraq; pars sibi uindicat. Nunc quod tu tam prolixè de obscuritate lucèque scripturarum disseruisti, minimum ad rem pertinet. Fac scripturas lucidissimas. Quid faciemus nos imperiti, qui uidemus utranque partem sibi pari contentione asserere spiritum qui patefacit mysteria, & summam scripturæ perspicuitatem? Fac alicubi obscuras, quid faciemus, quum utrique alteris obijciatis cæcitatem: utcunque hæc habent, nos certe pendemus in ancipiti, nec interim liberas uel fidem tuã, exhibito promisso, uel nos adempta nobis ambiguitate. Fortasse redibis ad illas coniecturas, q̄s ante nobis proferre cœpisti: Scio meam conscientiam esse synceram, scio me spiritu dei agi, pecuniam nec habeo nec affecto, gloriã nihil moror, quid autẽ sperem uoluptatis in tãtis laboribus ac periculis? Hæc Luthere sic recipimus abs te dicta,

q 2 ut

HYPERSPISTES DIA

ut optemus esse uera, sed tamen nobis nō
persuadent, nec profers illam externa clari-
tatis *ωληροφορίαμ*. sed cogere potius ten-
tas, q̄ allicere. Fieri potest ut talis sis qua-
lem te prädicas, id tamen citius credere-
mus si in tuis scriptis minus esset arrogan-
tia, minus amarulentia, minus stropharū
& uafriciei, quantum si uiderem in literis
apostolorū, dubitarem illis habere fidem.
Nam similia puto & Manichæos & Do-
natistas dixisse: non affecto pecuniam, nō
gloriam, non cetera huius mundi cōmor-
da. Sunt spiritus plani iuxta Paulū, & spiri-
tus satanae transfigurat sese in angelū lucis,
nec tutū est cuiuis spiritui credere. Quod
ad famam attinet, non possis optare maio-
rem, eaq̄ tibi breui temporis spatio quasi-
ta est, late regnas in animis hominum, tot
factionibus armatus es, habes theatrū mī-
ris applausibus perstrepens, summatibus
magis formidabilis es, quā amabilis. Ha-
bes tuum satellitiū, habes emissarios & ue-
redarios, habes qui tecum scribant, habes
qui scripta tua uertant Germanice. Quid
superest nisi diadema? Hic rerū successus
posset uel incorruptum animum corrumpere.

pere.

TRI. PER ERAS. ROT.

pere. Quantum habeas pecuniæ nō laboro, opinor tamen in cæteris quoque rebus paulo cōmodius habere, quàm habiturus eras, si non mouisses hanc Camarinā. Certe multos noui, quibus Euangelium istud & censum & uxorem, aliāq; multa cōmoda peperit, quum antea frigerent. Nunc si præmium audire uis adulationis meæ, sic eū interpretaris: Dimidiū fortunulæ meæ perdidisti ne cōtra te retiariū agerē, multamque suspicionē & inuidiā lucrifeci, cæterū teruncio non sum factus ditior, & animū esse mihi harum rerum cōtemptorem uel illud arguit, quod fortunam amplam cum dignitate coniunctam iam nō semel recusauisti. Sed non permitto mihi ut de tuo iudicem animo, habet ille suū iudicem, qui solus nouit occulta cordiū. Hoc exigimus ut nos de tua doctrina certos facias, id quod te facturum receperas. Id si non potes, patere nos ouiculas & simplices sequi uocē Ecclesiæ. Dices satisfactum esse ijs qui spiritum hauserunt è scriptis tuis. Vtinam posses impositis manibus dare spiritū bonū: nam de spiritu qui hauritur è tuis libris uehementer dubitamus. Nō hic referam ex

q 3 per

HYPERSPISTES DIA/

perimenta mea, tantum hoc dicam quod est in propatulo, calami tui uolentiam, & supercilium imitantur permulti. Visus est olim mihi Ionas mansueti sanicq; ingenij: librum quem scripsit in Ioannem Fabrum, attente coeperam legere, cupiens discere, quibus argumentis rem euinceret. Tantū illic obstrepebat cōuiciorū, ut tadio coactus sim librum deponere, nullus enim modus aut finis. Idem mihi usu uenit in tua missa abrogata, alijsq; nonnullis opusculis. Hic uidelicet distinguis fidem & charitatem, si dem ais scire, charitatem omnia perpeti. At scuitiam uidemus, charitatem illam omnia perpetientem nō sentimus. Nec perpendis interim quantopere lædas causam tuam ista calami licentia, quē nūc in hunc nunc in illum stringis, leuium hominum instinctu. Et nisi me planè fallunt omnes cōiecturæ, ad hanc postremam debacchationem te propulere quidam è tuis, non alia re offensi, quàm quod ab opinione Carolstadij de Eucharistia dissensi, rogatus sententiam. Hunc dolorem suum per te uoluerunt ulcisci, quum hac in parte starem

rem

TRI. PER ERAS. ROT.

rem abs te. Si Diatribam liberis rationibus, ac fortibus argumentis obruisses, nec me uel tantulum offendisses, fortasse & in tuam sententiam pertraxisses, à qua nō ita multum abhorret animus, si tantum scholarū esset non etiam Ecclesiæ dogma, & apud alios minus odij, plus fidei tibi parasses. Ego te ad disputandi non conuiciandi certamen prouocaram. Et uides quantam uoluminis tui partem conuicijs occuparis. Verum facessant hæc.

Prolixæ disputationis qua meę Diatribes præfationem oppugnas, hanc clausulam facis. Quare hanc disputatiunculam sic concludo, per scripturam ut obscuram hæctenus nihil certi definitum est, nec defini ri potest de Libero arbitrio, te ipso teste. Per uitam uero omnium hominum ab initio mundi nihil ostensum est pro libero arbitrio, ut superius est dictum. Docere igitur aliquid quod intra scripturas nō est ullo uerbo præscriptum, ullo facto monstratum, hoc non pertinet ad dogmata Christianorū, sed ad narratiōes ueras Luciani, nisi qđ Lucianus ioco & prudenter de rebus ludicris ludēs neq; fallit, neq; lædit: Isti

q 4 uero

HYPERSPISTES DIA

uero nostri in re seria, & quæ ad æternam salutem pertinet, insaniūt in perditionem innumerabilium animarum. Sic & ego ab soluerim totam hanc quæstionem de libero arbitrio, etiam testimonio aduersariorū mecum faciente, & illis ipsis pugnante, quod fortior probatio nulla sit, quam ipsius qui reus est propria confessio & testimonium contra seipsum. Habemus bellam conclusionem bene nauatæ disputationis. De obscuritate iam satis dictū est. Finxi obscuritatem illic esse, ubi uariant interpretationes. Eam fictionem si probas, simul fatere & tuas scripturas quibus iugulas liberum arbitrium, esse ambiguas & obscuras. Quod si abnuis, nostro iure reposcimus quod concesseramus. Nec ego per uitam orthodoxorum probo liberum arbitriū, sed in pari testimoniorū numero pondereque uolo non nihil habere momenti probatam testium uitam: ueluti si in iudicio par sit utriusque partis argumentatio, uariantque testes, citius creditur uiro qui fortiter pugnauit pro patria, qui sancte gessit magistratum, quam ei cuius probitas nullo populi testimonio commendatur, sed improbitas potius famosa

TRI. PER ERAS. ROT.

mosa est. Dices quid illius fortiter gesta,
quid magistratus faciunt ad causam in qua
testem agit? Hoc faciunt, ne quis facile sus-
picari possit eum in hac causa uel mentiri
uel falli, qui in alijs multis integri pruden-
tisq; uiri specimen euidentis dederit. Iam si
praescriptum est in scripturis dogma de li-
bero arbitrio, quor reñcis testimonia pa-
trū ex sacris libris deprompta? Si non est,
quor asseris sine scriptura? Sin utraq; pars
alterius interpretationem reñcit, ut nō sit
obscuritas in sacris literis, certe nobis in-
doctis est ambiguitas, nisi quod Ecclesiae
decretum non sinit nos fluctuare. Et ideo
disputans fingo uacillationem, quia praefa-
tus fueram me nō usurum praesidijs eccle-
siasticae censuræ. Si nihil extra scripturas re-
cipis qd nō sit diuinitus monstratū, quor
recipis perpetuā Mariæ uirginitatē? Hoc
in scripturis nō exprimit, nec ullo miracu-
lo diuinitus monstratū est. Si perpetuū ec-
clesiae consensum imputas pro miraculo,
eundem imputabimus tibi pro libero arbi-
trio. Nec satis erat tibi dixisse, nihil esse re-
cipiendum, quod non sit expressum in sa-
cris literis, aut signo monstratū diuinitus.

q s nisi

HYPERSPISTES DIA

nisi addidisses hyperbolen, de ueris Luciani narrationibus. Itá ne quicquid à ueteribus proditum est de uita martyriòque sanctorum, quicquid habet ecclesiastica historia, ad hæc ueterum exhortationes & instituta, præsulū constitutiones, nihilo plus habent ponderis, quàm Luciani ueræ narrationes? Legitur in templis martyriū S. Andreae, S. Laurentij, & aliorum, in quibus celebres ecclesiæ doctores exercuerūt suam eloquentiã. Et hæc omnia nihil aliud sunt, quàm Luciani ridiculæ fabulæ? Hic locus Luthere poterat tibi aliàs tempestiuus dici. Vbi nunc igitur est ille confitens reus? Imò reclamatione ille clare, docetq; hæc omnia quæ assumis esse falsissima. Vnde consequitur & tuam conclusionem nihilo ueriores esse, quàm sunt ea quæ assumis ut confessa. Quorsum autem attinebat & illud admiscere conuicium: Isti in re seria, et quæ ad æternam salutem pertinet insaniunt in perditionem innumerabilium animarum. An nõ sentis istam blasphemiam recidere non in me tantum aut huius temporis Theologos & Pontifices, sed in probatissimos quosque Ecclesiæ doctores, ab
 ipsis

TRI. PER ERAS. ROT.

ipsis penè Apostolorū temporibus in hūc
usque diem, in uniuersum populum Chri
stianum, quem probabile est eam tenuis
se sententiam, quam à suis doctoribus ac
ceperat. Et addis, in perniciem innume
rabilium animarū. Atqui paulo ante quū
Diatriba tibi impingeret, quod acerbita
te & paradoxis multos alienares, respon
debas nihil esse periculi, solos impios qui
pereunt offendi, electos in tuto esse. Sic
cine in tuto sunt, qui tuū dogma sequun
tur, & pereunt qui consentiunt tot ortho
doxis, & Ecclesiæ definitioni? Et ubi nunc
est illa religio, qua querebaris, quod te po
nerem pessimo loco, in quo cogereris aut
cedere, aut aduersus tantos uiros aliquid
dicere? In eo loco te ipsum posueras, ante
quàm ego collocarem. Quoties enim il
lis impegisti imperitiā scripturarum, cæ
citatem, sacrilegium, blasphemiam, hic ad
dis insaniam, quemadmodum paulo an
te mentem alienatam. Et de me quereris,
quasi non soleas tua sponte in illos dice
re, quicquid libuit. Si uera prædicares,
quis tamen pius ferre posset impiam cala
mi tui licentiā? Nunc quū falsa prædicas,
multo

HYPERSPISTES DIA

multo minus ferenda est. Hic est tuus Luther triumphus ante uictoriam. Nunc accingeris ad pugnam, & in manibus est uictoria, si leges quas uictores uictis solent præscribere, nos ante congressum accipere uelimus. Primum miro stomacho soles reñcere, quicquid è scholis Theologorum adferretur, nunc omnia trahis ad sophisticam rationem, nõ ob aliud, nisi ut mihi parum in illis exercitato tenebras offunderes, hoc est, quod dici solet, Canterium in fossam protraheres. Atqui nihil soles admittere, nisi quod habent diuinæ literæ, & his solis tecum congregiebar, tu mutatus in diuersum, ptrahis nos in medias sophistarum spinas, quæ si tibi tam deessent, quæ sunt inuisæ, frequenter hareres perplexus. Et sic reñcis illorum præsidia, quoties commodum est, ut nobis aliam sophisticam non minus sophisticam obijcias, nouasque commiscaris elabendi rimas. Quantũ enim hic est distinctionum quæ faciunt necubi possis comprehendere? Distinguitur lex ab Euangelio, sed sic ut utrunque sit in utroque, interna scripturæ claritas ab externa, deus à scriptura, deus prædicatus à non prædicato,

TRI. PER ERAS. ROT.

cato, Spiritus euāgelicus à spiritu erroris,
opinio negatiua quæ nihil probat ab affir-
matiua, cuius est probatio. Ostenditur du-
plex ostensio spiritus, duplex canon, chari-
tatis & fidei, duplex necessitas, operis & tē-
poris, rursus coactionis & imutabilitatis:
Duplex omnipotentia dei, naturæ & ope-
rationis, duplex respectus ad superiora &
ad inferiora: discernuntur indicatiua uer-
ba, ab imperatiuis & subiunctiuis, stilus à
uita morteq; secernitur, à precatiōe dispu-
tatio, deniq; distinguitur Ecclesia quæ ui-
detur esse quum nō sit, ab Ecclesia quæ nō
uidetur esse quum sit, distinguuntur sancti,
qui quū uideantur non sunt, à sanctis qui
habentur pro impijs, quū uere sancti sint.
Non hæc recenseo, qd' omnes tuas distin-
ctiones improbem, sed quod tibi sumas in
sacris literis explicandis, quod alijs nō per-
mittis, & aliorum distinctiones soleas exi-
bilare, quum tuas haberi uelis pro oracu-
lis. Nobis occludis omnem exitum, & tibi
uis patere tot cuniculos. Nunc uide quas
leges præscribas nondū uictor, Deponite
quicquid armaturæ suppeditant orthodo-
xi ueteres, theologorum scholæ, autoritas
con

HYPERSPISTES DIA

concliorū & pontificū, consensus tot seculorū, ac totius populi Christiani. Nihil recipim⁹ nisi scripturas, sed sic ut penes nos solos sit certa autoritas interpretandi. Quod nos interpretamur hoc sensit spūs sanctus, quod adferunt alij quāuis magni, quāuis multi, à spū satanae, & alienata mente profectum est. Quod orthodoxi docuerunt, quod autoritas ecclesiae tradidit, quod populus Christianus amplexus est, qd̄ scholae defendūt, exitiabile uenenū est Satanae: quod ego doceo, spiritus est uitae. Credite in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis uel quod egeat iudice, aut ut omnes caecutiant, ego non caecutio. Nam conscius mihi sum me habere spiritū Christi, quo possum de om̄ibus iudicare, nemo de me. Nolo iudicium, sed requiro obsequium. Neque quencūq; uel tantillum moueat multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula, sanctitas, ecclesiae sanctorum, omnes perierunt, si senserunt ut scripserūt, nisi qui forte resipuerunt ante supremū uitae diem. Qui meis probationibus diffidunt, aut caerent sensu cōmuni, aut blasphemiam committunt in spiritum sanctum, & subuertūt
Christia

TRI. PER ERAS. ROT.

Christianismum. Huiusmodi leges si recipimus, nimirum tua est uictoria. Rursum postulas, ne quid fidamus ueteribus Orthodoxis, quod nonnunquam inter se uariant, quum inter uos paucos tanta sit controuersia, de Prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de baptismo, de Eucharistia, & uis ut nihilo secius credamus ueteris dogmatibus, praesertim quum quotidie expectemus noua. Et blasphemum uocamur, quod adhuc hareamus ecclesiae ueteri, nec audeamus tuis castris adiungi, & occinitur nobis illud ex Euangelio: Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, spargit. Nihil hic affingo, certa notaque loquor. Nunc operae precium est uidere, quam non simpliciter tractas Diatribam, nihil non deprauans, nihil non calumnians, nihil non damnans, plus si dei tibi conciliaturus, si quaedam probares, uidereris enim caetera iudicio damnare, non morbo. Quis enim est tam malus scriptor, ut non aliquid admisceat probandum? Exagitur itaque cum primis nostra definitio, quam ita propono disputaturus: liberum arbitrium est uis humanae uoluntatis, qua

HYPERSPISTES DIA/

qua se possit homo applicare ad ea quæ p/ducunt ad æternam salutem, aut ab ñsdem auertere. Hanc descriptiunculam, quã nõ in aliud pposuissẽ, quã ut ostenso sco/ po, non latius uagaretur disputatio, quã oporteret, congeritur hic quicquid in so/ phistarũ scholis garriri solet à pueris. Ob/ ñcitur quod non explicuerim partes defi/ nitionis, nimirum naufragium nõ unũ ueritus, quum tamẽ id soleat ab alijs fieri. Solet, sed qui de re, parum nota, aut cõtro/ uersa, disputationem instituũt, mihi de re iam à tam multis tractata breuis conflicta tiuncula erat suscepta, nec mihi sumpsi per/ sonam è cathedra docẽtis classẽ discipu/ lorum, aut scribentis commentarios in o/ pus perplexi scriptoris, ut singulæ defi/ nitionis partes mihi fuerint uel defendendæ uel explicandæ. Sciebam liberum arbitriũ à diuersis uarie definitum, tu compendio definis, nomen sine re. Perlongũ erat alio/ rum definitionibus uel reñciendis aut asse/ rendis uel explicandis immorari. Decreue/ ram in hac harena non diu morari, & alio/ qui superuacaneum erat uocem notam & à multis definitam describere. Quur igitur
definis?

TRI. PER ERAS. ROT.

definis? Non tam definitio uocis rationem,
quæ contrahit ad id quod in præsentia susce-
peram agendū. Mentior, nisi hoc indicant
mea uerba. Porro liberum arbitriū hoc lo-
co sentimus &c. Quid significat hoc loco?
Nihil aliud, quæ hæcenus hic de libero arbi-
trio disputabimus, ne quis expectet quic-
quid de libero arbitrio potest aut solet di-
sputari. Iam quorsum attinebat hic explica-
re singulas definitionis partes, quod solent
non qui pueris Aristotelem prælegunt in scho-
lis, quæ ipsa disputatio progrediens id faci-
at? Solent scriptores summam rei de qua lo-
qui destinarunt ueluti scopum ostendere.
Idem facio in Diatriba. Et ingeritur altera
calumnia sophistica. Quod definitur, la-
tius patet quàm ipsa definitio. Est enim li-
berum arbitrium dei, quod unum uere
potest dici liberum. Est aliquod liberum ar-
bitrium in angelis, & tu astringis ad homi-
nis uoluntatem. Iam respondi me ideo hæc
præfatū, ut ab hac conflictatiuncula exclu-
derem disputationem de arbitrio dei dæ-
monū aut angelorū, præsertim quæ asser-
tio tua, non impugnet nisi hominis arbitriū. Sed
gravius flagitiū est, quod uox quæ definitio
pugnat

r

pugnat

HYPERASPISTES DIA/

pugnat cū ipsa definitiōe, hoc est, qd nois,
 cū eo qd est quid rei. Agnosco scholæ pue
 rilis uocabula. Quisqs em̄ inquis audit li
 berū arbitriū, accipit pprie dici quod pōt
 & facit erga deū, q̄cūq; libuerit, nulla lege,
 nullo imperio cohibitū. Etem̄ si seru⁹ q̄ de
 git sub imperio dñi, liber dici nō pōt, mul
 to minus hoīs uolūtas q̄ subiecta est impe
 rio dei. Proinde magis tibi placet ut uer
 tibile dicatur, q̄ liberū. Primū quod hu
 ius uocis honorē cōtēdis soli deo pprie cō
 gruere, q̄le sit iā ante discussimus: neq; nos
 homini tribuimus arbitriū simpliciter libe
 rū, qd ex disputatione satis liq̄t. Quur igit
 abuteris uoce? Ego hui⁹ uocis repertor nō
 sum, q̄re magis decet ut sup hac re exposu
 les cū oībus ueteribus, ac recētioribus, atq;
 adeo cū ipso etiā Augustino, qui quū mini
 mū tribuat libero arbitrio, tñ in titulis uo
 luminū, totaēq; disputatiōe abutiit recepto
 uocabulo. Caterū qd ais hāc uocē omniū
 auribus nihil aliud significare, q̄ liberā po
 testatē faciēdi erga deū qcqd libuerit &c.
 res lōge secus habet inter Christianos. Re
 cte monet Augustin⁹, nos ad certā regulā
 sobrijs & pprijs uerbis debere loq; sed ipse
 tamen

TRI. PER ERAS. ROT.

tñ q hoc monet, quoties in libris
 suis nomē liberi arbitrii, nec ipse tēperas à
 recepto uocabulo, q̄ sobrius in nouandis
 ecclesiæ uel dogmatibus uel uerbis, norūt
 q tua legūt, & mihi nūc occinis Augustini
 monita, q̄ ab oib⁹ recepta uoce sū abusus.
 deinde exigis hic dialecticā & philosophiā
 ethnicā, quā soles pestē rei Christianæ uo-
 care. Sed utrūq̄ donas & abusū uocis, et de
 finitiōē ad hominē restrictam. Quid autē
 donas, si cōcedis ius publicū? Aut qd mihi
 largiris si demōstro lectori, q̄tenus sim hic
 loquuturus de libero arbitrio? Nihil enim
 aliud agit illa mea descriptio, nisi quod le-
 ctore p̄monet, nō audies hic de libero ar-
 bitrio dei, angelorū aut dæmonū, aut si qd
 est brutorū animantiū, sed de eo qd tribuit
 hūanae uolūtati, nec discutiemus qd possit
 in rebus leuiorib⁹, q̄ nō cōducūt ad aternā
 felicitatē, sed dūtaxat qd agat i his q̄ ptinet
 ad aternā salutē. Si nō est phas de re q̄piā
 disputare, nisi ptes illi⁹ oēs, et his adhæretia
 pseqr̄is, pctm̄ est à plibus scriptoribus. Si cō-
 mode facit, q̄ oñdit qd lector expectare de-
 beat, qd nō, qd est tadē qd mihi cōdonas?
 Sed rursus alia calūnia definitiōis, Petrus

HYPERASPISTES · DIA

Lombardus & sophistæ faciunt geminã libe-
 ri arbitrii uim, discernendi, quæ ppria est
 intellectus, & eligendi seu reijciendi, quæ p-
 pria est uoluntatis. At mea definitio tantum
 attingit uim eligendi aut reijciendi. Itaq; di-
 midiatũ modo arbitriũ propono. Respon-
 deo paucis. In hac quaestione libertatis, pri-
 mas tenet uoluntas, qua, ut inquit Augusti-
 nus, peccatur & recte uiuitur. Ab hac q̄q̄
 non est seiuncta ratio, neq; enim uoluntas
 proprie dicitur, quæ sensum aut affectum
 sequitur potius q̄ rationis iudicium, tamẽ
 id ponere maluimus, quod in hac disquisi-
 tione præcipuum, & solum libertatis est ca-
 pax, præsertim quum eo proposito, simul
 & illud intelligat, quod natura præcedit,
 ueluti si quis loquatur de expetendo hone-
 sto, simul cõplectitur & illa quæ secernunt
 honestum ab inhonesto. Et in progressu
 disputationis attingo quod satis est de iu-
 dicio rationis.

74 Nunc perinde quasi sedeamus in scho-
 lis Chryssippi, ad uiuum exigitur nostra de-
 scriptiuncula. Obijcitur obscuritas, & sin-
 gulæ particulae rigido examine discutiun-
 tur. Definitio non una de causa solet adhi-
 beri, inter

TRI. PER ERAS. ROT.

beri, interdum quo natura rei qua de agitur
 possit cognosci, nonnunquam res notissima,
 tantum attingitur, tanquam titulo, ueluti si quis
 disputet hodie de anatomia, nihil habet
 opus apud eruditos medicos definire quod
 sit anatomia. Satis est titulus. Nonnunquam ad-
 ditur definitio uel notatio potius ut admo-
 neatur auditor quid debeat expectare quod
 non, ueluti si disserturus de animalibus, ne
 lector expectet quicquid de naturis, de ge-
 nerationibus, de partibus, de moribus, de
 medicinis dici solet, sic admoneat: Hæc di-
 sputatio tractabit de animantibus terrestri-
 bus ac maritimis, sed his duntaxat quæ
 ueneno noxia sunt. Nec alio consilio adhi-
 bita est nobis illa notatiuncula, in re iacta-
 ta iam, & omnibus eruditis notissima. Sed
 age qualis qualis est non deprecor seueram
 excussionem, nec tam reformido tuam cæ-
 suram, quamuis iniquam, quam arbitraris. De
 abusu nominis iam responsum est, nec fe-
 rã hoc mihi sapius obiici. Aperta sunt hæc,
 ut ais, uis humanæ uoluntatis, Item qua
 se potest homo, item ad æternam salutem.
 Rursus obscura sunt ista, Applicare & a-
 uertere, Item ad æternam salutem, item per-
 ducunt

HYPERSPISTES DIA

ducūt. Vim uolūtatis humanae interpretaris potētīā uel facultatē uel habilitatē uel aptitudinē, uolēdi, nolēdi, eligēdi, cōtemnēdi, approbādi, reputādi, & si quæ sunt aliæ uolūtatis actiones. Applicare & auertere, non uides quid sit, nisi ipsum uelle aut nolle, probare aut reprobare, quæ sunt actiones à potestate uoluntatis elicite. Et fingis uim illā esse mediū quiddā inter uoluntatē & uolūtatis actionē definitam. Et hic citat si deo placet, regula iuris, ne nesciremus tibi iureconsultū fuisse à consilijs quum hæc scriberes. Scio in Pandorā istam deos oēs cōtulisse quod habuit quisq; præcipuū. At quid tandē præscribit regula iuris? Sermo nē obscurū aduersus eū interpretandum esse, q sic loquutus sit. Sed qd præscribit regula charitatis, quā tibi uindicas? Omnia in meliōrē partē esse interpretanda, & q firmior ac doctior est, eum debere seruire infirmitati alienæ. Nūc uide q̄ absis à charitatis regula q superes etiā iuris regulā: illa nō uult pdesse sermonis obscuritatē ei, qui fortasse prudēs dataq; opa sic loquutus est, ut falleret, tu dilucide dicta obscuras, quo locū facias calūniæ, sicuti mox aperiemus. Sed ad
rem

TRI. PER ERAS. ROT.

rem, haec ten⁹ tolerabilis est tua interpretatio.
 Quae ad salutem pducunt, interpretaris uerba
 & opa dei, quae offerunt uoluntati humanae ut
 eisdem sese applicet uel auertat. Verba dei di
 uidis in legem & Euangelium, lege exigunt opa,
 Euangelio fides. Negas enim te uidere alia, quam
 uel ad gratiam dei uel ad salutem aeternam per
 ducunt, nisi uerbum & opus dei, quod gra
 tia uel spiritus sit ipsa uita, ad quam uerbo &
 opere diuino perducimur.

Sed haec, inquit, uita uel salus aeterna, res est 75
 incomprehensibilis humano intellectui, perperam
 igitur tribuo uoluntati humanae uim applicandi
 sese, quam nullum hominis cor possit nosse quod haec
 sunt, nisi spiritus ea reuelarit. Et Pauli testimo
 nijs, addis argumentum ab experientis, de philo
 sophis, Portio Festo, & Plinio qui derise
 runt resurrectionem Euangelio promissam. Adij
 cis nec hodie deesse, quod hunc articulum fidei,
 ceu fabulam rideant, licet uoce stiloque iactitent
 se credere. Haec tenus impia non sunt quae dicis,
 sed quae non laedunt meam definitionem. Porro quod
 optas ne ego sim eodem fermento aspersus, libere
 ter accipio tuam praedicationem, idemque tibi uicissim
 praecor, nisi quod istud tuum uotum suggillatio est
 meae fidei. an mea fides sit sufficiens ad salutem
 uiderit

HYPERSPISTES DIA/

uiderit dominus. Certe ficta non est, nec aliud in corde sentio quàm scribo, & quotidianis precibus interpello Christi misericordiam ut mihi fidem adaugeat. Miror autem, quur te huic uoto admisceas, quũ profitearis te certũ esse quod habeas spiritum omnia largientem, quod utinam sit uerissimum, & mea suspicio sit uanissima. Videris autẽ hic arte palæstrica temetipsum submittere, quo me deñcias, idẽ pro tua solita simplicitate. Audiuimus callidam interpretationem meæ definitionis, ex regula iuris nimirũ in me detortam, audiamus nũc terribiles ἐπιφορὰς eadẽ arte colligētis.

76 Docet Erasmus liberum arbitrium esse uim uoluntatis, quæ potest à seipsa uelle & nolle uerbum & opus dei, quibus ducitur ad ea, quæ excedunt & sensum & captum eius: si uero potest uelle & nolle, potest & amare & odisse, potest & aliquantulum facere legem, & credere Euangelio: quia impossibile est si aliquid uelis aut nolis, ut nõ aliqd operis ea uoluntate possis, etiã si prohibente perficere nõ possis. Iam inter opera dei quæ ad salutẽ perducunt, mors, crux & omnia mala mundi numerentur, poterit hu/

TRI. PER ERAS. ROT.

rit humana uoluntas, & mortem & sui perditionem uelle. Quin omnia uelle potest, dum uerbum & opus dei uelle potest. Quid enim superest, nisi deus ipse? Quid tandem? Nihil hic tribuo gratia, sed libero arbitrio planè diuinitatem quandam attribuo. Accurrite omnes augures, aruspices, Nouum portentum audite. Erasmus ex nihilo deum facit. Pandite nunc Heliconæ, hic patet Luthero campus expromendi tragicam facundiam. Erasmus longe superat impios sophistas, qui utcūq; sentiūt, parcius certe loquūtur de libero arbitrio. Pelagianus est, imò longe superat Pelagiū qđ is diuinitatē quidē tribuit libero arbitrio, sed toti, Erasm⁹ idē tribuit dimidiato. O cœlū, ô terra, ô maria Neptuni. Est ne amplius? est, excedit ipsos etiam philosophos ethnicos. Quid ita? Quia quum nō dum inter philosophos conueniat, an aliquid moueat seipsum, mihi liberum arbitriū nō solū mouet seipsum idēq; suapte uis, sed applicat etiam ad ea quæ sunt aterna, id est incomprehensibilia sibi. Horrenda narras. Sed etiā ne amplius? Est, Erasmus q̄ hactenus impietate superauit oēs, tandē

HYPERSPISTES DIA

& seipsum superat. Qui sic? Quia quū antea fassus sit liberū arbitriū inefficax esse, si ne gratia, hic definit, humanā uoluntatem eam habere uim, qua possit ex sese applicare se ad ea quæ sunt æternæ salutis. Hic interim dissimulo, quod pro pōt mutaris, efficax est, & pro inefficax posuisti prorsus inefficax, ut uerba magis seruiret calūniæ, & scōma negligo de ioco noiata gratia, q̄ hic serio loq̄ns prætermisi. Venimus ad summū. Quid superest, nisi cantio triūphalis: Eā addit epiphonema. Vides ne mi Erasme, hac definitiōe te ipsum prodi, imprudēter credo, quod harū rerū nihil omnino intelligis, uel prorsus incogitās & cōtemnēs de illis scribis, ignarus quid loquaris uel qd affirmes. Nūc audi contra Luthere donec ostendā, q̄ntū te hic prodas p̄stigiōz artificē, & quos fumos, q̄ horredas sed inanes ac uanas rez imagines nobis ob oculos ofuderis. De abusu uocabuli iā sæpe dictum est, & istā cantilenā toties frustra recinis, de dimidiato libero arbitrio modo ppulimus calumniā. Quid em̄ aliud est q̄ calumnia, in mea definitione desiderare quod mox in definitione theologorū dānas. Sic
habet

TRI. PER ERAS. ROT.

habet tuus sermo. Deficiūt & in hoc sophi-
stæ, quod libero arbitrio uim discernēdi bo-
nū à malo tribuūt. Minus igit̃ pecco q̃ illi.
Atq̃ hinc colligis me peccare grauius. Tā-
tū uales dialectica. Tu p̃fessus te crassius
uelle loqui, prudens etiā dilucidis inuexisti
caliginē. Accipe igit̃ crassiora. Ego uocib⁹
ē media loquentiū consuetudine sumptis,
appello salutem æternā, qua fruemur iam
immortales apud deum. Num quid hic est
caliginis? Nam hic interim in spe sumus
& arram tenemus, promissum expecta-
mus. Porro quæ ad hanc felicitatē ducūt,
appello omnia per quæ suscitatur animus
noster, ad qualemcunq; appetentiam illi-
us felicitatis, siue ea sit efficax, siue ineffi-
cax. Auertere quid sit intelligis, quum quis
oblatam gratiam negligit, magis diligens
tenebras quàm lucem. Quod igitur huic
opponitur, uocaui applicare, hoc est, præ-
bere se gratiæ. Sed excludis, inquis, gra-
tiam dei. Imò hæc ipsa uerba applicandi,
& auertendi, significant eam non exclu-
di. Nemo se applicat, nisi admonitus a
liquo sensu rei expetendæ. Nemo se a-
uertit, nisi ab eo quod offertur. Quum
syllabas

HYPERSPISTES DIA/

syllabas meæ definitionis excuteris, debe-
bas & horum uerborum emphasim excu-
tere. Simul & illud annotare, quod non di-
xi, potest, sed possit, ueluti desiderans ali-
quid præter naturæ uires. Dices, quur non
expressisti gratiæ uocabulum in tua defini-
tione, quum ante professus sis liberum ar-
bitrium inefficax esse sine gratiâ. Quin tu
potius homo plenus Christianæ charita-
tis, quæ nihil agit perperam, interpretaris
in definitione subaudiendum, quod in Dia-
triba toties inculco, quur tibi non sufficit
gratiâ duobus illis uerbis significatâ esse?
Quod si urges, quur hic non expresse no-
minarim gratiam, dicam, nondû distinxe-
xeram gratiæ uocabulum, in gratiam natu-
ralem, in gratiam preparantem uel imper-
fectam, & in gratiam efficacem & abolen-
tem peccatum. Nec satis etiamnum cõue-
nit inter theologos, an sine speciali gratiâ
possit homo per facta moraliter bona ex
ambire dei gratiâ efficacem, nec ne. Vtriq;
sententiæ locû reliquit mea definitio, quod
neutram omnino refellam, licet in eâ pro-
pensior, quæ plus tribuit gratiæ. Sed exclu-
do spiritum sanctum, ut ais, cum omni uir-
tute

TRI. PER ERAS. ROT.

tute sua tanq̄ superfluum & non necessa-
riū. Vnde id coniectas ὡς βέλτισε? Ex una
uidelicet syllaba, se. O potentē syllabā. Imò
illa syllaba nihil aliud efficit, nisi ut intelli-
gas, naturæ uires nō esse prorsus ociosas,
quum monemur à gratia. Et si recipimus
illorū opinionē, qui docent absq̄ speciali
gratia, p̄ naturæ uires, quæ tamen ipsæ sunt
dona gratuita dei, quosuis posse eousq̄ ni-
ti, ut dei misericordia nō sit illis defutura,
q̄ quod in ipsis est præstiterint, hic uerū es-
set quod uolūtas absq̄ gratia sese applicat
ad ea quæ perducunt ad salutem æternam.
Ut em̄ nemo repēte fit turpissimus, ita pau-
latim & gradibus quibusdam adducimur
ad perfectum dei donum, ueluti quibus in
densissimis tenebris uersantibus, primum
rarefcit caligo: deinde dubia quædam lux
procul ostendit̄ donec perspicue uideant.
Nam hæc comparatio placuit Augusti-
no. Proinde inter ea quæ perducunt ad
æternā salutē etiā illa numero, quæ procul
admonent, quasi q̄ pulsant animū ad desi-
deriū æternæ salutis. At nō desiderat nisi q̄
nouit, & qui nouit iam habet. Imò qui desi-
derat, nec habet, quod optat, nec omnino
caret

HYPERASPISTES DIA-

caret. Admonet aut nos uarijs modis de⁹,
 interdū per lucē naturæ, per quam intelli-
 gimus uirtutē propter se expetendam, &
 turpitudinē propter seipsam fugiendā, nō
 nūq̄ rebus aduersis, Interdū lectione, aut
 admonitione amicorū, interim & leui sibi
 lo spūs. Augustinus anteq̄ hauisset spiri-
 tū Christi, studiose legebat epistolas Pauli,
 & aliquousq̄ profecit, propior factus luci
 gratiæ. Magis aut accēsus est oratione Po-
 titiani: ut demus hic nō defuisse dei gratiā,
 certe erat imperfecta, nondū liberans à pec-
 cato, sed præparans ad uberius donū. Ve-
 rum ab ea gratia si se auertisset, ipse sibi fuis-
 set causa exitij. Nūc præbuit se uocanti gra-
 tia & assequutus est salutē. Igitur inter ea
 quæ ducunt ad salutē, nō solū pono uerbū
 & opera dei, & gratiā, uerū etiā naturalem
 appetitū honesti, q̄ ut in nobis obrutus sit,
 non tamen extinctus est, pono studium le-
 gendi, & audiendi, quæ prouocant ad mū-
 di contemptū, pono precatōnes, eleemo-
 synas, ieiunia, sed hæc omīa dices esse ope-
 ra damnāda & irā dei prouocātia, tantum
 abest ut gratiā inuitent. Verū hoc quod al-
 lumis, ut ἀξιωμα, controuersum est inter
 nos.

TRI. PER ERAS. ROT.

nos. De Cornelio, suo diceſ loco. Nec em̄
mirū est te ſic iudicare de opib⁹ factis abſq̄
gratia, quū neges eſſe ullū hoīs opus bonū
qd̄ deus opat̄ in nobis p̄ gratiā iuſtificatis.
Tm̄ ualet apud te corrupta maſſa, ut nec
deus in ea poſſit opus bonū opari, ne dicā
p̄fectū. Vides igiſ totā illā tragœdiā quam
ex definiſiōe cōcitaſti nihil aliud eē, q̄ ma-
gnū grauēq̄ uerborū inaniū fumū ac p̄ſti-
giatorū inania ludibria ſi q̄s fixius intueat̄.
Trāſis ad calūniandū meas diſtinctiōes. 80
In recensendis aliorū opinionibus de libe-
ro arbitrio Pelagiū facio penē Euāgelicū,
philophis nōnullis tribuo fidē quādam
& charitatem. De Pelagio nihil refero niſi
quod de illo fateſ Auguſtinus, nec Euāge-
licū facio, ſed illū nūero inter eos, quos ec-
cleſia dānauit hareſeos. Nec ſingo q̄drupli-
cē gratiā, & ſi docēdi gratia ſingerem, nihil
erat piculi, ſed eā diſtinctionē ex orthodo-
xorū libris hauſi, q̄ fatent̄ eſſe gratiā q̄cqd
ſumus aut poſſumus, tū ponūt gratiā præ-
uenientē ac uelut inuitantem, ſed hanc im-
perfectam. Eſt gratia cooperans, ſic em̄ ap-
pellat Auguſtinus, quæ uolūtātē noſtrā p̄
primam gratiā extimulatā reddit efficacē.
Eſt

HYPERASPISTES DIA

Est gratia quæ perficit salutis negociū. Sic enim distinguit Bernardus. Et tamen fateor has tres eādē esse gratiā, licet ex effectu diuersis nominibus appellent. Hæc distinctio quū nihil habeat impiū, tñ tibi merito displicet, quod nihil faciat ad tuū dogma cōfirmandū. De philosophis testificor hoc quod scribit Paulus ad Romanos, non aurus tātū illis tribuere, nisi tātū haberē auctore, Lumini naturæ tribuis tu quoq; non nihil in fine operis. Nā qd' ex psalmo citatā: Signatū est super nos lumē uultus &c. scis non esse meū cōmentū, & ut ingenue fateor, apte exponi de luce fidei: ita nego quod asseris, non posse accipi de luce naturæ: Signatum est lumen, quum deus conderet hominem ad imaginem & similitudinem suam, per peccatū obscuratam non extinctam. Nō igitur detorqueo psalmum ad rationem excæcatam, sed accommo ad obscuratam. Si lux naturæ prorsus erat extincta in nobis, quomodo philosophi sine gratia dei deū cognouerunt? Quomodo tam multa prodiderūt de honesto, deq; recte uiuendo & de immortalitate animarum, de initio & fine mundi, de diuersis

TRI. PER ERAS. ROT.

diuersis piorum & impiorum præmijs, de non referēda iniuria, de honesto propter ipsum expetendo, de turpitudine propter ipsam fugienda, de educandis liberis, de diligendis uxoribus, de sancte gerendo magistratu, de charitate in patriam: & in illorum uita multa leguntur facta præceptis illorum cōsentanea. Quod igitur flagitium admissum est, si dixi quædam ab illis prodita, quæ cōsentiant cum præceptis Euangelicis? Similiter Ethnicorū leges, nonne puniūt furta, homicidia, adulteria, falsa testimonia, quemadmodū & Mosis lex? Ex his colligo rationis lumen in illis non fuisse prorsus extinctū, & addo, non improbabile uideri, in illis & uolūtātē fuisse aliquo modo propensam ad honesta, sed inefficacem ad salutem æternam, nisi per fidē accederet gratia. De fide & charitate quam ais me philosophis tribuere in mea Diatriba nihil asseuero, quāquam & hoc disputatur à nonnullis, quæ fides suffecerit idiotis Iudæis, & num qua sit fides, qua Ethnicus seruari possit. Distinctionem de triplici lege naturæ, operum & fidei fictam fabulam appellas. Primum de lege naturæ nulla est dubitatio, quod dissero de lege operū
 s & lege

HYPERASPISTES DIA/

& lege fidei, ex Augustino sumpseram, qui in libro quem inscripsit de litera & spiritu, iuxta Pauli sententiam distinguit legem operum siue factorum à lege fidei. Legem factorum uult esse legem Mosis, tabulis inscriptam, præcipientem absque gratia. Legem fidei uult esse nouum testamentum, quod quanquam eadem præcipit quæ lex operum, tamen addita gratia fidei facit præcepta mollia. Et inter multa sic dicit: Quod operum lex minando imperat, hoc fidei lex credendo impetrat. Ac paulo post: lege operum dicit deus, fac quod iubeo: Lege fidei dicitur deo, da quod iubes. Rursus aliquanto post: quum in tabulis scribuntur opera charitatis, lex est operum, & litera occidens præuaricatorem. Cum autem charitas diffunditur in corda credentium, lex est fidei & spiritus uiuificans dilectorem. Hac ille. Non equidem damno sententiam eorum, qui legem uolunt esse præceptorum, Euangelium promissionis & consolationis, ita ut utrumque sit in utroque, hoc est, Euangelium sit etiam in lege Mosaica, & lex sit in Euangelio: sed Augustinus, quanquam non ita multum abest ab hac sententia, tamen

men

TRI. PER ERAS. ROT.

men nō uidetur prorsus idē sentire. Nam eodē in opere distinguit uetus testamen- tum à nouo, genere promissorum, quod illic promittantur temporalia, in Euange- lio aeterna. Verba Augustini sic habent: Sicut ergo lex factorum scripta in tabu- lis lapideis, mercesque eius terra illa pro- missionis, quam carnalis domus Israël, quum ex Aegypto liberata esset, accepit, pertinet ad testamentum uetus: Ita lex fi- dei scripta in cordibus, mercesque eius spe- cies contemplationis, quam spiritalis do- mus Israël ab hoc mundo liberata perci- piet, pertinet ad testamentum nouum. His consentanea dicit enarrans ex Euan- gelio Ioannis hæc uerba: Sed unigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Hæc quum imitarer, tamen accedo propi- us ad eam sententiam, quam uos probatis quæ Augustinus, Inter alia sic loquens Mo- ses dicit: Ne committas adulteriū, si com- miseris lapidaberis. Sed quid dicit lex fi- dei, quæ iubet diligere inimicos, quæ iubet tollere crucem quotidie, quæ iubet conte- mnere uitam? Nolite timere pusillus grex, uestrum est enim regnum cœlorū, & con- fidite quia ego uici mundum, & ego uobi

HYP ERASPISTES DIA/

scum sum usque ad consummationē seculi, & c. Vides ut ostensurus quid sit lex fidei, proferam uerba fiducia & consolationis. Nec hoc erat hic propositum quibus modis discerneretur lex uetus ab Euangelio, sed in hoc obiter adhibita est hic distinctio, quo facilius lectori monstrarem, naturæ lucem obscuratam, illustrari per fidei donum, & uoluntatem corruptam corrigi per charitatem. Arbitror lectori perspicuum esse factum, quàm adhuc nihil sit commissum in Diatriba, quod reprehensionē mereatur, nisi quod tu male narrando nihil non deprauas, quo minus habemus tibi fidei, sacras literas enarranti, quod in his deprauadis comperiamus, quæ sis malæ fidei. Nunc uide quantam de nihilo suscites tragoediam. Hæc sunt tua uerba: Quæ si quis Christianus omnia conferat, cogetur suspicari te ludere & ridere Christianorum dogmata & religionem. Nam tantam ignoratiam ei tribuere, qui sic nostra omnia perlustrauit, tanta diligentia & memoria cōseruauit, mihi planè est difficillimum. Hactenus tua. Quæ crimen tam atrox impingitur, quia Pelagium feci penè Euangelicum, id est, hæreticum.

Quid

TRI. PER ERAS. ROT.

Quid enim aliud est penè Euangelicum esse? Ethnici non dicuntur penè Euangelici, qui procul absunt ab Euangelio. Sed Arius fuit penè Euangelicus, qui sua dogmata per Euangelium confirmabat. Deinde fateor in philosophis rationem fuisse obscuratam non extinctam. Nam de multis bene iudicarunt per lumen naturæ, uoluntatem item non penitus corruptam, quum in his appareant naturales quidam sensus ad honesta: pro quibus tu supponis fidem & charitatem. Distinxi triplicem legem, naturæ, operum & fidei. Legem naturæ nemo negat, reliquarum duarum discretionem hausi ex Augustino. Dixi in philosophorū opinionibus ac præceptis esse quædam consentanea dogmatibus ac præceptis Euangelicis, Psalmi quarti uersiculum: Signatum est lumen, &c. sic applico ad lumen naturæ: ut non negem recte interpretari de fide, per quam naturæ lux adiuuatur. Post hæc tam horrenda crimina sequuntur illa quæ modo recitauimus. Quæ si quis Christianus, &c. Sed ubi commōstras nobis istum Christianismū? In uestra ecclesia uariant sententiæ, in nostra nulli sunt, si tibi credimus, denique

s 3 doces

HYPERSPISTES DIA

doce nec sanctos nec Christianos, nec ecclesiam ostendi posse. Porro quum charitas Christiana nesciat suspicari malum, quis erit iste Christianus absque charitate tam male suspicax, ut ex bene dictis cogatur suspicari, me ludere & ridere Christianorum dogmata, & religionem? Citius arbitror hoc suspicatuos Christianos, si deserto ecclesiae consortio, tua dogmata propugnarem. Quam uero maliciosum hic produs calumniandi studium, hactenus nihil sciui, sed incogitans, imprudens, ignorans loquor omnia. Hic quo nouae calumniae facias locum, non potes mihi tribuere tantum ignorantiae, sed maui scientiam ademptam reddere, quo crimen grauius hareat in me irrisae religionis & Christianorum dogmatum. Quae sunt autem ista uestra, quae tanta diligentia perlustraui, memoriae teneo? Tuane dogmata? Vix ullum tuorum librorum potui perlegere, tanta est ibi loquacitas, & insatiata conuiciandi libido. Et doctissimus sit oportet, qui tua intelligat, quae sine tuo spiritu intelligi non possunt. Et haud scio an Christianorum dogmata putes non alia esse quam tua. Ego de fidei catholicae decretis putabam te loqui, illa certe non

TRI. PER ERAS. ROT.

te non irrideo, nec unquam mihi fuit ille
 animus, gratia deo, licet uitam excusa-
 re nec possim nec uelim. Sic tu me nunc
 alium nunc alium fingis, utcunq; tibi ui-
 deor idoneus ad calumniam. Quot con-
 uicijs initio debachatus es in Scepticū ani-
 mum? Quoties criminatus es, quod in
 Diatriba nihil asseram? At idem paulo
 post, omnium optime facio, qui nihil as-
 seram, sed studio quærendi ueri tantum
 disputem, discendi cupidus. Ita tibi con-
 stas in calumnijs, ut ex eadem re geminū
 crimen elicias. Et perinde quasi parum sy-
 cophanticū sit impegisse crimen impj bla-
 sphemiq; animi, reprimis teipsum: sed inte-
 rim (inquiens) abstinebo, indicasse cōten-
 tus, donec occasio dignior sese obtulerit.
 Ac mox audio, Mi Erasme, & amāter ad-
 moneor ne sim de illorum numero, qui di-
 cunt, quis uidet nos? Hac cātio tibi potius
 canenda est, qui quum talibus strophis lu-
 das, arbitraris te fallere, nec deprehendi
 spiritum tuum. Ne sic, inquis, tentes nos.
 Si ego te tento qui citra conuicium tecum
 disputo, quur non iritaris in illos, qui ma-
 gnis uoluminibus te laceffunt ac lacerant,

s 4 non

HYPERSPISTES DIA/

non disputātes ut ego, sed proprijs cogno-
minibus te tuāque dogmata appellantes?
Quod si illos negligis, quod sint extra ec-
clesiam tuam, quando Paulus non digna-
tur de his qui foris sunt iudicare, ego sem-
per à tua ecclesia fui alienus, non minus
quàm illi. Quin sæuis in illos qui libris ædi-
tis palàm debacchantur in tua dogmata,
quum hæctenus professi sint tuam eccle-
siam? Paulus nullos tradidit Satanæ, nisi
qui defecerant ab Euangelio. Hoc mihi
non potes obijcere. Semper eadem, tum
scripsi, tum dixi, tum sensi. Toties obijcis
ecclesiæ Romanæ tyrannidem, quæ si qua
est, longo temporis progressu irrepfit, sen-
sim alentibus eam opibus, potētiaq; mun-
dana. Verum isti animo quæ spirāt tua scri-
pta si accederent opes, autoritas, poten-
tiaq; Romanorum pontificum, satis appa-
reret, quid nobis sit expectandum. Mitte-
res huc ni fallor satellitium tuū atq; arma-
tas copias, aliquanto inclementius tracta-
turus abs te dissentientes ferro, quàm nūc
tractas calamo. Et ubi est interim ille mira-
bilis Euangelista, qui solo gladio spiritus,
quod est uerbū dei profitebatur se uindica-
turum Euangelium aduersus portas infe-
ri?

TRI. PER ERAS. ROT.

ri: Ad calumnias, ad cōuicia, ad minas de-
scendis totus, & tamen uis uideri simplex,
purus, nec affectib⁹ humanis duci, sed spi-
ritu dei. Recte doces, deū oportere iustū
credi, etiā si nec lux naturæ, nec lux gratiæ
comprehendat eum esse iustum, at nō re-
cte postulas idem ius tibi.

Porro autem, multo grauius etiā pecca- 81
tum est in distinguendis opiniōibus quan-
do quidem ex una facio tres. Quod qui-
dem uel insaniæ, uel temulētiae uitiū est
ex uno uidere plura. Imò plures opinio-
nes recenseo, quarum prima est Pelagij, 1
quam ut damnatā relinquo. Secundo lo- 2
co recito sententiam eorum, qui sic mini-
mum tribuūt libero arb. ut tamē non proe-
sus tollant. Dicunt enim ipsum nihil effica-
citer posse, nisi adsit gratia, uel extimulans
sive operans, uel cooperans, uel consum-
mans, & tamē in his omnibus fatētur, uel
applicationem siue conuersionem huma-
næ uoluntatis, uel cooperationē, nimirum
ponentes aliquā humanæ uoluntatis uim,
quæ nō nihil agit cū agente gratia. Hæc est
opinio uel Augustini, uel Thomæ sequen-
tis Augustini sententiā, quatenus minimū
tribuit libero arbitrio. Et hęc uoco proba-
s 5 bilem,

HYPERSPISTES DIA

bilem, eo quod relinquat homini studium
& conatum. Atque hic multā uerborū tur-
bam offundis, quomodo non imputetur,
quod est imputandum, & quomodo dica-
tur aliquid posse qd' ex se nihil possit, quū
ego in disputatione huiusmodi difficulta-
tem palpabiliter, ut aiunt, expediam.

3 Tertiā quam recēseo, facio Carolsta-
dij, qui non tollit omnino liberum arbitri-
um, sit interim phas hoc abuti uocabulo,
quod si quis malit appellare Beta, aut Del-
ta, mea nihil refert, sed negat in bono ope-
re quicquam agere, simpliciter pati, adeo
ut gratia non operetur per uolūtatem no-
stram, sed in uoluntate tantum patiente.

4 Quartā facio tuam, qui progressu tuā
assertionis negas quicquā in rerum natu-
ra esse liberum arbitrium, nec in bonis nec
in malis quicquam agere uoluntatem no-
stram, sed absoluta necessitate fieri omnia.
Hanc appello omnium durissimam, pro-
fiteorq; mihi cum Carolstadij, tuāque opi-
nionē potissimum esse conflictandum.

5 Nec prætereo Scoti opinionē, quæ pu-
tat per opera moraliter bona, per influxū
naturæ communem, hominem posse dei
gratiam efficacem promereri de cōgruo,
quod

T R I. P E R E R A S. R O T.

quod dei benignitas non patiatur quenq̄
interire, q̄ modo præstiterit quod in ipso
est, non quod suis uiribus assequatur salu-
tē, sed aliquo pacto fiat capax diuinæ gra-
tia. Hanc opinionē, quoniā ecclesia, quod
quidē sciā, nondū reiecit, ego nec defendo
nec explodo. Ergo sepositis opinionibus
Pelagij & Scoti, doce reliquas tres tātum
uerbis dissidere. Prima, nimirū Augusti-
ni fatetur arbitriū siue uolūtatem suis uiri-
bus posse ad male agendum, nec facit hic
solum deum agentem, uoluntatem tan-
tum agi, quod tu doces, & hæcenus cum
Augustino sentit Carolstadius, abs te dis-
sentiens. Etenim quum Augustinus appel-
lat gratiam cooperantem, utiq̄ sensit, ope-
rari nostram uoluntatem aliquid. Deinde
dum ponunt gratiam extimulātem sed im-
perfectam, non excludunt conuersionem
& auersionem, quum tu prorsus excludas
utrunq̄, inducta rerum omnium absoluta
necessitate. Nec enim pugno cum tuo axi-
omate quod asseris, sed cum tua palino-
dia, qua corrigis quod initio dixeras: libe-
rum arbitrium nihil ualere nisi ad peccan-
dū, & probas Vicleui dogma. Et qui pri-
mæ sunt sententiæ, faciūt arbitrium uitia-
tum,

HYPERASPISTES DIA/

tum, uulneratum, aut claudicans, non ex-
 tinctum. Manet igitur aliquod iudicium,
 sed imperfectum, manet uis sed inefficax.
 Vides igitur non esse eandem sententiam
 alijs uerbis tractatam, ut tu fingis. Sed pri-
 mam opinionem, quam aio probabilem,
 cōfers cum mea definitione, interim exclu-
 sa opinione eorum, qui per opera morali-
 ter bona, sine speciali gratia putant dei bo-
 nitatem prouocari ad conferendam gra-
 tiam. Atqui sic temperaui definitionem,
 ut huic quoque sententiæ, quoniã damna-
 ta nondum est, pateret locus. Sed finge
 reiectam Scoti opinionem, sit prima Au-
 gustini, qui facit extimulantem gratiam,
 non excludit applicationem & auersionē.
 Pharao pulsatus cœperat resipiscere, & ni-
 se auertisset ab extimulante gratia, non ue-
 nisset in profundū malorū. Demus & hoc
 iuxta Bernardū, totū initiū deberi gratiæ.
 Certe quū nostra uoluntas operatur cum
 operante gratia, applicat sese ad gratiã, na-
 turæ uires ad gratiã operantē accommodās,
 ueluti quū oriente sole, aperimus oculos:
 rursus auertit sese, ueluti quū exorto sole,
 claudimus oculos. Ostēde igitur Luthere
 oscitantiam uel hebetudinem iudicij mei.
 Si

TRI. PER ERAS. ROT.

Sic agis: Dicis primam opinionem probabilem, quæ fatetur liberum arbitrium peccato uitiatum, non posse uelle bonum sine gratia. Et definitio tribuit illi uim applicandi sese ad bonum uel auertendi à bono sine gratia. Definitio, inquis, affirmat, quod exemplum eius negat, &c, quæ tu satis loquaciter ac procaciter. Audi contra, subtilitatem tuæ calumniæ. Definitio liberum arbitrium in genere, uel ut erat conditum, uel ut est in liberatis per gratiã, uel ut est claudicans in his qui nondum liberati sunt à seruitute peccati, quid hoc ad primam opinionem, quæ pars tantum est eorum quæ complectitur definitio: Nec definitio excludit gratiam specialem, nisi recipimus opinionem Pelagianæ proximam, quæ si tibi non probatur, mihi tamẽ licebat huius uti præsidij in argumentando. Nec uideo periculum etiam si quis eam tueatur. Deinde non animaduertis, quod facio duplex uelle, scilicet ue duplicem nimum ad honesta efficacem & inefficacem, Inefficax est etiã in obnoxijis peccato, per influxum communem iuxta quosdam, iuxta alios non sine gratia, sed imperfecta quæ nondum quidem abolet peccatum, sed tamen preparat ad efficacem gratiã. Nec me mouet,

uet,

HYPERSPITES DIA

uet, quod tu nihil pateris esse medium, sed aut deū facis sefforē, aut satanā, impudenter enim adducis ad me refellendū, quod erat euincēdum. Meministi, quod dixim⁹ de lumine, & Euāgelicus ille cæcus, primū nihil uidet, deinde uidet homines uelut arbores ambulātes, mox clare cernit omnia.

82

Verum hæc aliās, nihil enim hic affero. Iam uides ex his quæ diximus soluta, quæ pximo capite repetis & inculcas, nō absq̄ petulantia conuiciorū. Accipis unā partē definiti, hoc est, liberū arb. peccato uitiatū, & cū hoc confers unā opinionē. Applicare se ad bona, bonū est, igitur liberum arbitrium potest ex se bonū. Fateor si loquaris de bono morali, fateor rursus si loquaris de bono pietatis, modo coniungas gratiam præparantem siue extimulantem: ueluti quum ex lectione sacra, aut ex audito Ecclesiasta, sentimus animi motum ad amorem pietatis, & odium turpitudinis. Hanc non excludo nec in definitione, nec in recēsendis opinionibus. Tantum excludo Pelagij sententiam, Carolstadij & tuam. Vbi sunt igitur duo libera arbitria inter se pugnantia? An secum pugnat genus quod in se complectitur diuersas species,

TRI. PER ERAS. ROT.

ties, & negabis asinum esse animal, quod
ex ratione differentia ac proprii pugnet cum
homine. Aut ex una crumena faceres duas,
quod in eadem sit aurum & argentum. Non
hic igitur captus est Proteus, sed ipse Pro-
teum agis studio calumniandi, te ipsum ver-
tens in omnia, quum libet, me quoque subin-
de alium atque alium faciens, utcumque tibi vi-
deor accommodus calumniae tuae spiculis.
Fateor secundum unam opinionem homi-
nis voluntatem peccato corruptam, qua-
tenus corrupta est, non posse se flectere ad
bonam frugem sine speciali gratia, siue illa
sit efficax, siue extimulans. Fateor in his qui
per baptismum & fide liberati sunt, volun-
tatem hominis ex se esse proniorum ad ma-
lum quam ad bonum. Et fateor secundum
unam opinionem, voluntatem humanam
ex naturae viribus se posse convertere ad stu-
dia, conatus & opera: quae si quis contendat
esse mala & iram provocantia, negabimus:
si quis neget esse bona, quod absque gratia
facta, concedemus, si modo fateatur mora-
liter bona, provocantia dei gratiam efficacem.
Non igitur mecum pugno, si iuxta diversas
sententias diversa dico. Nondum enim hic
pronuncio quid sentiam, sed rudi lectori
futuræ

HYPERSPISTES DIA/

futurae disputationis materiam congero.
Proinde triumphus quem hic agis, refer-
uandus erat tibi circa finem disputationis,
ubi pronuncio quae sententia mihi ex o-
mnibus potissimum arrideat. Hic tantum
accingor ad pugnam. Quando uero in
te uociferatus sum, quod fatereris liber-
um arbitrium, obnoxium peccato, non
posse se flectere ad meliora, sine auxilio
gratiae. Quin illud potius damnaui, quod
doces nullum esse hominis arbitrium, nec
in bonum nec in malum, neque prorsus
quicquam operari, uel bonae rei uel malae,
neque cum gratia neque sine gratia, quod
nusquam legis apud Augustinum. Denique
quum hic tantum uerborum incassum fu-
deris, planeque, quod aiunt, aërem uerberes,
tamen tuo more quasi re strennue gesta
triumphum adornas. Et uereris ne ne-
mo tibi sit habiturus fidem, referenti tan-
tas absurditates, tam multa inter se pugnan-
tia, Legatur inquis, hoc loco Diatriba, & mi-
rabitur, Legatur inquam hoc loco Diatri-
ba, & prorsus mirabitur, qui legerit in Euāge-
lij p̄cone tam maliciosum calūniandi studiū.
Tedet cetera referre quae illic gloriose deto-
nas. Similis intemperantiae, sunt quae cogentur
proximo

TRI. PER ERAS. ROT.

proximo capite, qui consistit ut agat ali/
quid liberum arbitrium, & tamen summa 83
totius imputetur gratiæ. Istud quū in fine
disputationis multis uerbis explicē, quid
opus erat hic tēpus inanibus uerbis tere/
re: Imputari nō debet q̄a quicquid potest
homo naturæ uiribus, gratuitū dei donū
est. Nec hic opus est cōmēto dialecticorū
de uolūtatis hūanæ uelle absoluto, nullo
bōi malī ue habito respectu, qđ hic dānas,
p̄baturus si pro te faceret. Quid em̄ absur/
di, si quis docēdi gratia proponat absolutū
quod in re absolutum non est: Quomo/
do igit̄ philosophi disputāt de prima ma/
teria, deq̄ puris elementis, & mathemati/
ci de formis abstractis à materia: Nec tā
iprobabile est, quā tu uideri uis si quis
tribuat uoluntati nostræ uelle purū, sic ut
obiectū nō consideret sub specie boni aut
malī, sed entis tantum, aut alicuius quod
per se medium sit, etiam si non desint qui
negent quicquā esse medium. Quā
ubiq̄ molesta tua loquacitas, ut arbitrer
nullum Bolanum esse cerebri tam felicis
ut tuum æs uere Dodoneum ferre possit,
quum extra rem dicas omnia, nec tamen
t ullam

HYPERSPISTES DIA/

85 ullū facias dicendi finē. Excussisti primā
 opinionē, quæ est Thomæ uel Augusti/
 ni, quū tu nunc secundā facias Augustini
 quæ est Carolstadij, q̄ negat hominis uo/
 lūtātē in bono opere quicquā agere, in
 malo fatetur. Atq̄ hinc conñcere licet q̄
 dextre rem tractes, qui confundas etiam
 sententiarum distīnctiōnes, ego inter eas
 quas non reiñcio, Pelagianæ sententiæ op
 pono sentētiam Augustini ut longissime
 discrepantem: comparo sententiam Sco/
 ti, ut proxime accedentem. Relege diatri/
 bā, & sic comperies, Augustini sententiæ
 subijcio Carolstadij, quā appello duriorē,
 eam tu nūc uelut multiloquio temulētus
 facis Augustini. Tertio loco pono tuā &
 Vuycleuꝝ quā appello durissimā, cū po/
 stemis duabus dico potissimū mihi pug/
 gnā fore, hoc est cū Carolstadij ac tua. Re/
 stitui te in uia. Nūc superest ut nobis de/
 monstres, duas posteriores opiniones eas/
 dem esse cū prima. Augustinus dū ponit
 gratiā cooperantem, fatetur et liberū arbi/
 trium aliquid agere in bono opere, Carol/
 stadius affirmat nihil aliud q̄ pati. Tu do/
 ces nec in bono nec in malo quicq̄ agere
 nec

TRI. PER ERAS. ROT.

nec ante gratiã nec post gratiã, sed prorsus
 ac simpliciter esse uocabulũ iane, hæc snia
 cū prima pugnat & plus dicit q̄ secunda.
 Et hic prorsus ἀπὸ οὐδὲν qd̄ aiūt delapsus, uel
 ἀπὸ οὐδὲν potius, nec intelligēs quid loquaris,
 deierationibus agis. Testor, inquis, deum
 nihil aliud uolui dicere, nec aliud intelligi
 per uerba duarũ postremarũ opinionũ, q̄
 id quod dicit̄ in prima opinione, nec Au-
 gustinũ aliud uoluisse arbitror, nec aliter
 ex ipsius uerbis intelligo, q̄ qd̄ prima di-
 cit opinio, ita ut tres opiniones à diatriba
 recitatae apud me nō sint nisi una illa mea
 sentētia. Si qd̄ à me tā sine mēte dictũ fuis-
 set q̄ ista dicuntur tibi, quibus cōuitijs me
 urgeres? Qñ faceres insultandi finē? Nec
 tamē desinis tergiuersari, & redis ad uete-
 rē causationē noīs quā sæpius iam exclusi-
 mus, nec uno respōdimus modo. Videris
 ipse sensisse errorē tuũ, nec tñ libuit dispū-
 gere qd̄ scripseras. Proinde ab hoc capite
 nō discedis ut soles, triũphabũdus, sed ue-
 luti gallus demissis alis temet subducis. Si
 hic inquis, erro, reuocet q̄ pōt, si sunt hæc
 obscura & ambigua, illustret et stabiliat q̄
 pōt. Hic rephēsorē admittis et illustratorē
 t 2 quũ

HYPERSPISTES DIA/

quum in fine repellas omne iudicium.

86

Attamen proximo capite resumis animos. Sed facessant inquis monstra uerborum. Quis enim ferat istū abusum loquendi? Totidem uerbis tibi tuas uoces recinit echo. Sed facessant monstra uerborū, quis enim ferat istum abusum loquēdi? De abusu receptæ uocis litiga cum Hilario, cum Ambrosio, cum Augustino, cum Hieronymo. Hic proposueras te dicturū tres opiniones nihil inter se discrepare, et hoc omisso cauillaris de nomine liberi arbitrii. Nec adhuc desinis affirmare quod est manifeste falsum. Itā ne est eadem sententia, liberū arbitrium cooperari gratiæ, & tantum pati in opere bono, in malo tantum agere, & nec in bono nec in malo quicquā agere, sed deum solum operari quicquid agitur seu boni seu mali? Tu sic colligis: Post peccatum uoluntas hominis non est libera nisi ad malū, absq; gratiā, igitur amissa libertate succedit seruitus. Negari non potest. Vbi seruitus est, ibi est mera necessitas: & ubi necessitas, ibi nihil agit liberū arbitriū: si nihil agit, patitur tantum. Tua Grammatica non potest amissam sanitatem uocare sanitatem. Verum ut simul &
meam

TRI. PER. ERAS. ROT.

meam definitionem tuear, & ista tua tam
perplexa discutiam, proponam rei sum-
mam nudis aphorismis: Voluntas in homi- 1
ne, quemadmodum & in angelis, sicut erat
condita, libera erat ad bonum & ad malum,
sic ut adherere potuerit oblatae gratiae, si-
ne speciali praesidio nouae gratiae ac semet
auertere potuerit a gratia.

Post lapsum primorum parentum, natu- 2
rae libertas uitiata est non extincta. Rese-
dit autem in illis aliqua scintilla rationis dis-
cernens honestum ab inhonesto, item ali-
quis nisus uoluntatis, refugiens a turpitu-
dine, & quodammodo gestiens ad honesta.

Verum hic nisus & ratio inefficax est, si 3
ne speciali gratia, iuxta quosdam: iuxta alios
tantum ualeat, ut per opera moraliter bona,
possit de congruo promereri gratiam, uel
preparantem, uel etiam iustificantem: quam
sententiam non arbitror ab Ecclesia damna-
tam, Licet nec illam superiorem improba-
uerit: sed hic permittit unumquemque abun-
dare in suo sensu.

Liberati per gratiam, sunt in eodem sta- 4
tu quo fuit homo primum conditus liber,
uidelicet ut se possit applicare ad oblatam
gratiam, & possit auertere se ab eadem, ni-

HYPERSPISTES DIA

si quod ex peccato Adæ, aut ipsius etiam resideat in eo caligo quædam rationis, & procliuitas quædam ad peccandum, quæ tamen nõ adimat libertatem, sed exerceat pietatem.

5 Hæc applicatio aut auersio locũ habet ad utranq; gratiã extimulantem quam diximus, & iustificantẽ. Applicat aut̃ sese uoluntas, quũ se præbet gratiã, simulq; natura uiribus nitit̃ ad eadẽ ad quæ uocat gratia, Auertit sese quoties neglecto spũs sibi lo, uertit sese ad cupiditates carnis. Itidem gratiã iustificãti applicat sese, quũ illi in se se potenter operanti, pro naturæ uiriculis cooperat̃, & auertit sese, quũ neglecto dei dono reflectit̃ sese ad carnem.

Ad has omnes opiniones quarũ nulla damnata est ab Ecclesia, ni fallor, & ad omnem hominis statũ quadrat mea definitio, quam ideo feci generalem, ut omnia cõplecteretur quæ sunt probabilia. Nihil igitur agis, cũ hanc aut illam opinionẽ urges cum definitione aliõ detorta.

Pone hominẽ in statu quo fuit cõditus, quadrat definitio. Hic tu urges libero arbitrio post lapsum uitiato. Pone eum in eo statu in quo est adolescẽs, qui puer per baptisimum

TRI. PER ERAS. ROT.

ptimum accepit habitū fidei, & purgatus
est à peccato protoplasti, necdum admisit
aliquod crimē per quod amittitur gratia,
quum tamen iam per ætatem habeat mali
boniq; discretionem, quadrabit mea defi-
nitio, poterit enim sese applicare ad gratiā
& auertere à gratia. Applicabit autē si na-
turæ uiribus eodem contendat, quò ducit
gratia, auertet, si spreta dei gratia deflectat
ad carnem.

Deniq; pone hominē in eo statu in quo
fuit Adā post uiolatū dei præceptū, hic for-
tasse uidebit nō quadrare mea definitio, q̄
semel addictus peccato, nihil aliud possit,
q̄ seruire peccato. Vbi igitur uis applican-
di & auertendi: iuxta quorundā, inquam,
opinionem residet aliqua libertas, qua ex
naturæ uiribus absq; speciali gratia per o-
pera moraliter bona possit exambire gra-
tiā iustificantē. Hic oppones tua parado-
xa, sed ista tibi probanda sunt priusq; nos
per illa coarguas. Iuxta aliorū opinionem
quæ est Augustini, potest applicare sese ad
gratiā extimulantem ac reuocantē, ac rur-
sus eam spernere. Vides hic aliquid liber-
tatis, Rursus potest se præbere gratiæ iusti-
ficanti, potest ab ea sese auertere. Et for-

t 4 tasse

HYPERSPISTES DIA

tasse non absurdum fuerit ponere mediū
quendā statū inter iustitiā & iniustitiā, ue/
luti quū homo naturæ uiribus cōtendit ad
promerendam gratiā, uel excitatus gratia
stimulante, quam imperfectā dicimus, ap/
plicans naturæ uires ad eam gratiam, con/
tendit ad innocentiam. Is nec omnino uide/
tur iniustus, qui tædio suæ iniquitatis con/
tendit ad iustitiā: nec omnino iustus, qui
nōdum assequutus sit innocentiam. Et in
huiusmodi statu medio diuus Augustin⁹
uideēt ponere Corneliū, in quo fuit utrun/
que sed imperfecte: ueluti qui properat ad
asylum, nec omnino tutus est, nec prorsus
hæret in periculo, sed quo longius recedit
à periculo, hoc salutis propior est. Hic occi/
nes subitū raptum spiritus, quem ego non
nego, sed loquor interim nō quid aliquan/
do faciat aut facere possit deus, sed qd ge/
neraliter faciat in nobis. Quanquā hac de
re suo dicetur loco. Cum his confer tres il/
las sententias, quas tu conflas in unam, in/
uenies solam primam esse ueram. Etenim
Augustinus quū facit gratiam operantem
& cooperantem, satis fatetur esse liberum
homini applicare se ad gratiā extimulan/
tem, si naturæ uires ad eam accōmodet,
eum

TRI. PER ERAS. ROT.

eum conatum imperfectū, adiuuat & ab-
soluit gratia cooperās, quæ cooperans nō
recte diceretur, si nihil omnino operaret
nostra uolūtas, quod negat Carolstadius.
Multo minus uerum est quod tu asseris,
hominis uolūtatē nec in bonum nec in
malum quicquam posse, sed meræ puræq;
necessitatis esse omnia. Nam hanc opinio-
nem uoco tuam, quam in Vuycleuo da-
mnatā probas. Quid igitur restat nisi no-
minis controuersia? Liberum arbitrium
proprie cōgruit deo. Esto, sed sic abutimur
alijs multis nominibus, sapientis, boni, po-
tentis, immortalis. Verum quum est per
peccatū amissa libertas, iam inane nomen
est, quemadmodum in agroto amissa sani-
tas, non est sanitas. Fateor hic aliquem ab-
usum uocabuli, sed quem mihi non debes
imputare, nec tamē absurde manet in pec-
catore ratio nominis: quemadmodum in
bello captis ingenuis manet libertatis ap-
pellatio, propter natiuam conditionem, et
spem rediturae pristinae libertatis. Deniq;
ppter reliquias pristinae libertatis quæ resi-
dent in homine, etiam post admissum pec-
catum: quæ non ideo nihil sunt, quod per
se non sufficiant ad recuperandam liberta-

t s tem,

HYPERSPISTES. DIA

tem, satis est quod aliquid agant suis uiribus, & peragant etiā auxilio gratiæ. Tu perditā sanitatē, mortē facis. Manet in agrotō nonnulla naturæ uis, utcunq; pugnans cū morbo, sæpe uincēs absq; medici præli-
dio. Sic rationem à peccato facis omnino cæcā, ego lippientem aut lusciosam facio. Neq; enim prorsus cæcus est, qui ob pituitā cæcutit, neq; prorsus mortuus est, qui cum morbo luctat̃. Iam si placet accersere cōmo-
dum illum congerronē sophistā, eiq; pro-
pone collationem de lapide, qui natiua ui-
fertur deorsum, sursum uero non nisi uiol-
lento impulsu, & roga an lapidi tribuat li-
berum arbitriū, fortasse non tenebit risum
& respōdebit: Lapidem esse qui talia per-
contetur, Lapis enim sicut omnia grauiā
quæ ratione carent nō habet nisi unicum
impetum naturalem: at liberum arbitriū
ut conditū est, erat utrōque uertibile. Di-
ces de corrupto loquimur, feremus si mo-
do in disputādo memineras tale fuisse con-
ditum, & hinc nominis rationem mane-
re, licet re partim amissa. Post peccatum
autem originis, sed magis etiam persona-
le, ut libertas non est in totum amissa, ita
nō est absoluta seruitus. Cæcutientia indu-
ctā

TRI. PER ERAS. ROT.

cta est, nō cacitas, claudicatio inducta est, non exitium, & uulnus inflictum est, non mors, & languor accessit, nō interitus. Manet enim aliqua rationis scintilla, manet aliqua propensio uoluntatis ad honesta, licet inefficax. Nec ideo nihil est, quia per se non sufficit ad recuperandam pristinam libertatem: sed ut uulneratum ac languidum, non ualet quidem quod poterat, ueruntamen uirium qualescunque reliquias accommodat erigenti gratiæ: nisi forte dicis puero nihil esse uirium quod solus nequeat mouere plaustrū, quod facit connitens robustiori. Quare serua lapideis hominibus istam de lapide comparisonem, neque proferas huc tam ridiculas collectiones: Nullum est omnis, & nihil est omnia. Quid autem si Scoticus sit ille sophista? Nonne statim obturabit tibi os? Nisi forte commodum uocas, qui commode respondeat ad tuas percontationes. Postremo quod ad uocem attinet, Thomas fortasse concederet post peccatum non dici proprie liberum arbitrium, sed idem simpliciter nihil esse aut nihil agere cum agente gratia, negabit. **Hæc sunt quæ in uestibulo disputationis lectori**

HYPERASPISTES DIA/

lectori pposueram, quo paratior esset ad reliqua percipienda. Nam rudioribus illa scribere me sum professus, & tu nondum opinor lecta tota Diatriba, sic cū hac parte congrederis, quasi iam pronunciarim. Eadē iniquitate discutis testimonia scripturarum à me tractata, q̄si in singulis definierim. Imò testificor me pponere hinc atq; hinc diuersa testimonia diuinæ scripturæ, quæ uidetur inter se pugnare, & illæ sequelæ quas tu sic exagitas, nō sunt definiētis, sed argumētātis, nō docētis sed pugnātis, ut ex collisione testimoniorū & interpretationū elucescat ueritas. Et interim ut ore pugnantiū, iniquū petens nonnunq̄ ut æquū feram. Etenim q̄ pugnat, frequenter hoc agit, nō ut pronūciet quid ipse sentiat, sed ut illaqueet ac prosternat aduersariū. Proinde nō raro falsis assumptionibus utitur, sed ab aduersario cōcessis, & ex his colligit, plusq̄ habet ueritas, quo magis aduersarius intelligat se esse uictū, iāq; cōtra pugnare desines, cupiat doceri. Tum q̄ docet lōge alijs modis agit, q̄ dū pugnabat. Sed iā dudū ipsa t̄pis angustia cogit me disputationē hāc abrūpere. Quod superest accuratius & p̄ ociū tractabit. Et uide, te quæso, quantū

TRI. PER ERAS. ROT.

quantū tēporis, quantū chartarū & operæ
nobis iam perijt, in refellēdis tuis cauillis,
cōuicijs & calumnijs. Poteras tua cum lau
de, nemine læso, fortiter tueri dogma tuū,
idq; merebatur meæ Diatribæ modestia,
quæ quo magis friget ac stertit, sic em̄ inter
pretaris meā ciuilitatē, tanto minus mere
bat tam impotētē calamī tui sæuitiā. Nūc
dū nihil non torques ac rapis ad calumniā
& conuicia, perdis bona ex parte & tuū &
meū & lectoris ociū: & adeo nō cōciliās tē
bi fidē, ut dū hic declaras animi tui morbū
etiā illa fide careant apud plurimos, quæ re
cte uel doces, uel mones, uel inculcas, qua
lia fateor esse p̄ multa in scriptis tuis. Nā q̄
res inuitabat te ut hoc quoq; calūniarēris
de quo nūc; mihi uenit in mētē: Ais à me
morderi rideriq; canonē Hebræorū. Hoc
est unū calūniæ caput. Alterū est quod cū
ambiguo scōmate uoco canticū canticorū,
canticū amatorium. Tertiū, quod puerbia
Salomonis & canticū, cōfero cū duobus li
bris Esdræ, Iudith, historia Susannæ & Be
li draconis. Hic ubi ne somniū qdē fuit ul
lius malī, tu fingis tria magna crimina. Re
ferā ex Diatriba locū quo magis agnoscas,
q; hic præter omnē causam criminarijs. Sic
habet

HYPÉRASPISTES DIA

habēt. Nō puto quēcūq; excepturum hic ad
uersus autoritatē huius operis (de libro lo
quor, q̄ inscribit̄ ecclesiasticus) quod ut in
dicat Hieronymus, olim apud Hebræos
non habitū sit in canone, quū ecclīa Chri
sti magno consensu receperit in suū cano
nē. Neq; causam uideo quur Iudæi librum
hūc à suo canone iudicarint excludendū,
quū parabolas Salomonis, & canticū ama
torīū receperint. Etenim quod duos poste
riores libros Esdræ, historiā apud Daniē
de Susanna, ac Belo dracone, Iudith, He
ster, aliaq; nōnulla non receperūt in cano
nē, sed inter hagiographa numerarint, qd
illos mouerit, facile diuinat qui libros eos
attentius legerit. Cæterū in hoc opere tale
nihil obstrepit lectori. Hactenus Diatri
bes uerba recensui. An mordeo rideoq; ca
nonē Hebræorū, quod negem mihi lique
re q̄obrem ecclesiasticum excluserint à ca
none? Erat quur illud opus haberi cuperē
in primis dignum canone, & tñ nihil aliud
dico, quàm me nō perspicere causam, qua
re Hebræi non receperint, quū ecclīa re
ceperit, certe inter hagiographa. Tu for
titer pronūcias librū Hester, quū apud He
bræos

TRI. PER ERAS. ROT.

bræos sit in canone, digniorē cæteris omī-
 bus, qui excluderēt à canone. Vter igit̃ ri-
 det ac mordet canonē, ego q̃ nego me ui-
 dere causam, quur ecclesiasticū nō recepe-
 rint in suū canonē, an tu q̃ iudicas librum
 Hester minime dignum canone, simul da-
 mnans & Hebræorū & ecclesiæ canonem,
 cū Hebræorū canone cōsentientē. Tantū
 ad primū crimen. Alterū nihilo uerecūdi-
 us. Appello canticū Salomonis canticum
 amatoriū. Finge nullam hic esse causam,
 quur sic appellarim, nisi quia libuit, aut ut
 Latinius dicerem, quid erat ambigui scom-
 matis, an non est canticum amatorium?
 An amor semper in malū sonat? Nunc ui-
 de causam quur ita maluerim dicere. Quū
 enim duæ particulæ, ad dictionē Salomo-
 nis referrentur, uidelicet prouerbia & can-
 ticū, si dixissem canticū cāticorū, dure sibi
 cohæsissent duo genitiui, Salomōis & cāti-
 corū, uidererēq̃ sentire Salomonē alia mul-
 ta scripsisse cantica. Si simpliciter dixissem
 canticū, poterat aliquis suspicari me de cā-
 tico quopiam loqui qualia sunt in psalmis,
 idcirco ex opis argumēto addo cognomē
 amatoriū. Ego de hoc cantico nūq̃ peius
 sensi q̃ de puerbīs, de q̃bus optime sentio.

Quæ

HYPERSPISTES DIA/

Quæ fuit igitur occasio calūniandi? Et mi fallor, hoc telū mutuat⁹ es ex libris Lei, q tibi nūc opinor, incipiūt placere. Iā tertiuū crimen tuū habet manifestā uanitatē. Nō enim cōfero prouerbia & canticū cū duobus libris Esdræ, Susannæ Belicq; draconis historia, sed cū ecclesiastico qui simile tractat argumentū cū prouerbis, atq; in his quos reiecerūt aio diligentī lectorī aliqd obstrepe, quur recepti nō sint. In ecclesiastico, non uidetur simile quicq; obstreperre. Quod si in ecclesiastico nihil obstrepit, multo minus, in prouerbis aut cantico. In his tā friuolis refellēdis nō erā sumpturus hoc opæ, nisi ut te ab ista imodica nihil nō carpendi libidine, reuocarē. Quæ si me tā tū læderet, iactura sane tenuis esset, aut si tibi unī noceret, tolerabilior esset, nūc non solū obstat causæ quā agis, agis aut ut affirmas negociū Euāgelij reuocādi, qd̄ hactenus in orbe fuit sepultum, uerum etiā exitiū omniū bonarū rerū secū adfert ista calami tui seditiosa petulantia. Cōcītatus est populus aduersus episcopos & principes, magistratus ægre cohibēt plebeculā nouarū rex̄ auidā, atrocibus odijs inter se

diss

TRI. PER ERAS. ROT.

dissident ciuitates, quæ prius erant coniūctissimæ, uix inter homines nūc inuenias cui tuto fidas, libertas om̄is adempta. Nā principū, præsulū, theologorū, ac monachorū tyrannidē, sic enim uocare soles, nō sustulisti, sed iritasti. Quicqd fit aut dicitur rapit̄ in suspicionē, & de quibus prius licebat in utrālibet partem disputare, nunc ne hiscere quidem phas est. Seruitus quam parabas excutere, conduplicata est, iugū adgrauatum est, catenæ non excussæ sed astrictæ. Olim nemo faceſſebat negociū, si quis domi suæ pro ualetudine comedisset, quæ conueniebant: nunc etiam si multas habeas edendi causas, nec desit pontificis diploma, tamen Lutheranus dicitur qui uescitur. Olim Romanus Pontifex facile relaxabat legem ijs, qui per imbecilem ætatem & nondum usu rerum ac iudicio prudentem, facti fuissent monachi aut monachæ, nunc ad relaxandū difficillimus est. Frigent ubique disciplinæ liberales, unà cum linguis ac bonis literis, quas tu grauas intolerabili inuidia. Reijciuntur egregia ueterum monumenta, & pro his mūdus impletur rixosis ac famo-

HYPERASPISTES DIA/

sis libellis , ex quibus morbi uirus serpit
ad lectorem. Noui aliquot uiros bonos ac
doctos, qui initio non inuiti legebant tuas
lucubrationes cognoscēdi iudicandiꝫ stu
dio : tandem coacti sunt reñcere, quod fa
terentur sese infici tot sannis, scommatis,
dicerijs, conuicijs, calumnijs parum Chri
stianis, quibus doctrinam tuam contami
nas, nō aliter quā solēt ij, qui capos aut
phasianos infarciunt allijs . Et primū ista
titillationē quandam habēt ac prurimum,
uerum ubi sensim irreperint in animos,
inficiūt synceritatem ac mansuetudinem
pectoris . Et quum uideas quantum ma
lorum in orbem inuexerit ista tua ferociv
a, quum toties admonitus sis etiam ab ijs
qui tibi bene uolunt , tamen usque profi
cis in deterius: & eos frustra trahens in pe
riculum , qui se tuæ fidei crediderunt , &
illos abalienans , quos poteras ad te pelli
cere(. Iam em̄ rursus fingo tuam doctri
nam esse catholicā), deniqꝫ obsistēs , quo
minus hic mundi tumultus utcūqꝫ natus,
aliquando nobis pariat aliquid bonæ trā
quillitatis . Innumeros abstraxisti à suis
præsulibus, qui nunc oberrant uelut oues
dissi/

TRI. PER ERAS. ROT.

dissipatae non habentes pastorem, praefertim quum uideant tuam ecclesiam tantis dissidijs concuti, & intestinis bellis tumultuari. Et inter haec adhuc uacat tibi tantos libros, tam operose maledicos, scribere, in hominem cuius animu proflus ignoras, si modo talem esse iudicas, qualem facis. Si liberis & apertis couicijs debacchatus fuisses, simplicitas laudari poterat, aut tuo genio condonari, nunc arte maligniosa rem geris. Si duobus aut tribus couicijs contentus fuisses uideri poterant excidisse, nunc liber totus undique scatet maledictis. Hinc incipis, per haec pergis, in haec desinis. Si temet explestes uno couitioru genere, subinde stipite, asinum, aut fungu me appellans, nihil aliud respondissem, quod illud e comedia. Homo sum, humani nihil a me alienum puto. Haec non poterat saturare tuum odium, nisi me faceres Lucianum & Epicurum, adeo non credentem scripturis diuinis, ut ne deum quidem ullum esse arbitrer, hostem christianismi, denique blasphemum in deum & Christianam religionem. Huiusmodi leporibus respus est tuus liber, oppositus meae

HYPERSPISTES DIA

diatribæ, in qua nullum erat conuicium. Istam tam peruersam opinionem si quis susurro leuis ac mendax, qualibus abundat tua sodalitas, ad te detulit, uide quàm conueniat tanta leuitas personæ, quam tibi sumpsisti. Si ex tuo ipsius animo concepisti, quis credet eum esse bonum uirum, qui de homine incognito tam atrociam suspicetur. Sin ista lædendi mei studio comminisceris, nulli potest obscurum esse, quid de te sentiendum sit. Quoniam autem meæ lucubrationes palàm reclamant tuis calumnijs, ubique sacrarum literarum maiestatem & Christi gloriã prædicantes, negas illa mihi ex animo scripta. Expedita solutio, si quicquid calumniari non potes, ioco scriptum est: si quicquid patet calumniæ, serio scriptum est. Et huiusmodi distinctiones tibi ualebunt ad criminandum, qui sophisticas distinctiones exhibitas, repertas ad docendũ. Quaeso quod est istud ingenium, aut quæ natura, si quidem natura est: Aut quod spirituum genus, si spiritus est: Aut quæ tandem Euãgelij docendi tam non Euangelica ratio: An renascens Euãgelium sustulit omnes leges

TRI. PER ERAS. ROT.

leges politicas, ut iam liceat quaelibet in quemuis & dicere & scribere? An hæc est tota libertas, quam nobis restituis? Si quis mihi detrahat ingenium, iudicium, eruditionem, moderate ferā: si quis impingat imperitiā scripturarum aut incogitantiam, humanum crimen agnoscam: uerum si quis mihi impingat neglectū dei, aut contemptum scripturarum, is aut id facit ex delatoris cuiuspiam oratione persuasus, & leuissimus est, aut intolerabilis est sycophanta si ex sese confingit. Hic quid tibi loquatur tua conscientia tute uideris. Ego iudice deo, cuius iram non deprecabor, si quid hic sciens sefello, uolo hoc omnibus Christianis, hæreticis, et semichristianis esse testatum, me scripturis diuinis nō minus habere fidei quā si Christum ipsum sua uoce mihi loquentem audirem: minusq; dubitare de his quæ ibi lego, quā de his quæ auribus audio, oculis uideo, manibus contrecto. Et quemadmodum certissime credo per Euāgelium exhibita quæ legis figuris & prophetarū uaticinijs, per spiritum sanctum fuerant prædicta: ita pari certitudine credo, secun-

HYP ERASP I STES DIA,

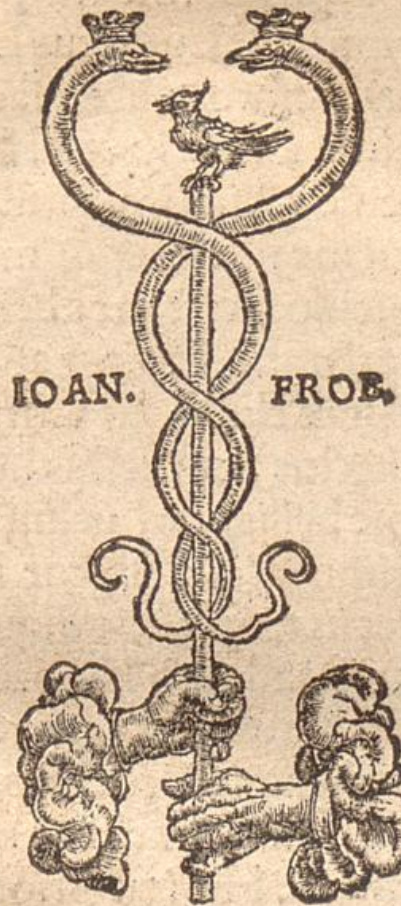
di aduentus promissionem, ac diuersa malorum bonorumq; præmia. Et hac fiducia fretus, labores, iniurias, morbos, senectutis molestias aliq; huius uitæ incommoda patienter fero sperans per Christi misericordiam, malor; omnium finem, & cum ipso uitam æternam. Tatum autem abest ut sciens oppugnem Euangelium, ut malim decies occidi, quàm contra animi sententiam oppugnare unum iota ueritatis Euangelicæ. Nec hic animus mihi nuper natus est, nũq; alius fuit à puero: & hodie firmior est, gratia deo, quàm unquàm fuit. In salutis negotio non aliunde flagito præsidium quàm à misericordia domini, neq; secundum deum, ulla in re plus habeo uel spei uel solati; quàm in sacris literis. Et quemadmodũ in lucubrationibus meis nõ nego potuisse fieri, ut alicubi scripturæ germanum sensum non attigerim, ita sanctissime deierare possim, me scientem nec in gratiam hominis, nec ob metũ hominis usquàm docuisse secus q̄ sentire, saltem opinione probabili. Qui mecum domesticam habuerunt cõsuetudinem, si nõ sanctimonix, quam desidero potius q; habeo

TRI. PER ERAS. ROT.

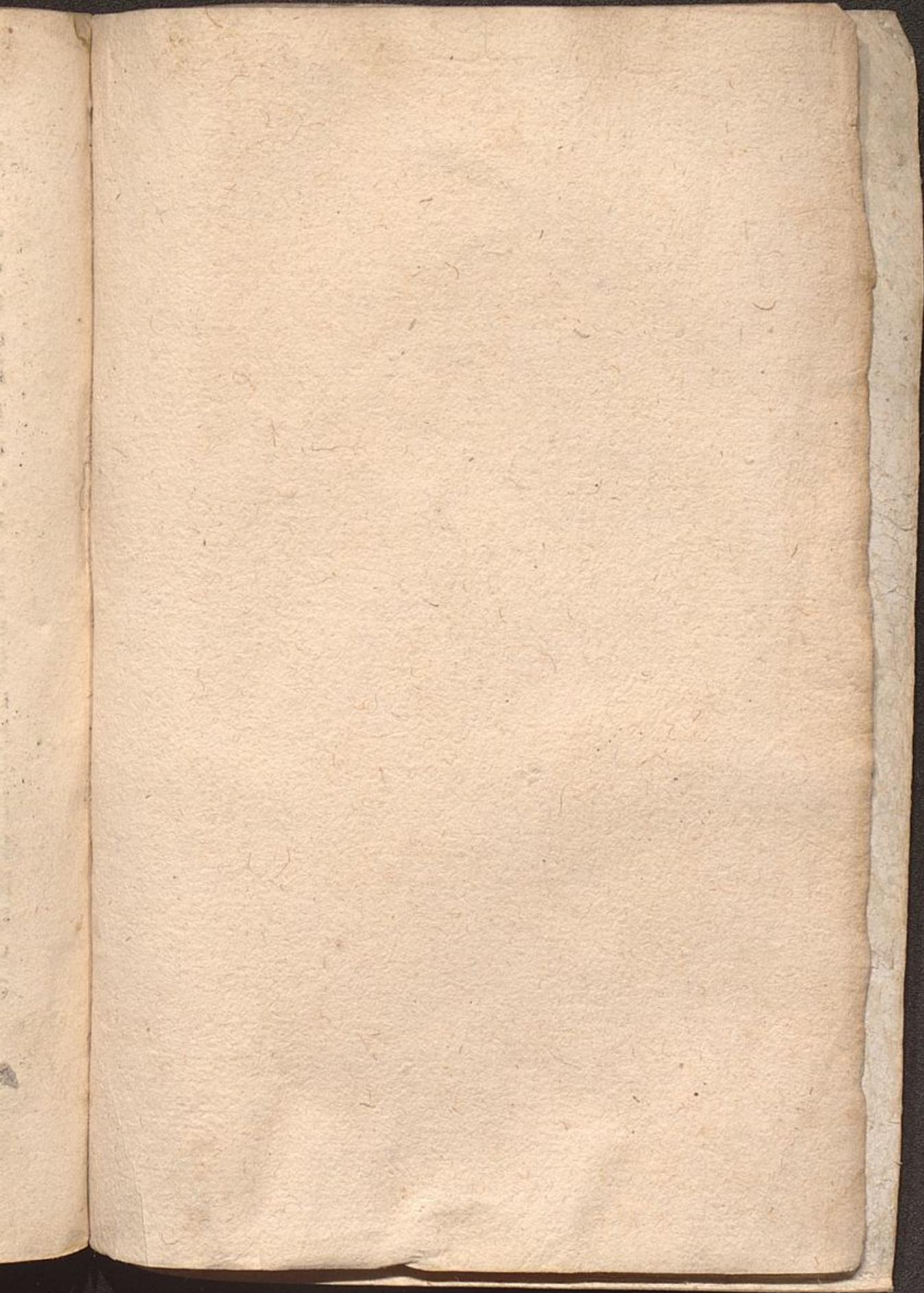
beo, certe huius animi possunt esse testes, qui nūquam effutiuit uerbum uel ioco uel serio quod saperet Lucianum, Epicurum aut Porphyriū. Ineptum erat hæc testificari scripto, nisi Lutherus Euangelij uindex, accurato libro talibus facetijs uoluisse in Erasmū amicū ludere. Nūc si quis malet habere fidē illius ipudētissimæ criminatiōni, qui me nō nouit, q̄ meæ testificatiōni, suo piculo faciet, me liberabit hæc animi mei declaratiō. Præcor aut ut in animis oīm regnet Euāgelij Chri cedatq̄ huic oīs intellectus ac potestas hūana, tantū abest ut ipse belligerari uelim cū cœlesti doctrina. Simul & tibi precor Luthere, ut dñs innouet in te spm̄ bonū, quò quātū hæcenus potuisti ad turbādā orbis Christiani cōcordiā, tātundē ualeas ad trāquilandā ecclesiā dei, ut idē sentiētes, uno ore prædicemus, illū cuius doctrinam nūc dispari ore asserimus. Hic igit̄ prioris ac tumultuarij uolum̄s finis esto. Alterū breuī dabitur, sed accuratius, si modo Christus adesse dignabitur.

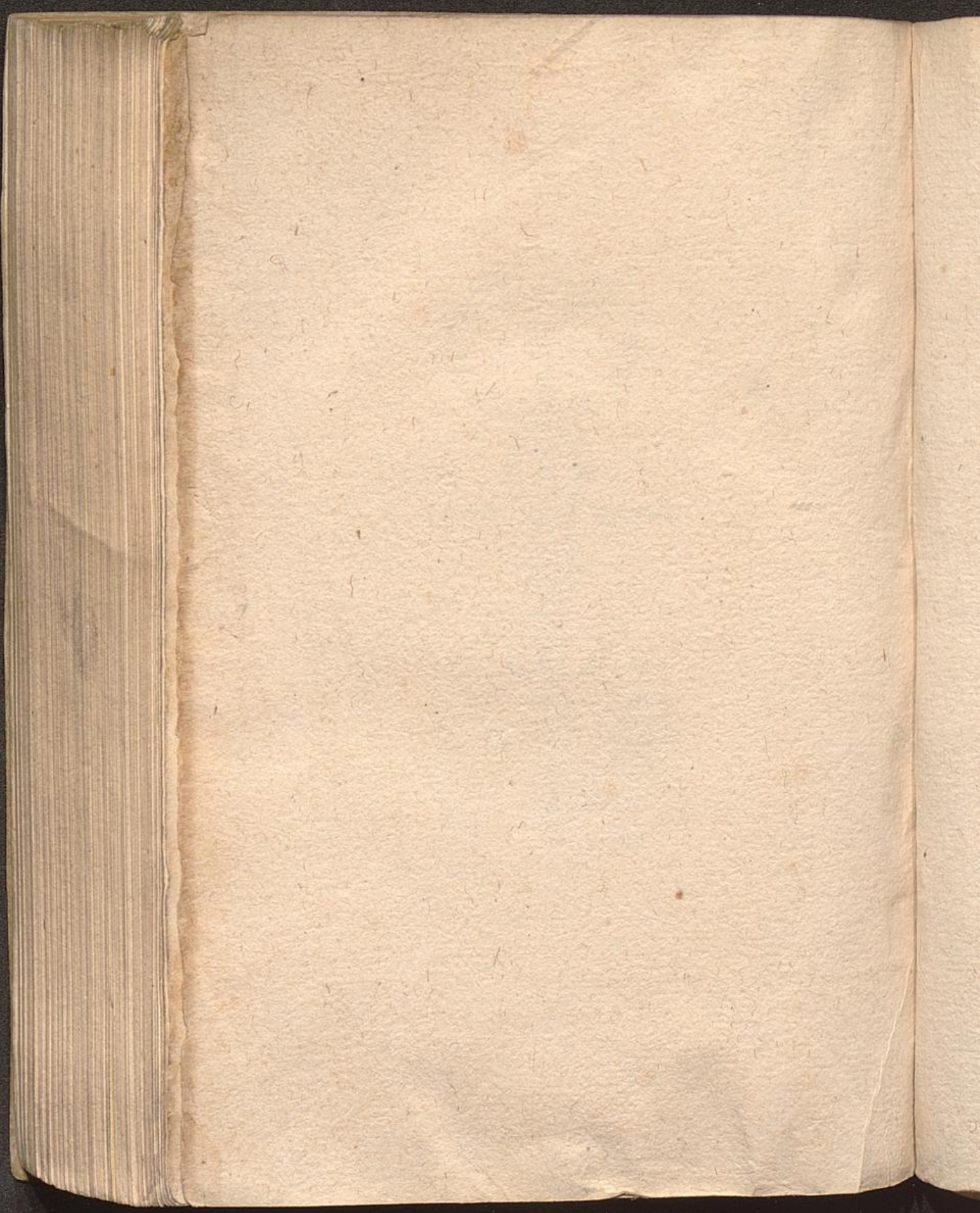
F. I. N. I. S.

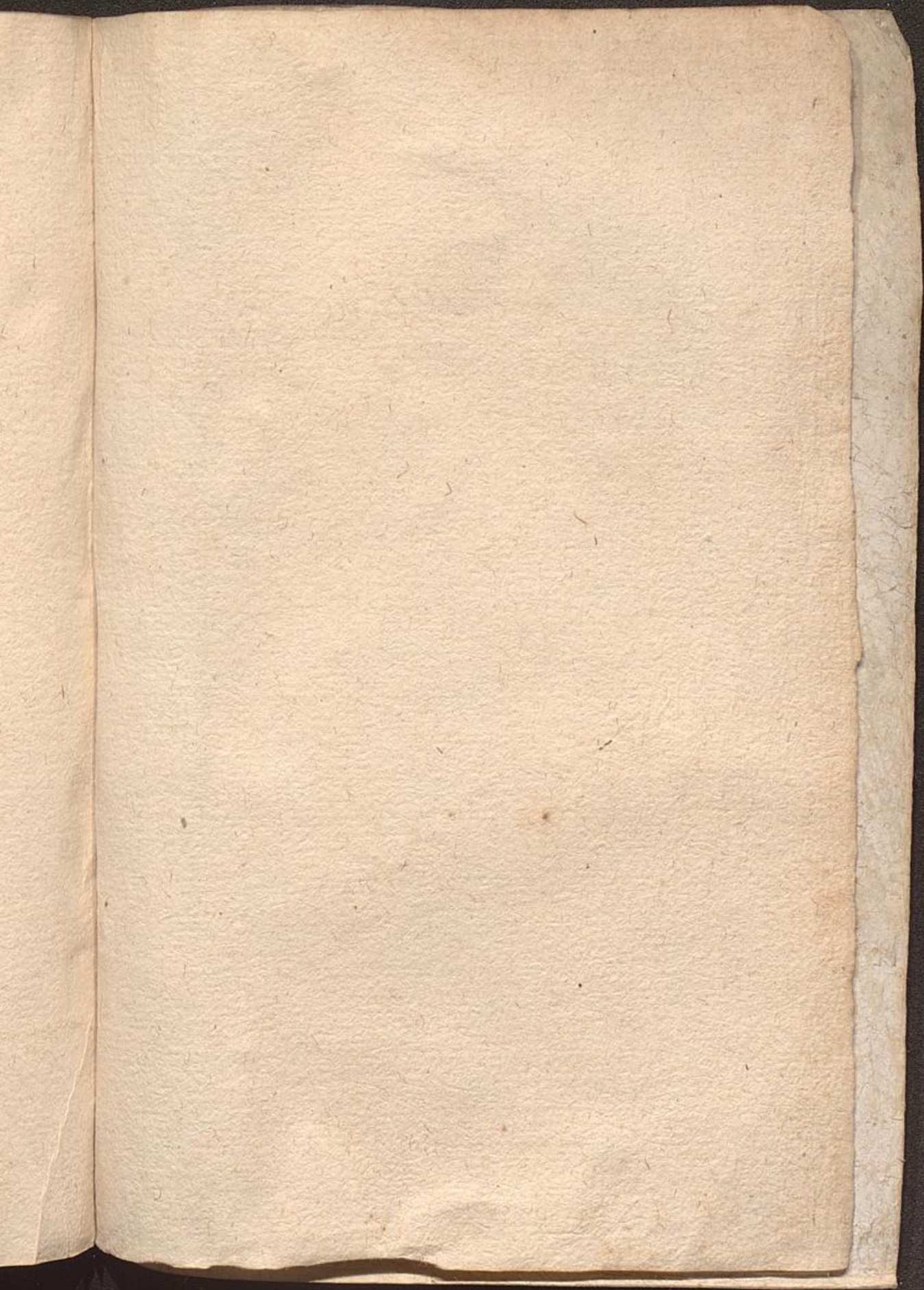
Societ' Jesu Paderbornæ

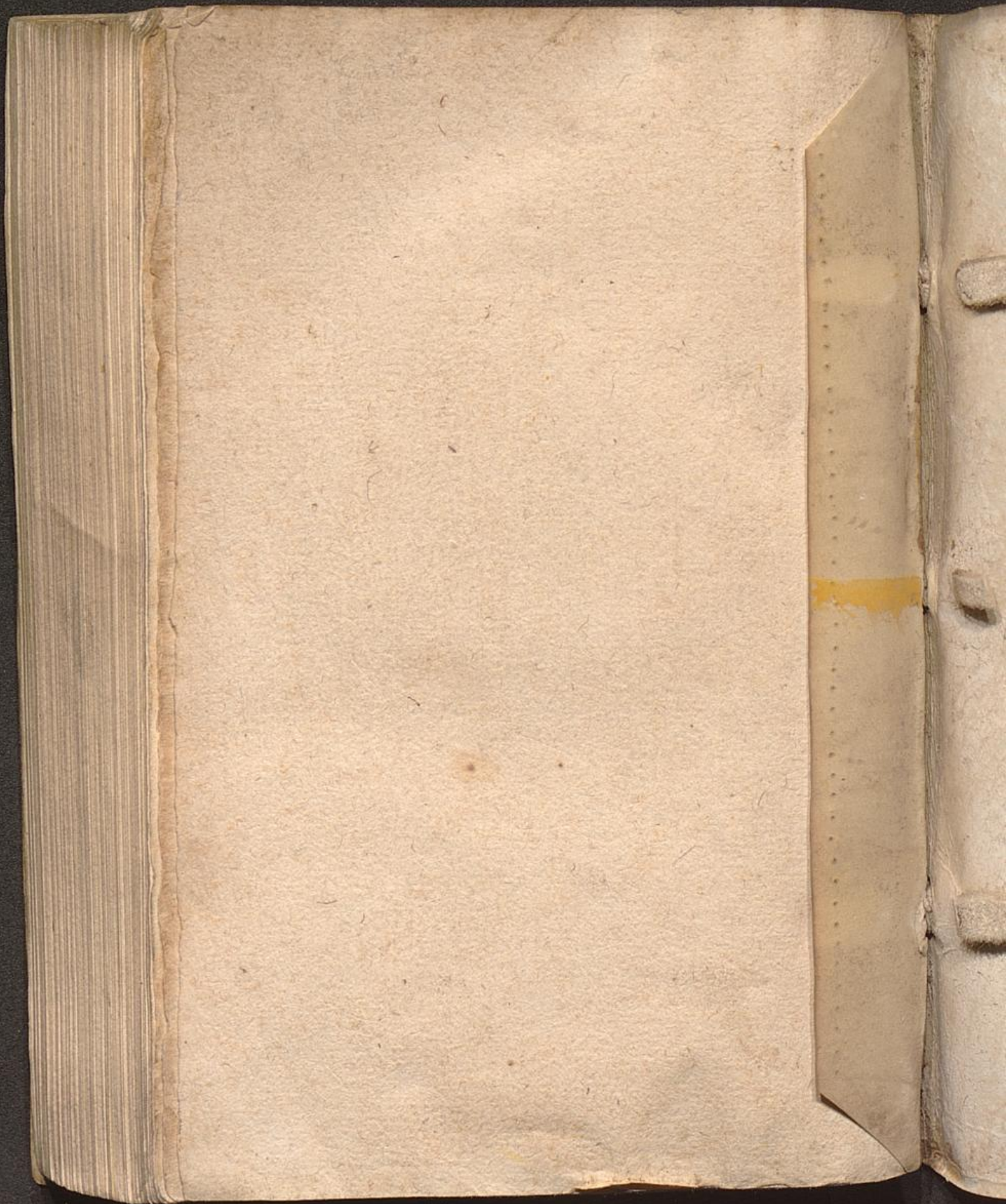

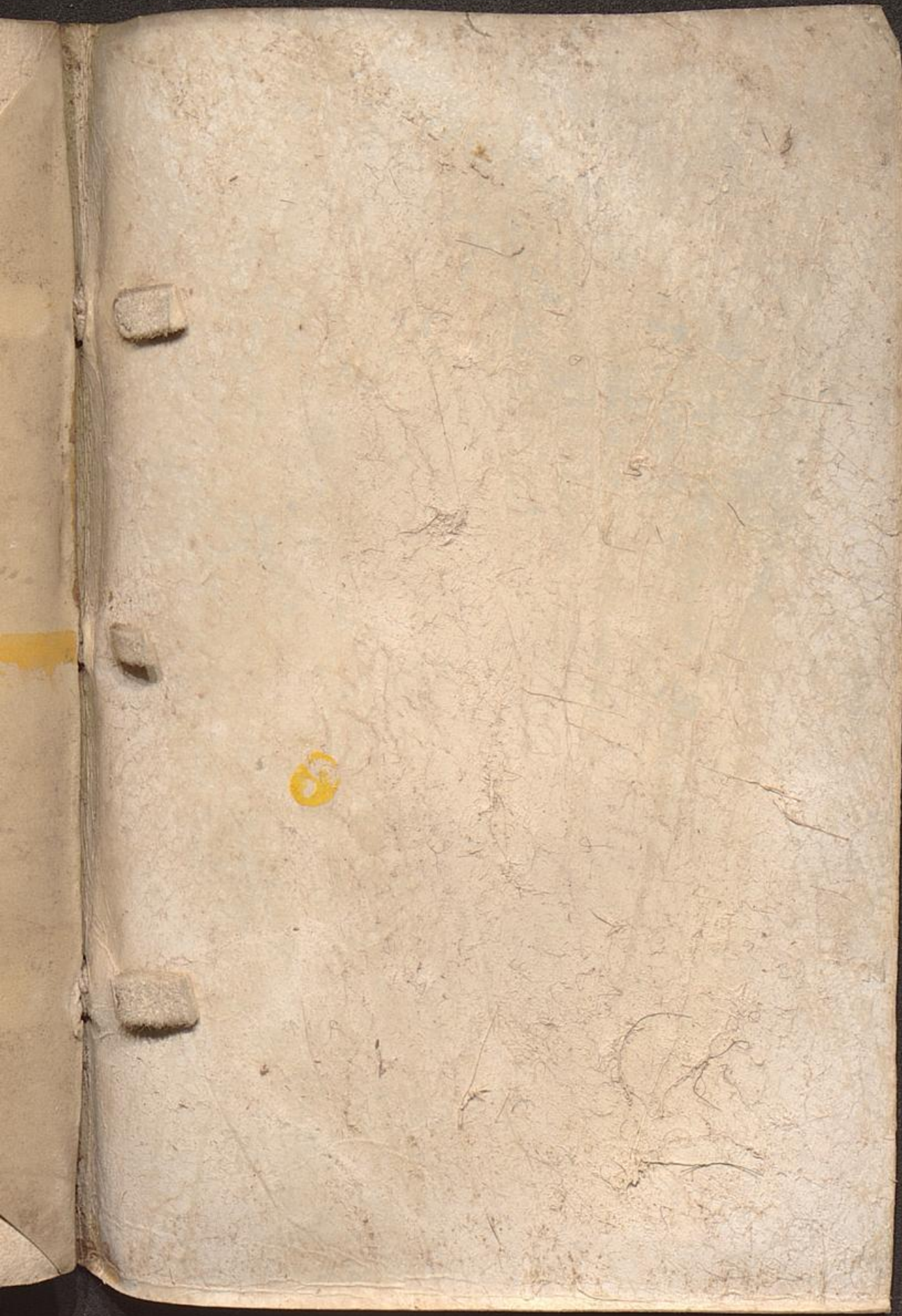
IOAN. FROB.

Th

1803